

MARİ'NİN ÖYKÜSÜ

Bulduğum köyde çocuklar vardı. Bütün günümü onlarla, yalnızca onlarla geçirirdim. Dört yılım böyle, çocukların arasında geçti. Bütün istediğim de buydu zaten. herşeyi anlatırdım onlara, hiç bir şeyi sağlamazdım onlardan. Sonunda bensiz yapamaz oldular. Nereye gitsem peşimden ayrılmazlar, hemen çevremi sarıverir-lerdi. Bu yüzden babaları, akrabaları kızarlardı bana. Birçok düşman edindim köyde, hep çocukların yüzünden.

Başlangıçta çocuklar beni hiç sevme-mişlerdi. Çok iri yapılı ve her zaman beceriksiz bir insandım. Çirkin olduğumu da biliyordum. Üstelik yabancıydım orada. Önceleri çocuklar benimle alay ediyorlardı. Sonra birgün Mari'yi öptüğümü görünce taşladılar beni. Mari'yi yalnızca bir kerecik öpmüştüm.

Hayır, hayır, gülmeyin, aşkla filan ilgisi yoktu bunun. Mari'nin ne kadar zavallı, mutsuz bir insan olduğunu bilerseniz, siz de benim gibi acıdınız ona. Bizim köydendi. Mari'nin annesi oldukça yaşlı bir kadındı. Yıkılmaya yüz tutmuş, eski, iki pencerele bir evde otururlardı. Köyün yaşlılar kurulu, kadıncağızın bu pencerelerden birinden şerit, iplik, tütün, sabun satmasına izin vermişti. Geçimini bu yoldan sağlıyordu. Hastaydı. Ayakları şişti-ği için oturduğu yerden hiç kalkmazdı.

Mari yirmi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Uzun zamandan beri verem hastalığını çektiği halde, hâlâ evlere gündeliğe gider, tahtaları silmek, çamaşır yıkamak, avluları süpürmek, hayvanlara bakmak gibi ağır işlerde çalışırdı.

Birgün köye gelmiş olan gezginci bir satıcı nasılsa onu baştan çıkararak alıp götürmüş, ama bir hafta sonra kızcağızı bir yol kenarına bırakıp ortadan kaybolmuştu. Mari, pislik içinde, üzerinde paçavralar, ayakkabıları parçalanmış bir halde yollarda dilenerek eve dönmüştü. Köye gelebilmek için tam bir hafta yürümüş, geceleri açıkta, tarlalarda yatmış, çok kötü üşütmüştü. Ayaklarında yaralar açılmış, elleri şişmiş, patlamıştı. Zaten eskiden de güzel değildi, yalnız tatlı, saf bakışlı, uysal bir kızdı. Çok sessizdi.

Bu olaydan çok daha önce, birgün, çalışırken birden kendi kendine şarkı söylemeye başlayınca, herkesin nasıl şaşırarak gülüştüğünü hatırlıyorum.

«Mari şarkı söylüyor! Mari şarkı söylüyor!»

«Nasıl? Mari şarkı mı söylüyor?»

Bunun üzerine öyle utanmıştı ki, bir daha hiç ağzını açmamıştı.

O zamanlar köylüler, Mari'ye daha

r

yumuşak, daha dostça davranırlardı. Ama o yabancıyla başından geçen olaydan sonra hasta ve bitkin bir halde köye dönünce, kimse ona şu kadarlık olsun acımadı. Böyle durumlarda insanlar ba-zan ne kadar acımasız oluyor! Nasıl da katı yargılar verebiliyorlar.

Onu öfke ve hakaretle karşılayan önce annesi oldu:

«Namusumu iki paralık ettin!» diyerek kızın başına geleni açığa vurdu.

Köyde, Mari'nin döndüğü duyulunca herkes onu görmek için yaşlı kadının kulübesine koştu. Yaşlılar, çocuklar, kadınlar, kızlar, yığınlar halinde Mari'nin başına üşüştüler. Kızcağız annesinin ayakları dibinde aç ve perişan bir halde ağlıyordu. Herkesin başına toplandığını görünce dağınık saçlarıyla yüzünü saklamaya çalışarak yere kapandı. Çevresinde toplananlar ona iğrenç bir yaratılmış gibi bakıyor, yaşlılar onu ayıplayarak azarlıyor, gençler zavallı kızla alay ediyordu, Kadınlar da küfürler savurarak, öfkeli öfkeli söyleniyor, yerde yatan sanki bir örümcekmiş gibi tiksinerik seyrediyorlardı.

8

Annesi bütün bunlara hiç ses çıkarmıyor, oturduğu yerde başını sallayarak o da onlara katılıyordu. Yaşlı kadın o sıralarda çok hastaydı, nerdeyse ölecekti. İki ay sonra da gerçekten öldü.

Ölüm döşeğinde olduğunu bildiği halde, kızıyla barışmayı aklından bile geçirmedi. Onunla hiç konuşmadı. Mari'yi kulübesinden kovarak samanlıkta yatırdı, ona hemen hiç yemek vermedi. Yaşlı kadının, hasta ayaklarını sık sık sıcak suya sokması gerekiyordu. Mari, her gün annesinin ayaklarını yıkadı, ona baktı. Annesi ise bütün bunlara karşılık ona bir kere olsun tatlı bir söz söylemedi. Mari bunların hepsine katlandı. Sonradan Ma-ri'yle tanıştığımda, kendisinin de bu yapılanları hak etmiş olduğuna inandığını anladım. Kendisini dünyanın en aşağılık yarattığı olarak görüyordu.

Yaşlı kadın, artık ayağa kalkamaz olunca, köyün öbür kadınları, sırayla ona bakmaya başladılar. Orada gelenek böyledi. Bundan sonra da Mari'ye hiç yiyecek vermez oldular. Köyde herkes Mari'yi yanından kovuyor, ona iş de vermiyorlardı. Açıkça yüzüne tükürüyorlar, er-

10

kekler onu kadın yerine bile koymuyor, çok çirkin laflar atıyorlardı. Pazar günleri sarhoş olunca, sırf alay olsun diye Ma-ri'nin önüne birkaç kuruş atıyorlar, o da sessizce paraları yerden topluyordu.

Mari, daha o zamanlar kan tükürmeye başlamıştı. Sonunda üstündeki giysiler o kadar eskimiş, parçalanmıştı ki, köyde gözükmekten utanır olmuştu. Dönüşünden beri zaten çıplak ayak dolaşıyordu.

Köydeki çocuklar da Mari'yle alay etmeye başlamıştı. Çok kalabalıktilar. Kırkı aşkın okullu çocuk vardı. Kızcağızın üstüne pislik ve çamur attıkları bile oluyordu.

Mari, ineklere bakma işini kendisine vermesi için gidip çobana yalvardı, ama çoban onu kovdu. Bunun üzerine Mari, çobanın izni olmadığı halde, her gün evden çıkıp, sürünün peşine takılmaya başladı. Sonunda çoban, kızın çok işe yaradığını görerek onu kovmaktan vazgeçti. Arada bir, ona, kendi yediklerinin artıklarından, peynir, ekmek bile veriyor, böyle davrandığı için de kendisinin çok iyi bir insan olduğuna inanıyordu.

11

Annesi ölünce, Papaz, kilisede, Mari'-yi herkesin önünde aşağılamaktan utanmadı. Kızcağız, üstünden dökülen paçavralar içinde anasının tabutunun arkasında durmuş, ağlıyordu. Bütün köy halkı onun ağlayışını, tabutun arkasından nasıl gideceğini görmek için kiliseye toplanmıştı. Papaz genç bir adamdı. Kalabalığa dönüp, Mari'yi göstererek:

«Bakin, bu saygıdeğer kadının ölümüne sebep, işte şu kızdır!» diye başladı söylevine. (Papazın söylediği doğru değildi, çünkü Mari'nin annesi iki yıldır aynı hastalığı çekiyordu.) «Bakin, karşınızda duruyor ve Tanrının parmağı, üzerine çevrilmiş olduğu için başını kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Yalınayak, paçavralar içinde. İşte, erdemini, namusunu yitiren insanlara bir örnek size! Kimdir bu? Ölenin kızı!»

Papaz, buna benzer daha bir sürü şeyler söyledi. Düşünün bir kere, papazın, kızı bu şekilde aşağılaması orada bulunan hemen herkesin hoşuna gitti. Ama o anda hiç beklenmedik, garip bir şey oldu. Çocuklar olaya karışarak Mari'den yana çıktılar. Çünkü o sıralar hepsiyle

12

dost olmuşum. Onlar da Mari'yi sevmeye başlamışlardı.

Çocukların onu sevmeleri şöyle olmuştu :

Mari için bir şeyler yapmak istiyordum. Mutlaka biraz para bulup, ona vermeliydim. Oysa benim de elimde tek kuruşum yoktu. Yalnız küçük bir pırlanta iğnem vardı. Köylerde dolaşarak eski giysiler satan bir eskiciye sekiz lira karşılığında verdim. Oysa iğnenin değeri kırk liranın üstündeydi. Mari'yle yalnız olabilmek için, uzun süre boşu boşuna onun yolunu gözledim. Sonunda ona köyün dışında, dağa çıkan keçi yolunda, bir ağacın arkasındaki çitin yanında rastladım. Sekiz lirayı çıkarıp ona vererek, başka param olmadığı için, tutumlu olmasını söyledim. Sonra onu öptüm. Bunu yapmakla kötü bir amacım olmadığına inanmasını, ona sevdalandığım için değil, ona acıdığım için kendisini öptüğümü anlattım. Başından beri kendisini suçlu değil, daha çok talihsiz bir kız olarak gördüğümü de sözlerime ekledim. Bir yandan onu avutmaya çalışıyor, bir yandan da kendisim böyle herkesin

14

yanında küçük düşürmemesi gerektiğine inandırmak istiyordum. Ama o söylediklerimi hiç anlamadı sanırım.

Sözümü bitirince elimi öptü. Ben de onun ellerini avuçlarıma alarak öpmek istedim, ama hemen ellerini geri çekti. Bu arada bir sürü çocuk bizi gözetliyor-muş. Ne zamandan beri peşimizde olduklarını sonradan öğrendim. Birdenbire ısıklık çalmaya, alkışlamaya, gülüşmeye başladılar. Mari, hemen kaçtı oradan. Ben çocuklarla konuşmak istedim, ama çocuklar beni taşta tuttular.

Aynı gün -olayı köyde öğrenmeyen kalmamıştı. Gene bütün suç Mari'ye yüklendi. Onu büsbütün horlamaya, hırpalamaya başladılar. Duyduğuma göre, onu cezalandırmak bile istemişler. Neyse ki, yalnızca bir istek olmakla kaldı bu, düşünülen cezayı gerçekleştirmediler. Buna karşılık çocuklar onu eskisinden daha çok tedirgin etmeye, üstüne çamur atıp kovalamaya başladılar. Kızcağız ise göğsü tikanarak soluk soluğa kaçıyor, çocuklar da söverek,

bağrışa çağrışa peşinden koşuyorlardı. Bunun üzerine onlarla tekrar konuşmayı denedim.

Hemen her gün

15

elimden geldiği, dilimin döndüğü kadar onlara, Mari'nin ne kadar mutsuz, talihsiz bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyordum. Yine de ona sövmekten geri kalmıyorlarsa da, zaman zaman durup, beni dinledikleri de oluyordu.

Kısa bir süre sonra sövmeyi bıraktılar. Önceleri seslerim çıkarmadan çekip gidiyorlardı. Sonradan yavaş yavaş karşılıklı konuşmaya, anlaşmaya başladık. Onlardan hiç bir şey saklamadım, her şeyi onlara açık açık anlattım. Beni dikkatle, merakla dinlediler. Kısa zamanda onlar da Mari'ye acımaya başladılar. Bazıları onunla karşılaşınca dostça selam bile veriyordu artık.

Mari'nin nasıl hayretler içinde kaldığını düşünebiliyordum. Bir gün iki küçük kız ona yemek götürmüşler. Daha sonra yaptıkları bu hoş hareketi gelip bana anlattılar. Mari çocukların yemek getirdiğini görünce, gözyaşlarını tutamamış. Çocuklar, artık onu çok seviyorlar-mış. Çok geçmeden hem Mari, hem de ben, bütün çocukların sevgisini kazanmıştık. Sık sık yanıma gelerek, kendileri-

ne bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Oldukça güzel anlatıyor olmalıydım, çünkü beni dinlemek pek hoşlarına gidiyordu. Bunun üzerine ben de kendi kendimi geliştirdim ve yalnızca onlara bir şeyler anlatabilmek için bir sürü kitap okudum. Üç yıl boyunca hep çocuklarla konuştum, onlara birçok şeyler anlattım.

Büyüklerle nasıl konuşuyorsam, çocuklarla da öyle konuştuğum, her şeyi çocuklara olduğu gibi anlattığım için herkes beni suçladı. Ben de onlara karşılık olarak, çocuklara yalan söylemenin uta-nılası bir davranış olduğunu, birtakım şeyleri gizli tutmaya kalkarlarsa, çocukların gerçeği öğrenmek için başka kötü yollara başvuracaklarını, benim ise onlara hiç bir zaman kötü bir şey öğretmediğimi anlattım, kendi çocukluklarım hatırlamalarını söyledim. Ama benimle aynı görüşte değildiler.

Mari'yi, annesinin ölümünden iki hafta önce öpmüştüm. Papaz, yaşlı kadının ölümü dolayısıyla yaptığı konuşmada Mari'yi suçlarken, artık çocuklar benden yanaydılar. Onlara hemen papazın yaptıklarını anlattım, çok kızdılar, içlerinden

16

17

birkaçı o kadar öfkelenmişti ki, papazın pencerelerini taşa tutup, camlarını kırdılar. Bunun kötü bir davranış olduğunu söyleyerek daha ileri gitmelerini önledim.

Ama bir kere olan olmuş, bütün köy halkı olayı hemen öğrenmişti. Beni çocukların terbiyesini bozmakla suçlamaya başladılar. Hele çocukların Mari'yi nasıl sevdiklerini anlayınca ödleri koptu. Mari ise artık mutluydu. Çocukların onunla da görüşmesi yasak edildi. Ama Mari oldukça uzakta, köyden beşyüz metre kadar ötede sürüyü otlatırken, çocuklar gizlice onun yanına giderlerdi. Bazıları ona ufak tefek hediyeler götürür, öbürleri ise onu kucaklayıp, öpmek, «Seni seviyoruz, Mari!» demek için giderdi. Sonra koşu koşu geri dönerlerdi.

Bu hiç beklemediği mutluluk, Mari'yi kendinden geçiriyordu. Kızcağz, böyle bir şeyi düşlerinde bile görmemişti. Hem utanıyor, hem de sevinçten kabına sığa-mıyordu.

Asıl önemli olan, çocukların, özellikle küçük kızların, benim Mari'yi sevdiğimi ve onlara hep kendisinden söz ettiğimi anlatmak için yanına gitmeleriydi.

Mari'yle ilgili herşeyi onlara açıklamış olduğum için, artık onlar da kendisini çok sevdiklerini, onun için üzüntü duyduklarım tekrarlayıp duruyorlardı. Daha sonra hemen, neşeli ve heyecandan yanakları kızarmış bir halde koşu koşu bana gelip, Mari'yi gördüklerini, bana selam söylediğini anlatırlardı.

Akşamları genellikle çağlayana giderdim. Orada köyden görülmeyen, çepeçevre kavak ağaçlarıyla kaplı bir yer vardı. Akşamları çocuklar da oraya gelirdi. Bazıları îmanımıza gelmek için gizlice evden kaçardı.

Mari'ye olan. sevgim onlara son derece ilginç gelirdi. Köyde kaldığım süre içinde onları bir tek bu konuda aldatmış oldum. Kendilerine Mari'yi sevmediğimi, ona yalnızca acıdığımı açıklamadım. Çünkü onların Mari'yle aramızda bir ilişki olduğunu sandıklarını ve böylesini daha uygun bulduklarını anlamıştım. Bu onların daha çok hoşuna gidiyordu. Ben de sesimi çıkarmıyorum, sanki düşüncelerinde haklıymışlar gibi davranıyordum.

Onların bu küçük yürekleri öyle duygulu, öyle sevgiyle doluydu ki!

18

19

Çocuklar hep birlikte işe koyularak ona ayakkabı, çorap, çamaşır, hatta bir çeşit giysi bulup getirdiler. Bunu nasıl be Gerdiklerine akıl erdiremedim. Kendileri ne sorduğum zaman yalnızca neşeli kahkahalar attılar ve küçük kızlar ellerini çır parak boynuma sarılıp öptüler.

Arada bir ben de Mari'yi görmek için gizlice yanına giderdim. Hastalığı çöl ilerlemişti, güçlükle yürüyebiliyordu. Sonunda çobanın yanında çalışmayı da bırakmak zorunda kaldı. Gene de her sabah eskisi gibi sürüyle birlikte çıkıyordu. Çok dik bir kayanın üstündeki çıkıntıda, kimselerin göremeyeceği bir köşeye büzülüyor, sabah erkenden, sürünün döneceği saate kadar bütün gün orada bir taşın üstünde hiç kımıldamadan oturuyordu. Veremden o kadar zayıf düşmüştü ki, otururken hep gözlerini kapayarak başını kayaya yaslıyor, soluk almakta bile güçlük çekiyordu. Yanakları çökmüş, yüzü kupkuru kalmıştı. Alnı şakakları durmadan terliyordu. Ne zaman gitsem, hep bu durumda buluyordum onu. Beni onunla görmelerini istemediğim için yanında ancak birkaç

20

dakika kalıyordum. Mari geldiğimi duyunca ürpererek gözlerini açıyor, hemen ellerimi öpmek için atılıyordu. Artık ellerimi geri çekmiyordum, çünkü bundan mutluluk duyuyordu. Yanında olduğum sürece titriyor, ağlıyordu. Bazan bir şeyler söylemek istediği de oluyordu, ama onu anlamakta güçlük çekiyordum. Kızcağız aşırı heyecandan nerdeyse çılgına dönmüştü.

Bazan çocuklar da benimle gelirdi. O zaman yanımızda durarak bizi korumak için nöbet tutarlardı. Onlar için son derece eğlenceli bir şeydi bu. Biz yanından ayrılınca, Mari gene her zamanki gibi yapayalnız, gözleri kapalı, başı kayaya dayalı, hiç kımıldamadan öylece oturur kalırdı. Belki de düşler kurardı, kimbilir.

Bir sabah, artık sürüyle birlikte çıkamadı, boş, çıplak kulübesinde kaldı. Çocuklar o gün bunu duyar duymaz hemen hepsi Mari'yi yoklamaya gitti. Yatağında yalnız başına yatıyordu. Çocuklar nöbetleşe, ona iki gün baktılar. Sonradan bütün köy, Mari'nin gerçekten ölüm döşeğinde olduğunu öğrenince, yaşlı kadınlar, başında beklemek için sırayla gelmeye

21

başladılar. Anlaşılan şimdi onlar da Ma-ri'ye acıyorlardı. En azından çocukları yanından uzaklaştırmaya kalkmıyorlar, onları eskisi gibi paylamıyorlardı.

Mari hep kendinden geçiyordu. Uykusu tedirgindi. Korkunç öksürüyordu. Yaşlı kadınlar, çocukları kovaladıkları halde, onlar pencerenin dibinden ayrılmıyor, «Günaydın, bizim iyi Mari'miz!» diyebilmek için oracıkta beklesip duruyorlardı.

Mari onları görünce ya da seslerini duyunca hemen canlanıyor, dirsekleri üstünde doğrulmaya çalışarak başıyla teşekkür ediyordu. Çocuklar ona gene eskiden olduğu gibi yiyecek bir şeyler getiriyorlardı, ama artık Mari bir lokma bile yiyemiyordu.

İnanın, bu çocuklar yüzünden mutlu öldü Mari. Onların sevgisi, başına gelen felaketi unutturdu. Sanki çocukların, kendisini bağışlamış olduğunu sanıyordu. Çünkü ölene kadar büyük bir günahkâr saymıştı kendini.

Kanatlarını çırpan kuşlar gibi, çocuklar da her sabah gelip pencereye vurarak: «Seni seviyoruz, Mari!» diye sesleniyorlardı.

Mari çok çabuk öldü. Oysa daha uzun zaman yaşayacağını sanıyordum. Ölümünden bir önceki akşam ona uğradım. Daha güneş batmamıştı. Beni tanıdı sanırım. Son bir kere daha sıktım elini. Eli nasıl da inceikti, kupkuruydu. Sabahleyin ansızın gelip Mari'nin öldüğünü söylediler. Artık çocukları kimse tutamazdı. Ta-tubunu baştan başa çiçeklerle donattılar, başına çelenk taktılar. Papaz, bu kez, kilisede, artık ölmüş olan Mari'yi kötüleme-di. Cenaze töreninde pek az insan vardı, yalnızca birkaç meraklı gelmişti. Sıra cenazenin dışarı çıkarılmasına gelince, çocuklar hep birden atılarak tabutu kendileri taşımak istediler, ama güçleri yetmedi. Gene de yardım etmekten geri kalmadılar. Hepsi tabutun ardından ağlaşıp yürüdü.

O günden beri çocuklar Mari'nin mezarını hep ziyaret ettiler. Her yıl çiçeklerle süsleyip, çevresine gül fidanları diktiler.

22

23

İLUŞA'NIN ÖYKÜSÜ

Taş Savaşı

Alyoşa uzun uzun düşünmeye fırsat bulamadı. Pek önemli gözükmeyen, ama onu son derece etkileyen bir olayla karşılaşmıştı.

Alyoşa alanı 'geçip, küçük bir sokağa sapmıştı. Sokağın aşağısında, küçük bir köprünün önünde okullu çocuklar gördü Hepsi de dokuz ile on iki yaşları arasında

24

oğlan çocuklarıydı. Okuldan çıkmışlar, evlerine dönüyorlardı. Son derece heyecanlı bir şekilde konuşuyorlar, görünüşe bakılırsa, birbirlerine danışarak herhangi bir konu üzerinde bir karara varmak istiyorlardı.

Alyoşa, çocukların yanına yaklaşınca, hepsinin heyecandan yanaklarının kızarmış olduğunu, her birinin elinde birer taş tuttuğunu gördü.

Hendeğin ötesinde, hemen hemen otuz adım kadar ilerideki çitin yanında tıpkı bunlar gibi elinde okul çantasıyla duran bir çocuk daha vardı. Vücut yapısına bakılırsa on yaşlarında, belki de daha küçüktü. Yüzü solgundu. Kara gözleri çakmak çakmak olmuştu. Hasta gibiydi. Hendeğin beri yanında toplanmış olan altı çocuğu gözlüyor, onların davranışını dikkatle izliyordu. Anlaşılan bu çocuk da öbürleri gibi okuldan çıkmıştı, onların arkadaşıydı. Ama aralarında bir düşmanlık olduğu hemen göze çarpıyordu.

Alyoşa, çocukların yanına gelince sarışın, dalgalı saçlı, siyah bir ceket giymiş olan kırmızı yanaklı çocuğa dönüp, gözlerinin içine bakarak:

25

«Benim de seninki gibi böyle bir okul çantam vardı,» dedi. «Ama ben sağ elimle çantama davranabilmek için hep sağ omzuma asardım. Oysa sen sol omzuna asmışsın. Çantayı bu şekilde kullanmak; oldukça güç olmalı!»

«Ama o solak!» diye atıldı, çocuklardan biri.

Söze karışan çocuk, on bir yaşların-daydı. Güçlü kuvvetli, sağlıklı bir görünüşü vardı. Öbür çocuklar da bakışlarını Alyoşa'ya çevirdiler.

«Taşı da sol eliyle atar,» diye açıkladı bir başkası.

O sırada, tam ortalarına bir taş düştü. Taş, solak olan çocuğu hafifçe sıyırılmıştı. Taşın pek ustaca ve hızlı atılmış olduğu belliydi. Taşı atan, hendeğin öte yanında tek başına duran çocuğu.

«Haydi! Göster şuna Simurof! İndir kafasına taşı!» diye bağırdılar.

Adı Simurof olan solak çocuk da, hendeğin ötesindeki çocuğa hemen bir taş fırlattı, ama başarısız bir atıştı bu. Öte yanda tek başına duran çocuk bir taş daha fırlattı. Bu kere doğrudan doğruya Alyoşa'ya nişan almıştı. Taş, Alyoşa'nın tam

26

omuzuna geldi. Genç adamın canı yandı.

Hendeğin öte yanındaki çocuğun, önceden ceplerini taşla doldurmuş olduğu anlaşılıyordu. Otuz adım öteden bile paltosunun ceplerinin nasıl şiş olduğu görülüyordu.

Çocuklar gülüşerek;

«Size nişan aldı, size nişan aldı!» diye hep bir ağızdan bağırdılar. «Taşı isteyerek, bile bile size attı! Alyoşa değil misiniz siz? Alyoşa Karamazof! Haydi, şimdi hep birden taşa turalım onu! Ateş!»

Ve bir anda altı taş tek başına duran çocuğa doğru uçtu. Taşlardan biri kafasını sıyırdı. Çocuk yere düştü, ama hemen ayağa kalkarak öfkeyle taş yağdırmaya başladı. Aralarında şimdi kıyasıya bir savaş başlamıştı. Alyoşa'nın yanındaki çocuklardan çoğunun cepleri de taşla doluydu.

«Ne yapıyorsunuz öyle? Utanmıyor musunuz?» diye bağırdı Alyoşa. «Siz altı kişisiniz, o çocuk ise tek başına! Öldüreceksin onu!»

Böyle diyerek yalnız olan çocuğu korumak için taş atmakta olan altı çocuğun karşısına dikildi. Üç dört tanesi he-

men taş atmayı bıraktı.

«Önce o başladı ama!» diye bağırdı kırmızı gömlekli bir çocuk, heyecanla. «Alçağın biri o. Az önce sınıfta Kolya'yı çakısıyla yaraladı. Kan akıttı. Kolya onu şikâyet etmek istemedi, ama onun cezalandırılması gerekir.»

«Neden böyle yapıyor peki? Herhalde alay ediyorsunuzdur onunla?»

«İşte, sırtınıza bir taş daha attı!» diye bağırdı çocuklar yeniden.

Gerçekten çocuğun attığı taş gene Alyoşa'yı bulmuştu.

«Tanıyor sizi!» diyordu çocuklar. «Size nişan alıyor, bize değil. Haydi, hep birlikte saldırıya geçelim!»

Yaylım ateşi yeniden başlamıştı. Üstelik bu kere pek kötü bir şekilde taşıyorlardı çocuğu. Taşlardan biri çocuğun tam göğsüne geldi. Çocuk bir çığlık atıp, ağlayarak yukarıya, Mihaylof Caddesi'ne doğru koştu.

Çocuklar arkasından gülüştüler.

«Ha ha! Korktu, kaçıyor, işte! Alçak!»

İçlerinde en büyükleri olduğu anlaşılan ceketli çocuk gözlerinden öfke kıvılcımları saçarak;

28

29'

I

«Onun ne kadar alçak, namussuz bir insan olduğunu bilmezsiniz Alyoşa!» dedi. «Onu öldürmek bile azdır!»

«Nasıl bir çocuk bu?» diye sordu Alyoşa. «Birisini falan mı gammazladı?»

Sanki söylediği gülünç bir şeymiş gibi çocuklar birbirlerine baktılar.

Aynı çocuk;

«Nereye gidiyorsun? Mihail Caddesi'-ne mi?» diye sordu Alyoşa'ya. «Yakalayın onu. Bakın durdu. Orada sizi bekliyor. Size bakıyor.»

Öteki çocuklar da:

«Evet, evet, size bakıyor, size bakıyor!» diye bağıştılar.

«Sorun bakalım, 'hamam lifi' sever miymiş? Tam böyle sorun ama!»

Hep birden kahkahayı bastılar. Alyoşa onlara, onlar da Alyoşa'ya bakıyorlardı.

«Gitmeyin. Taş atar size. Yaralar sizi,» diye uyardı Simurof, Alyoşa'yı.

«Ona 'hamam lifi'ni falan soracak de ğilim; çünkü belli ki, böyle diyerek onu kızdırmaya çalışıyorsunuz. Yalnız sizin ondan neden bu kadar nefret ettiğinizi öğreneceğim!»

30

«Öğrenin bakalım, öğrenin!» diye bağırarak gülüştüler.

Alyoşa küçük köprüden hendeğin öte yanına geçti. Çitin önünden yukarıya, öbür çocukların aşağıladıkları çocuğa doğru yürüdü.

Öteki çocuklar, Alyoşa'nın ardından:

«Dikkatli olun! Korkmaz sizden!» diye bağırdılar. «Kolya'ya yaptığı gibi hiç beklenmedik bir anda kallesçe bıçaklar sizi de!»

Çocuk, olduğu yerde kımıldamadan Alyoşa'yı bekliyordu. Alyoşa yaklaşıncı karşısında dokuz yaşlarında ufak tefek, zayıf bir çocuk buldu. Uzunca yüzü solgun ve kuruydu. İri, koyu renk gözleriyle kötü kötü bakıyordu Alyoşa'ya. Üstünde oldukça eski, biçimsiz, kendisine küçük gelen bir palto vardı. Paltosunun kısal-mış kollarından çıplak bilekleri görünüyordu. Sağ dizinde kocaman bir leke görölüyordu. Sağ çizmesinin burnunda, baş parmağına gelen yerde büyük bir delik göze çarpıyordu. Bu delik, mürekkeple iyice boyanmıştı. Paltosunun iki cebi de taşlarla şişmişti.

Alyoşa, çocuğun iki adım önünde du-

arak soran gözlerle baktı ona. Alyoşa'-nm bakışlarından kendisini dövmeyeceğini hemen anlayan çocuk, bundan cesaret alarak konuşmaya başladı:

«Ben bir kişiyim, onlar altı.. Gene de tek başıma hepsinin hakkından gelirim.»

Gözleri alev alevdi.

«Taşlardan biri canını fena halde yakmış olmalı!» dedi Alyoşa.

«Ben de taşı Simurof'un kafasına yapıştırdım ama!»

«Öte yandaki çocuklar beni tanıdığını ve nedense bilerek beni taşıladığını söylüyorlar, öyle mi?» diye sordu Alyoşa.

Çocuk kaşlarını çatarak Alyoşa'ya baktı.

«Ben seni tanımıyorum,» dedi Alyoşa. «Sen beni tanıyor musun?»

Çocuk birden öfkeyle, heyecanla:

«Beni rahat bırakın!» diye bağırdı.

Orada bir şey bekliyormuş gibi yerinden kımıldamıyordu. Gözleri yeniden öfkeyle parladı.

«Peki, peki, gideceğim,» dedi Alyoşa. «Ama seni tanımıyorum, hiç bir şekilde de seninle alay etmek istemiyorum. Onlar seninle nasıl alay edileceğini bana söyle-

32

33

diler, ama ben yapmam bunu. Hoşçakal!»

«Koca şalvarlı keşiş, n'olucak!» diye haykırdı çocuk.

Bir yandan da öfkeli bakışlarını Alyo-şa'dan ayırmıyordu. Alyoşa'nın üzerine saldıracağını düşündüğünden kendini savunmak için hazırlandı. Ama Alyoşa onun üzerine yürümedi. Yalnızca dönüp baktı, sonra yoluna devam etti. Daha üç adım atmıştı ki, çocuk cebindeki en iri taşı alıp, Alyoşa'nın sırtına fırlattı. Alyoşa'nın cam çok acıdı. Tekrar arkasını dönerek çocuğa baktı:

«Demek sen insanı arkadan vuruyorsun. Öyleyse çocuklar, kalles olduğunu söylemekte haklıymışlar.»

Bunun üzerine çocuk öfkeyle Alyoşa'ya bir taş daha attı. Hem bu kere tam yüzüne nişan almıştı. Alyoşa tam zamanında korunarak kolunu yüzüne siper ettiğinden taş dirseğine geldi.

«Utanmıyor musun, ne yaptım ben sana?» diye bağırdı Alyoşa.

Çocuk konuşmuyordu. Alyoşa'nın mutlaka üzerine saldıracağını düşünerek heyecanla bekliyordu. Ama beklediği gene olmayınca öfkesinden çılgına dönmüş

34

yabanıl bir hayvan gibi Alyoşa'nın üstüne atıldı. Daha Alyoşa kıpırdanmaya bile fırsat bulamadan başını öne doğru eğerek iki eliyle Alyoşa'nın sol elini yakalayıp orta parmağını olanca gücüyle ısırıldı. On saniye kadar dişlerini geçirdiği parmağı koyvermedi. Alyoşa acıdan haykırarak parmağını güçlükle kurtarabildi. Sonunda çocuk onu bırakarak eski yerine çekildi. Parmağı tırnağa doğru çok kötü bir şekilde ısırılmış, dişleri kemiğe kadar geçmişti. Parmak şakır şakır kanıyordu. Alyoşa mendilini çıkararak yaralı parmağını sıkıca sardı. Bu onu bir dakika kadar uğraştırdı. Çocuk bu süre içinde orada durmuş bekliyordu. Sonunda Alyoşa başını kaldırarak ona baktı.

«Ne kadar kötü ısırıldığını gördün işte!» dedi. «Eh, artık yeter, değil mi? Şimdi söyle bakalım, ne yaptım sana?»

Çocuk şaşkın şaşkın ona bakıyordu. «Ben seni hiç, ama hiç tanımıyorum. Her ne kadar seni ilk olarak görüyorsam da herhalde sana hiç bir şey yapmamış olamam,» diye devam etti Alyoşa dingin bir sesle. «Hiç bir neden olmasa canımı böyle acıtmazdın. Artık sana ne yaptığımı, suçumun ne olduğunu söyler misin?» Çocuk ona karşılık vereceği yerde birden ağlamaya başladı ve koşarak oradan uzaklaştı. Alyoşa sessizce onun arkasından caddeye doğru yürüdü. Çocuğun adımlarını yavaşlatmadan, arkasına bakmadan, belki de hâlâ yüksek sesle ağlayarak koşusuna uzun uzun baktı. Vakit bulunca onu bu denli heyecanlandıran bilmeceyi mutlaka çözmeye karar verdi.

Baba - Oğul

«Dışarıda hava güzel,» diyordu Emekli Yüzbaşı. «Doğrusu bizim evin havası pek iyi değildir. Buyrun, yavaş yavaş yü| rüyelim.»

Benim de sizden bir dileğim var,» dedi Alyoşa. «Ama söze nasıl başlayacağımı bilemiyorum.»

«Benden bir isteğiniz olduğunu tahmin ediyorum tabii. Olmasa uğrar mıydı nız hiç! Yoksa gerçekten yalnızca oğlumu şikâyet etmeye mi geldiniz? Size bütün tün olayı ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Bakın, şu 'hamam lifi' dedikleri sakalım bir hafta öncesine kadar daha gürdü. O gün kardeşiniz Dimitri, sakalımdan yakaladı beni. Yok yere kavga çıkarmıştı. Beni meyhaneden dışarı, caddeye kadar sürükledi. Tam o sırada çocuklar okuldan dönüyorlardı. Aralarında oğlum İluşa da vardı. Beni o halde görünce üzerime atıldı: 'Baba! Baba!' diye bağırmaya başladı. Beni kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da bana hakaret eden kardeşinize: 'Bırakın onu! Bırakın, bağışlayın onu!' diye bağırarak ağabeyinizin ellerini öpüyordu. O anda yüzünde beliren ifadeyi hatırlıyorum. Unutmadım, hiç bir zaman da unutamam!»

«Ağabeyim, pişmanlığınızı size gelip içtenlikle anlatacaktır, yemin ederim!» diye haykırdı Alyoşa. «Gerekirse aynı yerde, sizin önünüzde diz çökecek. Onu buna zorlayacağım; yoksa artık ağabeyim değildir...»

«Ancak bu düşünce doğrudan doğruya kardeşinizden değil, daha çok sizin coşkun yüreğinizin soyluluğundan geliyor. Bunu baştan söylemeliydiniz. Peki, öyle, izin verin de ağabeyinizin Şövalye ve subay olarak benimsediği

36

37

soyluluk kavramını sonuna getireyim! Çünkü o gün birtakım şeyler ileri sürmüştü. Sakalımı çekiştirmekten vazgeçince beni bırakarak: 'Sen de subaysın, ben de,' demişti. Ama alçağın birisin. Gene de sana bir iyilik yapacak, seninle düello etmeyi kabul edeceğim!' Böyle demişti.

Bunun üzerine oğlum İluşa'yla, oradan uzaklaştım. Ama babasının bu duruma düşmesi çocuğun içine işledi. Az önce evime onur verdiniz. Ne gördünüz orada? Yaşlı karımla kızımı, değil mi? Karım felçli ve kafadan kontak. Kızım ise hem felçli, hem de kambur. Oturduğu koltuktan kalkamaz. İluşa'dan söz etmiyorum. Daha dokuz yaşında o, yapayalnız bir çocuk. Ben ölürsem bütün bu zavallılar ne olur? Her şeye rağmen ağabeyinizi düelloya çağırırsam, o da beni düelloda öldürse ne olacak? Yok, eğer öldürmez de sakat bırakırsa, bu daha da kötü. Çalışamaz duruma geleceğim. Beri yanda ise boğaz derdi bitmeyecek. O zaman ailemi, beni kim doyuracak? Yoksa İluşa'yı her gün okul yerine dilenmeye mi göndereceğim? Görüyorsunuz, onu düelloya çağırarak bütün ailemizin felaketi olur.»

38

Son derece duyulan Alyoşa, coşkuyla haykırdı:

«Ağabeyim Dimitri, sizden özür dileyecek! Evet, hem de herkesin ortasında, ayaklarınıza kapanacak!»

«Neyse, parmağınızı çok mu kötü ısır-| dı İluşa?»

«Evet, oldukça. Çok heyecanlıydı. Dimitli Karamazof'un kardeşi olduğum] için, sizin adınıza benden hıncını çıkardı. Okul arkadaşlarıyla birbirlerine taş atışlarını bir görseydiniz! Çok tehlikeli bir şey bu. Kötü bir olaya yol açabilir. Daha hepsi çocuk, akılları bir karış havada.»

«Öyle. O taş savaşında göğsüne bir taş gelmiş İluşa'nın; yüreğinin biraz üstüne. Mosmor çürümüş göğsü. İluşa eve geldiğinde ağlıyordu, sonra da hastalandı.»

«Biliyor musunuz, çocuklara önce saldıran o'ydu. Sizinle alay ettikleri için kızmış onlara. Kolya adındaki bir çocuğu da, çakısıyla bıçakladığını söylüyorlar.»

«Ben de duydum,» diye başını salladı.Emekli Yüzbaşı. «Çok tehlikeli bir şey.»

«Yatışincaya kadar bir süre onu okula göndermeseniz, iyi olur. Bu öfkesi,na sıl olsa sonunda geçecektir.»

«Evet, öfke!» diye Alyoşa'nın sözünü kesti Emekli Yüzbaşı. «Bu kadar küçük bir yaratıkta böylesine öfke, olacak şey değil. İzin verin de, size olayı ayrıntılarıyla anlatayım: Ağabeyinizin beni aşağılamasına yol açan olaydan beri okuldaki bütün çocuklar, benim sakalımı kastederek, 'hamam lifi' diye oğlumla alay ediyorlar. Ne yapalım ki, çocuklar da bazan böyle acımasız olabiliyor! Ama oğlum sonunda tek başına hepsine karşı çıktı. Ruhundaki soyluluk başkaldırdı. Bizim çocuklarımız, yani küçümşenen soylu yoksulların çocukları, daha dokuz yaşında dünyanın adaletini öğreniyorlar. Zengin çocukları bunun pek farkına varamaz. Benim küçük İluşa'm ise beni aşağılanırken gördüğü anda bütün gerçeği kavramıştı. Gerçek, olanca ağırlığıyla omuzlarına çöktü. Küçücük yaşında bu onun felaketine yol açtı.

Emekli Yüzbaşı bir yandan heyecanla anlatıyor, bir yandan da sağ yumruğunu sol avucuna vuruyordu.

«Daha aynı gün ateşi çıkmıştı. O gece boyunca sayıkladı durdu. Bütün gün hiç

40

41

konuşmadı. Ama oturduğu köşeden durmadan bana baktığını farkediyordum. Pencerenin yanında ödevlerini yapıyormuş gibi oturuyordu. Oysa kafasının başka yerlerde olduğunu çok iyi biliyordum. Ertesi gün üzüntüden içip sarhoş oldum, her şeyi unuttum. Tam da o gün çocuklar onu sabahtan alaya almışlar:

'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye bağırmışlar. 'Babam sakalından çeke çeke meyhaneden çıkardığı yetmiyormuş gibi, gidip bir de Dimitri Karamazof tan bağışlamasını diledin!' demişler. Okuldan döndüğünde yüzü bembeyazdı. Akşamüstü onu alıp gezmeye çıktım. Her akşam, yemekten önce böyle gezintiler yaparız. Şu anda yürümekte olduğumuz yolda dolaşırız. Yürürken genellikle İluşa'nın elinden tutarım. Elleri miniciktir, parmakları incedir, soğuktur. Biz böyle yürürken, birden:

'Baba! Baba!' dedi heyecanla.

'Ne var?' diye sordum.

İluşa'nın gözleri çakmak çakmak.

'Baba, o gün Dimitri Karamazof, sana bunu nasıl yapabildi?' dedi.

'Ne yapabiliyordum ki, İluşa?' dedim.

'Sakın barışma onunla baba!' diye karşılık verdi. 'Okulda çocuklar, onun sana para verdiğini söylediler.'

'Hayır, İluşa, dünyada ondan para kabul etmem.

O zaman elimi küçük ellerinin arasına aldı, öptü, öptü.

'Baba, onu düelloya çağır! Okulda senin bir korkak olduğunu ve onu düelloya çağıramayacağını söylüyorlar. Öte yandan senin ondan rahatlıkla para alabileceğini ileri sürüp benimle alay ediyorlar.

'Onu düelloya çağıramam İluşa!' dedim, şimdi size açıkladıklarımı ona da birkaç cümleyle anlattım. Beni dinledikten sonra:

'Olsun, gene de barışma onunla,' dedi. 'Ben büyüdükten sonra onunla düello ederim.'

'Düelloda da olsa, adanı öldürmek günahdır,' diye karşı çıktım.

'Baba, büyüdüğüm zaman onu mahvedeceğim. Kılıcımla elinden kılıcını düşürecek, onu yere yıkacak ve kılıcımı kaldırıp ona şöyle sesleneceğini: Şu anda seni öldürebilirim Dimitri Karamazof! Ama Bağışlıyorum seni, diyeceğim.

42

43

Görüyor musunuz, şu iki gün içinde küçücük kafasında neler kurmuş? Gece de herhalde hep bunları sayıklamış olmalıydı. Sonra okuldan dayak yiyerek gelmeye başladı. Bütün olup bitenleri daha önceki gün öğrenebildim. Haklısınız, onu bir daha bu okula göndermeyeceğim. Bütün sınıfa tek başına meydan okumuş, herkese karşı çıkmış, çocuklara kötü davranmış, sataşmış onlara. Yüreği öfkeden kabarmış. Onun bu durumunu görüp öğrenince korktum.

Gene bir gezintiye çıktığımızda:

'Baba, yeryüzünde en güçlü insanlar zenginler mi?' diye sordu.

'Evet İluşa, dünyada zenginlerden daha güçlüsü yoktur,' diye karşılık verdim.

'Öyleyse ben de zengin olacağım. Subay olacak ve bütün düşmanları yeneceğim. Sonra da buraya geleceğim. O zaman kimse sana bir şey yapmaya cesaret edemeyecek!' Bir an sustu. Dudakları titriyordu: 'Ne kadar kötü, iğrenç bir yer burası,, baba!' dedi.

'Evet İluşa, güzel bir kent değil bu yaşadığımız yer.'

44

'Öyleyse gidelim buradan. Bizi kimsenin tanımadığı daha güzel bir kente taşınalım,' dedi.

Taşınacağız İluşa,' dedim. 'Başka bir kente yerleşeceğiz. Bunun için para biriktiriyorum.'

Böylelikle onu avutmaya, kederli, bulanık düşüncelerden uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Kendimize bir at, bir de küçük araba alacağımızı düşlemeye başladık:

'Anacığınla ablanı arabaya bindirir, üstlerini de güzelce örteriz. Biz arabanın yanında yürürüz. Arada bir seni arabaya bindiririm. Ama hepimizin birden binmesi doğru olmaz. Çünkü atımızı gözetmemiz, ona fazla yüz olmamız gerekir.'

Bu düşler çok hoşuna gitmiş, onu kendinden geçirmişti. Hele bir atı olacağı ve arabayı kendisinin süreceği düşüncesi en büyük düşlerinden biriydi. Bilirsiniz, bizim oğlanlar atlara doğuştan tutkundur. Uzun uzun konuştuk, gevezelik ettik. Neyse ki onu avutmayı başarabilmişim. Dün sabah gene okula gitmişti. Üzgün, hem de çok üzgün döndü. Akşamüstü elinden tutup gezmeye götürdüm. Hiç konuşmuyordu. Bu arada rüzgâr çıktı. Canımız sıkın

46

yürüyorduk. Onu gene dünkü konuşmamıza getirmek istedim:

'E, oğlum, yol hazırlıklarına nasıl başlayacağız bakalım?'

Karşılık vermedi. Yalnız küçük parmaklarının avucumun içinde titrediğini duyuyordum. 'Kötü bir işaret bu, gene bir şeyler oldu anlaşılın!' diye düşündüm. Şu kayanın yanına kadar geldik. Ben kayanın üstüne oturdum. Havada bir sürü uçurtmalar süzülüyor, durmadan yenileri havalanıyordu. Otuz kadar uçurtmanın havada çıkardığı hisirtilar duyuluyordu.

'Artık bizim de geçen yılki uçurtmamızı uçurmanın zamanı geldi, İluşa,' dedim. 'Ama önce onarmalıyız. Nereye koydun?'

İluşa hâlâ ağzını açmıyor, gözlerini benden kaçıyordu. O sırada rüzgâr birden sertleşti, uğuldayarak yerden toz bulutları kaldırdı, İluşa birden boynuma atıldı, incecik kollarıyla sımsıkı sarıldı bana. Bilirsiniz, onurlu, suskun gözyaşlarını hep içine atan çocuklar büyük bir üzüntü karşısında hiç beklenmedik bir anda kendilerini tutamaz, birden boşanıverirler. İluşa'nın da gözlerinden yaşlar

boşandı. Hıçkırıklar içinde sarsılıyor, beni sıkı sıkı göğsüne bastırıyordu.

'Babacığım! Canım babacığım!' diye haykırıyordu hıçkırarak. 'Nasıl da hakaret etti sana!...'

O zaman ben de kendimi tutamaya-rak ağlamaya başladım. Baba oğul birbirimize sarılarak ağlaştık. O bana:

'Babacığım! Babacığım!' diyordu. Ben de:

'Yavrum, İluşa'cığım!' diyerek hıçkırıyordum.

Orada bizi Tanrı'dan başka kimse görmedi.»

Kolya

Kocası öldüğünde Bayan Krasotkin, onsekiz yaşlardaydı. Zaten kocasıyla topu topu bir yıl yaşamış ve bu arada bir oğlu olmuştu. Kocasının ölümünden sonra kendini, üstüne titrediği biricik oğlu Kolya'nın eğitimine adanmıştı. Ondört yıl boyunca ona aşırı bir sevgi göstermiş, bu sevgisinde mutluluktan çok, acı duymuştu. Çünkü hemen üç günde bir oğlu hastalanacak, üşütecek, delice işler yapacak,

48

bir iskemlenin tepesine tırmanacak da yere yuvarlanacak gibi buna benzer türlü korkular içinde yaşamı kendine zindan etmişti.

Kolya, okula başlayınca ve hele sonradan ortaokula geçince, annesi de büyük bir çaba göstererek, sırf oğluna yardım etmek, ödevlerini birlikte yapabilmek için bütün dersleri öğrenmeye koyuldu. Bir yandan da öğretmenler ve eşleriyle ahablık kurmaktan 'geri kalmadı. Hattâ Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler diye çocuğun okul arkadaşlarını da şımarttı. İşi o hale getirdi ki, çocuklar bu kez onun bu garip tutumu yüzünden Kolya ile 'anasının kuzusu' diye alay etmeye başladılar. Ancak Kolya kendini savunmasını biliyordu. Yürekli bir oğlandı.

Kolya'nın çok kuvvetli olduğu söylentisi çabucak bütün sınıfa yayıldı. Hani Kolya da gücünü kanıtlamıştı doğrusu. Sağlam, boyuneğmez bir yaratılışı, atılgan bir ruhu vardı. Çok çabuk ve çok iyi öğreniyordu. Çocuk her ne kadar herkese biraz tepeden bakıyor, burnu azıcık havada geziyorsa da, iyi bir arkadaşı. Ger-

50

çekte pek kibirli sayılmazdı. Öbür öğrencilerin kendisine karşı duyduğu saygıyı olağanmış gibi görür ve onlara dostça davranırdı.

Asıl önemli olan yanı, yükselme tut-kuşuydu. Annesini denetimi altına almayı başarmış, annesi de bu durumu severek kabullenmişti. Yalnız, oğlunun kendisini az sevdiği düşüncesine katlanamıyordu. Hep Kolya'nın duygusuz olduğu kanısındaydı. Çok kez ağlayarak Kolya'yı 'soğuklukla suçladığı olurdu.

Kolya sevgi gösterisinden hoşlanmazdı. Yüreğini, gönlünü ne kadar çok açmasını isterlerse, daha çok içine kapanırdı. Ancak bunun için özel bir çaba harcamazdı, kendiliğindendi onun bu davranışı. Yaratılışı böyleydi işte.

Kolya'ya babasından birkaç kitap kalmıştı. Kolya'nın okumaya eğilimi vardı. Bu kitaplardan bazılarını elden geçirmişti. Annesi onun, oyun oynamaya gitmek yerine, elinde bir kitapla kitap dolabının önünde öyle saatlerce durmasına Şaşardı. Böylece Kolya, o yaşta daha okumaması gereken bir sürü şey okumuştur, yaz tatilinde, ana-oğul bir haftalı-

51

gına, yetmiş kilometre ilerdeki bir kasabada oturan akrabalarına gitmişlerdi. Kolya orada önce tiren işletmesini en ince ayrıntısına kadar inceledi. Döndüğünde, bilgisiyle okul arkadaşlarını şaşırtabilmek için işletme yönetmeliğini son harfine kadar ezberledi. Kasabada arkadaşlık kurduğu başka çocuklar da vardı. Bazıları istasyon bölgesinde, bazıları da kasabanın çevresinde oturuyordu. İki kisi bizim kentten olmak üzere oniki-onbeş yaşları arasında 7-8 çocuk bir araya gelmişlerdi. Hep beraber oynuyor, çocukça şakalar yapıyorlardı. Ama gelişinin dördüncü veya beşinci günü bu düşüncesiz çocuklar Kolya'yla olmayacak birşey üzerinde iki lirasına bir iddiaya girdiler.

İçlerinde en ufak tefekleri olan ve bu yüzden öbürlerince küçümsenen Kolya, tutkusundan ya da eğilmez cesaretinden, gece onbir tiren geçerken rayların arasına yatmayı kabul etmişti. Daha önce de bunun deneyi yapılmış ve rayların arasına uzanılıp, yere iyice yapışılırsa, tirenin insana değmeden geçtiği görülmüştü. Ama orada kımıldamadan yatabilmek ne demektir?!

52

Kolya katı ve kesin bir tavırla bunu yapacağını iddia ediyordu. Önce onunla alay ettiler, 'palavracılıkla suçladılar. Ama bu tutumlarıyla Kolya'nın hırsını kamçılamiş oldular. Bu iddianın altında yatan gerçek neden şuydu:

Onbeş yaşındaki çocuklar Kolya'ya burun kıvırmışlar, hattâ başlangıçta ona 'küçük' diye seslenerek aralarına almak istememişlerdi. Kolya için katlanılmaz bir horgörüydü bu. Böylece bir akşam, tirenin istasyondan ayrılmasından sonra iyice hızını alabilmesi için istasyondan bir kilometre kadar öteye gidilmesi kararlaştırıldı. Çocuklar toplantılar. Ay yoktu.

Ortalık zifiri karanlıktı. Önceden kararlaştırılan saatte Kolya rayların arasına yattı. İddiaya girmiş olan öteki beş çocuk heyecandan yürekleri çarparak, korku ve pişmanlık içinde tiren yolunun kıyısındaki çalılıklar arasında bekliyordular.

Sonunda istasyondan ayrılan tirenin gürültüsü duyulmaya başlandı. Karanlı- içinde hızla yaklaşmakta olan iki kır-fener parlıyordu. Korkunç bir cana- gibi pofurdayarak geliyordu tiren.

53

Korkudan titreyen çocuklar bu görüntüye dayanamayarak haykırdılar:

«Kolya kaç!»

Ama artık çok geçti. Tiren yaklaştı ve büyük bir hızla Kolya'nın üzerinden geçip gitti.

Kolya hiç kıpırdamadan hâlâ rayların arasında yatıyordu. Sarstılar, kaldırmaya çalıştılar. Kolya birden yerinden doğrularak sessizce tiren yolundan aşağı indi. Bir yandan da, onları korkutmak için böyle bayılma numarası yaptığını söylüyordu. Oysa gerçekten baygınlık geçirmişti. Bunu çok sonraları annesine açıkladı.

Bu olayla Kolya'nın ünü iyice yayıldı.

İstasyona döndüğünde yüzü kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Ertesi gün sinir ve heyecandan biraz ateşi çıktı, ama belli etmedi.

Olay, Kolya'nın kente dönüşünden sonra ortaya çıktı. Haber okula kadar yayılıp, yöneticilerin kulağına vardı. Bunun üzerine Kolya'nın annesi okul yöneticilerine, oğlunun bağışlanması için yalvardı ve sonunda olay, öğretmen Dardanelof'un,

54

Kolya'ya arka çıkması ve onun için ricada bulunmasıyla kapatıldı.

Öğretmeni, Kolya'yı sevdiği halde, sınıfta ona karşı sert davranıyor, kendisinden çok şey istiyordu. Kolya da öğretmene karşı saygılı davranıyor, onunla yüz-göz olmuyor, ödevlerini en iyi şekilde hazırlıyordu. Sınıfın ikincisi olmuştu.

Bütün sınıf Kolya'nın, dünya tarihini, Dardanelof'u bile güç duruma sokacak kadar iyi bildiğine inanıyordu. Gerçekten de bir keresinde Kolya ona:

«Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu.

Dardanelof buna yalnızca genel bir karşılık verebilmişti. Uluslardan, ulusların yer değiştirmelerinden, göçlerden, bu tür olayların bir sürü efsaneye dayandığından sözetti. Ama Truva'yı gerçekten kimin kurduğu ve orada kimlerin oturmuş olduğu sorusuna karşılık veremedi. Hattâ her nedense bu soruyu basit ve önemsiz buldu. Çocuklar, Dardanelof'un Truva'yı kimin kurduğunu bilmediği kanısına vardılar. Oysa Kolya, babasından kalan kitaplardan birinde Truva'nın kurucularını okumuştur. Ama sırrını kendi-

56

ne sakladı ve bilgisinin ünü sağlamlığını korudu.

Kolya'nın, bundan bir ay kadar önce bir yerlerden bulup eve getirdiği Teres-von' adlı, kirpi gibi tüyleri olan, oldukça iri, güçlü bir köpeği vardı. Her nedense köpeği odasına kapamış ve arkadaşlarından hiç birine göstermemişti. Köpeğin üzerinde öyle bir egemenlik kurmuş, ona öyle akla gelmedik beceriler, oyunlar öğretmiş ve işi öylesine ileriye götürmüştü ki, Kolya okuldayken zavallı köpek durmadan uluyor, çocuk okuldan döndüğü zaman ise sevincinden garip sesler çıkararak deli gibi hoplayıp sıçırıyordu. Pe-resvon, salta duruyor, kendim yere atarak ölü numarası yapıyor, kısaca sırf sevincini ve efendisine olan içten bağlılığını belirtmek için kendisine öğretilen bütün oyunları istenmeden gösteriyordu.

Kolya'nın, babasıyla «hamam lifi» diye alay edildiği için İluşa'nın çakıyla yaraladığı çocuk olduğunu herhalde anlamamışsmızdır.

57

Okul Çocukları

Günlerden Pazardı. Sisli bir Kasım sabahı Kolya, son derece önemli bir iş için paltosunu giyip dışarı çıktı. Çevresine bakındı, başını omuzlarının arasına çekerek:

«Amma da soğuk!» diye mırıldandı.

Önce cadde boyunca yürüdü, sonra Pazar Alanına çıkan sağdaki ara sokaklardan birine saptı. Sokağın, Alana açılan köşesinde, son evin karşısında durdu. Cebinden bir düdük çıkarıp olanca gücüyle çaldı. Önceden kararlaştırılmış bir işaretti bu.

Aradan bir dakika bile geçmeden, evin kapısından onbir yaşlarında, kırmızı yanaklı bir çocuk dışarı fırladı. Onun da üstünde kalın, güzel bir palto vardı.

Bu çocuk daha hazırlık sınıfına giden Simurof'tu. Kolya, ondan iki sınıf daha büyüktü. Zengin memurlardan birinin oğluydu Simurof. 'Yaramazların en ünlüsü' diye bilinen Kolya ile arkadaşlık etmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden Simurof şu anda evden gizlice kaçıyor olmalıydı.

58

Simurof'u hatırlayacaksınız. Hani, iki ay kadar önce hendeğin beri yanından İluşa'yı taşıyan çocukların arasındaydı ve Alyoşa'ya İluşa hakkında açıklamalarda bulunmuştu.

«Bir saattir seni bekliyorum Kolya,» dedi Simurof.

İki çocuk birlikte Alana doğru yürümeğe başladılar.

«Geciktim,» diye karşılık verdi Kolya. «Peki, şimdi benimle çıktığın için sana dayak atmazlar ya?»

«Ne, dayak mı? Yok canım, onu da nerden çıkardın? Köpeğini de mi götüreceksin oraya?»

«Evet.»

«Keşke öbür köpek de olsaydı.»

«Suçka mı? Olmaz. Suçka yok artık.

Bilinmez karanlıklarda kaybolup gitti o!»

Simurof birden durdu: «Peki, şöyle bir şey yapamaz mıyız?» dedi. «İluşa'mn dediğine göre, Suçka da Peresvon gibi dik tüylü ve duman renkli bir köpekmiş. Peresvon'u göstererek Suçka'nın hâlâ yaşadığını söyleyemez miyiz? inanır.»

59

«Okullar yalandan nefret eder; iyi bir iş için bile olsa! Umarım, benim geleceğimden ona sözetmemişsindir!»

«Yok canım, artık o kadarına da aklım erer,» diye içini çekti Simurof. «Ama Peresvon'la avutamayacaksın onu. Bili-yor musun, babası, yani 'hamam lifi' bugün İluşa'ya bir yavru köpek, hem de kara burunlu gerçek bir buldog getireceğini söyledi. Babası, bununla İluşa'yı oya-layabileceğine inanıyor, ama ben sanmıyorum.»

«İluşa nasıl?»

«Ah, kötü, çok kötü! Sanırım verem. Gerçi bilinci falan yerinde, ama soluk alışları... Geçenlerde odada kendisini gezdirmelerini istedi. Çizmelerini giydirdiler, ama ayakta duramadı, düştü. O zaman: 'Sana söylemiştim baba, bütün kabahat çizmelerin kötü oluşunda,» dedi. 'Eskiden de rahat yürüyemezdim bunlarla.' İşte, o böyle çizmeleri yüzünden yere düştüğünü sanıyordu, oysa zayıflıktan, halsizlikten tutmuyordu bacakları. Bir hafta bile yaşamaz artık sanıyorum. Doktor onu yoklamaya geliyor. Şimdi Emekli Yüzbaşıya bir yerlerden para geliyormuş.»

60

Beni en çok şaşırtan, Alyoşa Kara-mazof'un bu konudaki rolü. Yarın ya da yarından sonra kardeşi Dimitri'yi ağır bir suçtan dolayı yargılayacaklar. Alyoşa ise hâlâ bizim çocuklarla zaman geçiriyor.»

«Hiç de zaman geçiriyor sayılmaz,» diye diretti Simurof. «Bak, sen bile şimdi İluşa'yla barışmaya gidiyorsun.»

«Barışmaya mı? Ne gülünç bir söz,»

«Ama İluşa seni görünce ne kadar sevinecek biliyor musun! Neden bunca zamandır gitmedin ona?»

Simurof gerçekten duygulanmış, içten bir sıcaklıkla söylemişti bunu.

«Sevgili küçük, bu senin değil, benim bileceğim bir şey!» diye hafiften payladı onu Kolya. «Ben kendi isteğimle gidiyorum. Ama sizin hepinizi Alyoşa Karamazof sürükledi oraya. Demek ki sizlerle aramda bir fark var. Hem benim barışmaya gittiğimi nerden biliyorsun?»

«Hiç de Alyoşa sürükledi bizi. Bizimkiler öylesine, kendiliklerinden gitmeye başladılar. Tabii, ilk gidişleri Alyoşa'-yla oldu. Önce biri gitti, sonra bir başkası. Babası, gidişimize öyle sevindi ki... Biliyorsun, İluşa ölürse, çıldırır adam. ilu"»

62

öleceğini de seziyor tabii. Ama onunla barıştığımıza ne kadar sevindi, bir bilsen! İluşa bir keresinde seni sordu. Bütün bu olayların suçlusu, Emekli Yüzbaşıyı döven şu baba katili Dimitri Karamazof. Yani Alyoşa'nın kardeşidir.»

Kısa bir sessizlik oldu.

«Alyoşa benim için gene de bir bilmece,» diye sessizliği bozdu Kolya. «Onunla çoktan tanışmış olabilirdim. Ama belirli bazı durumlarda gururumdan vazgeç-memeyi uygun buluyorum. Ayrıca onunla ilgili bazı düşüncelerim var.»

Kolya ağır bir suskunluğa gömüldü. Simurof da öyle. Simurof, Kolya'ya garip, sınırsız bir saygı duyuyordu. Kendini onunla karşılaştırmayı düşünmeye bile cesaret edemezdi. Ama şimdi Kolya, İlu-şa'ya 'kendiliğinden' gittiğini söyleyince ilgisi büsbütün artmıştı. Kolya'nın böyle birdenbire oraya gitmek istemesinin altında bir bilmece yatıyor olmalıydı.

Pazar Alanından geçtiler. Köylerden gelmiş bir sürü araba, bir sürü kümes hayvanı vardı. Satıcı kadınlar tentelerin tında iplik, kordon, düğme gibi ufak te eşya satıyorlardı. Peresvon durmadan

63
neşeyle sağa sola koşuşturuyor, başka köpeklere rastladığında onlarla koklaşıyor-du. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar. Emekli Yüzbaşının evine kadar daha oldukça yol vardı. Konuşmadan, hızlı hızlı yürüdüler. Eve yirmi adım kala Kolya durdu. «Sen önden gidip Alyoşa'yı dışarı çağır,» dedi. «Önce birbirimizi tartıp yokla-malıyız.» «İyi ama, neden onu dışarı çağırmam gerekiyor?» diye karşı koymak istedi Si-murof. «Doğruca gir içeri işte. Seni görünce çok sevinecekler. Bu soğukta dışarda tanışmak olur mu?» Kolya üstün bir tavırla: «O benim bileceğim iş!» dedi. «Elbette bir gereği var ki, onu bu soğukta dışarıya çağırıyorum.» «Bu «küçüğe» karşı böyle davranmak pek hoşuna gidiyordu Kolya'nın. Simurof, Kolya'nın buyruğunu yerine getirmek üzere, koştu.

Şuçka
Kolya, çite yaslanmış, Alyoşa'yı bekliyordu. Nicedir onunla karşılaşmak istiyordu. Onun hakkında çocuklardan çok şey duymuştu. Gene de Alyoşa'dan söz edildiğinde hep umursamaz, onu küçümser bir tavır takınırdı. Ama gizliden gizliye onunla tanışmaya can atıyordu. Genel olarak, Alyoşa hakkında duydukları, içinde ona karşı bir sevgi uyandırmış, duygulandırmıştı onu. Şu anda içinde bulunduğu durum onun için oldukça önemliydi.

'Yoksa, Alyoşa, onüç yaşmda olduğumu düşünerek beni de öbür küçüklerle bir tutar mı?' diyordu kendi kendine. 'Hem bu Çocuklara neden bu kadar önem veriyor acaba? Dostluğumuz ilerleyince kendisine sorarım. Böyle kısa boylu oluşum da Çok kötü. Bir de şu yüzümün çirkinliği.'

Bu tür düşünceler Kolya'yı heyecanlandırıyordu. Ama asıl önemli olan, onu Azdıran şey, yüzünün çirkinliği değil, boyunun kısa olmasıydı.

Geçen yıl evin bir köşesinde gizlice

65

64

boyunu ölçerek kursunkalemle duvara bir işaret koymuştu. Bundan sonra iki ayda bir büyük bir heyecanla işaretli duvarda boyunun uzayıp uzamadığını denetliyor, du. Ne yazık ki, boyu çok yavaş uzuyor bu durum onu zaman zaman umutsuzluğa düşürüyordu.

Yüzüne gelince, hiç de öyle kendisinin sandığı gibi çirkin değildi. Tersine, cana yakın, güzel, hafif çilli, beyaz bir yüzü vardı. Pek iri olmayan, ama canlı, griye çalan gözleri, karşısındakine cesaretle bakar ve gözlerinde sık sık heyecanlı bir duyarlık parlardı. Elmacık kemikleri biraz iriceydi. Dudakları dolgun değil, ama biçimliydi. Düzgün, hafif kalkık burnuna aynada baktıkça canı sıkılır:

«Yamyassı bir burun işte! Yamyassı!» diye fısıldardı kendi kendine. Sonra hemen aynanın önünden çekilirdi. Zaman zaman: «Herhalde yüzümde öyle pek zeki bir görünüm olmasa gerek!» diye düşünür, bu konuda da kuşkuya düşerdi.

Ancak, yüzü ve boyu yüzünden duyduğu üzüntünün onu bütün bütüne ve sürekli olarak tedirgin ettiğini düşünmek yanlış olur. Çünkü sonradan bütün -

66

lan hemen unutturdu.

Alyoşa görüldü. Genç adam, Kolya'- , vı görünce hemen ona doğru yürüdü. Alyoşa yaklaştıkça, Kolya onun yüzünde sevinçli bir görünüm olduğunu fark ederek:

'Benim gelişime gerçekten bu kadar

sevmiyor mu?' diye düşündü. Bundan büyük bir zevk duyuyordu.

Alyoşa'nın güzel yüzü hep neşeliydi, ama son derece dingin bir neşeydi bu. İçerde, İluşa'nın yanında nasıl oturuyor-sa öylece, paltosunu falan giymeden çıkıp gelmesi Kolya'yı pek şaşırtmıştı. Anlaşılan, onu soğukta bekletmemek için acele etmişti. Kolya'ya elini uzatarak: «Sonunda siz de geldiniz demek!» dedi. «Hepimiz sizi bekliyorduk.» Kolya ise heyecandan soluk soluğa şöyle mırıldandı:

«Nedenleri vardı! Bunca zaman ne-ûen gelmediğimi hemen açıklayacağım, tter şeyden önce, sizinle tanıştığıma sevindim. Ne zamandır bu fırsatı bekliyordum. Çok sözünüzü ettiler de.» «Evet, hemen hemen tanışmış sayılı-ız> Çünkü bana da sizden çok sözettiler.

67

Ama buraya gelişiniz oldukça gecikti.»

«Hastanın durumu nasıl?»

«Çok kötü, ölecek!»

«Ne diyorsunuz?»

«Biliyor musunuz, İluşa hep sizi anıp durdu. Uykusunda bile sizi sayıklıyor. Sizi çok seviyor olmalı. Hani şu çakı olayına kadar. Bu köpek sizin mi?»

«Evet, adı Peresvon.»

«Şuçka değil mi bu?» Üzgün gözlerle Kolya'ya bakıyordu. «Demek öteki köpek gerçekten kayboldu?»

«Hepinizin Şuçka'yı ne kadar istediğinizi biliyorum. Her şeyi duydum,» diye gülümsedi Kolya. «Dinleyin Alyoşa, size her şeyi, özellikle buraya gelişimin nedenini açıklayacağım.»

Kolya canlı bir sesle anlatmaya başladı:

68

«Durumu size anlatmadan içeri girmek istemedim. Bu yüzden dışarı çağır- . tim sizi- İluşa ilkbaharda hazırlık sınıfına başlamıştı. Bizim hazırlık sınıflarının nasıl olduğunu bilirsiniz; orada okuyanların hepsi küçük çocuklardır, İluşa ara-larma girince hemen onunla alay etmeye başladılar. Ben onlardan iki sınıf büyüğüm. Onları uzaktan izliyordum, aralarına karışmıyordum. İluşa'nın ufak tefek, zayıf bir çocuk olduğunu gördüm. Gene de onlara boyun eğmiyor, hepsine kafa tutuyor, dövüşüyordu. Gururluydu. Severim böyle çocukları. Öbürleri ise bu davranışı yüzünden onunla daha çok alay etmeye başladılar, işin kötüsü, o zamanlar İluşa'nın eski püskü bir paltosu vardı. Çizmeleri delikti. Pantolonun paçaları kısaydı. Onun bu yoksulluğuyla da alay ediyorlardı. Böyle şeylere hiç katlanamam. Hemen işe karışarak biraz kuvvet kullandım, çocuklardan birkaçını patakladım.»

Kolya, bunları Alyoşa'ya anlatmaktan kıvanç duyuyordu:

«Aslında çocukları severim,» diye devam etti. «Evet, ben işe karışınca, çocuk-

69

lar İluşa'ya sataşmaktan vazgeçtiler. Ço-cuğun koruyucusu oldum. Gururlu olduğunu daha önce de söylemiştim. Ama sonunda İluşa, bütün gururuna rağmen bana bağlandı, hayranlık duymaya başladı. Söylediğim her şeyi yerine getiriyor, bana bir Tanrıymışım gibi bakıyordu. Hemen her konuda kendisine örnek alıyordu beni. Pazar günleri birlikte gezerdik. Bizim okulda bir çocuk, kendisinden daha küçük biriyle arkadaşlık kurunca hemen onunla alay edilir. Ama böyle şeylere aldırmam ben. İluşa'yı geliştirmeye, bilmediklerini ona öğretmeye başladım. Hoşuma gidiyorsa, onun gelişmesine neden yardımcı olmayayım? Baksanıza, siz bile bütün küçüklerle arkadaşlık kurmuşsunuz! Yani genç kuşakla ilgilenmek, onları aydınlatmak, yararlı olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Ne yalan söyleyim, en çok sizin bu özelliğiniz beni ilgilendirmişti. Neyse, biz gene konumuza dönelim. İluşa'da belli bir duygusallığın ağır bastığını gördüm. Ben ise doğduğum günden beri bu ince duygusallığın baş düş-Ayrıca onun açısından çe-i bir durum vardı ortada. Hem gu-

rurluydu, hem de köle gibi bağlıydı bana Bazan birden gözleri parlar, düşüncelerime katılmak istemez, direktir, teslim ol. mazdı. Aslında düşüncelerime katılmadı, ğı için değil, daha çok, duygularına karşı soğuk davrandığım için bana kişi olarak karşı çıkardı. Ben de bunun üzerine sırf onu denemek, zorlamak için, o duygusallığını arttırdıkça, daha soğuk, daha katı davranırdım. Bilerek yapardım bunu. Amacım, kişiliğini belirlemek, ona kişiliğini kazandırmak, kısaca, onun insan olmasını sağlamaktı. Ama ne oldu? Bir gün İluşa'nın birden tedirginleştiğini gördüm. Bu tedirginliği daha sonraki günlerde de sürdürdü. Küskündü, ama bu kez karşılık bulamadığı duygusallığından ötürü değil, daha başka, daha önemli bir olay yüzünden.

'Nedir bu çocuğun üzüntüsü böyle?' diye düşündüm. Araştırıp sordum ve sonunda olayı öğrendim. Bir gün sizin babanızın uşağı, bizim küçük iluşa'ya pis bir oyun öğretmiş. Oyun

şöyle: Bir parça ekmek içi almamış, sonra ekmeğin içine bir toplu iğne sokulacak ve açlıktan her lokmayı çiğnemedi yutmaya hazır

72

zavallı sokak köpeklerinden birinin önüne atılacakmış. İşte, onlar da böyle bir ekmek hazırlayıp, şimdi üzerinde bu kadar gürültü koparılan kirpi tüylü Şuç-ka'nın önüne atmışlar. Köpek hemen ekmeği yutmuş. Sonra da sızlanmaya, acı acı ulumaya başlamış. Olduğu yerde birkaç kere dönüp kaçmaya başlamış. Hayvan hem koşar, hem de ağlar gibi sesler çıkarırmış. Sonunda gözden kaybolmuş. İluşa bana böyle anlatmıştı. Anlatırken durmadan ağlıyor, bana sarılarak hıçkırıyordu:

'Şuçka kaçarken ağlıyordu! Şuçka ağlıyordu!'

Hep bu sözleri tekrarlıyordu. Köpeğin o hali iluşa'yı çok etkilemişti. Acı çektiğini görüyordum. 'Bak, İluşa,' dedim, 'aşağılık bir iş yaptın. Çirkefin birisin sen! Tabii, bu olanları kimseye söylemeyeceğim. Ama Şimdilik seninle bütün ilişkiyi kesiyorum. Durumu önce bir düşünecek, daha sonra Simurof'la sana haber göndereceğim. Böylece seninle olan arkadaşılığımı sürdürüp sürdürmeyeceğimi öğreneceksin.'

sözlerim onu çok etkiledi. Ona

karşı pek sert davranmış olduğumu daha o zaman sezmiştim. Ama aklıma başka bir çözüm yolu da gelmiyordu. Ertesi gün Si-murof'u göndererek, artık onunla konuşmayacağımı bildirdim. Oysa, İluşa'-dan yalnızca birkaç gün uzak kalıp, pişmanlık acısını duyurduktan sonra yine ona elimi uzatacaktım. Bunu ona açıkça söyleyemedim tabii. Ama bu arada ne oldu dersiniz? Simurof la gönderdiğim haberi duyunca birden İluşa'nın gözleri öfkeyle parlamış, 'Söyle ona,' diye bağırmış, 'Kolya'ya de ki, bundan böyle İluşa gördüğü bütün köpeklere içine toplu iğne batırılmış ekmekler atacak!'

O zaman, İluşa'nın bağımsız ruhunun başkaldırmış olduğunu anladım ve burnunun biraz sürtülmesi gerektiğini düşündüm. Bundan böyle onu küçük görüyormuş gibi davranmaya, her karşılaşmamızda ona sırt çevirmeye, ya da alaycı gülümsemeye başladım. İşte tam o sırada babasının olayı meydana geldi. Biliyorsunuz, şu 'hamam lifi' olayı. İluşa'nın ne kadar heyecanlı olduğunu da biliyorsunuz. Çocuklar, onunla arkadaşlığı-

74

mı kestiğimi anlayınca İluşa'ya çullanma-ya ve 'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye onunla alay etmeye başladılar. Aralarında kıyasıya kavgalar oluyordu. Bir keresinde İluşa, oldukça dayak yemiş, hırpalanmıştı. Bir gün ders bittikten sonra avluda çocukların hepsi birden saldırdı. Ben de on adım kadar ilerde durmuş, ona bakıyordum. Yemin ederim ki, o zaman gülümsediğimi hatırlamıyorum. Tersine, ona acımaya başlamıştım. Kavgaları bir dakika kadar daha sürseydi, onu korumak için öteki çocukları pataklayacaktım. Birden bakışlarımız karşılaştı. Nasıl oldu, ne düşündüğümü sandı, bilmiyorum, birden çakısını çıkarıp üzerime saldırdı. Kımıldamadım. Bazan cesur olurum. Ona iğrenerek baktım. Sanki bakışımla:

'Şu yaptığını tüm dostluğum pahasına bir kez daha yapmak istemez misin? İşte hazırım' demek istiyordum.

Ama o çakısını bir kere daha batır-madı. Kendini tuttu. Çok korkmuştu. Çakıyı attı. Ağlayarak kaçtı. Tabii, onu şikâyet etmedim. Olay, okul yöneticilerinin kulağına gitmesin diye öteki çocuklarla

76

susmalarını söyledim. Annem bile, olayı, ancak yaram iyileştikten sonra öğrendi. Zaten küçük bir çizikten başka bir şey değildi. Aynı gün taş savaşının başladığını ve sizin parmağınızı ısırıldığını daha sonra öğrendim. Artık İluşa'nın o günlerde ne durumda olduğunu anlayabilirsiniz. Budalaca davranmış olduğumu kabul ediyorum. Hastalandığını duyduğum zaman, onu bağışlamak, daha doğrusu onunla barışmak için evlerine gitmedim. Şimdi, daha önce gelmediğim için çok pişmanım. Ama o zamanlar daha başka, önemli birtakım amaçlarım da vardı. İşte, bütün hikâyeyi anlattım size. Durum, budalaca davrandığımı gösteriyor.»

«İluşa'nın sizinle olan ilişkisini ne yazık ki bilmiyordum!» diye heyecanla bağırdı Alyoşa.

«Bilseydim, size gelip, birlikte İluşa'ya gitmemiz için ricada bulunurdum. Ateşler içinde yatarken, inanin hep sizi sayıkladı durdu. Size bu kadar değer verdiğini bilmiyordum.

Gerçekten Şuçka'yı bulamadınız mı? Babası da, çocuklar da o köpeği her yerde aradılar. İluşa o hasta halinde benim önümde tam üç kere babasına ağlayarak şöyle dedi:

77

'Baba, Şuçka'yı öldürdüğüm için hasta olduğumu biliyorum. Tanrı beni cezalandırdı!'

Onu bu düşünceden ayırmak olanaksız. Şimdi Şuçka'yı bulup ona getirebil-sek, ölmediğini, yaşadığını görebilse, sanırım sevinçten yeniden sağlığına kavuşurdu. Hepimizin umudu sizdeydi Kolya.»

«Benim Şuçka'yı bulacağımı nasıl düşünebildiniz? Yani neden ille de ben bulayım? Neden umudunuzu bana bağladınız da, bir başkasından bunu beklemediniz?»

«Köpeği aramakta olduğunuz ve bulduğunuz zaman da getireceğiniz söylentisi dolaşıyordu. Simurof buna benzer bir şey söylemişti. Hepimiz, Şuçka'nın hâlâ yaşadığına İluşa'yı inandırmaya çalışıyor, köpeğin bir yerlerde görüldüğünü söylüyorduk. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirdiler, iluşa tavşana şöyle belli belirsiz bir gülümsemeyle baktı sonra da saliverilmesini istedi. Biz de öyle yaptık. Babası da ufacık uzun bir buldog köpeği bulmuş, az önce getirdi. Bununla İluşa'yı avutmak istiyordu, ama sanırım tersi oldu.»

«Bir şey soracaktım dedi Kolya.» «Ba-

78

bası, yani Emekli Yüzbaşı, nasıl bir adam? Kendisiyle daha tanışmadım. Söylendiği gibi gerçekten maskaranın biri mi?»

«Ah, hayır, kesinlikle değil! Çok duygulu, ama ezilmiş insanlar vardır. Bu insanların delilikleri, öbür insanlara karşı bir çeşit kara mizah gibidir. Uzun süreli ve kendilerini küçük düşürücü çekingenliklerinden ötürü gerçeği öbür insanların yüzüne açıkça söyleyemezler. İnanın Kolya, bu tür delilikler ba-zan korkunç olabilir. Babası için dünyada ne var ne yoksa, hepsi iluşa'da birleşiyor. İluşa ölürse, adamcağız ya kaderinden delirir, ya da öldürür kendini. Ona baktıkça bunun böyle olacağına nerdeyse kesinlikle inanıyorum.»

«Anlıyorum, dedi Kolya. «İnsanları çok iyi tanıdığınız belli oluyor.»

«Ama sizi köpekle gördüğümde hemen Şuçka'yı getirdiğinizi sandım.»

«Bakalım, belki bulabiliriz. Ama bu köpek Peresvon'dur. Birazdan odaya, İluşa'nın yanına salacağım onu. Belki İluşa'-yı küçük buldogtan daha çok eğlendirir. Ama... Hay allan! Sizi neden bu soğukta tutuyorum böyle?» diye birden heyecanla

80

bağırды Kolya. «Üstünüzde palto da yok! Ne kadar bencil olduğumu görüyorsunuz.»

«Üzülme canım, hava gerçekten soğuk, ama kolay kolay üşütmem ben. Biraz yürüyelim.»

İluşa'nın Başucunda

Emekli Yüzbaşı'nın ailesi ile oturduğu oda, şu anda gelmiş bulunan bir sürü ziyaretçiden dolayı sıkışık ve havasızdı. İluşa'nın başında birçok çocuk vardı. Alyoşa'nın, onları İluşa ile barıştırmış olduğunu, hepsi kabul etmeseler de, gerçekte bu böyleydi. Bir tek Kolya kalmıştı hâlâ gelmeyen. İluşa bu eksikliği yüreğinde duyuyordu.

İluşa'nın anıları arasında en acılı olanı, tek dostu ve koruyucusu Kolya'ya çakıyla saldırmış olmasıydı.

Kolya'nın kaybolmuş olan Şuçka'yı da bulup getireceği düşüncesi, bir gün Kolya'nın gelişigüzel söylemiş olduğu bir sözden yayılmıştı:

«Eğer hâlâ yaşayan bir köpeği bula-mıyorlarsa, bunların hepsi eşektir!» demişti Kolya.

81

Bu arada iluşa iki haftadan beri yatağından kalkamaz olmuştu. Alyoşa'ya rastladığı ve parmağını ısırıldığı günden sonra okula gitmemişti. Hastalığının ilk zamanları yatağından kalkıp evin içinde dolaşabiliyordu. Ama giderek çok zayıflamış, babasının yardımını olmadan yataktan kalkamaz olmuştu.

Babasının içi titriyordu. Artık içkiyi bırakmıştı. Oğlunun öleceği korkusu nerdeyse bilincini yitirmesine yolaçacaktı. Çok kere İluşa'yı kolundan tutarak odada gezdirip tekrar yatağa yatırdıktan sonra birdenbire kendini hole attığı ve alnını duvara dayayarak hıçkırık hıçkırık ağladığı oluyordu. Ağlamasını oğlu duymasın diye de büyük bir çaba harcardı. Sonra yine odaya döner, her zamanki gibi oğlunu eğlendirip, avutmaya çalışırdı. Ona gülünç masallar, hikayeler ya da daha önce bir yerlerde rastlamış olduğu garip insanları anlatırdı. Hayvan seslerini taklit ederdi.

İlyuşa, babasının böyle gülünç taklitler, şaklabanlıklar yapmasını sevmezdi. Babasının toplum içinde aşağılanmış bir kişi olduğunu, şimdi bile bu durumdan

82

kurtulamadığını bir türlü unutamıyor, babasına takılan 'hamam lifi' sözünü ve o korkunç günü hatırladıkça içi burkuluyordu.

Çocukları İluşa'yı yoklamaya gelmeleri, Emekli Yüzbaşıyı aşırı bir sevince boğmuştu. Adamcağız, İluşa'nın bundan böyle hızla iyileşeceği umuduna kapılmıştı. Küçük konukları saygıyla karşılıyor, onların hoşuna gidecek her şeyi yapıyordu. Küçükleri sırtında taşımaya bile hazırdı. Ancak bu oyunlar, İluşa'nın hoşuna gitmeyince vazgeçti. Bunun üzerine, çocuklar için tatlılar, kekler, fındık-fıstık almaya başladı. Onları çay ve kendi elleriyle hazırladığı tereyağlı ekmeklerle ağırlıyordu.

O gün, yani Kolya'nın İluşa'ya geldiği Pazar gününün sabahı, başkentten gelen ve orada ünü pek yaygın olduğu söylenen bir doktor bekleniyordu.

Kolya, odanın kapısını açıp da içeri girdiği anda, İluşa'nın babası ve çocuklar İluşa'nın çevresinde toplanmış, yatağın üstündeki minik bir buldog yavrusunu seyrediyorlardı. Yavru daha dün doğmuş ve bu sabah getirilmişti. İluşa, kaybo-

83

lan ve tabii bu arada çoktan ölmüş bulunan Şuçka için hâlâ üzülyordu. Kendisine küçük bir köpeğin hediye edileceğim daha üç gün öncesinden biliyordu. Gerçi basit bir köpek değildi, bu gerçek bir bul-dog köpeğiydi. Bu çok önemliydi tabii. Ama İluşa, ince duyarlılığından ötürü hediye ne kadar sevinmiş gibi görünüyorsa da, babası ve çocuklar bu yeni gelen köpekçiğin belki de İluşa'nın yüreğinde, o kadar eziyet etmiş olduğu zavallı Şuç-ka'nın anısını uyandırdığını görüyorlardı.

Minik buldog yavrusu, İluşa'nın yanında yatıyor, sağa sola emeklemeye çalışıyordu. İluşa ise gülümsüyor, incecik, solgun, kurumuş elleriyle hayvanı okşuyordu. Köpeği pek sevmişti, ama, gene de Şuçka değildi bu.

Kolya'nın içeri girdiğini gören çocuklardan biri, «Kolya!» diye bağırdı.

Korkunç bir kargaşalık, bir gürültüdür başladı. Çocuklar açılarak yatağın iki yanına çekildiler. Kolya birden İluşa'-yı gördü. Emekli Yüzbaşı, telaşla Kolya'-ya doğru koştu.

«Buyrun, buyrun, değerli konuğu-

84

muz!» dedi peltek peltek. «Bak İluşa, kol-ya sana gelmiş.»

Kolya, İluşa'nın yanına geldi. Çocuğun yüzü solgundu. Yatağında doğrularak ısrarlı gözlerle Kolya'ya baktı. Kolya, küçük dostunu iki aydan beri görmemişti. Şimdi ise bitkin bir halde karşısında doğrulmaya çalışıyordu. İluşa'yı böylesine zayıflamış, solmuş bir yüzle göreceğini, ıgözlerinin ateşten bu kadar irileşebileceğini, ellerinin bu kadar kuruyup in-celebileceğini hiç aklına getirmemişti. Acılı bir şaşkınlık içinde, İluşa'nın derin ve sık soluk alışlarına, kurumuş dudaklarına bakıyordu. Neden sonra yaklaşıp elini uzatarak, nerdeyse utangaç bir sesle: «Ee, ne haber dostum? Nasılsın bakalım?» dedi.

Ama sesi tutuk çıkıyordu. Rahat görünüşü kaybolmuştu. İluşa acıyla gülümsedi. Hâlâ konuşacak gücü bulamıyordu kendinde. Kolya, birden elini kaldırarak İluşa'nın saçlarını okşadı. Nedenini kendisi de bilmeden:

«Önemli değil,» diye fısıldadı.

Sonra gene bir dakika kadar sustu-

85

lar. Kolya, birden duygusuz bir sesle;

«Nerden buldun bu küçük köpeği?» diye sordu. «Siyah burunlu. Demek ki yırtıcılardan. Tam. zincirlik.

Sanki şimdi bütün sorun köpek ve köpeğin kara burunlu oluşuydu. Ama Kolya, küçük bir çocuk gibi ağlamamak, duygularına egemen olabilmek için bütün gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu.

«Büyüdüğü zaman mutlaka zincir takmak gerekecek, şimdiden belli!» diye ekledi.

Çocuklardan biri:

«Çok iri olacak,» dedi.

Emekli Yüzbaşı hemen söze karıştı:

«Tam bir dana gibi olacak! Bilerek böyle en yırtıcılarından birini arayıp buldum. Anası babası da çok iri. Yerden yükseklikleri şu kadar var. Otursanıza!»

Kolya, İluşa'nın ayakucuna oturdu. Yolda gelirken, konuşmaya en rahat nasıl başlayabileceğini düşünmüştü. Ama ipin ucu kaçmıştı şimdi.

«Peresvon'la geldim,» dedi tutuk bir sesle. «Peresvon adlı bir köpeğim var. Bir ısıklık çaldım mı, hemen içeri girer. Şuç-ka'yı hatırlıyor musun?»

86

Bu soru, İluşa'yı, kafasına bir odunla vurulmuş gibi sarstı. Yüzü kasıldı, bakışları buğulandı. Kapının yanında duran Alyoşa'nın kaşları çatılmıştı. Suçka'dan söz etmemesi için Kolya'ya gizlice işaret vermeye çalıştı, ama Kolya bu işareti ya görmedi, ya da görmek istemedi. İluşa, sesi titreyerek;

«Suçka nerede?» diye sordu.

«E, kardeşim, senin Suçka... kayboldu tabii.»

Alyoşa, Kolya'yla göz göze geldiğinde, bu konuyu kapatması için işaret etti, ama Kolya bu kez de başını yana çevirerek uyarıyı görmezlikten geldi.

«Kaçtı, kaybolup gitti işte,» diye devam etti. «Öyle bir lokmadan sonra nasıl kaybolmasın ki! Ama buna karşılık Peresvon var. Sana getirdim onu.»

«Gereği yok,» dedi İluşa birden.

«Hayır, hayır, gereği var. Mutlaka görmelisin onu. Çok eğleneceksin. Özellikle senin için getirdim onu. O da öteki gibi kirpi tüylü.» Sonra Emekli Yüzbaşıya dönerek: «Köpeği içeri çağdırmama izin verirsiniz herhalde?» diye sordu. Anlaşılmaz bir heyecana kapılmıştı.

87

İluşa acılı bir sesle:

«Gereği yok! Gereği yok!» diye bağırdı.

Emekli Yüzbaşı, daha yeni oturmuş olduğu duvarın dibindeki sandıktan kalkarak çaresizlik içinde:

«Şey, belki bir başka zaman,» dedi.

Ama Kolya artık tutulacak gibi değildi. Yüzbaşının sözünü keserek Simu-rof a seslendi:

«Aç kapıyı Simurof!»

Kapı açılır açılmaz Kolya ısıklık çaldı. Peresvon koşarak içeri girdi.

«Hop, Peresvon, hop! Salta dur! Salta dur!» diye bağırdı Kolya.

Köpek, art ayaklarının üstünde doğrularak İluşa'nın yatağına kadar geldi. O anda hiç beklenmedik bir şey oldu. İluşa köpeği görünce titremeye başlamıştı. Birden bütün gücüyle Peresvon'a doğru eğilip, heyecandan tıkanarak:

«Bu... bu Suçka... Suçka'm benim!» diye bağırdı.

Kolya mutlu bir sesle:

«Tabii ya, ne sanmıştın ki!» diyerek köpeği kucaklayıp İluşa'ya uzattı. «Bak dostum, kayan gözünü ve yarık sol kula-

88

ğımı görüyor musun? Bunlar tam senin bana anlattığın işaretler. Ben de zaten onu 'bu işaretlerden tanıyarak buldum. Daha o zaman bulmuştum, olaydan hemen sonra. Kimsenin değildi ki!»

Kolya, bir Emekli Yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya ve sonra gene İlu-şa'ya dönerek anlatıyordu:

«Bir evin avlusunda buldum. Daha yeni alışmıştı oraya, ama iyi beslemiyorlardı. Kaçıp gelmiş oraya. Görüyor musun dostum, demek o zaman senin lokmayı yutmamış. Yutmuş olsaydı, çoktan ölürdü tabii. Hâlâ yaşadığına göre lokmayı ağızından çıkarmayı başarmış. Ama sen bunun farkına varmamışsın. Yalnız, ekmeğin arasındaki iğne diline batmış olmalı. Onun için öyle ağlar gibi sesler çıkarmış. Çünkü köpeklerin ağızındaki deri oldukça incedir, insanlarınkinden çok daha ince.»

Kolya iyice coşmuştu. Yüzü sevinçten alev alevdi.

İluşa ise artık konuşamıyor, yuvalarından fırlayacakmış gibi kocaman kocaman açılmış gözlerle Kolya'ya bakıyordu. Çenesi kasılmış, yüzü kireç gibi bem-

89

beyaz olmuştu. Hiç bir şeyin farkında olmayan Kolya, yaptığı oyunun hasta çocuğun sağlığı üzerinde ne denli acı ve öldürücü bir etki yaptığını bilseydi, böyle bir şeye kalkışmazdı elbette. Orada bulunanların arasında durumu kavrayan tek insan Alyoşa'ydı. Emekli Yüzbaşı ise artık ufacık bir çocuktü sanki:

«Suçka! Demek Suçka bu!» diye mutlu bir sesle durmadan bağıırıyordu.

«Bunu ben de tahmin edemedim,» dedi Simurof, somurtkan bir tavırla. «Neyse, Kolya Suçka'yı bulur, demiştım. Buldu işte!»

«Yaman heriftir Kolya!» dedi çocuklardan biri.

Bütün çocuklar da:

«Yaman herif! Yaman herif!» diye el çırparak bağırdılar.

«Durun, durun!» diye sesini duyurmaya çalıştı Kolya. «Size olayın sonunu anlatayım. Onu bulduktan sonra zorla alıp götürmüştüm. Eve kapayıp, son güne kadar hiç kimseye göstermedim. Yalnız iki hafta kadar önce Simurof'a sözünü etmiştim. .Ama ona da bu köpeğin Pe-resvon olduğunu söyledikten, Simurof,

90

Peresvon'un Suçka olabileceğini düşünmedi. Bu arada Şuçka'ya, birçok şey öğrettim. Bakın, bakın, ne numaraları var! Onu sana yetiştirilmiş olarak getirmek istedim İluşa. Bak, senin Suçka neler be-cerebiliy örmüş! Evet, bir parça etiniz yok mu. Size öyle bir numara gösterecek ki, gülmekten kırılacaksınız. Ha, bir parça et rica edecektim.»

Emekli Yüzbaşı, hemen dışarı koştu. Zamanı değerlendirmek için çok aceleci olan Kolya, Peresvon'a bu arada başka bir numara yaptırmaya başladı:

«Öl, Peresvon!»

Peresvon birden olduğu yerde donuverdi. Sırtüstü yatıp, dört ayağını havaya dikerek ölü gibi kıpırtısız kaldı. Çocuklar güldüler. Peresvon'un ölüşü en çok, biraz kafadan noksan olan 'anacık'ın hoşuna gitmişti. Ellerini çırparak:

«Peresvon! Peresvon!» diye bağırdı.

Kolya zaferinden emin ve haklı bir gururla:

«Kalkmaz, dünyada kalkmaz!» dedi. «Yer yerinden oynasa kıpırdamaz. Ama ben çağırınca bir anda yerinden fırlayacak.. Gel Peresvon!»

91

Köpek 'hızla kalktı, sevinçle sığramaya başladı. Bu sırada Emekli Yüzbaşı elinde bir parça etle koşarak içeri girdi. Kolya önemser bir tavırla:

«Çok sıcak değil ya?» dedi. «Hayır, değilmiş. Bilirsiniz, köpekler sıcak şeyleri sevmezler. Şimdi hepimiz buraya bakın, İluşa, sen de bak. Baksana, dostum, senin için getirdim köpeği buraya.»

Son numara, köpeğin burnu üzerine bir parça et koymaktı. Köpek, efendisi dilediği sürece öyle kıpırtısız durmak zorundaydı. Bu süre yarım saat bile olsa, kıpırdamazdı. Ama bu kez Peresvon çok beklemek zorunda bırakılmadı.

Kolya:

«Yut!» diye bağırdı ve o anda et parçası Peresvon'un ağzında kayboldu.

Seyirciler bu numaraya da hayran kaldılar. Ama Alyoşa elinde olmadan:

«Gerçekten bunca zaman sadece köpeği terbiye etmek için mi gelmediniz?» diye sordu.

Sesinde bir suçlama vardı. Kolya bunu sezinlemedi.

«Evet, bu yüzden!» diye karşılık verdi. «Onu bütün 'kusursuzluğu' ile göstermek istiyordum.»

92

İluşa, incecik parmaklarını şaklatarak köpeği çağırdı. Kolya, avucuyla yatağın üstüne vurunca, Peresvon ok gibi İluşa'nın kucağına atladı. İluşa onun boynuna sarıldı, köpek de İluşa'nın yanağını yalayarak bu sevgiye karşılık verdi.

Kolya, tekrar İluşa'nın yanına oturarak:

«Sana bir şey daha göstereceğim,» dedi. «Küçük bir top getirdim. Hatırlar mısın, bir zamanlar sana bir savaş topundan söz etmiştim. Sen de, 'ah ne kadar görmek isterdim' demiştin. Bak, işte o top!» Kolya cebinden küçük tunçtan dökülme savaş topunu çıkardı. Başka zaman olsa, Peresvon'un yaptığı etkinin yatışmasını beklerdi. «Uzun bir süre önce bu küçük topu senin için almıştım, sırf senin için. Babamın kitaplığındaki eski kitaplarından biriyle değiş tokuş ettim. Yüzyıllık bir kitaptı.»

Kolya, küçük topu elinde, herkesin görebileceği bir şekilde tutuyordu. İluşa, sağ koluyla hâlâ Peresvon'a sarılmış olarak doğrudu. Zevkle oyuncağa bakıyordu. Kolya, barutu da olduğunu ve ateş edebileceklerini söyleyince, elde ettiği et-

93

ki ve hayranlık son haddini buldu. Barut ve saçmaları da gösterdi.

Emekli Yüzbaşı, eski bir asker olarak barutu doldurmaya başladı. Çok az barut koydu ve gülle yerine geçecek olan saçmayı başka bir zamana bırakmalarını istedi. Top, namlusu kimsenin bulunmadığı bir yöne dönük olarak yere kondu ve bir kibritle ateşlendi. Çok güzel bir patlayış oldu. Çocuklar bu olaya hayran kalmışlardı. Odadakiler arasında en mutlu olanı ise Emekli Yüzbaşıydı.

Kolya küçük topu yerden kaldırdı, barut ve saçmalarıyla İluşa'ya hediye etti.

«Bunlar senin. Çoktandır hazırlamıştım. Sana istediğin kadar barut da getirebilirim. Barutu artık kendimiz yapıyoruz. Yirmidört birim güherçile, on birim kükürt, altı birim de kayın kömürü! Bunların hepsi incecik dövülecek, sonra suyla macun kıvamına getirilecek, kuruyun-ca uflanacak. İşte, böyle yapılıyor barut!»

«Simurof bana, sizin baruttan söz etti, ama babam bunun gerçek barut olmadığını söylüyor,» dedi İluşa.

94

Kolya kızarak:

«Nasıl gerçek olamaz?» diye sordu. «Yaktığımız zaman ateş alıyor, patlıyor ya! Hem ben...»

Emekli Yüzbaşı suçlu bir tavırla:

«Hayır, ben onu demek istemedim,» dedi. «Gerçek barutun başka türlü hazırlandığını söylemişim, ama bunun bir anlamı yok. Böyle de yapılabilir.»

«Bilmiyorum, siz daha iyi bilirsiniz,» dedi Kolya. «Bu yaptığımız barutu taştan oyulmuş bir krem kutusunda yaktık, çok iyi yandı. Hemen hiç kül kalmadı geriye. Tabii, bu sadece barut macunuydu, ama bir de elekten geçirilirse... Hem siz daha iyi bilirsiniz!» Sonra İluşa'ya dönerek: «Şu bizim barut yüzünden babası Bul-kin'i bir güzel pataklamış,» diye ekledi.

«Duydum,» dedi İluşa. Kolya'yı sonsuz bir zevkle dinliyordu.

«Bir şişe dolusu barut hazırlamıştık,» diye devam etti Kolya. «Bulkin yatağının altında saklıyordu. Babası görmüş. 'Patlayabilir bu barut!' demiş sonra da basmış dayığı. Beni de okula şikâyet etmek istemiş. Artık Bulkin'in benimle arkadaşlık etmesine izin vermiyorlar.

Simurof a da

96

yasaklamışlar benimle arkadaşlık etmeyi. Artık herkes tanıyor beni. Umutsuz bir çocuk olduğumu söylüyorlar. Zaten her şey o tiren olayıyla başladı...»

«Bu oyunu biz de duyduk,» diye atıldı Emekli Yüzbaşı. «Nasıl yatabildin rayların arasına? Tiren üstünden geçerken hiç korkmadın mı? Korkunç bir şey olmalı!»

«O kadar değil,» diye geçiştirdi Kolya.

Bütün bu süre içinde Alyoşa'nın hep susmuş, söze karışmamış olması, bu ihtiras düşkününü çocukta yavaş yavaş garip bir hoşnutsuzluk yaratmıştı.

O sırada dışarda, kapının önünde bir arabanın durduğunu farkedene Alyoşa;

«Doktor geldi!» dedi.

Emekli Yüzbaşı bütün sabah doktoru beklemişti. Hemen onu karşılamak için dışarı fırladı. 'Anacık' üstünü başını düzelterek ciddi bir yüz takındı. Alyoşa, İluşa'nın yanına gidip yatağını düzeltmeye başladı. Çocuklar çabucak vedalaşıp ayrıldılar. Birkaçı akşam yine geleceklerine söz verdiler. Kolya, Peresvon'u çağırdı. Köpek yataktan aşağı atlayıp hemen

97

; sahibinin yanına geldi. Kolya, Alyoşa'ya,:

«Ben gitmiyeceğim, doktor çıkana kadar holde beklerim,» dedi.

O sırada doktor içeri girdi. Sırtında ayı kürkünden bir palto vardı. Birden şaşırılmış gibi durdu. Sanki gelmesi gereken yer burası değildi.

«Ne bu böyle? Nerdeyim ben?» diye homurdandı. Odadaki bu bir sürü insan, köşeye gerilmiş bir ipte asılı çamaşırlar, evin yoksulluğu, bütün bunlar onu şaşırtmıştı. Emekli Yüzbaşı, doktorun önünde yerlere kadar eğilerek:

«Hoşgeldiniz» diye mırıldandı. «Evi-mize onur verdiniz.»

Doktor yüksek sesle:

«Emekli Yüzbaşı siz misiniz?»

«Evet, benim.»

Doktor tiksintiyle odayı bir kez daha gözden geçirdikten sonra kürkünü çıkarıp bir köşeye fırlattı. Herkesin gözü doktorun boynundaki görkemli nişana takıldı. Emekli Yüzbaşı, hemen kürkü yerden kaldırdı. Doktor şapkasını da çıkardıktan sonra, yatakta yatan İluşa'yı işaret ederek sert bir sesle:

«Hasta, bu çocuk mu?» dedi.

98

İluşa

Doktor odadan çıktığında gene sırtında kürkü, başında şapkası vardı. Öfkeliydi. Sanki bir yere sürünmekten, üstünün kirlenmesinden korkuyor gibiydi. Kötü bir görünüm vardı yüzünde.

Holde bekleyen Alyoşa ile Kolya'ya sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı ise iki büklüm, yalvaran, özür dileyen bir yüzle suçlu insanlar gibi doktorun arkasından hole çıktı. Birkaç söz daha söyletebilmek için doktoru durdurdu. Adamcağız perişan bir haldeydi. Gözlerinde müthiş bir korku vardı.

«Doktor Bey, Doktor Bey! Gerçek mi?» diye başladı, ama konuşmasının sonunu getiremedi. Yalnızca çaresizlik içinde ellerini oğuşturup duruyordu. Son bir umutla doktora bakıyor, şu anda onun ağzından çıkacak bir tek sözcüğün, zavallı yavrusu için verilen ölüm yargısını değiştirebileceğini sanıyordu.

«Elimden bir şey gelmez! Tanrı değilim ben,» dedi doktor umursamadan.

«Doktor! Şey. Yakın mı? Çok mu yakın?»

99

«Her şeye hazır olmalısınız,» diye karşılık verdi doktor, sert bir sesle. Omuzlarını silkerek kapıya yöneldi.

«Doktor! Tanrı aşkına Doktor!» diye onu bir kez daha durdurdu Emekli Yüzbaşı. «Onu artık hiç, gerçekten hiç bir şey kurtaramaz mı?»

«Bana bağlı bir şey değil bu,» dedi doktor sabırsızlıkla. «Yine de...» Doktor birden durdu.

Bundan sonraki sözleri sertlikten de öte, öyle kızgınlıkla söylenmişti ki, Emekli Yüzbaşı irkildi: «Diyelim ki, hastanızı hemen, hiç beklemeden bugün Sirakuza'ya gönderetilir-seniz, o zaman belki oranın yumuşak iklimi...»

«Sirakuza mı?» diye haykırdı Emekli Yüzbaşı. Hâlâ kavrayamamıştı.

«Sirakuza, Sicilya'da bir yer,» diye birden söze karıştı Kolya. Doktorun sözlerini açıklamak istemişti. Doktor ona sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı, çaresizlik içinde odayı işaret ederek:

«Aman Doktor, oraya nasıl, hangi parayla gidebiliriz?» dedi ağlarcasına. «Az önce gördünüz, hem kafadan hasta, hem yerinden kıpırdayamayana 'anacık' ve

100

zavallı felçli kızım...»

«Ailenizin Sicilya'ya gitmesi gerekmez. Onların ilkbaharda Kafkasya'ya gitmeleri daha uygun olur herhalde. Kızınız Kafkasya'ya, karınız ise önce romatizmaları için yine Kafkasya'daki banyolara gitmeli, sonra da hemen Paris'teki Ruh Doktoru Lepelletier'in hastanesine yatırılmalı. Bu ünlü ruh doktoruna karınızla ilgilenmesi için bir kart yazabilirim belki.»

«Ama Doktor, görüyorsunuz ki...»

Emekli Yüzbaşı başladığı sözü bitiremiyor, gene çaresizlik içinde ellerini oğuş-turup, holün çıplak kirişli duvarlarını, yoksulluğunu gösteriyordu.

«Eh, bundan sonrası benim işim değil artık,» diye alaycı bir tavırla gülümsedi doktor. «Ben sadece sorduğunuz soruya karşılık bilimin son olanaklarını söylüyorum. Bundan ötesi beni pek ilgilendirmez...»

Bu arada doktorun eşikte oturan Pe-resvon'u görünce tedirginleştiğini, biraz ürkütüğünü farkederek Kolya, alaycı bir sesle:

«Merak etmeyin Hekim Bey, köpeğim

101

sizi ısırmaz,» dedi. 'Doktor' yerine 'Hekim' sözcüğünü, sonradan kendisinin de açıkladığı gibi, bilerek, adama hakaret olsun diye kullanmıştı.

Doktor, kendisiyle alay edildiğini farkederek birden başını geriye çevirip şaşkınlıkla Kolya'ya baktı. Sonra Alyoşa'-ya dönerek ondan hesap sorarcasına:

«Bu da nesi? Kim bu çocuk?» diye öfkeyle haykırdı.

Kolya 'büyük bir soğukkanlılıkla:

«Bendeniz Peresvon'un sahibiyim. Hekim Bey,» dedi. «Gerek Peresvon'un, gerek benim kişiliğimiz sizi tedirgin etmesin.»

Peresvon'un ne demek olduğunu anlayamayan doktor.-

«Svon mu? Ne Svon'u?» diye sordu şaşkınlık içinde.

«Yalnız ne yapacağı pek belli olmaz,» dedi Kolya dingin bir sesle. «Güle güle, Hekim Bey! Sirakuza'da görüşmek üzere!..»

Doktor müthiş bir öfkeyle:

«Kim bu? Kim bu?» diye haykırdı.

Alyoşa kaşlarını çatarak:

«Buralı bir öğrenci, Doktor Bey,» de-

102

di. «Aldırmayın ona, yaramazın teki!» Sonra Kolya'ya dönerek: «Susun!» diye çıktı. «Dövmeli, eşek sudan gelene kadar dövmeli bu veledi!» diye bağıyordu doktor. Sinirden deliye dönmüş, öfkeyle ayaklarını yere vuruyordu. «Biliyor musunuz, Hekim Bey, şu eşikte duran Peresvon sonunda sizi ısır-cakmış gibi geliyor bana,» dedi Kolya. Sesi biraz titriyordu, o da sinirlenmişti. Pe-resvon'a seslendi: «Buraya gel, Peresvon!» Alyoşa sert bir sesle: «Kolya! Bir söz daha söylerseniz, sizinle hiç bir zaman konuşmamacasına darılacağım!» Kolya yine doktora döndü: «Hekim Bey, dünyada Kolya'ya emir verebilecek bir tek adam var,» diyerek Al-yoşa'yı gösterdi. «Onun sözünü dinliyorum. Hoşkaçalın!» Ve sözünü bitirir bitirmez hızla kapıyı açıp odaya girdi. Peresvon da onun arkasından koştu. Doktor, olduğu yerde donakalmıştı. Beş on saniye öylece, ne yapacağını bilmeksizin durduktan sonra yere tükürüp

103

hızla dışarı çıktı, arabasına doğru yürüdü.

Alyoşa odaya girdiğinde Kolya ile İluşa elele tutuşmuş oturuyorlardı, İluşa, titrek, ince sesiyle babasını çağırırdı. Hemen sonra Emekli Yüzbaşı içeri girerek İluşa'yı kucakladı.

«Baba! Sevgili babacığım!» diye heyecanla fısıldadı İluşa. Konuşmaya devam edemediği belli oluyordu. İncecik kollarıyla hem babasına, hem Kolya'ya sarılıp, olanca gücüyle kendisine çekti. Sessiz bir hıçkırık Emekli Yüzbaşını sarstı. Kolya'nın da dudakları ve çenesi titriyordu.

«Babacığım, ne kadar acıyorum sana babacığım!» diye acı acı inledi İluşa.

«İluşa! Güvercinim! Doktor dedi ki! Sağlığına kavuşacaksın İluşa! Hepimiz mutlu olacağız!» diye kekeliyordu Emekli Yüzbaşı.

«Ah babacığım, doktorun benim hakkımda neler söylediklerini biliyorum, yüzünden anladım,» dedi İluşa. «Ağlama baba. Ben ölünce kendine iyi bir çocuk bul. Bütün iyi çocukların arasından kendin arayıp seç onu. Adını İluşa koy ve benim yerime sev onu.»

104

«Sus dostum, böyle konuşmanın gereği yok!» diye haykırdı Kolya. «İyileşeceksin!»

Ama İluşa onu duymuyordu bile.

«Beni hiç unutma babacığım,» diye devam etti. «Mezarıma gel! Beni, birlikte gezmeye çıktığımızda o her zaman gittiğimiz büyük taşın yanına göm! Sonra akşamları Kolya'yla bana gelin. Peresvon da gelsin. Sizi hep bekleyeceğim... Baba-cığım, babacığım!»

İluşa'nın sesi kısılmıştı. Emekli Yüzbaşı, sessiz sessiz ağlıyor, Kolya ise ağlamamak için güçlkle kendini tutmaya çalışıyordu. Sonunda kendini İluşa'nın kollarından kurtararak: «Şimdilik hoşcakal dostum!» dedi. «Annem öğle yemeğine bekler. Ona buraya geleceğimi söylememiştim. Çok merak etmiştir. Ama yemeğimi yer yemez gene yanına geleceğim. Bütün gün seninle otururuz. Daha anlatacağım bir sürü şey var! Peresvon'u da getireceğim. Ama şimdilik götürüyorum. Yoksa mız-mızlanıp, rahatsız eder seni. Öğleden sonra görüşmek üzere!»

Kolya daha sözünü tamamlamadan

105

hızla dışarı attı kendini. Ağlamak istemiyordu, ama holde kendini tutamadı. Alyoşa onu holde hıçkırık hıçkırık ağlar buldu.

«Mutlaka sözünü tutup gelmelisiniz Kolya,» dedi. «Yoksa İluşa büsbütün kırılır.»

«Mutlaka!» diye mırıldandı Kolya. Artık ağlamaktan utanmıyordu. «Daha önce gelmediğim için öğreniyorum kendimden.»

106MARI'NİN ÖYKÜSÜ

Bulduğum köyde çocuklar vardı. Bütün günümü onlarla, yalnızca onlarla geçirirdim.

Dört yılım böyle, çocukların arasında geçti. Bütün istediğim de buydu zaten. herşeyi anlatırdım onlara, hiç bir şeyi sağlamazdım onlardan. Sonunda bensiz yapamaz oldular. Nereye gitsem peşimden ayrılmazlar, hemen çevremi sarıverir-lerdi. Bu yüzden babaları, akrabaları kızarlardı bana. Birçok düşman edindim köyde, hep çocukların yüzünden.

Başlangıçta çocuklar beni hiç sevme-mişlerdi. Çok iri yapılı ve her zaman beceriksiz bir insandım. Çirkin olduğumu da biliyordum. Üstelik yabancıydım orada. Önceleri çocuklar benimle alay ediyorlardı. Sonra birgün Mari'yi öptüğümü görünce taşladılar beni. Mari'yi yalnızca bir kerecik öpmüştüm.

Hayır, hayır, gülmeyin, aşkla filan ilgisi yoktu bunun. Mari'nin ne kadar zavallı, mutsuz bir insan olduğunu bilerseniz, siz de benim gibi acıdınız ona. Bizim köydendi. Mari'nin annesi

oldukça yaşlı bir kadındı. Yıkılmaya yüz tutmuş, eski, iki pencerele bir evde oturlardı. Köyün yaşlılar kurulu, kadıncağızın bu pencerelerden birinden şerit, iplik, tütün, sabun satmasına izin vermişti. Geçimini bu yoldan sağlıyordu. Hastaydı. Ayakları şişti-ği için oturduğu yerden hiç kalkmazdı.

Mari yirmi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Uzun zamandan beri verem hastalığını çektiği halde, hâlâ evlere gündeliğe gider, tahtaları silmek, çamaşır yıkamak, avluları süpürmek, hayvanlara bakmak gibi ağır işlerde çalışırdı.

Birgün köye gelmiş olan gezginci bir satıcı nasılsa onu baştan çıkararak alıp götürmüş, ama bir hafta sonra kızcağızı bir yol kenarına bırakıp ortadan kaybolmuştu. Mari, pislik içinde, üzerinde paçavralar, ayakkabıları parçalanmış bir halde yollarda dilenerek eve dönmüştü. Köye gelebilmek için tam bir hafta yürümüş, geceleri açıkta, tarlalarda yatmış, çok kötü üşütmüştü. Ayaklarında yaralar açılmış, elleri şişmiş, patlamıştı. Zaten eskiden de güzel değildi, yalnız tatlı, saf bakışlı, uysal bir kızdı. Çok sessizdi.

Bu olaydan çok daha önce, birgün, çalışırken birden kendi kendine şarkı söylemeye başlayınca, herkesin nasıl şaşırarak gülüştüğünü hatırlıyorum.

«Mari şarkı söylüyor! Mari şarkı söylüyor!»

«Nasıl? Mari şarkı mı söylüyor?»

Bunun üzerine öyle utanmıştı ki, bir daha hiç ağzını açmamıştı.

O zamanlar köylüler, Mari'ye daha

ryumuşak, daha dostça davranırlardı. Ama o yabancıyla başından geçen olaydan sonra hasta ve bitkin bir halde köye dönünce, kimse ona şu kadarlık olsun acımadı. Böyle durumlarda insanlar ba-zan ne kadar acımasız oluyor! Nasıl da katı yargılar verebiliyorlar.

Onu öfke ve hakaretle karşılayan önce annesi oldu:

«Namusumu iki paralık ettin!» diyerek kızın başına geleni açığa vurdu.

Köyde, Mari'nin döndüğü duyulunca herkes onu görmek için yaşlı kadının kulübesine koştu. Yaşlılar, çocuklar, kadınlar, kızlar, yığınlar halinde Mari'nin başına üşüştüler. Kızcağız annesinin ayakları dibinde aç ve perişan bir halde ağlıyordu. Herkesin başına toplandığını görünce dağınık saçlarıyla yüzünü saklamaya çalışarak yere kapandı. Çevresinde toplananlar ona iğrenç bir yaratılmış gibi bakıyor, yaşlılar onu ayıplayarak azarlıyor, gençler zavallı kızla alay ediyordu, Kadınlar da küfürler savurarak, öfkeli öfkeli söyleniyor, yerde yatan sanki bir örümcekmiş gibi tiksinererek seyrediyorlardı.

8Annesi bütün bunlara hiç ses çıkarmıyor, oturduğu yerde başını sallayarak o da onlara katılıyordu. Yaşlı kadın o sıralarda çok hastaydı, nerdeyse ölecekti. İki ay sonra da gerçekten öldü.

Ölüm döşeğinde olduğunu bildiği halde, kızıyla barışmayı aklından bile geçirmede. Onunla hiç konuşmadı. Mari'yi kulübesinden kovarak samanlıkta yatırdı, ona hemen hiç yemek vermedi. Yaşlı kadının, hasta ayaklarını sık sık sıcak suya sokması gerekiyordu. Mari, her gün annesinin ayaklarını yıkadı, ona baktı. Annesi ise bütün bunlara karşılık ona bir kere olsun tatlı bir söz söylemedi. Mari bunların hepsine katlandı. Sonradan Ma-ri'yle tanıştığımda, kendisinin de bu yapılanları hak etmiş olduğuna inandığını anladım. Kendisini dünyanın en aşağılık yarattığı olarak görüyordu.

Yaşlı kadın, artık ayağa kalkamaz olunca, köyün öbür kadınları, sırayla ona bakmaya başladılar. Orada gelenek böyleydi. Bundan sonra da Mari'ye hiç yiyecek vermez oldular. Köyde herkes Mari'yi yanından kovuyor, ona iş de vermiyorlardı. Açıkça yüzüne tükürüyorlar, er-

10

kekler onu kadın yerine bile koymuyor, çok çirkin laflar atıyorlardı. Pazar günleri sarhoş olunca, sırf alay olsun diye Ma-ri'nin önüne birkaç kuruş atıyorlar, o da sessizce paraları yerden topluyordu.

Mari, daha o zamanlar kan tükürmeye başlamıştı. Sonunda üstündeki giysiler o kadar eskimiş, parçalanmıştı ki, köyde gözükmekten utanır olmuştu. Dönüşünden beri zaten çıplak ayak dolaşıyordu.

Köydeki çocuklar da Mari'yle alay etmeye başlamıştı. Çok kalabalıktılar. Kırkı aşkın okullu çocuk vardı. Kızcağızın üstüne pislik ve çamur attıkları bile oluyordu.

Mari, ineklere bakma işini kendisine vermesi için gidip çobana yalvardı, ama çoban onu kovdu. Bunun üzerine Mari, çobanın izni olmadığı halde, her gün evden çıkıp, sürünün peşine takılmaya başladı. Sonunda çoban, kızın çok işe yaradığını görerek onu kovmaktan vazgeçti.

Arada bir, ona, kendi yediklerinin artıklarından, peynir, ekmek bile veriyor, böyle davrandığı için de kendisinin çok iyi bir insan olduğuna inanıyordu.

11

Annesi ölünce, Papaz, kilisede, Mari'-yi herkesin önünde aşığılamaktan utanmadı. Kızcağız, üstünden dökülen paçavralar içinde anasının tabutunun arkasında durmuş, ağlıyordu. Bütün köy halkı onun ağlayışını, tabutun arkasından nasıl gideceğini görmek için kiliseye toplanmıştı. Papaz genç bir adamdı. Kalabalığa dönüp, Mari'yi göstererek:

«Bakin, bu saygıdeğer kadının ölümüne sebep, işte şu kızdır!» diye başladı söylevine. (Papazın söylediği doğru değildi, çünkü Mari'nin annesi iki yıldır aynı hastalığı çekiyordu.) «Bakin, karşınızda duruyor ve Tanrının parmağı, üzerine çevrilmiş olduğu için başını kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Yalınayak, paçavralar içinde. İşte, erdemini, namusunu yitiren insanlara bir örnek size! Kimdir bu? Ölenin kızı!»

Papaz, buna benzer daha bir sürü şeyler söyledi. Düşünün bir kere, papazın, kızı bu şekilde aşığılaması orada bulunan hemen herkesin hoşuna gitti. Ama o anda hiç beklenmedik, garip bir şey oldu. Çocuklar olaya karışarak Mari'den yana çıktılar. Çünkü o sıralar hepsiyle 12dost olmuşum. Onlar da Mari'yi sevmeye başlamışlardı.

Çocukların onu sevmeleri şöyle olmuştu :

Mari için bir şeyler yapmak istiyordum. Mutlaka biraz para bulup, ona vermeliydim. Oysa benim de elimde tek kuruşum yoktu. Yalnız küçük bir pırlanta iğnem vardı. Köylerde dolaşarak eski giysiler satan bir eskiciye sekiz lira karşılığında verdim. Oysa iğnenin değeri kırk liranın üstündeydi. Mari'yle yalnız olabilmek için, uzun süre boşu boşuna onun yolunu gözledim. Sonunda ona köyün dışında, dağa çıkan keçi yolunda, bir ağacın arkasındaki çitin yanında rastladım. Sekiz lirayı çıkarıp ona vererek, başka param olmadığı için, tutumlu olmasını söyledim. Sonra onu öptüm. Bunu yapmakla kötü bir amacım olmadığına inanmasını, ona sevdalandığım için değil, ona acıdığım için kendisini öptüğümü anlattım. Başından beri kendisini suçlu değil, daha çok talihsiz bir kız olarak gördüğümü de sözlerime ekledim. Bir yandan onu avutmaya çalışıyor, bir yandan da kendisim böyle herkesin

14

yanında küçük düşürmemesi gerektiğine inandırmak istiyordum. Ama o söylediklerimi hiç anlamadı sanırım.

Sözümü bitirince elimi öptü. Ben de onun ellerini avuçlarıma alarak öpmek istedim, ama hemen ellerini geri çekti. Bu arada bir sürü çocuk bizi gözetliyor-muş. Ne zamandan beri peşimizde olduklarını sonradan öğrendim. Birdenbire ılık çalmaya, alkışlamaya, gülüşmeye başladılar. Mari, hemen kaçtı oradan. Ben çocuklarla konuşmak istedim, ama çocuklar beni taşa tuttular.

Aynı gün -olayı köyde öğrenmeyen kalmamıştı. Gene bütün suç Mari'ye yüklendi. Onu büsbütün horlamaya, hırpalamaya başladılar. Duyduğuma göre, onu cezalandırmak bile istemişler. Neyse ki, yalnızca bir istek olmakla kaldı bu, düşünülen cezayı gerçekleştirmediler. Buna karşılık çocuklar onu eskisinden daha çok tedirgin etmeye, üstüne çamur atıp kovalamaya başladılar. Kızcağız ise göğsü tikanarak soluk soluğa kaçıyor, çocuklar da söverek, bağırsa çağrışa peşinden koşuyorlardı. Bunun üzerine onlarla tekrar konuşmayı denedim. Hemen her gün

15

elimden geldiği, dilimin döndüğü kadar onlara, Mari'nin ne kadar mutsuz, talihsiz bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyordum. Yine de ona sövmekten geri kalmıyorlarsa da, zaman zaman durup, beni dinledikleri de oluyordu.

Kısa bir süre sonra sövmeyi bıraktılar. Önceleri seslerim çıkarmadan çekip gidiyorlardı. Sonradan yavaş yavaş karşılıklı konuşmaya, anlaşmaya başladık. Onlardan hiç bir şey saklamadım, her şeyi onlara açık açık anlattım. Beni dikkatle, merakla dinlediler. Kısa zamanda onlar da Mari'ye acımaya başladılar. Bazıları onunla karşılaşınca dostça selam bile veriyordu artık.

Mari'nin nasıl hayretler içinde kaldığını düşünebiliyordum. Bir gün iki küçük kız ona yemek götürmüşler. Daha sonra yaptıkları bu hoş hareketi gelip bana anlattılar. Mari çocukların yemek getirdiğini görünce, gözyaşlarını tutamamış. Çocuklar, artık onu çok seviyorlar-mış. Çok geçmeden hem Mari, hem de ben, bütün çocukların sevgisini kazanmıştık. Sık sık yanıma gelerek, kendileri-

ne bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Oldukça güzel anlatıyor olmalıydım, çünkü beni dinlemek pek hoşlarına gidiyordu. Bunun üzerine ben de kendi kendimi geliştirdim ve yalnızca onlara bir şeyler anlatabilmek için bir sürü kitap okudum. Üç yıl boyunca hep çocuklarla konuştum, onlara birçok şeyler anlattım.

Büyüklerle nasıl konuşuyorsam, çocuklarla da öyle konuştuğum, her şeyi çocuklara olduğu gibi anlattığım için herkes beni suçladı. Ben de onlara karşılık olarak, çocuklara yalan söylemenin utanılası bir davranış olduğunu, birtakım şeyleri gizli tutmaya kalkarlarsa, çocukların gerçeği öğrenmek için başka kötü yollara başvuracaklarını, benim ise onlara hiç bir zaman kötü bir şey öğretmediğimi anlattım, kendi çocukluklarım hatırlamalarını söyledim. Ama benimle aynı görüşte değildiler.

Mari'yi, annesinin ölümünden iki hafta önce öpmüştüm. Papaz, yaşlı kadının ölümü dolayısıyla yaptığı konuşmada Mari'yi suçlarken, artık çocuklar benden yanaydılar. Onlara hemen papazın yaptıklarını anlattım, çok kızdılar, içlerinden

16

17birkaçı o kadar öfkelenmişti ki, papazın pencerelerini taşa tutup, camlarını kırdılar. Bunun kötü bir davranış olduğunu söyleyerek daha ileri gitmelerini önledim.

Ama bir kere olan olmuş, bütün köy halkı olayı hemen öğrenmişti. Beni çocukların terbiyesini bozmakla suçlamaya başladılar. Hele çocukların Mari'yi nasıl sevdiklerini anlayınca ödleri koptu. Mari ise artık mutluydu. Çocukların onunla da görüşmesi yasak edildi. Ama Mari oldukça uzakta, köyden beşyüz metre kadar ötede sürüyü otlatırken, çocuklar gizlice onun yanına giderlerdi. Bazıları ona ufak tefek hediyeler götürür, öbürleri ise onu kucaklayıp, öpmek, «Seni seviyoruz, Mari!» demek için giderdi. Sonra koşa koşa geri dönerlerdi.

Bu hiç beklemediği mutluluk, Mari'yi kendinden geçiriyordu. Kızcağz, böyle bir şeyi düşlerinde bile görmemişti. Hem utanıyor, hem de sevinçten kabına sığa-mıyordu.

Asıl önemli olan, çocukların, özellikle küçük kızların, benim Mari'yi sevdiğimi ve onlara hep kendisinden söz ettiğimi anlatmak için yanına gitmeleriydi.

Mari'yle ilgili herşeyi onlara açıklamış olduğum için, artık onlar da kendisini çok sevdiklerini, onun için üzüntü duyduklarım tekrarlayıp duruyorlardı. Daha sonra hemen, neşeli ve heyecandan yanakları kızarmış bir halde koşa koşa bana gelip, Mari'yi gördüklerini, bana selam söylediğini anlatırlardı.

Akşamları genellikle çağlayana giderdim. Orada köyden görülmeyen, çepeçevre kavak ağaçlarıyla kaplı bir yer vardı. Akşamları çocuklar da oraya gelirdi. Bazıları îmanımıza gelmek için gizlice evden kaçardı.

Mari'ye olan. sevgim onlara son derece ilginç gelirdi. Köyde kaldığım süre içinde onları bir tek bu konuda aldatmış oldum. Kendilerine Mari'yi sevmediğimi, ona yalnızca acıdığımı açıklamadım. Çünkü onların Mari'yle aramızda bir ilişki olduğunu sandıklarını ve böylesini daha uygun bulduklarını anlamıştım. Bu onların daha çok hoşuna gidiyordu. Ben de sesimi çıkarmıyorum, sanki düşüncelerinde haklıymışlar gibi davranıyordum.

Onların bu küçük yürekleri öyle duygulu, öyle sevgiyle doluydu ki!

18

19Çocuklar hep birlikte işe koyularak ona ayakkabı, çorap, çamaşır, hatta bir çeşit giysi bulup getirdiler. Bunu nasıl be Gerdiklerine akıl erdiremedim. Kendileri ne sorduğum zaman yalnızca neşeli kahkahalar attılar ve küçük kızlar ellerini çır parak boynuma sarılıp öptüler.

Arada bir ben de Mari'yi görmek için gizlice yanına giderdim. Hastalığı çöl ilerlemişti, güçlkle yürüyebiliyordu. Sonunda çobanın yanında çalışmayı da bırakmak zorunda kaldı. Gene de her sabah eskisi gibi sürüyle birlikte çıkıyordu. Çok dik bir kayanın üstündeki çıkıntıda, kimselerin göremeyeceği bir köşeye büzülüyor, sabah erkenden, sürünün döneceği saate kadar bütün gün orada bir taşın üstünde hiç kımıldamadan oturuyordu. Veremden o kadar zayıf düşmüştü ki, otururken hep gözlerini kapayarak başını kayaya yaslıyor, soluk almakta bile güçlük çekiyordu. Yanakları çökmüş, yüzü kupkuru kalmıştı. Alnı şakakları durmadan terliyordu.

Ne zaman gitsem, hep bu durumda buluyordum onu. Beni onunla görmelerini istemediğim için yanında ancak birkaç

20

dakika kalıyordum. Mari geldiğimi duyunca ürpererek gözlerini açıyor, hemen ellerimi öpmek için atılıyordu. Artık ellerimi geri çekmiyordum, çünkü bundan mutluluk duyuyordu. Yanında olduğum sürece titriyor, ağlıyordu. Bazan bir şeyler söylemek istediği de oluyordu, ama onu anlamakta güçlük çekiyordum. Kızcağz aşırı heyecandan nerdeyse çığına

dönmüştü.

Bazan çocuklar da benimle gelirdi. O zaman yanımda durarak bizi korumak için nöbet tutarlardı. Onlar için son derece eğlenceli bir şeydi bu. Biz yanından ayrılınca, Mari gene her zamanki gibi yapayalnız, gözleri kapalı, başı kayaya dayalı, hiç kımıldamadan öylece oturur kalırdı. Belki de düşler kurardı, kimbilir.

Bir sabah, artık sürüyle birlikte çıkamadı, boş, çıplak kulübesinde kaldı. Çocuklar o gün bunu duyar duymaz hemen hepsi Mari'yi yoklamaya gitti. Yatağında yalnız başına yatıyordu.

Çocuklar nöbetleşe, ona iki gün baktılar. Sonradan bütün köy, Mari'nin gerçekten ölüm döşeğinde olduğunu öğrenince, yaşlı kadınlar, başında beklemek için sırayla gelmeye 21başladılar. Anlaşılan şimdi onlar da Ma-ri'ye acıyorlardı. En azından çocukları yanından uzaklaştırmaya kalkmıyorlar, onları eskisi gibi paylamıyorlardı.

Mari hep kendinden geçiyordu. Uykusu tedirgindi. Korkunç öksürüyordu. Yaşlı kadınlar, çocukları kovaladıkları halde, onlar pencerenin dibinden ayrılmıyor, «Günaydın, bizim iyi Mari'miz!» diyebilmek için oracıkta bekleşip duruyorlardı.

Mari onları görünce ya da seslerini duyunca hemen canlanıyor, dirsekleri üstünde doğrulmaya çalışarak başıyla teşekkür ediyordu. Çocuklar ona gene eskiden olduğu gibi yiyecek bir şeyler getiriyorlardı, ama artık Mari bir lokma bile yiyemiyordu.

İnanın, bu çocuklar yüzünden mutlu öldü Mari. Onların sevgisi, başına gelen felaketi unutturdu. Sanki çocukların, kendisini bağışlamış olduğunu sanıyordu. Çünkü ölene kadar büyük bir günahkâr saymıştı kendini.

Kanatlarını çırpan kuşlar gibi, çocuklar da her sabah gelip pencereye vurarak: «Seni seviyoruz, Mari!» diye sesleniyorlardı.

Mari çok çabuk öldü. Oysa daha uzun zaman yaşayacağını sanıyordum. Ölümünden bir önceki akşam ona uğradım. Daha güneş batmamıştı. Beni tanıdı sanırım. Son bir kere daha sıktım elini. Eli nasıl da incekti, kupkuruydu. Sabahleyin ansızın gelip Mari'nin öldüğünü söylediler. Artık çocukları kimse tutamazdı. Ta-tubunu baştan başa çiçeklerle donattılar, başına çelenk taktılar. Papaz, bu kez, kilisede, artık ölmüş olan Mari'yi kötüleme-di. Cenaze töreninde pek az insan vardı, yalnızca birkaç meraklı gelmişti. Sıra cenazenin dışarı çıkarılmasına gelince, çocuklar hep birden atılarak tabutu kendileri taşımak istediler, ama güçleri yetmedi. Gene de yardım etmekten geri kalmadılar. Hepsi tabutun ardından ağlaşarak yürüdü.

O günden beri çocuklar Mari'nin mezarını hep ziyaret ettiler. Her yıl çiçeklerle süsleyip, çevresine gül fidanları diktiler.

22

23İLÜŞA'NIN ÖYKÜSÜ

Taş Savaşı

Alyoşa uzun uzun düşünmeye fırsat bulamadı. Pek önemli gözükmeyen, ama onu son derece etkileyen bir olayla karşılaşmıştı.

Alyoşa alanı 'geçip, küçük bir sokağa sapmıştı. Sokağın aşağısında, küçük bir köprünün önünde okullu çocuklar gördü Hepsi de dokuz ile on iki yaşları arasında

24

oğlan çocuklarıydı. Okuldan çıkmışlar, evlerine dönüyorlardı. Son derece heyecanlı bir şekilde konuşuyorlar, görünüşe bakılırsa, birbirlerine danışarak herhangi bir konu üzerinde bir karara varmak istiyorlardı.

Alyoşa, çocukların yanına yaklaşıncı, hepsinin heyecandan yanaklarının kızarmış olduğunu, her birinin elinde birer taş tuttuğunu gördü.

Hendeğin ötesinde, hemen hemen otuz adım kadar ilerideki çitin yanında tıpkı bunlar gibi elinde okul çantasıyla duran bir çocuk daha vardı. Vücut yapısına bakılırsa on yaşlarında, belki de daha küçüktü. Yüzü solgundu. Kara gözleri çakmak çakmak olmuştu. Hasta gibiydi.

Hendeğin beri yanında toplanmış olan altı çocuğu gözlüyor, onların davranışını dikkatle izliyordu. Anlaşılan bu çocuk da öbürleri gibi okuldan çıkmıştı, onların arkadaşıydı. Ama aralarında bir düşmanlık olduğu hemen göze çarpıyordu.

Alyoşa, çocukların yanına gelince sarışın, dalgali saçlı, siyah bir ceket giymiş olan kırmızı yanaklı çocuğa dönüp, gözlerinin içine bakarak:

25«Benim de seninki gibi böyle bir okul çantam vardı,» dedi. «Ama ben sağ elimle çantama davranabilmek için hep sağ omzuma asardım. Oysa sen sol omzuna asmışsın. Çantayı bu şekilde kullanmak; oldukça güç olmalı!»

«Ama o solak!» diye atıldı, çocuklardan biri.

Söze karışan çocuk, on bir yaşların-daydı. Güçlü kuvvetli, sağlıklı bir görünüşü vardı. Öbür çocuklar da bakışlarını Alyoşa'ya çevirdiler.

«Taşı da sol eliyle atar,» diye açıkladı bir başkası.

O sırada, tam ortalarına bir taş düştü. Taş, solak olan çocuğu hafifçe sıyırmıştı. Taşın pek ustaca ve hızlı atılmış olduğu belliydi. Taşı atan, hendeğin öte yanında tek başına duran çocuktu.

«Haydi! Göster şuna Simurof! İndir kafasına taşı!» diye bağıştılar.

Adı Simurof olan solak çocuk da, hendeğin ötesindeki çocuğa hemen bir taş fırlattı, ama başarısız bir atıştı bu. Öte yanda tek başına duran çocuk bir taş daha fırlattı. Bu kere doğrudan doğruya Alyoşa'ya nişan almıştı. Taş, Alyoşa'nın tam 26omuzuna geldi. Genç adamın canı yandı.

Hendeğin öte yanındaki çocuğun, önceden ceplerini taşla doldurmuş olduğu anlaşılıyordu. Otuz adım öteden bile paltosunun ceplerinin nasıl şiş olduğu görülüyordu.

Çocuklar gülüşerek;

«Size nişan aldı, size nişan aldı!» diye hep bir ağızdan bağırdılar. «Taşı isteyerek, bile bile size attı! Alyoşa değil misiniz siz? Alyoşa Karamazof! Haydi, şimdi hep birden taşa tutalım onu! Ateş!»

Ve bir anda altı taş tek başına duran çocuğa doğru uçtu. Taşlardan biri kafasını sıyırdı. Çocuk yere düştü, ama hemen ayağa kalkarak öfkeyle taş yağdırmaya başladı. Aralarında şimdi kıyasıya bir savaş başlamıştı. Alyoşa'nın yanındaki çocuklardan çoğunun cepleri de taşla doluydu.

«Ne yapıyorsunuz öyle? Utanmıyor musunuz?» diye bağırdı Alyoşa. «Siz altı kişisiniz, o çocuk ise tek başına! Öldüreceksin onu!»

Böyle diyerek yalnız olan çocuğu korumak için taş atmakta olan altı çocuğun karşısına dikildi. Üç dört tanesi he-
men taş atmaya bıraktı.

«Önce o başladı ama!» diye bağırdı kırmızı gömleklili bir çocuk, heyecanla. «Alçağın biri o. Az önce sınıfta Kolya'yı çakısıyla yaraladı. Kan akıttı. Kolya onu şikâyet etmek istemedi, ama onun cezalandırılması gerekir.»

«Neden böyle yapıyor peki? Herhalde alay ediyorsunuzdur onunla?»

«İşte, sırtınıza bir taş daha attı!» diye bağıştı çocuklar yeniden.

Gerçekten çocuğun attığı taş gene Alyoşa'yı bulmuştu.

«Tanıyor sizi!» diyordu çocuklar. «Size nişan alıyor, bize değil. Haydi, hep birlikte saldırıya geçelim!»

Yayılım ateşi yeniden başlamıştı. Üstelik bu kere pek kötü bir şekilde taşıyorlardı çocuğu. Taşlardan biri çocuğun tam göğsüne geldi. Çocuk bir çığlık atıp, ağlayarak yukarıya, Mihaylof Caddesi'ne doğru koştu.

Çocuklar arkasından gülüştüler.

«Ha ha! Korktu, kaçıyor, işte! Alçak!»

İçlerinde en büyükleri olduğu anlaşılan ceketli çocuk gözlerinden öfke kıvılcımları saçarak;

28

29'

«Onun ne kadar alçak, namussuz bir insan olduğunu bilmezsiniz Alyoşa!» dedi. «Onu öldürmek bile azdır!»

«Nasıl bir çocuk bu?» diye sordu Alyoşa. «Birisini falan mı gammazladı?»

Sanki söylediği gülünç bir şeymiş gibi çocuklar birbirlerine baktılar.

Aynı çocuk;

«Nereye gidiyorsun? Mihail Caddesi'-ne mi?» diye sordu Alyoşa'ya. «Yakalayın onu. Bakın durdu. Orada sizi bekliyor. Size bakıyor.»

Öteki çocuklar da:

«Evet, evet, size bakıyor, size bakıyor!» diye bağıştılar.

«Sorun bakalım, 'hamam lifi' sever miymiş? Tam böyle sorun ama!»

Hep birden kahkahayı bastılar. Alyoşa onlara, onlar da Alyoşa'ya bakıyorlardı.

«Gitmeyin. Taş atar size. Yaralar sizi,» diye uyardı Simurof, Alyoşa'yı.

«Ona 'hamam lifi'ni falan soracak de ğilim; çünkü belli ki, böyle diyerek onu kızdırmaya çalışıyorsunuz. Yalnız sizin ondan neden bu kadar nefret ettiğinizi öğreneceğim!»

30«Öğrenin bakalım, öğrenin!» diye bağırarak gülüştüler.

Alyoşa küçük köprüden hendeğin öte yanına geçti. Çitin önünden yukarıya, öbür çocukların aşağıladıkları çocuğa doğru yürüdü.

Öteki çocuklar, Alyoşa'nın ardından:

«Dikkatli olun! Korkmaz sizden!» diye bağırdılar. «Kolya'ya yaptığı gibi hiç beklenmedik bir anda kalleşçe bıçaklar sizi de!»

Çocuk, olduğu yerde kımıldamadan Alyoşa'yı bekliyordu. Alyoşa yaklaşınca karşısında dokuz yaşlarında ufak tefek, zayıf bir çocuk buldu. Uzunca yüzü solgun ve kuruydu. İri, koyu renk gözleriyle kötü kötü bakıyordu Alyoşa'ya. Üstünde oldukça eski, biçimsiz, kendisine küçük gelen bir palto vardı. Paltosunun kısılmış kollarından çıplak bilekleri görünüyordu. Sağ dizinde kocaman bir leke görülüyordu. Sağ çizmesinin burnunda, baş parmağına gelen yerde büyük bir delik göze çarpıyordu. Bu delik, mürekkeple iyice boyanmıştı. Paltosunun iki cebi de taşlarla şişmişti.

Alyoşa, çocuğun iki adım önünde du-

arak soran gözlerle baktı ona. Alyoşa'-nm bakışlarından kendisini dövmeyeceğini hemen anlayan çocuk, bundan cesaret alarak konuşmaya başladı:

«Ben bir kişiyim, onlar altı.. Gene de tek başıma hepsinin hakkından gelirim.»

Gözleri alev alevdi.

«Taşlardan biri canını fena halde yakmış olmalı!» dedi Alyoşa.

«Ben de taşı Simurof'un kafasına yapıştırdım ama!»

«Öte yandaki çocuklar beni tanıdığını ve nedense bilerek beni taşladığını söylüyorlar, öyle mi?» diye sordu Alyoşa.

Çocuk kaşlarını çatarak Alyoşa'ya baktı.

«Ben seni tanımıyorum,» dedi Alyoşa. «Sen beni tanıyor musun?»

Çocuk birden öfkeyle, heyecanla:

«Beni rahat bırakın!» diye bağırdı.

Orada bir şey bekliyormuş gibi yerinden kımıldamıyordu. Gözleri yeniden öfkeyle parladı.

«Peki, peki, gideceğim,» dedi Alyoşa. «Ama seni tanımıyorum, hiç bir şekilde de seninle alay etmek istemiyorum. Onlar seninle nasıl alay edileceğini bana söyle-

32

33diler, ama ben yapmam bunu. Hoşçakal!»

«Koca şalvarlı keşiş, n'olucak!» diye haykırdı çocuk.

Bir yandan da öfkeli bakışlarını Alyoşa'dan ayırmıyordu. Alyoşa'nın üzerine saldıracağını

düşündüğünden kendini savunmak için hazırlandı. Ama Alyoşa onun üzerine yürümedi.

Yalnızca dönüp baktı, sonra yoluna devam etti. Daha üç adım atmıştı ki, çocuk cebindeki en iri taşı alıp, Alyoşa'nın sırtına fırlattı. Alyoşa'nın cam çok acıdı. Tekrar arkasını dönerek çocuğa baktı:

«Demek sen insanı arkadan vuruyorsun. Öyleyse çocuklar, kalleş olduğunu söylemekte haklıymışlar.»

Bunun üzerine çocuk öfkeyle Alyoşa'ya bir taş daha attı. Hem bu kere tam yüzüne nişan

almıştı. Alyoşa tam zamanında korunarak kolunu yüzüne siper ettiğinden taş dirseğine geldi.

«Utanmıyor musun, ne yaptım ben sana?» diye bağırdı Alyoşa.

Çocuk konuşmuyordu. Alyoşa'nın mutlaka üzerine saldıracağını düşünerek heyecanla

bekliyordu. Ama beklediği gene olmayınca öfkesinden çılgına dönmüş

34

yabanıl bir hayvan gibi Alyoşa'nın üstüne atıldı. Daha Alyoşa kıpırdanmaya bile fırsat

bulamadan başını öne doğru eğerek iki eliyle Alyoşa'nın sol elini yakalayıp orta parmağını

olanca gücüyle ısırıldı. On saniye kadar dişlerini geçirdiği parmağı koyvermedi. Alyoşa acıdan

haykırarak parmağını güçlükle kurtarabildi. Sonunda çocuk onu bırakarak eski yerine çekildi.

Parmağı tırnağa doğru çok kötü bir şekilde ısırılmış, dişleri kemiğe kadar geçmişti. Parmak şakır

şakır kanıyordu. Alyoşa mendilini çıkararak yaralı parmağını sıkıca sardı. Bu onu bir dakika

kadar uğraştırdı. Çocuk bu süre içinde orada durmuş bekliyordu. Sonunda Alyoşa başını

kaldırarak ona baktı.

«Ne kadar kötü ısırıldığını gördün işte!» dedi. «Eh, artık yeter, değil mi? Şimdi söyle bakalım, ne yaptım sana?»

Çocuk şaşkın şaşkın ona bakıyordu. «Ben seni hiç, ama hiç tanımıyorum. Her ne kadar seni ilk olarak görüyorsam da herhalde sana hiç bir şey yapmamış olamam,» diye devam etti Alyoşa

dingin bir sesle. «Hiç bir neden olmasa canımı böyle acıtmazdın. Artık sana ne yaptığı-mı, suçumun ne olduğunu söyler misin?» Çocuk ona karşılık vereceği yerde birden ağlamaya başladı ve koşarak oradan uzaklaştı. Alyoşa sessizce onun arkasından caddeye doğru yürüdü. Çocuğun adımlarını yavaşlatmadan, arkasına bakmadan, belki de hâlâ yüksek sesle ağlayarak koşusuna uzun uzun baktı. Vakit bulunca onu bu denli heyecanlandıran bilmeceyi mutlaka çözmeye karar verdi.

Baba - Oğul

«Dışarıda hava güzel,» diyordu Emekli Yüzbaşı. «Doğrusu bizim evin havası pek iyi değildir. Buyrun, yavaş yavaş yüz rüyelim.»

Benim de sizden bir dileğim var,» dedi Alyoşa. «Ama söze nasıl başlayacağımı bilemiyorum.»

«Benden bir isteğiniz olduğunu tahmin ediyorum tabii. Olmasa uğrar mıydı nız hiç! Yoksa gerçekten yalnızca oğlumu şikâyet etmeye mi geldiniz? Size bütün tün olayı ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Bakın, şu 'hamam lifi' dedikleri

sakalım bir hafta öncesine kadar daha gürdü. O gün kardeşiniz Dimitri, sakalımdan yakaladı beni. Yok yere kavga çıkarmıştı. Beni meyhaneden dışarı, caddeye kadar sürükledi. Tam o sırada çocuklar okuldan dönüyorlardı. Aralarında oğlum İluşa da vardı. Beni o halde görünce üzerime atıldı: 'Baba! Baba!' diye bağırılmaya başladı. Beni kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da bana hakaret eden kardeşinize: 'Bırakın onu! Bırakın, bağışlayın onu!' diye bağırarak ağabeyinizin ellerini öpüyordu. O anda yüzünde beliren ifadeyi hatırlıyorum. Unutmadım, hiç bir zaman da unutmam!»

«Ağabeyim, pişmanlığını size gelip içtenlikle anlatacağım, yemin ederim!» diye haykırdı Alyoşa. «Gerekirse aynı yerde, sizin önünüzde diz çökecek. Onu buna zorlayacağım; yoksa artık ağabeyim değildir...»

«Ancak bu düşünce doğrudan doğruya kardeşinizden değil, daha çok sizin coşkun yüreğinizin soyluluğundan geliyor. Bunu baştan söylemeliydiniz. Peki, öyle, izin verin de ağabeyinizin Şövalye ve subay olarak benimsediği

36

37soyluluk kavramını sonuna getireyim! Çünkü o gün birtakım şeyler ileri sürmüştü. Sakalımı çekiştirmekten vazgeçince beni bırakarak: 'Sen de subaysın, ben de,' demişti. Ama alçağın birisin. Gene de sana bir iyilik yapacak, seninle düello etmeyi kabul edeceğim!' Böyle demişti. Bunun üzerine oğlum İluşa'yla, oradan uzaklaştım. Ama babasının bu duruma düşmesi çocuğun içine işledi. Az önce evime onur verdiniz. Ne gördünüz orada? Yaşlı karımla kızımı, değil mi? Karım felçli ve kafadan kontak. Kızım ise hem felçli, hem de kambur. Oturduğu koltuktan kalkamaz. İluşa'dan söz etmiyorum. Daha dokuz yaşında o, yapayalnız bir çocuk. Ben ölürsem bütün bu zavallılar ne olur? Her şeye rağmen ağabeyinizi düelloya çağırırsam, o da beni düelloda öldürse ne olacak? Yok, eğer öldürmez de sakat bırakırsa, bu daha da kötü. Çalışamaz duruma geleceğim. Beri yanda ise boğaz derdi bitmeyecek. O zaman ailemi, beni kim doyuracak? Yoksa İluşa'yı her gün okul yerine dilenmeye mi göndereceğim? Görüyorsunuz, onu düelloya çağırarak bütün ailemizin felaketi olur.»

38Son derece duygulanan Alyoşa, coşkuyla haykırdı:

«Ağabeyim Dimitri, sizden özür dileyecek! Evet, hem de herkesin ortasında, ayaklarınıza kapanacak!»

«Neyse, parmağınızı çok mu kötü ısır-| dı İluşa?»

«Evet, oldukça. Çok heyecanlıydı. Dimitli Karamazov'un kardeşi olduğum] için, sizin adınıza benden hıncını çıkardı. Okul arkadaşlarıyla birbirlerine taş atışlarını bir görseydiniz! Çok tehlikeli bir şey bu. Kötü bir olaya yol açabilir. Daha hepsi çocuk, akılları bir karış havada.»

«Öyle. O taş savaşında göğsüne bir taş gelmiş İluşa'nın; yüreğinin biraz üstüne. Mosmor çürümüş göğsü. İluşa eve geldiğinde ağlıyordu, sonra da hastalandı.»

«Biliyor musunuz, çocuklara önce saldıran o'ydu. Sizinle alay ettikleri için kızmış onlara. Kolya adındaki bir çocuğu da, çakısıyla bıçakladığını söylüyorlar.»

«Ben de duydum,» diye başını salladı.Emekli Yüzbaşı. «Çok tehlikeli bir şey.»

«Yatışincaya kadar bir süre onu okula göndermeseniz, iyi olur. Bu öfkesi,na sıl olsa sonunda geçecektir.»

«Evet, öfke!» diye Alyoşa'nın sözünü kesti Emekli Yüzbaşı. «Bu kadar küçük bir yaratıkta böylesine öfke, olacak şey değil. İzin verin de, size olayı ayrıntılarıyla anlatayım: Ağabeyinizin beni aşağılamasına yol açan olaydan beri okuldaki bütün çocuklar, benim sakalımı kastederek, 'hamam lifi' diye oğlumla alay ediyorlar. Ne yapalım ki, çocuklar da bazan böyle acımasız

olabiliyor! Ama oğlum sonunda tek başına hepsine karşı çıktı. Ruhundaki soyluluk başkaldırdı. Bizim çocuklarımız, yani küçümsenen soylu yoksulların çocukları, daha dokuz yaşında dünyanın adaletini öğreniyorlar. Zengin çocukları bunun pek farkına varamaz. Benim küçük İluşa'm ise beni aşağılanırken gördüğü anda bütün gerçeği kavramıştı. Gerçek, olanca ağırlığıyla omuzlarına çöktü. Küçücük yaşında bu onun felaketine yol açtı. Emekli Yüzbaşı bir yandan heyecanla anlatıyor, bir yandan da sağ yumruğunu sol avucuna vuruyordu.

«Daha aynı gün ateşi çıkmıştı. O gece boyuna sayıkladı durdu. Bütün gün hiç
40

41konuşmadı. Ama oturduğu köşeden durmadan bana baktığını farkediyordum. Pencerenin yanında ödevlerini yapıyormuş gibi oturuyordu. Oysa kafasının başka yerlerde olduğunu çok iyi biliyordum. Ertesi gün üzüntüden içip sarhoş oldum, her şeyi unuttum. Tam da o gün çocuklar onu sabahtan alaya almışlar:

'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye bağışmışlar. 'Babam sakalından çeke çeke meyhaneden çıkardığı yetmiyormuş gibi, gidip bir de Dimitri Karamazof tan bağışlamasını diledin!' demişler. Okuldan döndüğünde yüzü bembeyazdı. Akşamüstü onu alıp gezmeye çıktım. Her akşam, yemekten önce böyle gezintiler yaparız. Şu anda yürümekte olduğumuz yolda dolaşırız. Yürürken genellikle İluşa'nın elinden tutarım. Elleri miniciktir, parmakları incedir, soğuktur. Biz böyle yürürken, birden:

'Baba! Baba!' dedi heyecanla.

'Ne var?' diye sordum.

İluşa'nın gözleri çakmak çakmaktı.

'Baba, o gün Dimitri Karamazof, sana bunu nasıl yapabildi?' dedi.

'Ne yapabilirdim ki, İluşa?' dedim.

'Sakin barışma onunla baba!' diye karşılık verdi. 'Okulda çocuklar, onun sana para verdiğini söylediler.'

'Hayır, İluşa, dünyada ondan para kabul etmem.

O zaman elimi küçük ellerinin arasına aldı, öptü, öptü.

'Baba, onu düelloya çağır! Okulda senin bir korkak olduğunu ve onu düelloya çağıramayacağını söylüyorlar. Öte yandan senin ondan rahatlıkla para alabileceğini ileri sürüp benimle alay ediyorlar.

'Onu düelloya çağırمام İluşa!' dedim, şimdi size açıkladıklarımı ona da birkaç cümleyle anlattım. Beni dinledikten sonra:

'Olsun, gene de barışma onunla,' dedi. 'Ben büyüdükten sonra onunla düello ederim.'

'Düelloda da olsa, adanı öldürmek günahdır,' diye karşı çıktım.

'Baba, büyüdüğüm zaman onu mahvedeceğim. Kılıcımla elinden kılıcını düşürecek, onu yere yıkacak ve kılıcımı kaldırıp ona şöyle sesleneceğini: Şu anda seni öldürebilirim Dimitri Karamazof! Ama Bağışlıyorum seni, diyeceğim.

42

43Görüyor musunuz, şu iki gün içinde küçücük kafasında neler kurmuş? Gece de herhalde hep bunları sayıklamış olmalıydı. Sonra okuldan dayak yiyerek gelmeye başladı. Bütün olup bitenleri daha önceki gün öğrenebildim. Haklısınız, onu bir daha bu okula göndermeyeceğim. Bütün sınıfa tek başına meydan okumuş, herkese karşı çıkmış, çocuklara kötü davranmış, sataşmış onlara. Yüreği öfkeden kabarmış. Onun bu durumunu görüp öğrenince korktum. Gene bir gezintiye çıktığımızda:

'Baba, yeryüzünde en güçlü insanlar zenginler mi?' diye sordu.

'Evet İluşa, dünyada zenginlerden daha güçlüsü yoktur,' diye karşılık verdim.

'Öyleyse ben de zengin olacağım. Subay olacak ve bütün düşmanları yeneceğim. Sonra da buraya geleceğim. O zaman kimse sana bir şey yapmaya cesaret edemeyecek!' Bir an sustu. Dudakları titriyordu: 'Ne kadar kötü, iğrenç bir yer burası,, baba!' dedi.

'Evet İluşa, güzel bir kent değil bu yaşadığımız yer.'

44'Öyleyse gidelim buradan. Bizi kimsenin tanımadığı daha güzel bir kente taşınalım,' dedi.

Taşınacağız İluşa,' dedim. 'Başka bir kente yerleşeceğiz. Bunun için para biriktiriyorum.'

Böylelikle onu avutmaya, kederli, bulanık düşüncelerden uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Kendimize bir at, bir de küçük araba alacağımızı düşlemeye başladık:

'Anacığınla ablanı arabaya bindirir, üstlerini de güzelce örteriz. Biz arabanın yanında yürürüz. Arada bir seni arabaya bindiririm. Ama hepimizin birden binmesi doğru olmaz. Çünkü atımızı gözetmemiz, ona fazla yüz olmamız gerekir.'

Bu düşler çok hoşuna gitmiş, onu kendinden geçirmişti. Hele bir atı olacağı ve arabayı kendisinin süreceği düşüncesi en büyük düşlerinden biriydi. Bilirsiniz, bizim oğlanlar atlara doğuştan tutkundur. Uzun uzun konuştuk, gevezelik ettik. Neyse ki onu avutmayı başarabilmişim. Dün sabah gene okula gitmişti. Üzgün, hem de çok üzgün döndü. Akşamüstü elinden tutup gezmeye götürdüm. Hiç konuşmuyordu. Bu arada rüzgâr çıktı. Canımız sıkkin

46 yürüyorduk. Onu gene dünkü konuşmamıza getirmek istedim:

'E, oğlum, yol hazırlıklarına nasıl başlayacağız bakalım?'

Karşılık vermedi. Yalnız küçük parmaklarının avucumun içinde titrediğini duyuyordum. 'Kötü bir işaret bu, gene bir şeyler oldu anlaşılmalı!' diye düşündüm. Şu kayanın yanına kadar geldik. Ben kayanın üstüne oturdum. Havada bir sürü uçurtmalar süzülüyor, durmadan yenileri havalanıyordu. Otuz kadar uçurtmanın havada çıkardığı hisirtilar duyuluyordu.

'Artık bizim de geçen yılki uçurtmamızı uçurmanın zamanı geldi, İluşa,' dedim. 'Ama önce onarmalıyız. Nereye koydun?'

İluşa hâlâ ağzını açmıyor, gözlerini benden kaçıyordu. O sırada rüzgâr birden sertleşti, uğuldayarak yerden toz bulutları kaldırdı, İluşa birden boynuma atıldı, incecik kollarıyla sımsıkı sarıldı bana. Bilirsiniz, onurlu, suskun gözyaşlarını hep içine atan çocuklar büyük bir üzüntü karşısında hiç beklenmedik bir anda kendilerini tutamaz, birden boşanıverirler. İluşa'nın da gözlerinden yaşlarboşandı. Hıçkırıklar içinde sarsılıyor, beni sıkı sıkı göğsüne bastırıyordu.

'Babacığım! Canım babacığım!' diye haykırıyordu hıçkırarak. 'Nasıl da hakaret etti sana!...' O zaman ben de kendimi tutamaya-rak ağlamaya başladım. Baba oğul birbirimize sarılarak ağlaştık. O bana:

'Babacığım! Babacığım!' diyordu. Ben de:

'Yavrums, İluşa'cığım!' diyerek hıçkırıyordum.

Orada bizi Tanrı'dan başka kimse görmedi.»

Kolya

Kocası öldüğünde Bayan Krasotkin, onsekiz yaşlardaydı. Zaten kocasıyla topu topu bir yıl yaşamış ve bu arada bir oğlu olmuştu. Kocasının ölümünden sonra kendini, üstüne titrediği biricik oğlu Kolya'nın eğitimine adanmıştı. Ondört yıl boyunca ona aşırı bir sevgi göstermiş, bu sevgisinde mutluluktan çok, acı duymuştu. Çünkü hemen üç günde bir oğlu hastalanacak, üşütecek, delice işler yapacak,

48bir iskemlenin tepesine tırmanacak da yere yuvarlanacak gibi buna benzer türlü korkular içinde yaşamı kendine zindan etmişti.

Kolya, okula başlayınca ve hele sonradan ortaokula geçince, annesi de büyük bir çaba göstererek, sırf oğluna yardım etmek, ödevlerini birlikte yapabilmek için bütün dersleri öğrenmeye koyuldu. Bir yandan da öğretmenler ve eşleriyle ahbaplık kurmaktan 'geri kalmadı. Hattâ Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler diye çocuğun okul arkadaşlarını da şımarttı. İşi o hale getirdi ki, çocuklar bu kez onun bu garip tutumu yüzünden Kolya ile 'anasının kuzusu' diye alay etmeye başladılar. Ancak Kolya kendini savunmasını biliyordu. Yürekli bir oğlandı.

Kolya'nın çok kuvvetli olduğu söylentisi çabucak bütün sınıfa yayıldı. Hani Kolya da gücünü kanıtlamıştı doğrusu. Sağlam, boyuneğmez bir yaratılışı, atılgan bir ruhu vardı. Çok çabuk ve çok iyi öğreniyordu. Çocuk her ne kadar herkese biraz tepeden bakıyor, burnu azıcık havada geziyorsa da, iyi bir arkadaşı. Ger-

50

çekte pek kibirli sayılmazdı. Öbür öğrencilerin kendisine karşı duyduğu saygıyı olağanmış gibi görür ve onlara dostça davranırdı.

Asıl önemli olan yanı, yükselme tut-kuşuydu. Annesini denetimi altına almayı başarmış, annesi de bu durumu severek kabullenmişti. Yalnız, oğlunun kendisini az sevdiği düşüncesine katlanamıyordu. Hep Kolya'nın duygusuz olduğu kanısındaydı. Çok kez ağlayarak Kolya'yı 'soğuklukla suçladığı olurdu.

Kolya sevgi gösterisinden hoşlanmazdı. Yüreğini, gönlünü ne kadar çok açmasını isterlerse, daha çok içine kapanırdı. Ancak bunun için özel bir çaba harcamazdı, kendiliğindendi onun bu davranışı. Yaratılışı böyleydi işte.

Kolya'ya babasından birkaç kitap kalmıştı. Kolya'nın okumaya eğilimi vardı. Bu kitaplardan bazılarını elden geçirmişti. Annesi onun, oyun oynamaya gitmek yerine, elinde bir kitapla kitap dolabının önünde öyle saatlerce durmasına Şaşardı. Böylece Kolya, o yaşta daha okumaması gereken bir sürü şey okumuştur, yaz tatilinde, ana-oğul bir haftalı-

51gına, yetmiş kilometre ilerdeki bir kasabada oturan akrabalarına gitmişlerdi. Kolya orada önce tiren işletmesini en ince ayrıntısına kadar inceledi. Döndüğünde, bilgisiyle okul arkadaşlarını şaşırtabilmek için işletme yönetmeliğini son harfine kadar ezberledi. Kasabada arkadaşlık kurduğu başka çocuklar da vardı. Bazıları istasyon bölgesinde, bazıları da kasabanın çevresinde oturuyordu. İkiisi bizim kentten olmak üzere oniki-onbeş yaşları arasında 7-8 çocuk bir araya gelmişlerdi. Hep beraber oynuyor, çocukça şakalar yapıyorlardı. Ama gelişinin dördüncü veya beşinci günü bu düşüncesiz çocuklar Kolya'yla olmayacak birşey üzerinde iki lirasına bir iddiaya girdiler.

İçlerinde en ufak tefekleri olan ve bu yüzden öbürlerince küçümsenen Kolya, tutkusundan ya da eğilmez cesaretinden, gece onbir tirenini geçerken rayların arasına yatmayı kabul etmişti. Daha önce de bunun deneyi yapılmış ve rayların arasına uzanılıp, yere iyice yapışılırsa, tirenin insana değmeden geçtiği görülmüştü. Ama orada kımıldamadan yatabilmek ne demektir?!

52

Kolya katı ve kesin bir tavırla bunu yapacağını iddia ediyordu. Önce onunla alay ettiler, 'palavracılıkla suçladılar. Ama bu tutumlarıyla Kolya'nın hırsını kamçulamış oldular. Bu iddianın altında yatan gerçek neden şuydu:

Onbeş yaşındaki çocuklar Kolya'ya burun kıvrımışlar, hattâ başlangıçta ona 'küçük' diye seslenerek aralarına almak istememişlerdi. Kolya için katlanılmaz bir horgörüydü bu. Böylece bir akşam, tirenin istasyondan ayrılmasından sonra iyice hızını alabilmesi için istasyondan bir kilometre kadar öteye gidilmesi kararlaştırıldı. Çocuklar toplantılar. Ay yoktu. Ortalık zifiri karanlıktı. Önceden kararlaştırılan saatte Kolya rayların arasına yattı. İddiaya girmiş olan öteki beş çocuk heyecandan yürekleri çarparak, korku ve pişmanlık içinde tiren yolunun kıyısındaki çalılıklar arasında bekliyorlardı.

Sonunda istasyondan ayrılan tirenin gürültüsü duyulmaya başlandı. Karanlı- içinde hızla yaklaşmakta olan iki kır-fener parlıyordu. Korkunç bir cana- gibi pofurdayarak geliyordu tiren.

53Korkudan titreyen çocuklar bu görüntüye dayanamayarak haykırdılar:

«Kolya kaç!»

Ama artık çok geçti. Tiren yaklaştı ve büyük bir hızla Kolya'nın üzerinden geçip gitti. Kolya hiç kıpırdamadan hâlâ rayların arasına yatıyordu. Sarstılar, kaldırmaya çalıştılar. Kolya birden yerinden doğrularak sessizce tiren yolundan aşağı indi. Bir yandan da, onları korkutmak için böyle bayılma numarası yaptığını söylüyordu. Oysa gerçekten baygınlık geçirmişti. Bunu çok sonraları annesine açıkladı.

Bu olayla Kolya'nın ünü iyice yayıldı.

İstasyona döndüğünde yüzü kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Ertesi gün sinir ve heyecandan biraz ateşi çıktı, ama belli etmedi.

Olay, Kolya'nın kente dönüşünden sonra ortaya çıktı. Haber okula kadar yayılıp, yöneticilerin kulağına vardı. Bunun üzerine Kolya'nın annesi okul yöneticilerine, oğlunun başışlanması için yalvardı ve sonunda olay, öğretmen Dardanelof'un,

54Kolya'ya arka çıkması ve onun için ricada bulunmasıyla kapatıldı.

Öğretmeni, Kolya'yı sevdiği halde, sınıfta ona karşı sert davranıyor, kendisinden çok şey istiyordu. Kolya da öğretmenine karşı saygılı davranıyor, onunla yüz-göz olmuyor, ödevlerini en iyi şekilde hazırlıyordu. Sınıfın ikincisi olmuştu.

Bütün sınıf Kolya'nın, dünya tarihini, Dardanelof'u bile güç duruma sokacak kadar iyi bildiğine inanıyordu. Gerçekten de bir keresinde Kolya ona:

«Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu.

Dardanelof buna yalnızca genel bir karşılık verebilmişti. Uluslardan, ulusların yer değiştirmelerinden, göçlerden, bu tür olayların bir sürü efsaneye dayandığından sözetti. Ama Truva'yı gerçekten kimin kurduğu ve orada kimlerin oturmuş olduğu sorusuna karşılık veremedi. Hattâ her nedense bu soruyu basit ve önemsiz buldu. Çocuklar, Dardanelof'un

Truva'yı kimin kurduğunu bilmediği kanısına vardılar. Oysa Kolya, babasından kalan kitaplardan birinde Truva'nın kurucularını okumuştı. Ama sırrını kendi-

56

ne sakladı ve bilgisinin ünü sağlamlığını korudu.

Kolya'nın, bundan bir ay kadar önce bir yerlerden bulup eve getirdiği Teres-von' adlı, kirpi gibi tüyleri olan, oldukça iri, güçlü bir köpeği vardı. Her nedense köpeği odasına kapamış ve arkadaşlarından hiç birine göstermemişti. Köpeğin üzerinde öyle bir egemenlik kurmuş, ona öyle akla gelmedik beceriler, oyunlar öğretmiş ve işi öylesine ileriye götürmüştü ki, Kolya okuldayken zavallı köpek durmadan uluyor, çocuk okuldan döndüğü zaman ise sevincinden garip sesler çıkararak deli gibi hoplayıp sıçırıyordu. Pe-resvon, salta duruyor, kendim yere atarak ölü numarası yapıyor, kısaca sırf sevincini ve efendisine olan içten bağlılığını belirtmek için kendisine öğretilen bütün oyunları istenmeden gösteriyordu.

Kolya'nın, babasıyla «hamam lifi» diye alay edildiği için İluşa'nın çakıyla yaraladığı çocuk olduğunu herhalde anlamamışsındır.

57Okul Çocukları

Günlerden Pazardı. Sisli bir Kasım sabahı Kolya, son derece önemli bir iş için paltosunu giyip dışarı çıktı. Çevresine bakındı, başını omuzlarının arasına çekerek:

«Amma da soğuk!» diye mırıldandı.

Önce cadde boyunca yürüdü, sonra Pazar Alanına çıkan sağdaki ara sokaklardan birine saptı. Sokağın, Alana açılan köşesinde, son evin karşısında durdu. Cebinden bir düdük çıkarıp olanca gücüyle çaldı. Önceden kararlaştırılmış bir işaretti bu.

Aradan bir dakika bile geçmeden, evin kapısından onbir yaşlarında, kırmızı yanaklı bir çocuk dışarı fırladı. Onun da üstünde kalın, güzel bir palto vardı.

Bu çocuk daha hazırlık sınıfına giden Simurof'tu. Kolya, ondan iki sınıf daha büyüktü. Zengin memurlardan birinin oğluydu Simurof. 'Yaramazların en ünlüsü' diye bilinen Kolya ile arkadaşlık etmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden Simurof şu anda evden gizlice kaçıyor olmalıydı.

58

Simurof'u hatırlayacaksınız. Hani, iki ay kadar önce hendeğin beri yanından İluşa'yı taşıyan çocukların arasındaydı ve Alyoşa'ya İluşa hakkında açıklamalarda bulunmuştu.

«Bir saattir seni bekliyorum Kolya,» dedi Simurof.

İki çocuk birlikte Alana doğru yürümeğe başladılar.

«Geciktim,» diye karşılık verdi Kolya. «Peki, şimdi benimle çıktığın için sana dayak atmazlar ya?»

«Ne, dayak mı? Yok canım, onu da nerden çıkardın? Köpeğini de mi götüreceksin oraya?»

«Evet.»

«Keşke öbür köpek de olsaydı.»

«Suçka mı? Olmaz. Suçka yok artık.

Bilinmez karanlıklarda kaybolup gitti o!»

Simurof birden durdu: «Peki, şöyle bir şey yapamaz mıyız?» dedi. «İluşa'mn dediğine göre, Suçka da Peresvon gibi dik tüylü ve duman renkli bir köpekmiş. Peresvon'u göstererek Suçka'nın hâlâ yaşadığını söyleyemez miyiz? inanır.»

59«Okullar yalandan nefret eder; iyi bir iş için bile olsa! Umarım, benim geleceğimden ona sözlememişindir!»

«Yok canım, artık o kadarına da aklım erer,» diye içini çekti Simurof. «Ama Peresvon'la avutamayacaksın onu. Bili-yor musun, babası, yani 'hamam lifi' bugün İluşa'ya bir yavru köpek, hem de kara burunlu gerçek bir buldog getireceğini söyledi. Babası, bununla İluşa'yı oya-layabileceğine inanıyor, ama ben sanmıyorum.»

«İluşa nasıl?»

«Ah, kötü, çok kötü! Sanırım verem. Gerçi bilinci falan yerinde, ama soluk alışları...

Geçenlerde odada kendisini gezdirmelerini istedi. Çizmelerini giydirdiler, ama ayakta duramadı, düştü. O zaman: 'Sana söylemiştim baba, bütün kabahat çizmelerin kötü oluşunda,» dedi. 'Eskiden de rahat yürüyemezdim bunlarla.' İşte, o böyle çizmeleri yüzünden yere düştüğünü sanıyordu, oysa zayıflıktan, halsizlikten tutmuyordu bacakları. Bir hafta bile yaşamaz artık sanıyorum. Doktor onu yoklamaya geliyor. Şimdi Emekli Yüzbaşıya bir yerlerden para geliyormuş.»

60Beni en çok şaşırtan, Alyoşa Kara-mazof'un bu konudaki rolü. Yarın ya da yarından sonra kardeşi Dimitri'yi ağır bir suçtan dolayı yargılayacaklar. Alyoşa ise hâlâ bizim çocuklarla zaman geçiriyor.»

«Hiç de zaman geçiriyor sayılmaz,» diye diretti Simurof. «Bak, sen bile şimdi İluşa'yla barışmaya gidiyorsun.»

«Barışmaya mı? Ne gülünç bir söz,»

«Ama İluşa seni görünce ne kadar sevinecek biliyor musun! Neden bunca zamandır gitmedin ona?»

Simurof gerçekten duygulanmış, içten bir sıcaklıkla söylemişti bunu.

«Sevgili küçük, bu senin değil, benim bileceğim bir şey!» diye hafiften payladı onu Kolya. «Ben kendi isteğimle gidiyorum. Ama sizin hepinizi Alyoşa Karamazof sürükledi oraya. Demek ki sizlerle aramda bir fark var. Hem benim barışmaya gittiğimi nerden biliyorsun?»

«Hiç de Alyoşa sürüklemedi bizi. Bizimkiler öylesine, kendiliklerinden gitmeye başladılar. Tabii, ilk gidişleri Alyoşa'-yla oldu. Önce biri gitti, sonra bir başkası. Babası, gidişimize öyle sevindi ki... Biliyorsun, İluşa ölürse, çıldırır adam. ilu"

62

öleceğini de seziyor tabii. Ama onunla barıştığımıza ne kadar sevindi, bir bilsen! İluşa bir keresinde seni sordu. Bütün bu olayların suçlusu, Emekli Yüzbaşığı döven şu baba katili Dimitri Karamazof. Yani Alyoşa'nın kardeşidir.»

Kısa bir sessizlik oldu.

«Alyoşa benim için gene de bir bilmece,» diye sessizliği bozdu Kolya. «Onunla çoktan tanışmış olabilirdim. Ama belirli bazı durumlarda gururumdan vazgeç-memeyi uygun buluyorum. Ayrıca onunla ilgili bazı düşüncelerim var.»

Kolya ağır bir suskunluğa gömüldü. Simurof da öyle. Simurof, Kolya'ya garip, sınırsız bir saygı duyuyordu. Kendini onunla karşılaştırmayı düşünmeye bile cesaret edemezdi. Ama şimdi Kolya, İlu-şa'ya 'kendiliğinden' gittiğini söyleyince ilgisi büsbütün artmıştı. Kolya'nın böyle birdenbire oraya gitmek istemesinin altında bir bilmece yatıyor olmalıydı.

Pazar Alanından geçtiler. Köylerden gelmiş bir sürü araba, bir sürü kümes hayvanı vardı. Satıcı kadınlar tentelerin tında iplik, kordon, düğme gibi ufak te- eşya satıyorlardı. Peresvon durmadan

63neşeyle sağa sola koşuşturuyor, başka köpeklere rastladığında onlarla koklaşıyor-du.

Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar. Emekli Yüzbaşının evine kadar daha oldukça yol vardı. Konuşmadan, hızlı hızlı yürüdüler. Eve yirmi adım kala Kolya durdu.

«Sen önden gidip Alyoşa'yı dışarı çağır,» dedi. «Önce birbirimizi tartıp yokla-malıyız.»

«İyi ama, neden onu dışarı çağırılmam gerekiyor?» diye karşı koymak istedi Si-murof. «Doğruca gir içeri işte. Seni görünce çok sevinecekler. Bu soğukta dışarda tanışmak olur mu?»

Kolya üstün bir tavırla:

«O benim bileceğim iş!» dedi. «Elbette bir gereği var ki, onu bu soğukta dışarıya çağırıyorum.»

«Bu «küçüğe» karşı böyle davranmak pek hoşuna gidiyordu Kolya'nın. Simurof, Kolya'nın buyruğunu yerine getirmek üzere, koştu.

Şuçka

Kolya, çite yaslanmış, Alyoşa'yı bekliyordu. Nicedir onunla karşılaşmak istiyordu. Onun hakkında çocuklardan çok şey duymuştu. Gene de Alyoşa'dan söz edildiğinde hep umursamaz, onu küçümser bir tavır takınırdı. Ama gizliden gizliye onunla tanışmaya can atıyordu. Genel olarak, Alyoşa hakkında duydukları, içinde ona karşı bir sevgi uyandırmış, duygulandırmıştı onu. Şu anda içinde bulunduğu durum onun için oldukça önemliydi.

'Yoksa, Alyoşa, onüç yaşında olduğumu düşünerek beni de öbür küçüklerle bir tutar mı?' diyordu kendi kendine. 'Hem bu Çocuklara neden bu kadar önem veriyor acaba? Dostluğumuz ilerleyince kendisine sorarım. Böyle kısa boylu oluşum da Çok kötü. Bir de şu yüzümün çirkinliği.'

Bu tür düşünceler Kolya'yı heyecanlandırıyordu. Ama asıl önemli olan, onu Azdıran şey, yüzünün çirkinliği değil, boyunun kısa olmasıydı.

Geçen yıl evin bir köşesinde gizlice

64boyunu ölçerek kurşunkalemle duvara bir işaret koymuştu. Bundan sonra iki ayda bir büyük bir heyecanla işaretli duvarda boyunun uzayıp uzamadığını denetliyor, du. Ne yazık ki, boyu çok yavaş uzuyor bu durum onu zaman zaman umutsuzluğa düşürüyordu.

Yüzüne gelince, hiç de öyle kendisinin sandığı gibi çirkin değildi. Tersine, cana yakın, güzel, hafif çilli, beyaz bir yüzü vardı. Pek iri olmayan, ama canlı, griye çalan gözleri, karşısındakine cesaretle bakar ve gözlerinde sık sık heyecanlı bir duyarlık parlardı. Elmacık kemikleri biraz iriceydi. Dudakları dolgun değil, ama biçimliydi. Düzgün, hafif kalkık burnuna aynada baktıkça canı sıkılır:

«Yamyassı bir burun işte! Yamyassı!» diye fısıldardı kendi kendine. Sonra hemen aynanın önünden çekilirdi. Zaman zaman: «Herhalde yüzümde öyle pek zeki bir görünüm olmasa gerek!» diye düşünür, bu konuda da kuşkuya düşerdi.

Ancak, yüzü ve boyu yüzünden duyduğu üzüntünün onu bütün bütüne ve sürekli olarak tedirgin ettiğini düşünmek yanlış olur. Çünkü sonradan bütün -

lan hemen unutturdu.

Alyoşa göründü. Genç adam, Kolya'ın, vı görünce hemen ona doğru yürüdü. Alyoşa yaklaştıkça, Kolya onun yüzünde sevinçli bir görünüm olduğunu fark ederek:

'Benim gelişime gerçekten bu kadar

sevmiyor mu?' diye düşündü. Bundan büyük bir zevk duyuyordu.

Alyoşa'nın güzel yüzü hep neşeliydi, ama son derece dingin bir neşeydi bu. İçerde, İluşa'nın yanında nasıl oturuyor-sa öylece, paltosunu falan giymeden çıkıp gelmesi Kolya'yı pek şaşırtmıştı. Anlaşılan, onu soğukta bekletmemek için acele etmişti. Kolya'ya elini uzatarak:

«Sonunda siz de geldiniz demek!» dedi. «Hepimiz sizi bekliyorduk.» Kolya ise heyecandan soluk soluğa şöyle mırıldandı:

«Nedenleri vardı! Bunca zaman ne-ûen gelmediğimi hemen açıklayacağım, tter şeyden önce, sizinle tanıştığımıza sevindim. Ne zamandır bu fırsatı bekliyordum. Çok sözünüzü ettiler de.»

«Evet, hemen hemen tanışmış sayılı-lz> Çünkü bana da sizden çok sözettiler.

67Ama buraya gelişiniz oldukça gecikti.»

«Hastanın durumu nasıl?»

«Çok kötü, ölecek!»

«Ne diyorsunuz?»

«Biliyor musunuz, İluşa hep sizi anıp durdu. Uykusunda bile sizi sayıklıyor. Sizi çok seviyor olmalı. Hani şu çakı olayına kadar. Bu köpek sizin mi?»

«Evet, adı Peresvon.»

«Şuçka değil mi bu?» Üzgün gözlerle Kolya'ya bakıyordu. «Demek öteki köpek gerçekten kayboldu?»

«Hepinizin Şuçka'yı ne kadar istediğinizi biliyorum. Her şeyi duydum,» diye gülümsedi Kolya.

«Dinleyin Alyoşa, size her şeyi, özellikle buraya gelişimin nedenini açıklayacağım.»

Kolya canlı bir sesle anlatmaya başladı:

«Durumu size anlatmadan içeri girmek istemedim. Bu yüzden dışarı çağır- . tim sizi- İluşa ilkbaharda hazırlık sınıfına başlamıştı. Bizim hazırlık sınıflarının nasıl olduğunu bilirsiniz; orada okuyanların hepsi küçük çocuklardır, İluşa ara-larma girince hemen onunla alay etmeye başladılar. Ben onlardan iki sınıf büyüğüm. Onları uzaktan izliyordum, aralarına karışmıyordum. İluşa'nın ufak tefek, zayıf bir çocuk olduğunu gördüm. Gene de onlara boyun eğmiyor, hepsine kafa tutuyor, dövüşüyordu. Gururluydu. Severim böyle çocukları. Öbürleri ise bu davranışı yüzünden onunla daha çok alay etmeye başladılar, İşin kötüsü, o zamanlar İluşa'nın eski püskü bir paltosu vardı. Çizmeleri delikti. Pantolonun paçaları kısaydı. Onun bu yoksulluğuyla da alay ediyorlardı. Böyle şeylere hiç katlanamam. Hemen işe karışarak biraz kuvvet kullandım, çocuklardan birkaçını patakladım.»

Kolya, bunları Alyoşa'ya anlatmaktan kıvanç duyuyordu:

«Aslında çocukları severim,» diye devam etti. «Evet, ben işe karışınca, çocuk-

69lar İluşa'ya sataşmaktan vazgeçtiler. Ço-cuğun koruyucusu oldum. Gururlu olduğunu daha

önce de söylemiştim. Ama sonunda İluşa, bütün gururuna rağmen bana bağlandı, hayranlık duymaya başladı. Söylediğim her şeyi yerine getiriyor, bana bir Tanrıymışım gibi bakıyordu.

Hemen her konuda kendisine örnek alıyordu beni. Pazar günleri birlikte gezerdik. Bizim okulda

bir çocuk, kendisinden daha küçük biriyle arkadaşlık kurunca hemen onunla alay edilir. Ama böyle şeylere aldırma ben. İluşa'yı geliştirmeye, bilmediklerini ona öğretmeye başladım. Hoşuma gidiyorsa, onun gelişmesine neden yardımcı olmayayım? Baksanıza, siz bile bütün küçüklerle arkadaşlık kurmuşsunuz! Yani genç kuşakla ilgilenmek, onları aydınlatmak, yararlı olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Ne yalan söyleyim, en çok sizin bu özelliğiniz beni ilgilendirmişti. Neyse, biz gene konumuza dönelim. İluşa'da belli bir duygusallığın ağır bastığını gördüm. Ben ise doğduğum günden beri bu ince duygusallığın baş düş-Ayrıca onun açısından çe-i bir durum vardı ortada. Hem gu-rurluydu, hem de köle gibi bağılıydı bana Bazan birden gözleri parlar, düşüncelerime katılmak istemez, direktir, teslim ol. mazdı. Aslında düşüncelerime katılmadı, ğı için değil, daha çok, duygularına karşı soğuk davrandığım için bana kişi olarak karşı çıkardı. Ben de bunun üzerine sırf onu denemek, zorlamak için, o duygusallığını arttırdıkça, daha soğuk, daha katı davranırdım. Bilerek yapardım bunu. Amacım, kişiliğini belirlemek, ona kişiliğini kazandırmak, kısaca, onun insan olmasını sağlamaktı. Ama ne oldu? Bir gün İluşa'nın birden tedirginleştiği-ni gördüm. Bu tedirginliği daha sonraki günlerde de sürdü. Küskündü, ama bu kez karşılık bulamadığı duygusallığından ötürü değil, daha başka, daha önemli bir olay yüzünden.

'Nedir bu çocuğun üzüntüsü böyle?' diye düşündüm. Araştırıp sordum ve sonunda olayı öğrendim. Bir gün sizin babanızın uşağı, bizim küçük iluşa'ya pis bir oyun öğretmiş. Oyun şöyle: Bir parça ekmek içi almamış, sonra ekmeğin içine bir toplu iğne sokulacak ve açıldıktan her lokmayı çiğnemedi yutmaya hazır

72

zavallı sokak köpeklerinden birinin önüne atılacakmış. İşte, onlar da böyle bir ekmek hazırlayıp, şimdi üzerinde bu kadar gürültü koparılan kirpi tüylü Şuç-ka'nın önüne atmışlar. Köpek hemen ekmeği yutmuş. Sonra da sızlanmaya, acı acı ulumaya başlamış. Olduğu yerde birkaç kere dönüp kaçmaya başlamış. Hayvan hem koşar, hem de ağlar gibi sesler çıkarırmış. Sonunda gözden kaybolmuş. İluşa bana böyle anlatmıştı. Anlatırken durmadan ağlıyor, bana sarılarak hıçkırıyordu:

'Şuçka kaçarken ağlıyordu! Şuçka ağlıyordu!'

Hep bu sözleri tekrarlıyordu. Köpeğin o hali iluşa'yı çok etkilemişti. Acı çektiğini görüyordum. 'Bak, İluşa,' dedim, 'aşğılık bir iş yaptın. Çirkefin birisin sen! Tabii, bu olanları kimseye söylemeyeceğim. Ama Şimdilik seninle bütün ilişkimi kesiyorum. Durumu önce bir düşünecek, daha sonra Simurof'la sana haber göndereceğim. Böylece seninle olan arkadaşlığımı sürdürüp sürdürmeyeceğimi öğreneceksin.'

sözlerim onu çok etkiledi. Onakarşı pek sert davranmış olduğumu daha o zaman sezmiştim. Ama aklıma başka bir çözüm yolu da gelmiyordu. Ertesi gün Si-murof'u göndererek, artık onunla konuşmayacağımı bildirdim. Oysa, İluşa'-dan yalnızca birkaç gün uzak kalıp, pişmanlık acısını duyurduktan sonra yine ona elimi uzatacaktım. Bunu ona açıkça söyleyemedim tabii. Ama bu arada ne oldu dersiniz? Simurof la gönderdiğim haberi duyunca birden İluşa'nın gözleri öfkeyle parlamış,

'Söyle ona,' diye bağırmış, 'Kolya'ya de ki, bundan böyle İluşa gördüğü bütün köpeklere içine toplu iğne batırılmış ekmekler atacak!»

O zaman, İluşa'nın bağımsız ruhunun başkaldırmış olduğunu anladım ve burnunun biraz sürtülmesi gerektiğini düşündüm. Bundan böyle onu küçük görüyormuş gibi davranmaya, her karşılaşmamızda ona sırt çevirmeye, ya da alaycı gülümsemeye başladım. İşte tam o sırada babasının olayı meydana geldi. Biliyorsunuz, şu 'hamam lifi' olayı. İluşa'nın ne kadar heyecanlı olduğunu da biliyorsunuz. Çocuklar, onunla arkadaşlığı-

74mı kestiğimi anlayınca İluşa'ya çullanma-ya ve 'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye onunla alay etmeye başladılar. Aralarında kıyasıya kavgalar oluyordu. Bir keresinde İluşa, oldukça dayak yemiş, hırpalanmıştı. Bir gün ders bittikten sonra avluda çocukların hepsi birden saldırdı. Ben de on adım kadar ilerde durmuş, ona bakıyordum. Yemin ederim ki, o zaman gülümsediğimi hatırlamıyorum. Tersine, ona acımaya başlamıştım. Kavgaları bir dakika kadar daha sürseydi, onu korumak için öteki çocukları pataklayacaktım. Birden bakışlarımız karşılaştı. Nasıl oldu, ne düşündüğümü sandı, bilmiyorum, birden çakısını çıkarıp üzerime saldırdı. Kımıldamadım. Bazan cesur olurum. Ona iğrenerek baktım. Sanki bakışımla:

'Şu yaptığını tüm dostluğum pahasına bir kez daha yapmak istemez misin? İşte hazırım' demek istiyordum.

Ama o çakısını bir kere daha batır-madı. Kendini tuttu. Çok korkmuştu. Çakıyı attı. Ağlayarak kaçtı. Tabii, onu şikâyet etmedim. Olay, okul yöneticilerinin kulağına gitmesin diye öteki çocuklarla

76

susmalarını söyledim. Annem bile, olayı, ancak yaram iyileştikten sonra öğrendi. Zaten küçük bir çizikten başka bir şey değildi. Aynı gün taş savaşının başladığını ve sizin parmağınızı ısırıldığını daha sonra öğrendim. Artık İluşa'nın o günlerde ne durumda olduğunu anlayabilirsiniz. Budalaca davranmış olduğumu kabul ediyorum. Hastalandığını duyduğum zaman, onu bağışlamak, daha doğrusu onunla barışmak için evlerine gitmedim. Şimdi, daha önce gelmediğim için çok pişmanım. Ama o zamanlar daha başka, önemli birtakım amaçlarım da vardı. İşte, bütün hikâyeyi anlattım size. Durum, budalaca davrandığımı gösteriyor.» «İluşa'nın sizinle olan ilişkisini ne yazık ki bilmiyordum!» diye heyecanla bağırdı Alyoşa. «Bilseydim, size gelip, birlikte İluşa'ya gitmemiz için ricada bulunurdum. Ateşler içinde yatarken, inanin hep sizi sayıkladı durdu. Size bu kadar değer verdiğini bilmiyordum. Gerçekten Şuçka'yı bulamadınız mı? Babası da, çocuklar da o köpeği her yerde aradılar. İluşa o hasta halinde benim önümde tam üç kere babasına ağlayarak şöyle dedi: 77'Baba, Şuçka'yı öldürdüğüm için hasta olduğumu biliyorum. Tanrı beni cezalandırdı!' Onu bu düşünceden ayırmak olanaksız. Şimdi Şuçka'yı bulup ona getirebil-sek, ölmediğini, yaşadığını görebilse, sanırım sevinçten yeniden sağlığına kavuşurdu. Hepimizin umudu sizdeydi Kolya.»

«Benim Şuçka'yı bulacağımı nasıl düşünebildiniz? Yani neden ille de ben bulayım? Neden umudunuzu bana bağladınız da, bir başkasından bunu beklemediniz?»

«Köpeği aramakta olduğunuz ve bulduğunuz zaman da getireceğiniz söylentisi dolaşıyordu. Simurof buna benzer bir şey söylemişti. Hepimiz, Şuçka'nın hâlâ yaşadığına İluşa'yı inandırmaya çalışıyor, köpeğin bir yerlerde görüldüğünü söylüyorduk. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirdiler, iluşa tavşana şöyle belli belirsiz bir gülümsemeyle baktı sonra da saliverilmesini istedi. Biz de öyle yaptık. Babası da ufacık uzun bir buldog köpeği bulmuş, az önce getirdi. Bununla İluşa'yı avutmak istiyordu, ama sanırım tersi oldu.»

«Bir şey soracaktım dedi Kolya.» «Ba-

78

bası, yani Emekli Yüzbaşı, nasıl bir adam? Kendisiyle daha tanışmadım. Söylendiği gibi gerçekten maskaranın biri mi?»

«Ah, hayır, kesinlikle değil! Çok duygulu, ama ezilmiş insanlar vardır. Bu insanların delilikleri, öbür insanlara karşı bir çeşit kara mizah gibidir. Uzun süreli ve kendilerini küçük düşürücü çekingenliklerinden ötürü gerçeği öbür insanların yüzüne açıkça söyleyemezler. İnanın Kolya, bu tür delilikler ba-zan korkunç olabilir. Babası için dünyada ne var ne yoksa, hepsi iluşa'da birleşiyor. İluşa ölürse, adamcağız ya kaderinden delirir, ya da öldürür kendini. Ona baktıkça bunun böyle olacağına nerdeyse kesinlikle inanıyorum.»

«Anlıyorum, dedi Kolya. «İnsanları çok iyi tanıdığınız belli oluyor.»

«Ama sizi köpekle gördüğümde hemen Şuçka'yı getirdiğinizi sandım.»

«Bakalım, belki bulabiliriz. Ama bu köpek Peresvon'dur. Birazdan odaya, İluşa'nın yanına salacağım onu. Belki İluşa'-yı küçük buldogtan daha çok eğlendirir. Ama... Hay allan! Sizi neden bu soğukta tutuyorum böyle?» diye birden heyecanla

80

bağırdı Kolya. «Üstünüzde palto da yok! Ne kadar bencil olduğumu görüyorsunuz.»

«Üzülmeysin canım, hava gerçekten soğuk, ama kolay kolay üşütmem ben. Biraz yürüyelim.» İluşa'nın Başucunda

Emekli Yüzbaşı'nın ailesi ile oturduğu oda, şu anda gelmiş bulunan bir sürü ziyaretçiden dolayı sıkışık ve havasızdı. İluşa'nın başında birçok çocuk vardı. Alyoşa'nın, onları İluşa ile barıştırmış olduğunu, hepsi kabul etmeseler de, gerçekte bu böyleydi. Bir tek Kolya kalmıştı hâlâ gelmeyen. İluşa bu eksikliği yüreğinde duyuyordu.

İluşa'nın anıları arasında en acılı olanı, tek dostu ve koruyucusu Kolya'ya çakıyla saldırmış olmasıydı.

Kolya'nın kaybolmuş olan Şuçka'yı da bulup getireceği düşüncesi, bir gün Kolya'nın gelişigüzel söylemiş olduğu bir sözden yayılmıştı:

«Eğer hâlâ yaşayan bir köpeği bula-mıyorlarsa, bunların hepsi eşektir!» demişti Kolya.

81 Bu arada İluşa iki haftadan beri yatağından kalkamaz olmuştu. Alyoşa'ya rastladığı ve parmağını ısırıldığı günden sonra okula gitmemişti. Hastalığının ilk zamanları yatağından kalkıp evin içinde dolaşabiliyordu. Ama giderek çok zayıflamış, babasının yardımı olmadan yataktan kalkamaz olmuştu.

Babasının içi titriyordu. Artık içkiyi bırakmıştı. Oğlunun öleceği korkusu nerdeyse bilincini yitirmesine yolaçacaktı. Çok kere İluşa'yı kolundan tutarak odada gezdirip tekrar yatağa yatırdıktan sonra birdenbire kendini hole attığı ve alnını duvara dayayarak hıçkıra hıçkıra ağladığı oluyordu. Ağlamasını oğlu duymasın diye de büyük bir çaba harcardı. Sonra yine odaya döner, her zamanki gibi oğlunu eğlendirip, avutmaya çalışırdı. Ona gülünç masallar, hikayeler ya da daha önce bir yerlerde rastlamış olduğu garip insanları anlatırdı. Hayvan seslerini taklit ederdi.

İlyuşa, babasının böyle gülünç taklitler, şaklabanlıklar yapmasını sevmezdi. Babasının toplum içinde aşağılanmış bir kişi olduğunu, şimdi bile bu durumdan

82

kurtulamadığını bir türlü unutamıyor, babasına takılan 'hamam lifi' sözünü ve o korkunç günü hatırladıkça içi burkuluyordu.

Çocukları İluşa'yı yoklamaya gelmeleri, Emekli Yüzbaşını aşırı bir sevince boğmuştu. Adamcağız, İluşa'nın bundan böyle hızla iyileşeceği umuduna kapılmıştı. Küçük konukları saygıyla karşılıyor, onların hoşuna gidecek her şeyi yapıyordu. Küçükleri sırtında taşımaya bile hazırı. Ancak bu oyunlar, İluşa'nın hoşuna gitmeyince vazgeçti. Bunun üzerine, çocuklar için tatlılar, kekler, fındık-fıstık almaya başladı. Onları çay ve kendi elleriyle hazırladığı tereyağlı ekmeklerle ağırlıyordu.

O gün, yani Kolya'nın İluşa'ya geldiği Pazar günün sabahı, başkentten gelen ve orada ünü pek yaygın olduğu söylenen bir doktor bekleniyordu.

Kolya, odanın kapısını açıp da içeri girdiği anda, İluşa'nın babası ve çocuklar İluşa'nın çevresinde toplanmış, yatağın üstündeki minik bir buldog yavrusunu seyrediyorlardı. Yavru daha dün doğmuş ve bu sabah getirilmişti. İluşa, kaybo-

83 lan ve tabii bu arada çoktan ölmüş bulunan Şuçka için hâlâ üzülmüyordu. Kendisine küçük bir köpeğin hediye edileceğim daha üç gün öncesinden biliyordu. Gerçi basit bir köpek değildi, bu gerçek bir bul-dog köpeğiydi. Bu çok önemliydi tabii. Ama İluşa, ince duyarlılığından ötürü hediyeye ne kadar sevinmiş gibi görünüyorsa da, babası ve çocuklar bu yeni gelen köpekçiğin belki de İluşa'nın yüreğinde, o kadar eziyet etmiş olduğu zavallı Şuç-ka'nın anısını uyandırdığını görüyorlardı.

Minik buldog yavrusu, İluşa'nın yanında yatıyor, sağa sola emeklemeye çalışıyordu. İluşa ise gülümsüyor, incecik, solgun, kurumuş elleriyle hayvanı okşuyordu. Köpeği pek sevmişti, ama, gene de Şuçka değildi bu.

Kolya'nın içeri girdiğini gören çocuklardan biri,

«Kolya!» diye bağırdı.

Korkunç bir kargaşalık, bir gürültüdür başladı. Çocuklar açılarak yatağın iki yanına çekildiler.

Kolya birden İluşa'-yı gördü. Emekli Yüzbaşı, telaşla Kolya'-ya doğru koştu.

«Buyrun, buyrun, değerli konuğu-

84

muz!» dedi peltek peltek. «Bak İluşa, kol-ya sana gelmiş.»

Kolya, İluşa'nın yanına geldi. Çocuğun yüzü solgundu. Yatağında doğrularak ısrarlı gözlerle Kolya'ya baktı. Kolya, küçük dostunu iki aydan beri görmemişti. Şimdi ise bitkin bir halde karşısında doğrulmaya çalışıyordu. İluşa'yı böylesine zayıflamış, solmuş bir yüzle göreceğini, ıgözlerinin ateşten bu kadar irileşebileceğini, ellerinin bu kadar kuruyup in-celebileceğini hiç aklına getirmemişti. Acılı bir şaşkınlık içinde, İluşa'nın derin ve sık soluk alışlarına, kurumuş dudaklarına bakıyordu. Neden sonra yaklaşıp elini uzatarak, nerdeyse utangaç bir sesle:

«Ee, ne haber dostum? Nasılsın bakalım?» dedi.

Ama sesi tutuk çıkıyordu. Rahat görünüşü kaybolmuştu. İluşa acıyla gülümsedi. Hâlâ konuşacak gücü bulamıyordu kendinde. Kolya, birden elini kaldırarak İluşa'nın saçlarını okşadı.

Nedenini kendisi de bilmeden:

«Önemli değil,» diye fısıldadı.

Sonra gene bir dakika kadar sustu-

85

lar. Kolya, birden duygusuz bir sesle;

«Nerden buldun bu küçük köpeği?» diye sordu. «Siyah burunlu. Demek ki yırtıcılardan. Tam zincirlik.

Sanki şimdi bütün sorun köpek ve köpeğin kara burunlu oluşuydu. Ama Kolya, küçük bir çocuk gibi ağlamamak, duygularına egemen olabilmek için bütün gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu.

«Büyüdüğü zaman mutlaka zincir takmak gerekecek, şimdiden belli!» diye ekledi.

Çocuklardan biri:

«Çok iri olacak,» dedi.

Emekli Yüzbaşı hemen söze karıştı:

«Tam bir dana gibi olacak! Bilerek böyle en yırtıcılarından birini arayıp buldum. Anası babası da çok iri. Yerden yükseklikleri şu kadar var. Otursanıza!»

Kolya, İluşa'nın ayakucuna oturdu. Yolda gelirken, konuşmaya en rahat nasıl başlayabileceğini düşünmüştü. Ama ipin ucu kaçırmıştı şimdi.

«Peresvon'la geldim,» dedi tutuk bir sesle. «Peresvon adlı bir köpeğim var. Bir ıslık çaldım mı, hemen içeri girer. Şuç-ka'yı hatırlıyor musun?»

86

Bu soru, İluşa'yı, kafasına bir odunla vurulmuş gibi sarstı. Yüzü kasıldı, bakışları buğulandı. Kapının yanında duran Alyoşa'nın kaşları çatılmıştı. Suçka'dan söz etmemesi için Kolya'ya gizlice işaret vermeye çalıştı, ama Kolya bu işareti ya görmedi, ya da görmek istemedi.

İluşa, sesi titreyerek;

«Suçka nerede?» diye sordu.

«E, kardeşim, senin Suçka... kayboldu tabii.»

Alyoşa, Kolya'yla göz göze geldiğinde, bu konuyu kapatması için işaret etti, ama Kolya bu kez de başını yana çevirerek uyarıyı görmezlikten geldi.

«Kaçtı, kaybolup gitti işte,» diye devam etti. «Öyle bir lokmadan sonra nasıl kaybolmasın ki! Ama buna karşılık Peresvon var. Sana getirdim onu.»

«Gereği yok,» dedi İluşa birden.

«Hayır, hayır, gereği var. Mutlaka görmelisin onu. Çok eğleneceksin. Özellikle senin için getirdim onu. O da öteki gibi kirpi tüylü.» Sonra Emekli Yüzbaşıya dönerek: «Köpeği içeri çağdırmama izin verirsiniz herhalde?» diye sordu. Anlaşılmaz bir heyecana kapılmıştı.

87İluşa acılı bir sesle:

«Gereği yok! Gereği yok!» diye bağırdı.

Emekli Yüzbaşı, daha yeni oturmuş olduğu duvarın dibindeki sandıktan kalkarak çaresizlik içinde:

«Şey, belki bir başka zaman,» dedi.

Ama Kolya artık tutulacak gibi değildi. Yüzbaşının sözünü keserek Simu-rof a seslendi:

«Aç kapıyı Simurof!»

Kapı açılır açılmaz Kolya ıslık çaldı. Peresvon koşarak içeri girdi.

«Hop, Peresvon, hop! Salta dur! Salta dur!» diye bağırdı Kolya.

Köpek, art ayaklarının üstünde doğrularak İluşa'nın yatağına kadar geldi. O anda hiç beklenmedik bir şey oldu. İluşa köpeği görünce titremeye başlamıştı. Birden bütün gücüyle Peresvon'a doğru eğilip, heyecandan tıkanarak:

«Bu... bu Suçka... Suçka'm benim!» diye bağırdı.

Kolya mutlu bir sesle:

«Tabii ya, ne sanmıştın ki!» diyerek köpeği kucaklayıp İluşa'ya uzattı. «Bak dostum, kayan gözünü ve yarık sol kula-

88

ğımı görüyor musun? Bunlar tam senin bana anlattığın işaretler. Ben de zaten onu 'bu işaretlerden tanıyarak buldum. Daha o zaman bulmuştum, olaydan hemen sonra. Kimsenin değildi ki!»

Kolya, bir Emekli Yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya ve sonra gene İluşa'ya dönerek anlatıyordu:

«Bir evin avlusunda buldum. Daha yeni alışmıştı oraya, ama iyi beslemiyorlardı. Kaçıp gelmiş oraya. Görüyor musun dostum, demek o zaman senin lokmayı yutmamış. Yutmuş olsaydı, çoktan ölürdü tabii. Hâlâ yaşadığına göre lokmayı ağzından çıkarmayı başarmış. Ama sen bunun farkına varmamışsın. Yalnız, ekmeğin arasındaki iğne diline batmış olmalı. Onun için

öyle ağlar gibi sesler çıkarmış. Çünkü köpeklerin ağızındaki deri oldukça incedir, insanlarınkinden çok daha ince.»

Kolya iyice coşmuştu. Yüzü sevinçten alev alevdi.

İluşa ise artık konuşamıyor, yuvalarından fırlayacakmış gibi kocaman kocaman açılmış gözlerle Kolya'ya bakıyordu. Çenesi kasılmış, yüzü kireç gibi bem-89beyaz olmuştu. Hiç bir şeyin farkında olmayan Kolya, yaptığı oyunun hasta çocuğun sağlığı üzerinde ne denli acı ve öldürücü bir etki yaptığını bilseydi, böyle bir şeye kalkışmazdı elbette. Orada bulunanların arasında durumu kavrayan tek insan Alyoşa'ydı. Emekli Yüzbaşı ise artık ufacak bir çocuktü sanki:

«Suçka! Demek Suçka bu!» diye mutlu bir sesle durmadan bağıriyordu.

«Bunu ben de tahmin edemedim,» dedi Simurof, somurtkan bir tavırla. «Neysel, Kolya Suçka'yı bulur, demiştım. Buldu işte!»

«Yaman heriftir Kolya!» dedi çocuklardan biri.

Bütün çocuklar da:

«Yaman herif! Yaman herif!» diye el çırparak bağıriştılar.

«Durun, durun!» diye sesini duyurmaya çalıştı Kolya. «Size olayın sonunu anlatayım. Onu bulduktan sonra zorla alıp götürmüştüm. Eve kapayıp, son güne kadar hiç kimseye göstermedim. Yalnız iki hafta kadar önce Simurof'a sözünü etmişim. .Ama ona da bu köpeğin Pe-resvon olduğunu söylediğimden, Simurof,

90

Peresvon'un Suçka olabileceğini düşünmedi. Bu arada Suçka'ya, birçok şey öğrettim. Bakın, bakın, ne numaraları var! Onu sana yetiştirilmiş olarak getirmek istedim İluşa. Bak, senin Suçka neler be-cerebiliy örmüş! Evet, bir parça etiniz yok mu. Size öyle bir numara gösterecek ki, gülmekten kırılacaksınız. Ha, bir parça et rica edecektim.»

Emekli Yüzbaşı, hemen dışarı koştu. Zamanı değerlendirmek için çok aceleci olan Kolya, Peresvon'a bu arada başka bir numara yaptırtmaya başladı:

«Öl, Peresvon!»

Peresvon birden olduğu yerde donuverdi. Sırtüstü yatıp, dört ayağını havaya dikerek ölü gibi kıpırtısız kaldı. Çocuklar gülüştüler. Peresvon'un ölüşü en çok, biraz kafadan noksan olan 'anacak'ın hoşuna gitmişti. Ellerini çırparak:

«Peresvon! Peresvon!» diye bağırdı.

Kolya zaferinden emin ve haklı bir gururla:

«Kalkmaz, dünyada kalkmaz!» dedi. «Yer yerinden oynasa kıpırdamaz. Ama ben çağırınca bir anda yerinden fırlayacak.. Gel Peresvon!»

91Köpek 'hızla kalktı, sevinçle sıçramaya başladı. Bu sırada Emekli Yüzbaşı elinde bir parça etle koşarak içeri girdi. Kolya önemser bir tavırla:

«Çok sıcak değil ya?» dedi. «Hayır, değilmiş. Bilirsiniz, köpekler sıcak şeyleri sevmezler. Şimdi hepimiz buraya bakın, İluşa, sen de bak. Baksana, dostum, senin için getirdim köpeği buraya.»

Son numara, köpeğin burnu üzerine bir parça et koymaktı. Köpek, efendisi dilediği sürece öyle kıpırtısız durmak zorundaydı. Bu süre yarım saat bile olsa, kıpırdamazdı. Ama bu kez Peresvon çok beklemek zorunda bırakılmadı.

Kolya:

«Yut!» diye bağırdı ve o anda et parçası Peresvon'un ağızında kayboldu.

Seyirciler bu numaraya da hayran kaldılar. Ama Alyoşa elinde olmadan:

«Gerçekten bunca zaman sadece köpeği terbiye etmek için mi gelmediniz?» diye sordu.

Sesinde bir suçlama vardı. Kolya bunu sezinlemedi.

«Evet, bu yüzden!» diye karşılık verdi. «Onu bütün 'kusursuzluğu' ile göstermek istiyordum.»

92

İluşa, incecik parmaklarını şaklatarak köpeği çağırdı. Kolya, avucuyla yatağın üstüne vurunca, Peresvon ok gibi İluşa'nın kucağına atladı. İluşa onun boynuna sarıldı, köpek de İluşa'nın yanağını yalayarak bu sevgiye karşılık verdi.

Kolya, tekrar İluşa'nın yanına oturarak:

«Sana bir şey daha göstereceğim,» dedi. «Küçük bir top getirdim. Hatırlar mısın, bir zamanlar sana bir savaş topundan söz etmişim. Sen de, 'ah ne kadar görmek isterdim' demiştin. Bak, işte o top!» Kolya cebinden küçük tunçtan dökülme savaş topunu çıkardı. Başka zaman olsa,

Peresvon'un yaptığı etkinin yatışmasını beklerdi. «Uzun bir süre önce bu küçük topu senin için almıştım, sırf senin için. Babamın kitaplığındaki eski kitaplarından biriyle değiş tokuş ettim. Yüzyıllık bir kitap.»

Kolya, küçük topu elinde, herkesin görebileceği bir şekilde tutuyordu. İluşa, sağ koluyla hâlâ Peresvon'a sarılmış olarak doğruldu. Zevkle oyuncağa bakıyordu. Kolya, barutu da olduğunu ve ateş edebileceklerini söyleyince, elde ettiği et-

93ki ve hayranlık son haddini buldu. Barut ve saçmaları da gösterdi.

Emekli Yüzbaşı, eski bir asker olarak barutu doldurmaya başladı. Çok az barut koydu ve gülle yerine geçecek olan saçmayı başka bir zamana bırakmalarını istedi. Top, namlusu kimsenin bulunmadığı bir yöne dönük olarak yere kondu ve bir kibritle ateşlendi. Çok güzel bir patlayış oldu. Çocuklar bu olaya hayran kalmışlardı. Odadakiler arasında en mutlu olanı ise Emekli Yüzbaşıydı.

Kolya küçük topu yerden kaldırdı, barut ve saçmalarıyla İluşa'ya hediye etti.

«Bunlar senin. Çoktandır hazırlamıştım. Sana istediğin kadar barut da getirebilirim. Barutu artık kendimiz yapıyoruz. Yirmidört birim güherçile, on birim kükürt, altı birim de kayın kömürü! Bunların hepsi incecik dövülecek, sonra suyla macun kıvamına getirilecek, kuruyun-ca ufalanacak. İşte, böyle yapılıyor barut!»

«Simurof bana, sizin baruttan söz etti, ama babam bunun gerçek barut olmadığını söylüyor,» dedi İluşa.

94

Kolya kızarak:

«Nasıl gerçek olamaz?» diye sordu. «Yaktığımız zaman ateş alıyor, patlıyor ya! Hem ben...» Emekli Yüzbaşı suçlu bir tavırla:

«Hayır, ben onu demek istemedim,» dedi. «Gerçek barutun başka türlü hazırlandığını söylemişim, ama bunun bir anlamı yok. Böyle de yapılabilir.»

«Bilmiyorum, siz daha iyi bilirsiniz,» dedi Kolya. «Bu yaptığımız barutu taştan oyulmuş bir krem kutusunda yaktık, çok iyi yandı. Hemen hiç kül kalmadı geriye. Tabii, bu sadece barut macunuydu, ama bir de elekten geçirilirse... Hem siz daha iyi bilirsiniz!» Sonra İluşa'ya dönerek: «Şu bizim barut yüzünden babası Bul-kin'i bir güzel pataklamış,» diye ekledi.

«Duydum,» dedi İluşa. Kolya'yı sonsuz bir zevkle dinliyordu.

«Bir şişe dolusu barut hazırlamıştık,» diye devam etti Kolya. «Bulkin yatağının altında saklıyordu. Babası görmüş. 'Patlayabilir bu barut!' demiş sonra da basmış dayağı. Beni de okula şikâyet etmek istemiş. Artık Bulkin'in benimle arkadaşlık etmesine izin vermiyorlar.

Simurof a da

96

yasaklamışlar benimle arkadaşlık etmeyi. Artık herkes tanıyor beni. Umutsuz bir çocuk olduğumu söylüyorlar. Zaten her şey o tiren olayıyla başladı...»

«Bu oyunu biz de duyduk,» diye atıldı Emekli Yüzbaşı. «Nasıl yatabildin rayların arasına? Tiren üstünden geçerken hiç korkmadın mı? Korkunç bir şey olmalı!»

«O kadar değil,» diye geçiştirdi Kolya.

Bütün bu süre içinde Alyoşa'nın hep susmuş, söze karışmamış olması, bu ihtiras düşkünü çocukta yavaş yavaş garip bir hoşnutsuzluk yaratmıştı.

O sırada dışarda, kapının önünde bir arabanın durduğunu farkedenden Alyoşa;

«Doktor geldi!» dedi.

Emekli Yüzbaşı bütün sabah doktoru beklemişti. Hemen onu karşılamak için dışarı fırladı. 'Anacık' üstünü başını düzelterek ciddi bir yüz takındı. Alyoşa, İluşa'nın yanına gidip yatağını düzeltmeye başladı. Çocuklar çabucak vedalaşıp ayrıldılar. Birkaçı akşam yine geleceklerine söz verdiler. Kolya, Peresvon'u çağırdı. Köpek yataktan aşağı atlayıp hemen

97

; sahibinin yanına geldi. Kolya, Alyoşa'ya,:

«Ben gitmiyeceğim, doktor çıkana kadar holde beklerim,» dedi.

O sırada doktor içeri girdi. Sirtında ayı kürkünden bir palto vardı. Birden şaşırılmış gibi durdu. Sanki gelmesi gereken yer burası değildi.

«Ne bu böyle? Nerdeyim ben?» diye homurdandı. Odadaki bu bir sürü insan, köşeye gerilmiş bir ipte asılı çamaşırlar, evin yoksulluğu, bütün bunlar onu şaşırtmıştı. Emekli Yüzbaşı, doktorun önünde yerlere kadar eğilerek:

«Hoşgeldiniz» diye mırıldandı. «Evi-mize onur verdiniz.»

Doktor yüksek sesle:

«Emekli Yüzbaşı siz misiniz?»

«Evet, benim.»

Doktor tiksintiyle odayı bir kez daha gözden geçirdikten sonra kürkünü çıkarıp bir köşeye fırlattı. Herkesin gözü doktorun boynundaki görkemli nişana takıldı. Emekli Yüzbaşı, hemen kürkü yerden kaldırdı. Doktor şapkasını da çıkardıktan sonra, yatakta yatan İluşa'yı işaret ederek sert bir sesle:

«Hasta, bu çocuk mu?» dedi.

98

İluşa

Doktor odadan çıktığında gene sırtında kürkü, başında şapkası vardı. Öfkeliydi. Sanki bir yere sürünmekten, üstünün kirlenmesinden korkuyor gibiydi. Kötü bir görünüm vardı yüzünde. Holde bekleyen Alyoşa ile Kolya'ya sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı ise iki büklüm, yalvaran, özür dileyen bir yüzle suçlu insanlar gibi doktorun arkasından hole çıktı. Birkaç söz daha söyletebilmek için doktoru durdurdu. Adamcağız perişan bir haldeydi. Gözlerinde müthiş bir korku vardı.

«Doktor Bey, Doktor Bey! Gerçek mi?» diye başladı, ama konuşmasının sonunu getiremedi. Yalnızca çaresizlik içinde ellerini oğuşturup duruyordu. Son bir umutla doktora bakıyor, şu anda onun ağzından çıkacak bir tek sözcüğün, zavallı yavrusu için verilen ölüm yargısını değiştirebileceğini sanıyordu.

«Elimden bir şey gelmez! Tanrı değilim ben,» dedi doktor umursamadan.

«Doktor! Şey. Yakın mı? Çok mu yakın?»

99«Her şeye hazır olmalısınız,» diye karşılık verdi doktor, sert bir sesle. Omuzlarını silkerek kapıya yöneldi.

«Doktor! Tanrı aşkına Doktor!» diye onu bir kez daha durdurdu Emekli Yüzbaşı. «Onu artık hiç, gerçekten hiç bir şey kurtaramaz mı?»

«Bana bağlı bir şey değil bu,» dedi doktor sabırsızlıkla. «Yine de...» Doktor birden durdu.

Bundan sonraki sözleri sertlikten de öte, öyle kızgınlıkla söylenmişti ki, Emekli Yüzbaşı irkildi: «Diyelim ki, hastanızı hemen, hiç beklemeden bugün Sirakuza'ya gönderetailir-seniz, o zaman belki oranın yumuşak iklimi...»

«Sirakuza mı?» diye haykırdı Emekli Yüzbaşı. Hâlâ kavrayamamıştı.

«Sirakuza, Sicilya'da bir yer,» diye birden söze karıştı Kolya. Doktorun sözlerini açıklamak istemişti. Doktor ona sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı, çaresizlik içinde odayı işaret ederek:

«Aman Doktor, oraya nasıl, hangi parayla gidebiliriz?» dedi ağlarcasına. «Az önce gördünüz, hem kafadan hasta, hem yerinden kıpırdayamayana 'anacık' ve

100

zavallı felçli kızım...»

«Ailenizin Sicilya'ya gitmesi gerekmez. Onların ilkbaharda Kafkasya'ya gitmeleri daha uygun olur herhalde. Kızınız Kafkasya'ya, karınız ise önce romatizmaları için yine Kafkasya'daki banyolara gitmeli, sonra da hemen Paris'teki Ruh Doktoru Lepelletier'in hastanesine yatırılmalı. Bu ünlü ruh doktoruna karınızla ilgilenmesi için bir kart yazabilirim belki.»

«Ama Doktor, görüyorsunuz ki...»

Emekli Yüzbaşı başladığı sözü bitiremiyor, gene çaresizlik içinde ellerini oğuş-turup, holün çıplak kirişli duvarlarını, yoksulluğunu gösteriyordu.

«Eh, bundan sonrası benim işim değil artık,» diye alaycı bir tavırla gülümsedi doktor. «Ben sadece sorduğunuz soruya karşılık bilimin son olanaklarını söylüyorum. Bundan ötesi beni pek ilgilendirmez...»

Bu arada doktorun eşikte oturan Pe-resvon'u görünce tedirginleştiğini, biraz ürktüğünü farkederek Kolya, alaycı bir sesle:

«Merak etmeyin Hekim Bey, köpeğim

101sizi ısırılmaz,» dedi. 'Doktor' yerine 'Hekim' sözcüğünü, sonradan kendisinin de açıkladığı gibi, bilerek, adama hakaret olsun diye kullanmıştı.

Doktor, kendisiyle alay edildiğini farkederek birden başını geriye çevirip şaşkınlıkla Kolya'ya baktı. Sonra Alyoşa'-ya dönerek ondan hesap sorarcasına:

«Bu da nesi? Kim bu çocuk?» diye öfkeyle haykırdı.

Kolya 'büyük bir soğukkanlılıkla:

«Bendeniz Peresvon'un sahibiyim. Hekim Bey,» dedi. «Gerek Peresvon'un, gerek benim kişiliğimiz sizi tedirgin etmesin.»

Peresvon'un ne demek olduğunu anlayamayan doktor.-

«Svon mu? Ne Svon'u?» diye sordu şaşkınlık içinde.

«Yalnız ne yapacağı pek belli olmaz,» dedi Kolya dingin bir sesle. «Güle güle, Hekim Bey! Sirakuza'da görüşmek üzere!..»

Doktor müthiş bir öfkeyle:

«Kim bu? Kim bu?» diye haykırdı.

Alyoşa kaşlarını çatarak:

«Buralı bir öğrenci, Doktor Bey,» de-

102

di. «Aldırmayın ona, yaramazın teki!» Sonra Kolya'ya dönerek: «Susun!» diye çıktı.

«Dövmeli, eşek sudan gelene kadar dövmeli bu veledi!» diye bağıyordu doktor. Sinirden deliye dönmüş, öfkeyle ayaklarını yere vuruyordu.

«Biliyor musunuz, Hekim Bey, şu eşikte duran Peresvon sonunda sizi ısıra-cakmış gibi geliyor bana,» dedi Kolya. Sesi biraz titriyordu, o da sinirlenmişti. Peresvon'a seslendi:

«Buraya gel, Peresvon!» Alyoşa sert bir sesle: «Kolya! Bir söz daha söylerseniz, sizinle hiç bir zaman konuşmamacasına darılacağım!»

Kolya yine doktora döndü: «Hekim Bey, dünyada Kolya'ya emir verebilecek bir tek adam var,» diyerek Al-yoşa'yı gösterdi. «Onun sözünü dinliyorum. Hoşkaçalın!»

Ve sözünü bitirir bitirmez hızla kapıyı açıp odaya girdi. Peresvon da onun arkasından koştu.

Doktor, olduğu yerde donakalmıştı. Beş on saniye öylece, ne yapacağını bilmeksizin durduktan sonra yere tükürüp

103hızla dışarı çıktı, arabasına doğru yürüdü.

Alyoşa odaya girdiğinde Kolya ile İluşa elele tutuşmuş oturuyorlardı, İluşa, titrek, ince sesiyle babasını çağırırdı. Hemen sonra Emekli Yüzbaşı içeri girerek İluşa'yı kucakladı.

«Baba! Sevgili babacığım!» diye heyecanla fısıldadı İluşa. Konuşmaya devam edemediği belli oluyordu. İncecik kollarıyla hem babasına, hem Kolya'ya sarılıp, olanca gücüyle kendisine çekti. Sessiz bir hıçkırık Emekli Yüzbaşını sarstı. Kolya'nın da dudakları ve çenesi titriyordu.

«Babacığım, ne kadar acıyorum sana babacığım!» diye acı acı inledi İluşa.

«İluşa! Güvercinim! Doktor dedi ki! Sağlığını kavuşacaksın İluşa! Hepimiz mutlu olacağız!» diye kekeliyordu Emekli Yüzbaşı.

«Ah babacığım, doktorun benim hakkımda neler söylediklerini biliyorum, yüzünden anladım,» dedi İluşa. «Ağlama baba. Ben ölünce kendine iyi bir çocuk bul. Bütün iyi çocukların arasından kendin arayıp seç onu. Adını İluşa koy ve benim yerime sev onu.»

104

«Sus dostum, böyle konuşmanın gereği yok!» diye haykırdı Kolya. «İyileşeceksin!»

Ama İluşa onu duymuyordu bile.

«Beni hiç unutma babacığım,» diye devam etti. «Mezarıma gel! Beni, birlikte gezmeye çıktığımızda o her zaman gittiğimiz büyük taşın yanına göm! Sonra akşamları Kolya'yla bana gelin. Peresvon da gelsin. Sizi hep bekleyeceğim... Baba-cığım, babacığım!»

İluşa'nın sesi kısılmıştı. Emekli Yüzbaşı, sessiz sessiz ağlıyor, Kolya ise ağlamamak için güçlkle kendini tutmaya çalışıyordu. Sonunda kendini İluşa'nın kollarından kurtararak:

«Şimdilik hoşçakal dostum!» dedi. «Annem öğle yemeğine bekler. Ona buraya geleceğimi söylememiştim. Çok merak etmiştir. Ama yemeğimi yer yemez gene yanına geleceğim. Bütün gün seninle otururuz. Daha anlatacağım bir sürü şey var! Peresvon'u da getireceğim. Ama şimdilik götürüyorum. Yoksa mız-mızlanıp, rahatsız eder seni. Öğleden sonra görüşmek üzere!»

Kolya daha sözünü tamamlamadan

105hızla dışarı attı kendini. Ağlamak istemiyordu, ama holde kendini tutamadı. Alyoşa onu holde hıçkıra hıçkıra ağlar buldu.

«Mutlaka sözünü tutup gelmelisiniz Kolya,» dedi. «Yoksa İluşa büsbütün kırılır.»

«Mutlaka!» diye mırıldandı Kolya. Artık ağlamaktan utanmıyordu. «Daha önce gelmediğim için öğreniyorum kendimden.»

106MARI'NİN ÖYKÜSÜ

Bulduğum köyde çocuklar vardı. Bütün günümü onlarla, yalnızca onlarla geçirdim.

Dört yılım böyle, çocukların arasında geçti. Bütün istediğim de buydu zaten. herşeyi anlatırdım onlara, hiç bir şeyi sağlamazdım onlardan. Sonunda bensiz yapamaz oldular. Nereye gitsem peşimden ayrılmazlar, hemen çevremi sarıverir-lerdi. Bu yüzden babaları, akrabaları kızarlardı bana. Birçok düşman edindim köyde, hep çocukların yüzünden.

Başlangıçta çocuklar beni hiç sevme-mişlerdi. Çok iri yapılı ve her zaman beceriksiz bir insandım. Çirkin olduğumu da biliyordum. Üstelik yabancıydım orada. Önceleri çocuklar benimle alay ediyorlardı. Sonra birgün Mari'yi öptüğümü görünce taşladılar beni. Mari'yi yalnızca bir kerecik öpmüştüm.

Hayır, hayır, gülmeyin, aşkla filan ilgisi yoktu bunun. Mari'nin ne kadar zavallı, mutsuz bir insan olduğunu bilerseniz, siz de benim gibi acırdınız ona. Bizim köydendi. Mari'nin annesi oldukça yaşlı bir kadındı. Yıkılmaya yüz tutmuş, eski, iki pencerele bir evde otururlardı. Köyün yaşlılar kurulu, kadıncağızın bu pencerelerden birinden şerit, iplik, tütün, sabun satmasına izin vermişti. Geçimini bu yoldan sağlıyordu. Hastaydı. Ayakları şişti-ği için oturduğu yerden hiç kalkmazdı.

Mari yirmi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Uzun zamandan beri verem hastalığını çektiği halde, hâlâ evlere gündeliğe gider, tahtaları silmek, çamaşır yıkamak, avluları süpürmek, hayvanlara bakmak gibi ağır işlerde çalışırdı.

Birgün köye gelmiş olan gezginci bir satıcı nasılsa onu baştan çıkararak alıp götürmüş, ama bir hafta sonra kızcağızı bir yol kenarına bırakıp ortadan kaybolmuştu. Mari, pislik içinde, üzerinde paçavralar, ayakkabıları parçalanmış bir halde yollarda dilenerek eve dönmüştü. Köye gelebilmek için tam bir hafta yürümüş, geceleri açıkta, tarlalarda yatmış, çok kötü üşütmüştü. Ayaklarında yaralar açılmış, elleri şişmiş, patlamıştı. Zaten eskiden de güzel değildi, yalnız tatlı, saf bakışlı, uysal bir kızdı. Çok sessizdi.

Bu olaydan çok daha önce, birgün, çalışırken birden kendi kendine şarkı söylemeye başlayınca, herkesin nasıl şaşırarak gülüştüğünü hatırlıyorum.

«Mari şarkı söylüyor! Mari şarkı söylüyor!»

«Nasıl? Mari şarkı mı söylüyor?»

Bunun üzerine öyle utanmıştı ki, bir daha hiç ağzını açmamıştı.

O zamanlar köylüler, Mari'ye daha

r

yumuşak, daha dostça davranırlardı. Ama o yabancıyla başından geçen olaydan sonra hasta ve bitkin bir halde köye dönünce, kimse ona şu kadarlık olsun acımadı. Böyle durumlarda insanlar ba-zan ne kadar acımasız oluyor! Nasıl da katı yargılar verebiliyorlar.

Onu öfke ve hakaretle karşılayan önce annesi oldu:

«Namusumu iki paralık ettin!» diyerek kızın başına geleni açığa vurdu.

Köyde, Mari'nin döndüğü duyulunca herkes onu görmek için yaşlı kadının kulübesine koştu. Yaşlılar, çocuklar, kadınlar, kızlar, yığınlar halinde Mari'nin başına üşüştüler. Kızcağız annesinin ayakları dibinde aç ve perişan bir halde ağlıyordu. Herkesin başına toplandığını görünce dağınık saçlarıyla yüzünü saklamaya çalışarak yere kapandı. Çevresinde toplananlar ona iğrenç bir yaratılmış gibi bakıyor, yaşlılar onu ayıplayarak azarlıyor, gençler zavallı kızla alay ediyordu. Kadınlar da küfürler savurarak, öfkeli öfkeli söyleniyor, yerde yatan sanki bir örümcekmiş gibi tiksinerik seyrediyorlardı.

8

Annesi bütün bunlara hiç ses çıkarmıyor, oturduğu yerde başını sallayarak o da onlara katılıyordu. Yaşlı kadın o sıralarda çok hastaydı, nerdeyse ölecekti. İki ay sonra da gerçekten öldü.

Ölüm döşeğinde olduğunu bildiği halde, kızıyla barışmayı aklından bile geçirmedi. Onunla hiç konuşmadı. Mari'yi kulübesinden kovarak samanlıkta yatırdı, ona hemen hiç yemek vermedi. Yaşlı kadının, hasta ayaklarını sık sık sıcak suya sokması gerekiyordu. Mari, her gün annesinin ayaklarını yıkadı, ona baktı. Annesi ise bütün bunlara karşılık ona bir kere olsun tatlı bir söz söylemedi. Mari bunların hepsine katlandı. Sonradan Ma-ri'yle tanıştığımda, kendisinin de bu yapılanları hak etmiş olduğuna inandığını anladım. Kendisini dünyanın en aşağılık yarattığı olarak görüyordu.

Yaşlı kadın, artık ayağa kalkamaz olunca, köyün öbür kadınları, sırayla ona bakmaya başladılar. Orada gelenek böyleydi. Bundan sonra da Mari'ye hiç yiyecek vermez oldular.

Köyde herkes Mari'yi yanından kovuyor, ona iş de vermiyorlardı. Açıkça yüzüne tükürüyorlar, er-

10

kekler onu kadın yerine bile koymuyor, çok çirkin laflar atıyorlardı. Pazar günleri sarhoş olunca, sırf alay olsun diye Ma-ri'nin önüne birkaç kuruş atıyorlar, o da sessizce paraları yerden topluyordu.

Mari, daha o zamanlar kan tükürmeye başlamıştı. Sonunda üstündeki giysiler o kadar eskimiş, parçalanmıştı ki, köyde gözükmekten utanır olmuştu. Dönüşünden beri zaten çıplak ayak dolaşıyordu.

Köydeki çocuklar da Mari'yle alay etmeye başlamıştı. Çok kalabalıktılar. Kırkı aşkın okullu çocuk vardı. Kızcağızın üstüne pislik ve çamur attıkları bile oluyordu.

Mari, ineklere bakma işini kendisine vermesi için gidip çobana yalvardı, ama çoban onu kovdu. Bunun üzerine Mari, çobanın izni olmadığı halde, her gün evden çıkıp, sürünün peşine takılmaya başladı. Sonunda çoban, kızın çok işe yaradığını görerek onu kovmaktan vazgeçti. Arada bir, ona, kendi yediklerinin artıklarından, peynir, ekmek bile veriyor, böyle davrandığı için de kendisinin çok iyi bir insan olduğuna inanıyordu.

11

Annesi ölünce, Papaz, kilisede, Mari'-yi herkesin önünde aşağılamaktan utanmadı. Kızcağız, üstünden dökülen paçavralar içinde anasının tabutunun arkasında durmuş, ağlıyordu. Bütün köy halkı onun ağlayışını, tabutun arkasından nasıl gideceğini görmek için kiliseye toplanmıştı. Papaz genç bir adamdı. Kalabalığa dönüp, Mari'yi göstererek:

«Bakin, bu saygıdeğer kadının ölümüne sebep, işte şu kızdır!» diye başladı söylevine. (Papazın söylediği doğru değildi, çünkü Mari'nin annesi iki yıldır aynı hastalığı çekiyordu.) «Bakin, karşınızda duruyor ve Tanrının parmağı, üzerine çevrilmiş olduğu için başını kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Yalınayak, paçavralar içinde. İşte, erdemini, namusunu yitiren insanlara bir örnek size! Kimdir bu? Ölenin kızı!»

Papaz, buna benzer daha bir sürü şeyler söyledi. Düşünün bir kere, papazın, kızı bu şekilde aşağılaması orada bulunan hemen herkesin hoşuna gitti. Ama o anda hiç beklenmedik, garip bir şey oldu. Çocuklar olaya karışarak Mari'den yana çıktılar. Çünkü o sıralar hepsiyle

12

dost olmuşum. Onlar da Mari'yi sevmeye başlamışlardı.

Çocukların onu sevmeleri şöyle olmuştu :

Mari için bir şeyler yapmak istiyordum. Mutlaka biraz para bulup, ona vermeliydim. Oysa benim de elimde tek kuruşum yoktu. Yalnız küçük bir pırlanta iğnem vardı. Köylerde dolaşarak eski giysiler satan bir eskiciye sekiz lira karşılığında verdim. Oysa iğnenin değeri kırk liranın üstündeydi. Mari'yle yalnız olabilmek için, uzun süre boşu boşuna onun yolunu gözledim. Sonunda ona köyün dışında, dağa çıkan keçi yolunda, bir ağacın arkasındaki çitin yanında rastladım. Sekiz lirayı çıkarıp ona vererek, başka param olmadığı için, tutumlu olmasını söyledim. Sonra onu öptüm. Bunu yapmakla kötü bir amacım olmadığına inanmasını, ona sevdalandığım için değil, ona acıdığım için kendisini öptüğümü anlattım. Başından beri kendisini suçlu değil, daha çok talihsiz bir kız olarak gördüğümü de sözlerime ekledim. Bir yandan onu avutmaya çalışıyor, bir yandan da kendisim böyle herkesin

14

yanında küçük düşürmemesi gerektiğine inandırmak istiyordum. Ama o söylediklerimi hiç anlamadı sanırım.

Sözümü bitirince elimi öptü. Ben de onun ellerini avuçlarıma alarak öpmek istedim, ama hemen ellerini geri çekti. Bu arada bir sürü çocuk bizi gözetliyor-muş. Ne zamandan beri peşimizde olduklarını sonradan öğrendim. Birdenbire ıslık çalmaya, alkışlamaya, gülüşmeye başladılar. Mari, hemen kaçtı oradan. Ben çocuklarla konuşmak istedim, ama çocuklar beni taşa tuttular.

Aynı gün -olayı köyde öğrenmeyen kalmamıştı. Gene bütün suç Mari'ye yüklendi. Onu büsbütün horlamaya, hırpalamaya başladılar. Duyduğuma göre, onu cezalandırmak bile istemişler. Neyse ki, yalnızca bir istek olmakla kaldı bu, düşünülen cezayı gerçekleştirmediler. Buna karşılık çocuklar onu eskisinden daha çok tedirgin etmeye, üstüne çamur atıp kovalamaya başladılar. Kızcağız ise göğsü tikanarak soluk soluğa kaçıyor, çocuklar da söverek, bağrışa çağrışa peşinden koşuyorlardı. Bunun üzerine onlarla tekrar konuşmayı denedim.

Hemen her gün

15

elimden geldiği, dilimin döndüğü kadar onlara, Mari'nin ne kadar mutsuz, talihsiz bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyordum. Yine de ona sövmekten geri kalmıyorlarsa da, zaman zaman durup, beni dinledikleri de oluyordu.

Kısa bir süre sonra sövmeyi bıraktılar. Önceleri seslerim çıkarmadan çekip gidiyorlardı. Sonradan yavaş yavaş karşılıklı konuşmaya, anlaşmaya başladık. Onlardan hiç bir şey saklamadım, her şeyi onlara açık açık anlattım. Beni dikkatle, merakla dinlediler. Kısa zamanda onlar da Mari'ye acımaya başladılar. Bazıları onunla karşılaşınca dostça selam bile veriyordu artık.

Mari'nin nasıl hayretler içinde kaldığını düşünebiliyordum. Bir gün iki küçük kız ona yemek götürmüşler. Daha sonra yaptıkları bu hoş hareketi gelip bana anlattılar. Mari çocukların yemek getirdiğini görünce, gözyaşlarını tutamamış. Çocuklar, artık onu çok seviyorlar-mış. Çok geçmeden hem Mari, hem de ben, bütün çocukların sevgisini kazanmıştık. Sık sık yanıma gelerek, kendileri-

ne bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Oldukça güzel anlatıyor olmalıydım, çünkü beni dinlemek pek hoşlarına gidiyordu. Bunun üzerine ben de kendi kendimi geliştirdim ve yalnızca onlara bir şeyler anlatabilmek için bir sürü kitap okudum. Üç yıl boyunca hep çocuklarla konuştum, onlara birçok şeyler anlattım.

Büyüklerle nasıl konuşuyorsam, çocuklarla da öyle konuştuğum, her şeyi çocuklara olduğu gibi anlattığım için herkes beni suçladı. Ben de onlara karşılık olarak, çocuklara yalan söylemenin uta-nılası bir davranış olduğunu, birtakım şeyleri gizli tutmaya kalkarlarsa, çocukların gerçeği öğrenmek için başka kötü yollara başvuracaklarını, benim ise onlara hiç bir zaman kötü bir şey öğretmediğimi anlattım, kendi çocukluklarım hatırlamalarını söyledim. Ama benimle aynı görüşte değildiler.

Mari'yi, annesinin ölümünden iki hafta önce öpmüştüm. Papaz, yaşlı kadının ölümü dolayısıyla yaptığı konuşmada Mari'yi suçlarken, artık çocuklar benden yanaydılar. Onlara hemen papazın yaptıklarını anlattım, çok kızdılar, içlerinden

16

17

birkaçı o kadar öfkelenmişti ki, papazın pencerelerini taşa tutup, camlarını kırdılar. Bunun kötü bir davranış olduğunu söyleyerek daha ileri gitmelerini önledim.

Ama bir kere olan olmuş, bütün köy halkı olayı hemen öğrenmişti. Beni çocukların terbiyesini bozmakla suçlamaya başladılar. Hele çocukların Mari'yi nasıl sevdiklerini anlayınca ödleri koptu. Mari ise artık mutluydu. Çocukların onunla da görüşmesi yasak edildi. Ama Mari oldukça uzakta, köyden beşyüz metre kadar ötede sürüyü olatırken, çocuklar gizlice onun yanına giderlerdi. Bazıları ona ufak tefek hediyeler götürür, öbürleri ise onu kucaklayıp, öpmek, «Seni seviyoruz, Mari!» demek için giderdi. Sonra koşa koşa geri dönerlerdi.

Bu hiç beklemediği mutluluk, Mari'yi kendinden geçiriyordu. Kızcağzı, böyle bir şeyi düşlerinde bile görmemişti. Hem utanıyor, hem de sevinçten kabına sığa-mıyordu.

Asıl önemli olan, çocukların, özellikle küçük kızların, benim Mari'yi sevdiğimi ve onlara hep kendisinden söz ettiğimi anlatmak için yanına gitmeleriydi.

Mari'yle ilgili herşeyi onlara açıklamış olduğum için, artık onlar da kendisini çok sevdiklerini, onun için üzüntü duyduklarım tekrarlayıp duruyorlardı. Daha sonra hemen, neşeli ve heyecandan yanakları kızarmış bir halde koşa koşa bana gelip, Mari'yi gördüklerini, bana selam söylediğini anlatırlardı.

Akşamları genellikle çağlayana giderdim. Orada köyden görülmeyen, çepeçevre kavak ağaçlarıyla kaplı bir yer vardı. Akşamları çocuklar da oraya gelirdi. Bazıları îmanımıza gelmek için gizlice evden kaçardı.

Mari'ye olan. sevgim onlara son derece ilginç gelirdi. Köyde kaldığım süre içinde onları bir tek bu konuda aldatmış oldum. Kendilerine Mari'yi sevmediğimi, ona yalnızca acıdığımı açıklamadım. Çünkü onların Mari'yle aramızda bir ilişki olduğunu sandıklarını ve böylesini daha uygun bulduklarını anlamıştım. Bu onların daha çok hoşuna gidiyordu. Ben de sesimi çıkarmıyorum, sanki düşüncelerinde haklıymışlar gibi davranıyordum.

Onların bu küçük yürekleri öyle duygulu, öyle sevgiyle doluydu ki!

18

19

Çocuklar hep birlikte işe koyularak ona ayakkabı, çorap, çamaşır, hatta bir çeşit giysi bulup getirdiler. Bunu nasıl be Gerdiklerine akıl erdiremedim. Kendileri ne sorduğum zaman yalnızca neşeli kahkahalar attılar ve küçük kızlar ellerini çır parak boynuma sarılıp öptüler.

Arada bir ben de Mari'yi görmek için gizlice yanına giderdim. Hastalığı çöl ilerlemişti, güçlükle yürüyebiliyordu. Sonunda çobanın yanında çalışmayı da bırakmak zorunda kaldı. Gene de her sabah eskisi gibi sürüyle birlikte çıkıyordu. Çok dik bir kayanın üstündeki çıkıntıda, kimselerin göremeyeceği bir köşeye büzülüyor, sabah erkenden, sürünün döneceği saate kadar bütün gün orada bir taşın üstünde hiç kimildamadan oturuyordu. Veremden o kadar zayıf düşmüştü ki, otururken hep gözlerini kapayarak başını kayaya yaslıyor, soluk almakta bile güçlük çekiyordu. Yanakları çökmüş, yüzü kupkuru kalmıştı. Alnı şakakları durmadan terliyordu.

Ne zaman gitsem, hep bu durumda buluyordum onu. Beni onunla görmelerini istemediğim için yanında ancak birkaç

20

dakika kalıyordum. Mari geldiğimi duyunca ürpererek gözlerini açıyor, hemen ellerimi öpmek için atılıyordu. Artık ellerimi geri çekmiyordum, çünkü bundan mutluluk duyuyordu. Yanında olduğum sürece titriyor, ağlıyordu. Bazan bir şeyler söylemek istediği de oluyordu, ama onu anlamakta güçlük çekiyordum. Kızcağız aşırı heyecandan nerdeyse çılgına dönmüştü.

Bazan çocuklar da benimle gelirdi. O zaman yanımızda durarak bizi korumak için nöbet tutarlardı. Onlar için son derece eğlenceli bir şeydi bu. Biz yanından ayrılınca, Mari gene her zamanki gibi yapayalnız, gözleri kapalı, başı kayaya dayalı, hiç kimildamadan öylece oturur kalırdı. Belki de düşler kurardı, kimbilir.

Bir sabah, artık sürüyle birlikte çıkamadı, boş, çıplak kulübesinde kaldı. Çocuklar o gün bunu duyar duymaz hemen hepsi Mari'yi yoklamaya gitti. Yatağında yalnız başına yatıyordu. Çocuklar nöbetleşe, ona iki gün baktılar. Sonradan bütün köy, Mari'nin gerçekten ölüm döşeğinde olduğunu öğrenince, yaşlı kadınlar, başında beklemek için sırayla gelmeye

21

başladılar. Anlaşılan şimdi onlar da Ma-ri'ye acıyorlardı. En azından çocukları yanından uzaklaştırmaya kalkmıyorlar, onları eskisi gibi paylamıyorlardı.

Mari hep kendinden geçiyordu. Uykusu tedirgindi. Korkunç öksürüyordu. Yaşlı kadınlar, çocukları kovaladıkları halde, onlar pencerenin dibinden ayrılmıyor, «Günaydın, bizim iyi Mari'miz!» diyebilmek için oracıkta beklesip duruyorlardı.

Mari onları görünce ya da seslerini duyunca hemen canlanıyor, dirsekleri üstünde doğrulmaya çalışarak başıyla teşekkür ediyordu. Çocuklar ona gene eskiden olduğu gibi yiyecek bir şeyler getiriyorlardı, ama artık Mari bir lokma bile yiyemiyordu.

İnanın, bu çocuklar yüzünden mutlu öldü Mari. Onların sevgisi, başına gelen felaketi unutturdu. Sanki çocukların, kendisini bağışlamış olduğunu sanıyordu. Çünkü ölene kadar büyük bir günahkâr saymıştı kendini.

Kanatlarını çırpan kuşlar gibi, çocuklar da her sabah gelip pencereye vurarak: «Seni seviyoruz, Mari!» diye sesleniyorlardı.

Mari çok çabuk öldü. Oysa daha uzun zaman yaşayacağını sanıyordum. Ölümünden bir önceki akşam ona uğradım. Daha güneş batmamıştı. Beni tanıdı sanırım. Son bir kere daha sıktım elini. Eli nasıl da inceikti, kupkuruydu. Sabahleyin ansızın gelip Mari'nin öldüğünü söylediler. Artık çocukları kimse tutamazdı. Ta-tubunu baştan başa çiçeklerle donattılar, başına çelenk taktılar. Papaz, bu kez, kilisede, artık ölmüş olan Mari'yi kötüleme-di. Cenaze töreninde pek az insan vardı, yalnızca birkaç meraklı gelmişti. Sıra cenazenin dışarı çıkarılmasına gelince, çocuklar hep birden atılarak tabutu kendileri taşımak istediler, ama güçleri yetmedi. Gene de yardım etmekten geri kalmadılar. Hepsi tabutun ardından ağlaşıp yürüdü.

O günden beri çocuklar Mari'nin mezarını hep ziyaret ettiler. Her yıl çiçeklerle süsleyip, çevresine gül fidanları diktiler.

22

23

İLÜŞA'NIN ÖYKÜSÜ

Taş Savaşı

Alyoşa uzun uzun düşünmeye fırsat bulamadı. Pek önemli gözükmeyen, ama onu son derece etkileyen bir olayla karşılaşmıştı.

Alyoşa alanı 'geçip, küçük bir sokağa sapmıştı. Sokağın aşağısında, küçük bir köprünün önünde okullu çocuklar gördü Hepsi de dokuz ile on iki yaşları arasında

24

oğlan çocuklarıydı. Okuldan çıkmışlar, evlerine dönüyorlardı. Son derece heyecanlı bir şekilde konuşuyorlar, görünüşe bakılırsa, birbirlerine danışarak herhangi bir konu üzerinde bir karara varmak istiyorlardı.

Alyoşa, çocukların yanına yaklaşınca, hepsinin heyecandan yanaklarının kızarmış olduğunu, her birinin elinde birer taş tuttuğunu gördü.

Hendeğin ötesinde, hemen hemen otuz adım kadar ilerideki çitin yanında tıpkı bunlar gibi elinde okul çantasıyla duran bir çocuk daha vardı. Vücut yapısına bakılırsa on yaşlarında, belki de daha küçüktü. Yüzü solgundu. Kara gözleri çakmak çakmak olmuştu. Hasta gibiydi. Hendeğin beri yanında toplanmış olan altı çocuğu gözlüyor, onların davranışını dikkatle izliyordu. Anlaşılan bu çocuk da öbürleri gibi okuldan çıkmıştı, onların arkadaşıydı. Ama aralarında bir düşmanlık olduğu hemen göze çarpıyordu.

Alyoşa, çocukların yanına gelince sarışın, dalgalı saçlı, siyah bir ceket giymiş olan kırmızı yanaklı çocuğa dönüp, gözlerinin içine bakarak:

25

«Benim de seninki gibi böyle bir okul çantam vardı,» dedi. «Ama ben sağ elimle çantama davranabilmek için hep sağ omzuma asardım. Oysa sen sol omzuna asmışsın. Çantayı bu şekilde kullanmak; oldukça güç olmalı!»

«Ama o solak!» diye atıldı, çocuklardan biri.

Söze karışan çocuk, on bir yaşların-daydı. Güçlü kuvvetli, sağlıklı bir görünüşü vardı. Öbür çocuklar da bakışlarını Alyoşa'ya çevirdiler.

«Taşı da sol eliyle atar,» diye açıkladı bir başkası.

O sırada, tam ortalarına bir taş düştü. Taş, solak olan çocuğu hafifçe sıyırılmıştı. Taşın pek ustaca ve hızlı atılmış olduğu belliydi. Taşı atan, hendeğin öte yanında tek başına duran çocuğu.

«Haydi! Göster şuna Simurof! İndir kafasına taşı!» diye bağırdılar.

Adı Simurof olan solak çocuk da, hendeğin ötesindeki çocuğa hemen bir taş fırlattı, ama başarısız bir atıştı bu. Öte yanda tek başına duran çocuk bir taş daha fırlattı. Bu kere doğrudan doğruya Alyoşa'ya nişan almıştı. Taş, Alyoşa'nın tam

26

omuzuna geldi. Genç adamın canı yandı.

Hendeğin öte yanındaki çocuğun, önceden ceplerini taşla doldurmuş olduğu anlaşılıyordu. Otuz adım öteden bile paltosunun ceplerinin nasıl şiş olduğu görülüyordu.

Çocuklar gülüşerek;

«Size nişan aldı, size nişan aldı!» diye hep bir ağızdan bağırdılar. «Taşı isteyerek, bile bile size attı! Alyoşa değil misiniz siz? Alyoşa Karamazof! Haydi, şimdi hep birden taşa turalım onu! Ateş!»

Ve bir anda altı taş tek başına duran çocuğa doğru uçtu. Taşlardan biri kafasını sıyırdı. Çocuk yere düştü, ama hemen ayağa kalkarak öfkeyle taş yağdırmaya başladı. Aralarında şimdi kıyasıya bir savaş başlamıştı. Alyoşa'nın yanındaki çocuklardan çoğunun cepleri de taşla doluydu.

«Ne yapıyorsunuz öyle? Utanmıyor musunuz?» diye bağırdı Alyoşa. «Siz altı kişisiniz, o çocuk ise tek başına! Öldüreceksin onu!»

Böyle diyerek yalnız olan çocuğu korumak için taş atmakta olan altı çocuğun karşısına dikildi. Üç dört tanesi he-

men taş atmayı bıraktı.

«Önce o başladı ama!» diye bağırdı kırmızı gömlekli bir çocuk, heyecanla. «Alçağın biri o. Az önce sınıfta Kolya'yı çakısıyla yaraladı. Kan akıttı. Kolya onu şikâyet etmek istemedi, ama onun cezalandırılması gerekir.»

«Neden böyle yapıyor peki? Herhalde alay ediyorsunuzdur onunla?»

«İşte, sırtınıza bir taş daha attı!» diye bağırdı çocuklar yeniden.

Gerçekten çocuğun attığı taş gene Alyoşa'yı bulmuştu.

«Tanıyor sizi!» diyordu çocuklar. «Size nişan alıyor, bize değil. Haydi, hep birlikte saldırıya geçelim!»

Yaylım ateşi yeniden başlamıştı. Üstelik bu kere pek kötü bir şekilde taşıyorlardı çocuğu. Taşlardan biri çocuğun tam göğsüne geldi. Çocuk bir çığlık atıp, ağlayarak yukarıya, Mihaylof Caddesi'ne doğru koştu.

Çocuklar arkasından gülüştüler.

«Ha ha! Korktu, kaçıyor, işte! Alçak!»

İçlerinde en büyükleri olduğu anlaşılan ceketli çocuk gözlerinden öfke kıvılcımları saçarak;

28

29'

I

«Onun ne kadar alçak, namussuz bir insan olduğunu bilmezsiniz Alyoşa!» dedi. «Onu öldürmek bile azdır!»

«Nasıl bir çocuk bu?» diye sordu Alyoşa. «Birisini falan mı gammazladı?»

Sanki söylediği gülünç bir şeymiş gibi çocuklar birbirlerine baktılar.

Aynı çocuk;

«Nereye gidiyorsun? Mihail Caddesi'-ne mi?» diye sordu Alyoşa'ya. «Yakalayın onu. Bakın durdu. Orada sizi bekliyor. Size bakıyor.»

Öteki çocuklar da:

«Evet, evet, size bakıyor, size bakıyor!» diye bağıştılar.

«Sorun bakalım, 'hamam lifi' sever miymiş? Tam böyle sorun ama!»

Hep birden kahkahayı bastılar. Alyoşa onlara, onlar da Alyoşa'ya bakıyorlardı.

«Gitmeyin. Taş atar size. Yaralar sizi,» diye uyardı Simurof, Alyoşa'yı.

«Ona 'hamam lifi'ni falan soracak de ğilim; çünkü belli ki, böyle diyerek onu kızdırmaya çalışıyorsunuz. Yalnız sizin ondan neden bu kadar nefret ettiğinizi öğreneceğim!»

30

«Öğrenin bakalım, öğrenin!» diye bağırarak gülüştüler.

Alyoşa küçük köprüden hendeğin öte yanına geçti. Çitin önünden yukarıya, öbür çocukların aşağıladıkları çocuğa doğru yürüdü.

Öteki çocuklar, Alyoşa'nın ardından:

«Dikkatli olun! Korkmaz sizden!» diye bağırdılar. «Kolya'ya yaptığı gibi hiç beklenmedik bir anda kallesçe bıçaklar sizi de!»

Çocuk, olduğu yerde kımıldamadan Alyoşa'yı bekliyordu. Alyoşa yaklaşıncaya karşısında dokuz yaşlarında ufak tefek, zayıf bir çocuk buldu. Uzunca yüzü solgun ve kuruydu. İri, koyu renk gözleriyle kötü kötü bakıyordu Alyoşa'ya. Üstünde oldukça eski, biçimsiz, kendisine küçük gelen bir palto vardı. Paltosunun kısalmış kollarından çıplak bilekleri görünüyordu. Sağ dizinde kocaman bir leke görülüyordu. Sağ çizmesinin burnunda, baş parmağına gelen yerde büyük bir delik göze çarpıyordu. Bu delik, mürekkeple iyice boyanmıştı. Paltosunun iki cebi de taşlarla şişmişti.

Alyoşa, çocuğun iki adım önünde du-

arak soran gözlerle baktı ona. Alyoşa'-nm bakışlarından kendisini dövmeyeceğini hemen anlayan çocuk, bundan cesaret alarak konuşmaya başladı:

«Ben bir kişiyim, onlar altı.. Gene de tek başıma hepsinin hakkından gelirim.»

Gözleri alev alevdi.

«Taşlardan biri canını fena halde yakmış olmalı!» dedi Alyoşa.

«Ben de taşı Simurof'un kafasına yapıştırdım ama!»

«Öte yandaki çocuklar beni tanıdığını ve nedense bilerek beni taşıladığını söylüyorlar, öyle mi?» diye sordu Alyoşa.

Çocuk kaşlarını çatarak Alyoşa'ya baktı.

«Ben seni tanımıyorum,» dedi Alyoşa. «Sen beni tanıyor musun?»

Çocuk birden öfkeyle, heyecanla:

«Beni rahat bırakın!» diye bağırdı.

Orada bir şey bekliyormuş gibi yerinden kımıldamıyordu. Gözleri yeniden öfkeyle parladı.

«Peki, peki, gideceğim,» dedi Alyoşa. «Ama seni tanımıyorum, hiç bir şekilde de seninle alay etmek istemiyorum. Onlar seninle nasıl alay edileceğini bana söyle-

32

33

diler, ama ben yapmam bunu. Hoşçakal!»

«Koca şalvarlı keşiş, n'olucak!» diye haykırdı çocuk.

Bir yandan da öfkeli bakışlarını Alyo-şa'dan ayırmıyordu. Alyoşa'nın üzerine saldıracağını düşündüğünden kendini savunmak için hazırlandı. Ama Alyoşa onun üzerine yürümedi. Yalnızca dönüp baktı, sonra yoluna devam etti. Daha üç adım atmıştı ki, çocuk cebindeki en iri taşı alıp, Alyoşa'nın sırtına fırlattı. Alyoşa'nın cam çok acıdı. Tekrar arkasını dönerek çocuğa baktı:

«Demek sen insanı arkadan vuruyorsun. Öyleyse çocuklar, kalles olduğunu söylemekte haklıymışlar.»

Bunun üzerine çocuk öfkeyle Alyoşa'ya bir taş daha attı. Hem bu kere tam yüzüne nişan almıştı. Alyoşa tam zamanında korunarak kolunu yüzüne siper ettiğinden taş dirseğine geldi.

«Utanmıyor musun, ne yaptım ben sana?» diye bağırdı Alyoşa.

Çocuk konuşmuyordu. Alyoşa'nın mutlaka üzerine saldıracağını düşünerek heyecanla bekliyordu. Ama beklediği gene olmayınca öfkesinden çılgına dönmüş

34

yabanıl bir hayvan gibi Alyoşa'nın üstüne atıldı. Daha Alyoşa kıpırdanmaya bile fırsat bulamadan başını öne doğru eğerek iki eliyle Alyoşa'nın sol elini yakalayıp orta parmağını olanca gücüyle ısırıldı. On saniye kadar dişlerini geçirdiği parmağı koyvermedi. Alyoşa acıdan haykırarak parmağını güçlükle kurtarabildi. Sonunda çocuk onu bırakarak eski yerine çekildi. Parmağı tırnağa doğru çok kötü bir şekilde ısırılmış, dişleri kemiğe kadar geçmişti. Parmak şakır şakır kanıyordu. Alyoşa mendilini çıkararak yaralı parmağını sıkıca sardı. Bu onu bir dakika kadar uğraştırdı. Çocuk bu süre içinde orada durmuş bekliyordu. Sonunda Alyoşa başını kaldırarak ona baktı.

«Ne kadar kötü ısırıldığını gördün işte!» dedi. «Eh, artık yeter, değil mi? Şimdi söyle bakalım, ne yaptım sana?»

Çocuk şaşkın şaşkın ona bakıyordu. «Ben seni hiç, ama hiç tanımıyorum. Her ne kadar seni ilk olarak görüyorsam da herhalde sana hiç bir şey yapmamış olamam,» diye devam etti Alyoşa dingin bir sesle. «Hiç bir neden olmasa canımı böyle acıtmazdın. Artık sana ne yaptığımı, suçumun ne olduğunu söyler misin?» Çocuk ona karşılık vereceği yerde birden ağlamaya başladı ve koşarak oradan uzaklaştı. Alyoşa sessizce onun arkasından caddeye doğru yürüdü. Çocuğun adımlarını yavaşlatmadan, arkasına bakmadan, belki de hâlâ yüksek sesle ağlayarak koşusuna uzun uzun baktı. Vakit bulunca onu bu denli heyecanlandıran bilmeceyi mutlaka çözmeye karar verdi.

Baba - Oğul

«Dışarıda hava güzel,» diyordu Emekli Yüzbaşı. «Doğrusu bizim evin havası pek iyi değildir. Buyrun, yavaş yavaş yü| rüyelim.»

Benim de sizden bir dileğim var,» dedi Alyoşa. «Ama söze nasıl başlayacağımı bilemiyorum.»

«Benden bir isteğiniz olduğunu tahmin ediyorum tabii. Olmasa uğrar mıydı nız hiç! Yoksa gerçekten yalnızca oğlumu şikâyet etmeye mi geldiniz? Size bütün tün olayı ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Bakın, şu 'hamam lifi' dedikleri sakalim bir hafta öncesine kadar daha gürdü. O gün kardeşiniz Dimitri, sakalımdan yakaladı beni. Yok yere kavga çıkarmıştı. Beni meyhaneden dışarı, caddeye kadar sürükledi. Tam o sırada çocuklar okuldan dönüyorlardı. Aralarında oğlum İluşa da vardı. Beni o halde görünce üzerime atıldı: 'Baba! Baba!' diye bağırmaya başladı. Beni kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da bana hakaret eden kardeşinize: 'Bırakın onu! Bırakın, bağışlayın onu!' diye bağırarak ağabeyinizin ellerini öpüyordu. O anda yüzünde beliren ifadeyi hatırlıyorum. Unutmadım, hiç bir zaman da unutamam!»

«Ağabeyim, pişmanlığını size gelip içtenlikle anlatacaktır, yemin ederim!» diye haykırdı Alyoşa. «Gerekirse aynı yerde, sizin önünüzde diz çökecek. Onu buna zorlayacağım; yoksa artık ağabeyim değildir...»

«Ancak bu düşünce doğrudan doğruya kardeşinizden değil, daha çok sizin coşkun yüreğinizin soyluluğundan geliyor. Bunu baştan söylemeliydiniz. Peki, öyle, izin verin de ağabeyinizin Şövalye ve subay olarak benimsediği

36

37

soyluluk kavramını sonuna getireyim! Çünkü o gün birtakım şeyler ileri sürmüştü. Sakalımı çekiştirmekten vazgeçince beni bırakarak: 'Sen de subaysın, ben de,' demişti. Ama alçağın birisin. Gene de sana bir iyilik yapacak, seninle düello etmeyi kabul edeceğim!' Böyle demişti.

Bunun üzerine oğlum İluşa'yla, oradan uzaklaştım. Ama babasının bu duruma düşmesi çocuğun içine işledi. Az önce evime onur verdiniz. Ne gördünüz orada? Yaşlı karımla kızımı, değil mi? Karım felçli ve kafadan kontak. Kızım ise hem felçli, hem de kambur. Oturduğu koltuktan kalkamaz. İluşa'dan söz etmiyorum. Daha dokuz yaşında o, yapayalnız bir çocuk. Ben ölürsem bütün bu zavallılar ne olur? Her şeye rağmen ağabeyinizi düelloya çağırırsam, o da beni düelloda öldürse ne olacak? Yok, eğer öldürmez de sakat bırakırsa, bu daha da kötü. Çalışamaz duruma geleceğim. Beri yanda ise boğaz derdi bitmeyecek. O zaman ailemi, beni kim doyuracak? Yoksa İluşa'yı her gün okul yerine dilenmeye mi göndereceğim? Görüyorsunuz, onu düelloya çağırarak bütün ailemizin felaketi olur.»

38

Son derece duyulan Alyoşa, coşkuyla haykırdı:

«Ağabeyim Dimitri, sizden özür dileyecek! Evet, hem de herkesin ortasında, ayaklarınıza kapanacak!»

«Neyse, parmağınızı çok mu kötü ısır-| dı İluşa?»

«Evet, oldukça. Çok heyecanlıydı. Dimitli Karamazof'un kardeşi olduğum] için, sizin adınıza benden hıncını çıkardı. Okul arkadaşlarıyla birbirlerine taş atışlarını bir görseydiniz! Çok tehlikeli bir şey bu. Kötü bir olaya yol açabilir. Daha hepsi çocuk, akılları bir karış havada.»

«Öyle. O taş savaşında göğsüne bir taş gelmiş İluşa'nın; yüreğinin biraz üstüne. Mosmor çürümüş göğsü. İluşa eve geldiğinde ağlıyordu, sonra da hastalandı.»

«Biliyor musunuz, çocuklara önce saldıran o'ydu. Sizinle alay ettikleri için kızmış onlara. Kolya adındaki bir çocuğu da, çakısıyla bıçakladığını söylüyorlar.»

«Ben de duydum,» diye başını salladı.Emekli Yüzbaşı. «Çok tehlikeli bir şey.»

«Yatışincaya kadar bir süre onu okula göndermeseniz, iyi olur. Bu öfkesi,na sıl olsa sonunda geçecektir.»

«Evet, öfke!» diye Alyoşa'nın sözünü kesti Emekli Yüzbaşı. «Bu kadar küçük bir yaratıkta böylesine öfke, olacak şey değil. İzin verin de, size olayı ayrıntılarıyla anlatayım: Ağabeyinizin beni aşağılamasına yol açan olaydan beri okuldaki bütün çocuklar, benim sakalımı kastederek, 'hamam lifi' diye oğlumla alay ediyorlar. Ne yapalım ki, çocuklar da bazan böyle acımasız olabiliyor! Ama oğlum sonunda tek başına hepsine karşı çıktı. Ruhundaki soyluluk başkaldırdı. Bizim çocuklarımız, yani küçümşenen soylu yoksulların çocukları, daha dokuz yaşında dünyanın adaletini öğreniyorlar. Zengin çocukları bunun pek farkına varamaz. Benim küçük İluşa'm ise beni aşağılanırken gördüğü anda bütün gerçeği kavramıştı. Gerçek, olanca ağırlığıyla omuzlarına çöktü. Küçücük yaşında bu onun felaketine yol açtı.

Emekli Yüzbaşı bir yandan heyecanla anlatıyor, bir yandan da sağ yumruğunu sol avucuna vuruyordu.

«Daha aynı gün ateşi çıkmıştı. O gece boyunca sayıkladı durdu. Bütün gün hiç

40

41

konuşmadı. Ama oturduğu köşeden durmadan bana baktığını farkediyordum. Pencerenin yanında ödevlerini yapıyormuş gibi oturuyordu. Oysa kafasının başka yerlerde olduğunu çok iyi biliyordum. Ertesi gün üzüntüden içip sarhoş oldum, her şeyi unuttum. Tam da o gün çocuklar onu sabahtan alaya almışlar:

'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye bağışmışlar. 'Babam sakalından çeke çeke meyhaneden çıkardığı yetmiyormuş gibi, gidip bir de Dimitri Karamazof tan bağışlamasını diledin!' demişler. Okuldan döndüğünde yüzü bembeyazdı. Akşamüstü onu alıp gezmeye çıktım. Her akşam, yemekten önce böyle gezintiler yaparız. Şu anda yürümekte olduğumuz yolda dolaşırız. Yürürken genellikle İluşa'nın elinden tutarım. Elleri miniciktir, parmakları incedir, soğuktur. Biz böyle yürürken, birden:

'Baba! Baba!' dedi heyecanla.

'Ne var?' diye sordum.

İluşa'nın gözleri çakmak çakmak.

'Baba, o gün Dimitri Karamazof, sana bunu nasıl yapabildi?' dedi.

'Ne yapabiliyordum ki, İluşa?' dedim.

'Sakın barışma onunla baba!' diye karşılık verdi. 'Okulda çocuklar, onun sana para verdiğini söylediler.'

'Hayır, İluşa, dünyada ondan para kabul etmem.

O zaman elimi küçük ellerinin arasına aldı, öptü, öptü.

'Baba, onu düelloya çağır! Okulda senin bir korkak olduğunu ve onu düelloya çağıramayacağını söylüyorlar. Öte yandan senin ondan rahatlıkla para alabileceğini ileri sürüp benimle alay ediyorlar.

'Onu düelloya çağırمام İluşa!' dedim, şimdi size açıkladıklarımı ona da birkaç cümleyle anlattım. Beni dinledikten sonra:

'Olsun, gene de barışma onunla,' dedi. 'Ben büyüdükten sonra onunla düello ederim.'

'Düelloda da olsa, adanı öldürmek günahdır,' diye karşı çıktım.

'Baba, büyüdüğüm zaman onu mahvedeceğim. Kılıcımla elinden kılıcını düşürecek, onu yere yıkacak ve kılıcımı kaldırıp ona şöyle sesleneceğini: Şu anda seni öldürebilirim Dimitri Karamazof! Ama Bağışlıyorum seni, diyeceğim.

42

43

Görüyor musunuz, şu iki gün içinde küçücük kafasında neler kurmuş? Gece de herhalde hep bunları sayıklamış olmalıydı. Sonra okuldan dayak yiyerek gelmeye başladı. Bütün olup bitenleri daha önceki gün öğrenebildim. Haklısınız, onu bir daha bu okula göndermeyeceğim. Bütün sınıfa tek başına meydan okumuş, herkese karşı çıkmış, çocuklara kötü davranmış, sataşmış onlara. Yüreği öfkeden kabarmış. Onun bu durumunu görüp öğrenince korktum.

Gene bir gezintiye çıktığımızda:

'Baba, yeryüzünde en güçlü insanlar zenginler mi?' diye sordu.

'Evet İluşa, dünyada zenginlerden daha güçlüsü yoktur,' diye karşılık verdim.

'Öyleyse ben de zengin olacağım. Subay olacak ve bütün düşmanları yeneceğim. Sonra da buraya geleceğim. O zaman kimse sana bir şey yapmaya cesaret edemeyecek!' Bir an sustu. Dudakları titriyordu: 'Ne kadar kötü, iğrenç bir yer burası,, baba!' dedi.

'Evet İluşa, güzel bir kent değil bu yaşadığımız yer.'

44

'Öyleyse gidelim buradan. Bizi kimsenin tanımadığı daha güzel bir kente taşınalım,' dedi.

Taşınacağız İluşa,' dedim. 'Başka bir kente yerleşeceğiz. Bunun için para biriktiriyorum.'

Böylelikle onu avutmaya, kederli, bulanık düşüncelerden uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Kendimize bir at, bir de küçük araba alacağımızı düşlemeye başladık:

'Anacığınla ablanı arabaya bindirir, üstlerini de güzelce örteriz. Biz arabanın yanında yürürüz. Arada bir seni arabaya bindiririm. Ama hepimizin birden binmesi doğru olmaz. Çünkü atımızı gözetmemiz, ona fazla yüz olmamız gerekir.'

Bu düşler çok hoşuna gitmiş, onu kendinden geçirmişti. Hele bir atı olacağı ve arabayı kendisinin süreceği düşüncesi en büyük düşlerinden biriydi. Bilirsiniz, bizim oğlanlar atlara doğuştan tutkundur. Uzun uzun konuştuk, gevezelik ettik. Neyse ki onu avutmaya başarabilmişim. Dün sabah gene okula gitmişti. Üzgün, hem de çok üzgün döndü. Akşamüstü elinden tutup gezmeye götürdüm. Hiç konuşmuyordu. Bu arada rüzgâr çıktı. Canımız sıkın

46

yürüyorduk. Onu gene dünkü konuşmamıza getirmek istedim:

'E, oğlum, yol hazırlıklarına nasıl başlayacağız bakalım?'

Karşılık vermedi. Yalnız küçük parmaklarının avucumun içinde titrediğini duyuyordum. 'Kötü bir işaret bu, gene bir şeyler oldu anlaşılmalı!' diye düşündüm. Şu kayanın yanına kadar geldik. Ben kayanın üstüne oturdum. Havada bir sürü uçurtmalar süzülüyor, durmadan yenileri havalanıyordu. Otuz kadar uçurtmanın havada çıkardığı hisirtilar duyuluyordu.

'Artık bizim de geçen yılki uçurtmamızı uçurmanın zamanı geldi, İluşa,' dedim. 'Ama önce onarmalıyız. Nereye koydun?'

İluşa hâlâ ağzını açmıyor, gözlerini benden kaçıyordu. O sırada rüzgâr birden sertleşti, uğuldayarak yerden toz bulutları kaldırdı, İluşa birden boynuma atıldı, incecik kollarıyla sımsıkı sarıldı bana. Bilirsiniz, onurlu, suskun gözyaşlarını hep içine atan çocuklar büyük bir üzüntü karşısında hiç beklenmedik bir anda kendilerini tutamaz, birden boşanıverirler. İluşa'nın da gözlerinden yaşlar

boşandı. Hıçkırıklar içinde sarsılıyor, beni sıkı sıkı göğsüne bastırıyordu.

'Babacığım! Canım babacığım!' diye haykırıyordu hıçkırarak. 'Nasıl da hakaret etti sana!...'

O zaman ben de kendimi tutamaya-rak ağlamaya başladım. Baba oğul birbirimize sarılarak ağlaştık. O bana:

'Babacığım! Babacığım!' diyordu. Ben de:

'Yavrum, İluşa'cığım!' diyerek hıçkırıyordum.

Orada bizi Tanrı'dan başka kimse görmedi.»

Kolya

Kocası öldüğünde Bayan Krasotkin, onsekiz yaşlardaydı. Zaten kocasıyla topu topu bir yıl yaşamış ve bu arada bir oğlu olmuştu. Kocasının ölümünden sonra kendini, üstüne titrediği biricik oğlu Kolya'nın eğitimine adanmıştı. Ondört yıl boyunca ona aşırı bir sevgi göstermiş, bu sevgisinde mutluluktan çok, acı duymuştu. Çünkü hemen üç günde bir oğlu hastalanacak, üşütecek, delice işler yapacak,

48

bir iskemlenin tepesine tırmanacak da yere yuvarlanacak gibi buna benzer türlü korkular içinde yaşamı kendine zindan etmişti.

Kolya, okula başlayınca ve hele sonradan ortaokula geçince, annesi de büyük bir çaba göstererek, sırf oğluna yardım etmek, ödevlerini birlikte yapabilmek için bütün dersleri öğrenmeye koyuldu. Bir yandan da öğretmenler ve eşleriyle ahablık kurmaktan 'geri kalmadı. Hattâ Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler diye çocuğun okul arkadaşlarını da şımarttı. İşi o hale getirdi ki, çocuklar bu kez onun bu garip tutumu yüzünden Kolya ile 'anasının kuzusu' diye alay etmeye başladılar. Ancak Kolya kendini savunmasını biliyordu. Yürekli bir oğlandı.

Kolya'nın çok kuvvetli olduğu söylentisi çabucak bütün sınıfa yayıldı. Hani Kolya da gücünü kanıtlamıştı doğrusu. Sağlam, boyuneğmez bir yaratılışı, atılgan bir ruhu vardı. Çok çabuk ve çok iyi öğreniyordu. Çocuk her ne kadar herkese biraz tepeden bakıyor, burnu azıcık havada geziyorsa da, iyi bir arkadaşı. Ger-

50

çekte pek kibirli sayılmazdı. Öbür öğrencilerin kendisine karşı duyduğu saygıyı olağanmış gibi görür ve onlara dostça davranırdı.

Asıl önemli olan yanı, yükselme tut-kuşuydu. Annesini denetimi altına almayı başarmış, annesi de bu durumu severek kabullenmişti. Yalnız, oğlunun kendisini az sevdiği düşüncesine katlanamıyordu. Hep Kolya'nın duygusuz olduğu kanısındaydı. Çok kez ağlayarak Kolya'yı 'soğuklukla suçladığı olurdu.

Kolya sevgi gösterisinden hoşlanmazdı. Yüreğini, gönlünü ne kadar çok açmasını isterlerse, daha çok içine kapanırdı. Ancak bunun için özel bir çaba harcamazdı, kendiliğindendi onun bu davranışı. Yaratılışı böyleydi işte.

Kolya'ya babasından birkaç kitap kalmıştı. Kolya'nın okumaya eğilimi vardı. Bu kitaplardan bazılarını elden geçirmişti. Annesi onun, oyun oynamaya gitmek yerine, elinde bir kitapla kitap dolabının önünde öyle saatlerce durmasına Şaşardı. Böylece Kolya, o yaşta daha okumaması gereken bir sürü şey okumuştur, yaz tatilinde, ana-oğul bir haftalı-

51

gına, yetmiş kilometre ilerdeki bir kasabada oturan akrabalarına gitmişlerdi. Kolya orada önce tiren işletmesini en ince ayrıntısına kadar inceledi. Döndüğünde, bilgisiyle okul arkadaşlarını şaşırtabilmek için işletme yönetmeliğini son harfine kadar ezberledi. Kasabada arkadaşlık kurduğu başka çocuklar da vardı. Bazıları istasyon bölgesinde, bazıları da kasabanın çevresinde oturuyordu. İki kisi bizim kentten olmak üzere oniki-onbeş yaşları arasında 7-8 çocuk bir araya gelmişlerdi. Hep beraber oynuyor, çocukça şakalar yapıyorlardı. Ama gelişinin dördüncü veya beşinci günü bu düşüncesiz çocuklar Kolya'yla olmayacak birşey üzerinde iki lirasına bir iddiaya girdiler.

İçlerinde en ufak tefekleri olan ve bu yüzden öbürlerince küçümsenen Kolya, tutkusundan ya da eğilmez cesaretinden, gece onbir tirenin geçerken rayların arasına yatmayı kabul etmişti. Daha önce de bunun deneyi yapılmış ve rayların arasına uzanılıp, yere iyice yapışılırsa, tirenin insana değmeden geçtiği görülmüştü. Ama orada kımıldamadan yatabilmek ne demektir?!

52

Kolya katı ve kesin bir tavırla bunu yapacağını iddia ediyordu. Önce onunla alay ettiler, 'palavracılıkla suçladılar. Ama bu tutumlarıyla Kolya'nın hırsını kamçılamiş oldular. Bu iddianın altında yatan gerçek neden şuydu:

Onbeş yaşındaki çocuklar Kolya'ya burun kıvırmışlar, hattâ başlangıçta ona 'küçük' diye seslenerek aralarına almak istememişlerdi. Kolya için katlanılmaz bir horgörüydü bu. Böylece bir akşam, tirenin istasyondan ayrılmasından sonra iyice hızını alabilmesi için istasyondan bir kilometre kadar öteye gidilmesi kararlaştırıldı. Çocuklar toplantılar. Ay yoktu.

Ortalık zifiri karanlıktı. Önceden kararlaştırılan saatte Kolya rayların arasına yattı. İddiaya girmiş olan öteki beş çocuk heyecandan yürekleri çarparak, korku ve pişmanlık içinde tiren yolunun kıyısındaki çalılıklar arasında bekliyorlardı.

Sonunda istasyondan ayrılan tirenin gürültüsü duyulmaya başlandı. Karanlı- içinde hızla yaklaşmakta olan iki kır-fener parlıyordu. Korkunç bir cana- gibi pofurdayarak geliyordu tiren.

53

Korkudan titreyen çocuklar bu görüntüye dayanamayarak haykırdılar:

«Kolya kaç!»

Ama artık çok geçti. Tiren yaklaştı ve büyük bir hızla Kolya'nın üzerinden geçip gitti.

Kolya hiç kıpırdamadan hâlâ rayların arasında yatıyordu. Sarstılar, kaldırmaya çalıştılar. Kolya birden yerinden doğrularak sessizce tiren yolundan aşağı indi. Bir yandan da, onları korkutmak için böyle bayılma numarası yaptığını söylüyordu. Oysa gerçekten baygınlık geçirmişti. Bunu çok sonraları annesine açıkladı.

Bu olayla Kolya'nın ünü iyice yayıldı.

İstasyona döndüğünde yüzü kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Ertesi gün sinir ve heyecandan biraz ateşi çıktı, ama belli etmedi.

Olay, Kolya'nın kente dönüşünden sonra ortaya çıktı. Haber okula kadar yayılıp, yöneticilerin kulağına vardı. Bunun üzerine Kolya'nın annesi okul yöneticilerine, oğlunun bağışlanması için yalvardı ve sonunda olay, öğretmen Dardanelof'un,

54

Kolya'ya arka çıkması ve onun için ricada bulunmasıyla kapatıldı.

Öğretmeni, Kolya'yı sevdiği halde, sınıfta ona karşı sert davranıyor, kendisinden çok şey istiyordu. Kolya da öğretmenine karşı saygılı davranıyor, onunla yüz-göz olmuyor, ödevlerini en iyi şekilde hazırlıyordu. Sınıfın ikincisi olmuştu.

Bütün sınıf Kolya'nın, dünya tarihini, Dardanelof'u bile güç duruma sokacak kadar iyi bildiğine inanıyordu. Gerçekten de bir keresinde Kolya ona:

«Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu.

Dardanelof buna yalnızca genel bir karşılık verebilmişti. Uluslardan, ulusların yer değiştirmelerinden, göçlerden, bu tür olayların bir sürü efsaneye dayandığından sözetti. Ama Truva'yı gerçekten kimin kurduğu ve orada kimlerin oturmuş olduğu sorusuna karşılık veremedi. Hattâ her nedense bu soruyu basit ve önemsiz buldu. Çocuklar, Dardanelof'un Truva'yı kimin kurduğunu bilmediği kanısına vardılar. Oysa Kolya, babasından kalan kitaplardan birinde Truva'nın kurucularını okumuştur. Ama sırrını kendi-

56

ne sakladı ve bilgisinin ünü sağlamlığını korudu.

Kolya'nın, bundan bir ay kadar önce bir yerlerden bulup eve getirdiği Teres-von' adlı, kirpi gibi tüyleri olan, oldukça iri, güçlü bir köpeği vardı. Her nedense köpeği odasına kapamış ve arkadaşlarından hiç birine göstermemişti. Köpeğin üzerinde öyle bir egemenlik kurmuş, ona öyle akla gelmedik beceriler, oyunlar öğretmiş ve işi öylesine ileriye götürmüştü ki, Kolya okuldayken zavallı köpek durmadan uluyor, çocuk okuldan döndüğü zaman ise sevincinden garip sesler çıkararak deli gibi hoplayıp sıçırıyordu. Pe-resvon, salta duruyor, kendim yere atarak ölü numarası yapıyor, kısaca sırf sevincini ve efendisine olan içten bağlılığını belirtmek için kendisine öğretilen bütün oyunları istenmeden gösteriyordu.

Kolya'nın, babasıyla «hamam lifi» diye alay edildiği için İluşa'nın çakıyla yaraladığı çocuk olduğunu herhalde anlamamışsmızdır.

57

Okul Çocukları

Günlerden Pazardı. Sisli bir Kasım sabahı Kolya, son derece önemli bir iş için paltosunu giyip dışarı çıktı. Çevresine bakındı, başını omuzlarının arasına çekerek:

«Amma da soğuk!» diye mırıldandı.

Önce cadde boyunca yürüdü, sonra Pazar Alanına çıkan sağdaki ara sokaklardan birine saptı. Sokağın, Alana açılan köşesinde, son evin karşısında durdu. Cebinden bir düdük çıkarıp olanca gücüyle çaldı. Önceden kararlaştırılmış bir işaretti bu.

Aradan bir dakika bile geçmeden, evin kapısından onbir yaşlarında, kırmızı yanaklı bir çocuk dışarı fırladı. Onun da üstünde kalın, güzel bir palto vardı.

Bu çocuk daha hazırlık sınıfına giden Simurof'tu. Kolya, ondan iki sınıf daha büyüktü. Zengin memurlardan birinin oğluydu Simurof. 'Yaramazların en ünlüsü' diye bilinen Kolya ile arkadaşlık etmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden Simurof şu anda evden gizlice kaçıyor olmalıydı.

58

Simurof'u hatırlayacaksınız. Hani, iki ay kadar önce hendeğin beri yanından İluşa'yı taşıyan çocukların arasındaydı ve Alyoşa'ya İluşa hakkında açıklamalarda bulunmuştu.

«Bir saattir seni bekliyorum Kolya,» dedi Simurof.

İki çocuk birlikte Alana doğru yürümeğe başladılar.

«Geciktim,» diye karşılık verdi Kolya. «Peki, şimdi benimle çıktığın için sana dayak atmazlar ya?»

«Ne, dayak mı? Yok canım, onu da nerden çıkardın? Köpeğini de mi götüreceksin oraya?»

«Evet.»

«Keşke öbür köpek de olsaydı.»

«Suçka mı? Olmaz. Suçka yok artık.

Bilinmez karanlıklarda kaybolup gitti o!»

Simurof birden durdu: «Peki, şöyle bir şey yapamaz mıyız?» dedi. «İluşa'mın dediğine göre, Suçka da Peresvon gibi dik tüylü ve duman renkli bir köpekmiş. Peresvon'u göstererek Suçka'nın hâlâ yaşadığını söyleyemez miyiz? inanır.»

59

«Okullar yalandan nefret eder; iyi bir iş için bile olsa! Umarım, benim geleceğimden ona sözetmemişsindir!»

«Yok canım, artık o kadarına da aklım erer,» diye içini çekti Simurof. «Ama Peresvon'la avutamayacaksın onu. Bili-yor musun, babası, yani 'hamam lifi' bugün İluşa'ya bir yavru köpek, hem de kara burunlu gerçek bir buldog getireceğini söyledi. Babası, bununla İluşa'yı oya-layabileceğine inanıyor, ama ben sanmıyorum.»

«İluşa nasıl?»

«Ah, kötü, çok kötü! Sanırım verem. Gerçi bilinci falan yerinde, ama soluk alışları...

Geçenlerde odada kendisini gezdirmelerini istedi. Çizmelerini giydirdiler, ama ayakta duramadı, düştü. O zaman: 'Sana söylemiştim baba, bütün kabahat çizmelerin kötü oluşunda,» dedi. 'Eskiden de rahat yürüyemezdim bunlarla.' İşte, o böyle çizmeleri yüzünden yere düştüğünü sanıyordu, oysa zayıflıktan, halsizlikten tutmuyordu bacakları. Bir hafta bile yaşamaz artık sanıyorum. Doktor onu yoklamaya geliyor. Şimdi Emekli Yüzbaşıya bir yerlerden para geliyormuş.»

60

Beni en çok şaşırtan, Alyoşa Kara-mazof'un bu konudaki rolü. Yarın ya da yarından sonra kardeşi Dimitri'yi ağır bir suçtan dolayı yargılayacaklar. Alyoşa ise hâlâ bizim çocuklarla zaman geçiriyor.»

«Hiç de zaman geçiriyor sayılmaz,» diye diretti Simurof. «Bak, sen bile şimdi İluşa'yla barışmaya gidiyorsun.»

«Barışmaya mı? Ne gülünç bir söz,»

«Ama İluşa seni görünce ne kadar sevinecek biliyor musun! Neden bunca zamandır gitmedin ona?»

Simurof gerçekten duygulanmış, içten bir sıcaklıkla söylemişti bunu.

«Sevgili küçük, bu senin değil, benim bileceğim bir şey!» diye hafiften payladı onu Kolya. «Ben kendi isteğimle gidiyorum. Ama sizin hepinizi Alyoşa Karamazof sürükledi oraya. Demek ki sizlerle aramda bir fark var. Hem benim barışmaya gittiğimi nerden biliyorsun?»

«Hiç de Alyoşa sürükledi bizi. Bizimkiler öylesine, kendiliklerinden gitmeye başladılar. Tabii, ilk gidişleri Alyoşa'-yla oldu. Önce biri gitti, sonra bir başkası. Babası, gidişimize öyle sevindi ki... Biliyorsun, İluşa ölürse, çıldırır adam. ilu"»

62

öleceğini de seziyor tabii. Ama onunla barıştığımıza ne kadar sevindi, bir bilsen! İluşa bir keresinde seni sordu. Bütün bu olayların suçlusu, Emekli Yüzbaşıyı döven şu baba katili Dimitri Karamazof. Yani Alyoşa'nın kardeşidir.»

Kısa bir sessizlik oldu.

«Alyoşa benim için gene de bir bilmece,» diye sessizliği bozdu Kolya. «Onunla çoktan tanışmış olabilirdim. Ama belirli bazı durumlarda gururumdan vazgeç-memeyi uygun buluyorum. Ayrıca onunla ilgili bazı düşüncelerim var.»

Kolya ağır bir suskunluğa gömüldü. Simurof da öyle. Simurof, Kolya'ya garip, sınırsız bir saygı duyuyordu. Kendini onunla karşılaştırmayı düşünmeye bile cesaret edemezdi. Ama şimdi Kolya, İlu-şa'ya 'kendiliğinden' gittiğini söyleyince ilgisi büsbütün artmıştı. Kolya'nın böyle birdenbire oraya gitmek istemesinin altında bir bilmece yatıyor olmalıydı.

Pazar Alanından geçtiler. Köylerden gelmiş bir sürü araba, bir sürü kümes hayvanı vardı. Satıcı kadınlar tentelerin tında iplik, kordon, düğme gibi ufak te eşya satıyorlardı. Peresvon durmadan

63
neşeyle sağa sola koşuşturuyor, başka köpeklere rastladığında onlarla koklaşıyor-du. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar. Emekli Yüzbaşının evine kadar daha oldukça yol vardı. Konuşmadan, hızlı hızlı yürüdüler. Eve yirmi adım kala Kolya durdu. «Sen önden gidip Alyoşa'yı dışarı çağır,» dedi. «Önce birbirimizi tartıp yokla-malıyız.» «İyi ama, neden onu dışarı çağırmam gerekiyor?» diye karşı koymak istedi Si-murof. «Doğruca gir içeri işte. Seni görünce çok sevinecekler. Bu soğukta dışarda tanışmak olur mu?» Kolya üstün bir tavırla: «O benim bileceğim iş!» dedi. «Elbette bir gereği var ki, onu bu soğukta dışarıya çağırıyorum.» «Bu «küçüğe» karşı böyle davranmak pek hoşuna gidiyordu Kolya'nın. Simurof, Kolya'nın buyruğunu yerine getirmek üzere, koştu.

Şuçka
Kolya, çite yaslanmış, Alyoşa'yı bekliyordu. Nicedir onunla karşılaşmak istiyordu. Onun hakkında çocuklardan çok şey duymuştu. Gene de Alyoşa'dan söz edildiğinde hep umursamaz, onu küçümser bir tavır takınırdı. Ama gizliden gizliye onunla tanışmaya can atıyordu. Genel olarak, Alyoşa hakkında duydukları, içinde ona karşı bir sevgi uyandırmış, duygulandırmıştı onu. Şu anda içinde bulunduğu durum onun için oldukça önemliydi.

'Yoksa, Alyoşa, onüç yaşmda olduğumu düşünerek beni de öbür küçüklerle bir tutar mı?' diyordu kendi kendine. 'Hem bu Çocuklara neden bu kadar önem veriyor acaba? Dostluğumuz ilerleyince kendisine sorarım. Böyle kısa boylu oluşum da Çok kötü. Bir de şu yüzümün çirkinliği.'

Bu tür düşünceler Kolya'yı heyecanlandırıyordu. Ama asıl önemli olan, onu Azdıran şey, yüzünün çirkinliği değil, boyunun kısa olmasıydı.

Geçen yıl evin bir köşesinde gizlice

65

64

boyunu ölçerek kursunkalemle duvara bir işaret koymuştu. Bundan sonra iki ayda bir büyük bir heyecanla işaretli duvarda boyunun uzayıp uzamadığını denetliyor, du. Ne yazık ki, boyu çok yavaş uzuyor bu durum onu zaman zaman umutsuzluğa düşürüyordu.

Yüzüne gelince, hiç de öyle kendisinin sandığı gibi çirkin değildi. Tersine, cana yakın, güzel, hafif çilli, beyaz bir yüzü vardı. Pek iri olmayan, ama canlı, griye çalan gözleri, karşısındakine cesaretle bakar ve gözlerinde sık sık heyecanlı bir duyarlık parlardı. Elmacık kemikleri biraz iriceydi. Dudakları dolgun değil, ama biçimliydi. Düzgün, hafif kalkık burnuna aynada baktıkça canı sıkılır:

«Yamyassı bir burun işte! Yamyassı!» diye fısıldardı kendi kendine. Sonra hemen aynanın önünden çekilirdi. Zaman zaman: «Herhalde yüzümdede öyle pek zeki bir görünüm olmasa gerek!» diye düşünür, bu konuda da kuşkuya düşerdi.

Ancak, yüzü ve boyu yüzünden duyduğu üzüntünün onu bütün bütüne ve sürekli olarak tedirgin ettiğini düşünmek yanlış olur. Çünkü sonradan bütün -

66

lan hemen unutturdu.

Alyoşa görüldü. Genç adam, Kolya'- , vı görünce hemen ona doğru yürüdü. Alyoşa yaklaştıkça, Kolya onun yüzünde sevinçli bir görünüm olduğunu fark ederek:

'Benim gelişime gerçekten bu kadar

sevmiyor mu?' diye düşündü. Bundan büyük bir zevk duyuyordu.

Alyoşa'nın güzel yüzü hep neşeliydi, ama son derece dingin bir neşeydi bu. İçerde, İluşa'nın yanında nasıl oturuyor-sa öylece, paltosunu falan giymeden çıkıp gelmesi Kolya'yı pek şaşırtmıştı. Anlaşılan, onu soğukta bekletmemek için acele etmişti. Kolya'ya elini uzatarak: «Sonunda siz de geldiniz demek!» dedi. «Hepimiz sizi bekliyorduk.» Kolya ise heyecandan soluk soluğa şöyle mırıldandı:

«Nedenleri vardı! Bunca zaman ne-ûen gelmediğimi hemen açıklayacağım, tter şeyden önce, sizinle tanıştığıma sevindim. Ne zamandır bu fırsatı bekliyordum. Çok sözünüzü ettiler de.» «Evet, hemen hemen tanışmış sayılı-ız> Çünkü bana da sizden çok sözettiler.

67

Ama buraya gelişiniz oldukça gecikti.»

«Hastanın durumu nasıl?»

«Çok kötü, ölecek!»

«Ne diyorsunuz?»

«Biliyor musunuz, İluşa hep sizi anıp durdu. Uykusunda bile sizi sayıklıyor. Sizi çok seviyor olmalı. Hani şu çakı olayına kadar. Bu köpek sizin mi?»

«Evet, adı Peresvon.»

«Şuçka değil mi bu?» Üzgün gözlerle Kolya'ya bakıyordu. «Demek öteki köpek gerçekten kayboldu?»

«Hepinizin Şuçka'yı ne kadar istediğinizi biliyorum. Her şeyi duydum,» diye gülümsedi Kolya. «Dinleyin Alyoşa, size her şeyi, özellikle buraya gelişimin nedenini açıklayacağım.»

Kolya canlı bir sesle anlatmaya başladı:

68

«Durumu size anlatmadan içeri girmek istemedim. Bu yüzden dışarı çağır- . tim sizi- İluşa ilkbaharda hazırlık sınıfına başlamıştı. Bizim hazırlık sınıflarının nasıl olduğunu bilirsiniz; orada okuyanların hepsi küçük çocuklardır, İluşa ara-larma girince hemen onunla alay etmeye başladılar. Ben onlardan iki sınıf büyüğüm. Onları uzaktan izliyordum, aralarına karışmıyordum. İluşa'nın ufak tefek, zayıf bir çocuk olduğunu gördüm. Gene de onlara boyun eğmiyor, hepsine kafa tutuyor, dövüşüyordu. Gururluydu. Severim böyle çocukları. Öbürleri ise bu davranışı yüzünden onunla daha çok alay etmeye başladılar, işin kötüsü, o zamanlar İluşa'nın eski püskü bir paltosu vardı. Çizmeleri delikti. Pantolonun paçaları kısaydı. Onun bu yoksulluğuyla da alay ediyorlardı. Böyle şeylere hiç katlanamam. Hemen işe karışarak biraz kuvvet kullandım, çocuklardan birkaçını patakladım.»

Kolya, bunları Alyoşa'ya anlatmaktan kıvanç duyuyordu:

«Aslında çocukları severim,» diye devam etti. «Evet, ben işe karışınca, çocuk-

69

lar İluşa'ya sataşmaktan vazgeçtiler. Ço-cuğun koruyucusu oldum. Gururlu olduğunu daha önce de söylemiştim. Ama sonunda İluşa, bütün gururuna rağmen bana bağlandı, hayranlık duymaya başladı. Söylediğim her şeyi yerine getiriyor, bana bir Tanrıymışım gibi bakıyordu. Hemen her konuda kendisine örnek alıyordu beni. Pazar günleri birlikte gezerdik. Bizim okulda bir çocuk, kendisinden daha küçük biriyle arkadaşlık kurunca hemen onunla alay edilir. Ama böyle şeylere aldırmam ben. İluşa'yı geliştirmeye, bilmediklerini ona öğretmeye başladım. Hoşuma gidiyorsa, onun gelişmesine neden yardımcı olmayayım? Baksanıza, siz bile bütün küçüklerle arkadaşlık kurmuşsunuz! Yani genç kuşakla ilgilenmek, onları aydınlatmak, yararlı olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Ne yalan söyleyim, en çok sizin bu özelliğiniz beni ilgilendirmişti. Neyse, biz gene konumuza dönelim. İluşa'da belli bir duygusallığın ağır bastığını gördüm. Ben ise doğduğum günden beri bu ince duygusallığın baş düş-Ayrıca onun açısından çe-i bir durum vardı ortada. Hem gu-

rurluydu, hem de köle gibi bağlıydı bana Bazan birden gözleri parlar, düşüncelerime katılmak istemez, direktir, teslim ol. mazdı. Aslında düşüncelerime katılmadı, ğı için değil, daha çok, duygularına karşı soğuk davrandığım için bana kişi olarak karşı çıkardı. Ben de bunun üzerine sırf onu denemek, zorlamak için, o duygusallığını arttırdıkça, daha soğuk, daha katı davranırdım. Bilerek yapardım bunu. Amacım, kişiliğini belirlemek, ona kişiliğini kazandırmak, kısaca, onun insan olmasını sağlamaktı. Ama ne oldu? Bir gün İluşa'nın birden tedirginleştiğini gördüm. Bu tedirginliği daha sonraki günlerde de sürdü. Küskündü, ama bu kez karşılık bulamadığı duygusallığından ötürü değil, daha başka, daha önemli bir olay yüzünden.

'Nedir bu çocuğun üzüntüsü böyle?' diye düşündüm. Araştırıp sordum ve sonunda olayı öğrendim. Bir gün sizin babanızın uşağı, bizim küçük iluşa'ya pis bir oyun öğretmiş. Oyun

şöyle: Bir parça ekmek içi almamış, sonra ekmeğin içine bir toplu iğne sokulacak ve açlıktan her lokmayı çiğnemenen yutmaya hazır

72

zavallı sokak köpeklerinden birinin önüne atılacakmış. İşte, onlar da böyle bir ekmek hazırlayıp, şimdi üzerinde bu kadar gürültü koparılan kirpi tüylü Şuç-ka'nın önüne atmışlar. Köpek hemen ekmeği yutmuş. Sonra da sızlanmaya, acı acı ulumaya başlamış. Olduğu yerde birkaç kere dönüp kaçmaya başlamış. Hayvan hem koşar, hem de ağlar gibi sesler çıkarırmış. Sonunda gözden kaybolmuş. İluşa bana böyle anlatmıştı. Anlatırken durmadan ağlıyor, bana sarılarak hıçkırıyordu:

'Şuçka kaçarken ağlıyordu! Şuçka ağlıyordu!'

Hep bu sözleri tekrarlıyordu. Köpeğin o hali iluşa'yı çok etkilemişti. Acı çektiğini görüyordum. 'Bak, İluşa,' dedim, 'aşağılık bir iş yaptın. Çirkefin birisin sen! Tabii, bu olanları kimseye söylemeyeceğim. Ama Şimdilik seninle bütün ilişkimi kesiyorum. Durumu önce bir düşünecek, daha sonra Simurof'la sana haber göndereceğim. Böylece seninle olan arkadaşılığımı sürdürüp sürdürmeyeceğimi öğreneceksin.'

sözlerim onu çok etkiledi. Ona

karşı pek sert davranmış olduğumu daha o zaman sezmiştim. Ama aklıma başka bir çözüm yolu da gelmiyordu. Ertesi gün Si-murof'u göndererek, artık onunla konuşmayacağımı bildirdim. Oysa, İluşa'-dan yalnızca birkaç gün uzak kalıp, pişmanlık acısını duyurduktan sonra yine ona elimi uzatacaktım. Bunu ona açıkça söyleyemedim tabii. Ama bu arada ne oldu dersiniz? Simurof la gönderdiğim haberi duyunca birden İluşa'nın gözleri öfkeyle parlamış, 'Söyle ona,' diye bağırmış, 'Kolya'ya de ki, bundan böyle İluşa gördüğü bütün köpeklere içine toplu iğne batırılmış ekmekler atacak!'

O zaman, İluşa'nın bağımsız ruhunun başkaldırmış olduğunu anladım ve burnunun biraz sürtülmesi gerektiğini düşündüm. Bundan böyle onu küçük görüyormuş gibi davranmaya, her karşılaşmamızda ona sırt çevirmeye, ya da alaycı gülümsemeye başladım. İşte tam o sırada babasının olayı meydana geldi. Biliyorsunuz, şu 'hamam lifi' olayı. İluşa'nın ne kadar heyecanlı olduğunu da biliyorsunuz. Çocuklar, onunla arkadaşlığı-

74

mı kestiğimi anlayınca İluşa'ya çullanma-ya ve 'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye onunla alay etmeye başladılar. Aralarında kıyasıya kavgalar oluyordu. Bir keresinde İluşa, oldukça dayak yemiş, hırpalanmıştı. Bir gün ders bittikten sonra avluda çocukların hepsi birden saldırdı. Ben de on adım kadar ilerde durmuş, ona bakıyordum. Yemin ederim ki, o zaman gülümsediğimi hatırlamıyorum. Tersine, ona acımaya başlamıştım. Kavgaları bir dakika kadar daha sürseydi, onu korumak için öteki çocukları pataklayacaktım. Birden bakışlarımız karşılaştı. Nasıl oldu, ne düşündüğümü sandı, bilmiyorum, birden çakısını çıkarıp üzerime saldırdı. Kımıldamadım. Bazan cesur olurum. Ona iğrenerek baktım. Sanki bakışımla:

'Şu yaptığını tüm dostluğum pahasına bir kez daha yapmak istemez misin? İşte hazırım' demek istiyordum.

Ama o çakısını bir kere daha batır-madı. Kendini tuttu. Çok korkmuştu. Çakıyı attı. Ağlayarak kaçtı. Tabii, onu şikâyet etmedim. Olay, okul yöneticilerinin kulağına gitmesin diye öteki çocuklarla

76

susmalarını söyledim. Annem bile, olayı, ancak yaram iyileştikten sonra öğrendi. Zaten küçük bir çizikten başka bir şey değildi. Aynı gün taş savaşının başladığını ve sizin parmağınızı ısırıldığını daha sonra öğrendim. Artık İluşa'nın o günlerde ne durumda olduğunu anlayabilirsiniz. Budalaca davranmış olduğumu kabul ediyorum. Hastalandığını duyduğum zaman, onu bağışlamak, daha doğrusu onunla barışmak için evlerine gitmedim. Şimdi, daha önce gelmediğim için çok pişmanım. Ama o zamanlar daha başka, önemli birtakım amaçlarım da vardı. İşte, bütün hikâyeyi anlattım size. Durum, budalaca davrandığımı gösteriyor.»

«İluşa'nın sizinle olan ilişkisini ne yazık ki bilmiyordum!» diye heyecanla bağırdı Alyoşa.

«Bilseydim, size gelip, birlikte İluşa'ya gitmemiz için ricada bulunurdum. Ateşler içinde yatarken, inanin hep sizi sayıkladı durdu. Size bu kadar değer verdiğini bilmiyordum.

Gerçekten Şuçka'yı bulamadınız mı? Babası da, çocuklar da o köpeği her yerde aradılar. İluşa o hasta halinde benim önümde tam üç kere babasına ağlayarak şöyle dedi:

77

'Baba, Şuçka'yı öldürdüğüm için hasta olduğumu biliyorum. Tanrı beni cezalandırdı!'

Onu bu düşünceden ayırmak olanaksız. Şimdi Şuçka'yı bulup ona getirebil-sek, ölmediğini, yaşadığını görebilse, sanırım sevinçten yeniden sağlığına kavuşurdu. Hepimizin umudu sizdeydi Kolya.»

«Benim Şuçka'yı bulacağımı nasıl düşünebildiniz? Yani neden ille de ben bulayım? Neden umudunuzu bana bağladınız da, bir başkasından bunu beklemediniz?»

«Köpeği aramakta olduğunuz ve bulduğunuz zaman da getireceğiniz söylentisi dolaşıyordu. Simurof buna benzer bir şey söylemişti. Hepimiz, Şuçka'nın hâlâ yaşadığına İluşa'yı inandırmaya çalışıyor, köpeğin bir yerlerde görüldüğünü söylüyorduk. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirdiler, iluşa tavşana şöyle belli belirsiz bir gülümsemeyle baktı sonra da saliverilmesini istedi. Biz de öyle yaptık. Babası da ufacık uzun bir buldog köpeği bulmuş, az önce getirdi. Bununla İluşa'yı avutmak istiyordu, ama sanırım tersi oldu.»

«Bir şey soracaktım dedi Kolya.» «Ba-

78

bası, yani Emekli Yüzbaşı, nasıl bir adam? Kendisiyle daha tanışmadım. Söylendiği gibi gerçekten maskaranın biri mi?»

«Ah, hayır, kesinlikle değil! Çok duygulu, ama ezilmiş insanlar vardır. Bu insanların delilikleri, öbür insanlara karşı bir çeşit kara mizah gibidir. Uzun süreli ve kendilerini küçük düşürücü çekingenliklerinden ötürü gerçeği öbür insanların yüzüne açıkça söyleyemezler. İnanın Kolya, bu tür delilikler ba-zan korkunç olabilir. Babası için dünyada ne var ne yoksa, hepsi iluşa'da birleşiyor. İluşa ölürse, adamcağız ya kaderinden delirir, ya da öldürür kendini. Ona baktıkça bunun böyle olacağına nerdeyse kesinlikle inanıyorum.»

«Anlıyorum, dedi Kolya. «İnsanları çok iyi tanıdığınız belli oluyor.»

«Ama sizi köpekle gördüğümde hemen Şuçka'yı getirdiğinizi sandım.»

«Bakalım, belki bulabiliriz. Ama bu köpek Peresvon'dur. Birazdan odaya, İluşa'nın yanına salacağım onu. Belki İluşa'-yı küçük buldogtan daha çok eğlendirir. Ama... Hay allan! Sizi neden bu soğukta tutuyorum böyle?» diye birden heyecanla

80

bağırıyor Kolya. «Üstünüzde palto da yok! Ne kadar bencil olduğumu görüyorsunuz.»

«Üzülme canım, hava gerçekten soğuk, ama kolay kolay üşütmem ben. Biraz yürüyelim.»

İluşa'nın Başucunda

Emekli Yüzbaşı'nın ailesi ile oturduğu oda, şu anda gelmiş bulunan bir sürü ziyaretçiden dolayı sıkışık ve havasızdı. İluşa'nın başında birçok çocuk vardı. Alyoşa'nın, onları İluşa ile barıştırmış olduğunu, hepsi kabul etmeseler de, gerçekte bu böyleydi. Bir tek Kolya kalmıştı hâlâ gelmeyen. İluşa bu eksikliği yüreğinde duyuyordu.

İluşa'nın anıları arasında en acılı olanı, tek dostu ve koruyucusu Kolya'ya çakıyla saldırmış olmasıydı.

Kolya'nın kaybolmuş olan Şuçka'yı da bulup getireceği düşüncesi, bir gün Kolya'nın gelişigüzel söylemiş olduğu bir sözden yayılmıştı:

«Eğer hâlâ yaşayan bir köpeği bula-mıyorlarsa, bunların hepsi eşektir!» demişti Kolya.

81

Bu arada iluşa iki haftadan beri yatağından kalkamaz olmuştu. Alyoşa'ya rastladığı ve parmağını ısırıldığı günden sonra okula gitmemişti. Hastalığının ilk zamanları yatağından kalkıp evin içinde dolaşabiliyordu. Ama giderek çok zayıflamış, babasının yardımını olmadan yataktan kalkamaz olmuştu.

Babasının içi titriyordu. Artık içkiyi bırakmıştı. Oğlunun öleceği korkusu nerdeyse bilincini yitirmesine yolaçacaktı. Çok kere İluşa'yı kolundan tutarak odada gezdirip tekrar yatağa yatırdıktan sonra birdenbire kendini hole attığı ve alnını duvara dayayarak hıçkıra hıçkıra ağladığı oluyordu. Ağlamasını oğlu duymasın diye de büyük bir çaba harcardı. Sonra yine odaya döner, her zamanki gibi oğlunu eğlendirip, avutmaya çalışırdı. Ona gülünç masallar, hikayeler ya da daha önce bir yerlerde rastlamış olduğu garip insanları anlatırdı. Hayvan seslerini taklit ederdi.

İlyuşa, babasının böyle gülünç taklitler, şaklabanlıklar yapmasını sevmezdi. Babasının toplum içinde aşağılanmış bir kişi olduğunu, şimdi bile bu durumdan

82

kurtulamadığını bir türlü unutamıyor, babasına takılan 'hamam lifi' sözünü ve o korkunç günü hatırladıkça içi burkuluyordu.

Çocukları İluşa'yı yoklamaya gelmeleri, Emekli Yüzbaşıyı aşırı bir sevince boğmuştu. Adamcağız, İluşa'nın bundan böyle hızla iyileşeceği umuduna kapılmıştı. Küçük konukları saygıyla karşılıyor, onların hoşuna gidecek her şeyi yapıyordu. Küçükleri sırtında taşımaya bile hazırdı. Ancak bu oyunlar, İluşa'nın hoşuna gitmeyince vazgeçti. Bunun üzerine, çocuklar için tatlılar, kekler, fındık-fıstık almaya başladı. Onları çay ve kendi elleriyle hazırladığı tereyağlı ekmeklerle ağırlıyordu.

O gün, yani Kolya'nın İluşa'ya geldiği Pazar gününün sabahı, başkentten gelen ve orada ünü pek yaygın olduğu söylenen bir doktor bekleniyordu.

Kolya, odanın kapısını açıp da içeri girdiği anda, İluşa'nın babası ve çocuklar İluşa'nın çevresinde toplanmış, yatağın üstündeki minik bir buldog yavrusunu seyrediyorlardı. Yavru daha dün doğmuş ve bu sabah getirilmişti. İluşa, kaybo-

83

lan ve tabii bu arada çoktan ölmüş bulunan Şuçka için hâlâ üzülyordu. Kendisine küçük bir köpeğin hediye edileceğim daha üç gün öncesinden biliyordu. Gerçi basit bir köpek değildi, bu gerçek bir bul-dog köpeğiydi. Bu çok önemliydi tabii. Ama İluşa, ince duyarlılığından ötürü hediye ne kadar sevinmiş gibi görünüyorsa da, babası ve çocuklar bu yeni gelen köpekçiğin belki de İluşa'nın yüreğinde, o kadar eziyet etmiş olduğu zavallı Şuç-ka'nın anısını uyandırdığını görüyorlardı.

Minik buldog yavrusu, İluşa'nın yanında yatıyor, sağa sola emeklemeye çalışıyordu. İluşa ise gülümsüyor, incecik, solgun, kurumuş elleriyle hayvanı okşuyordu. Köpeği pek sevmişti, ama, gene de Şuçka değildi bu.

Kolya'nın içeri girdiğini gören çocuklardan biri, «Kolya!» diye bağırdı.

Korkunç bir kargaşalık, bir gürültüdür başladı. Çocuklar açılarak yatağın iki yanına çekildiler. Kolya birden İluşa'-yı gördü. Emekli Yüzbaşı, telaşla Kolya'-ya doğru koştu.

«Buyrun, buyrun, değerli konuğu-

84

muz!» dedi peltek peltek. «Bak İluşa, kol-ya sana gelmiş.»

Kolya, İluşa'nın yanına geldi. Çocuğun yüzü solgundu. Yatağında doğrularak ısrarlı gözlerle Kolya'ya baktı. Kolya, küçük dostunu iki aydan beri görmemişti. Şimdi ise bitkin bir halde karşısında doğrulmaya çalışıyordu. İluşa'yı böylesine zayıflamış, solmuş bir yüzle göreceğini, ıgözlerinin ateşten bu kadar irileşebileceğini, ellerinin bu kadar kuruyup in-celebileceğini hiç aklına getirmemişti. Acılı bir şaşkınlık içinde, İluşa'nın derin ve sık soluk alışlarına, kurumuş dudaklarına bakıyordu. Neden sonra yaklaşip elini uzatarak, nerdeyse utangaç bir sesle: «Ee, ne haber dostum? Nasılsın bakalım?» dedi.

Ama sesi tutuk çıkıyordu. Rahat görünüşü kaybolmuştu. İluşa acıyla gülümsedi. Hâlâ konuşacak gücü bulamıyordu kendinde. Kolya, birden elini kaldırarak İluşa'nın saçlarını okşadı. Nedenini kendisi de bilmeden:

«Önemli değil,» diye fısıldadı.

Sonra gene bir dakika kadar sustu-

85

lar. Kolya, birden duygusuz bir sesle;

«Nerden buldun bu küçük köpeği?» diye sordu. «Siyah burunlu. Demek ki yırtıcılardan. Tam. zincirlik.

Sanki şimdi bütün sorun köpek ve köpeğin kara burunlu oluşuydu. Ama Kolya, küçük bir çocuk gibi ağlamamak, duygularına egemen olabilmek için bütün gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu.

«Büyüdüğü zaman mutlaka zincir takmak gerekecek, şimdiden belli!» diye ekledi.

Çocuklardan biri:

«Çok iri olacak,» dedi.

Emekli Yüzbaşı hemen söze karıştı:

«Tam bir dana gibi olacak! Bilerek böyle en yırtıcılarından birini arayıp buldum. Anası babası da çok iri. Yerden yükseklikleri şu kadar var. Otursanıza!»

Kolya, İluşa'nın ayakucuna oturdu. Yolda gelirken, konuşmaya en rahat nasıl başlayabileceğini düşünmüştü. Ama ipin ucu kaçmıştı şimdi.

«Peresvon'la geldim,» dedi tutuk bir sesle. «Peresvon adlı bir köpeğim var. Bir ısıklık çaldım mı, hemen içeri girer. Şuç-ka'yı hatırlıyor musun?»

86

Bu soru, İluşa'yı, kafasına bir odunla vurulmuş gibi sarstı. Yüzü kasıldı, bakışları buğulandı. Kapının yanında duran Alyoşa'nın kaşları çatılmıştı. Suçka'dan söz etmemesi için Kolya'ya gizlice işaret vermeye çalıştı, ama Kolya bu işareti ya görmedi, ya da görmek istemedi. İluşa, sesi titreyerek;

«Suçka nerede?» diye sordu.

«E, kardeşim, senin Suçka... kayboldu tabii.»

Alyoşa, Kolya'yla göz göze geldiğinde, bu konuyu kapatması için işaret etti, ama Kolya bu kez de başını yana çevirerek uyarıyı görmezlikten geldi.

«Kaçtı, kaybolup gitti işte,» diye devam etti. «Öyle bir lokmadan sonra nasıl kaybolmasın ki! Ama buna karşılık Peresvon var. Sana getirdim onu.»

«Gereği yok,» dedi İluşa birden.

«Hayır, hayır, gereği var. Mutlaka görmelisin onu. Çok eğleneceksin. Özellikle senin için getirdim onu. O da öteki gibi kirpi tüylü.» Sonra Emekli Yüzbaşıya dönerek: «Köpeği içeri çağdırmama izin verirsiniz herhalde?» diye sordu. Anlaşılmaz bir heyecana kapılmıştı.

87

İluşa acılı bir sesle:

«Gereği yok! Gereği yok!» diye bağırdı.

Emekli Yüzbaşı, daha yeni oturmuş olduğu duvarın dibindeki sandıktan kalkarak çaresizlik içinde:

«Şey, belki bir başka zaman,» dedi.

Ama Kolya artık tutulacak gibi değildi. Yüzbaşının sözünü keserek Simu-rof a seslendi:

«Aç kapıyı Simurof!»

Kapı açılır açılmaz Kolya ısıklık çaldı. Peresvon koşarak içeri girdi.

«Hop, Peresvon, hop! Salta dur! Salta dur!» diye bağırdı Kolya.

Köpek, art ayaklarının üstünde doğrularak İluşa'nın yatağına kadar geldi. O anda hiç beklenmedik bir şey oldu. İluşa köpeği görünce titremeye başlamıştı. Birden bütün gücüyle Peresvon'a doğru eğilip, heyecandan tıkanarak:

«Bu... bu Suçka... Suçka'm benim!» diye bağırdı.

Kolya mutlu bir sesle:

«Tabii ya, ne sanmıştın ki!» diyerek köpeği kucaklayıp İluşa'ya uzattı. «Bak dostum, kayan gözünü ve yarık sol kula-

88

ğımı görüyor musun? Bunlar tam senin bana anlattığın işaretler. Ben de zaten onu 'bu işaretlerden tanıyarak buldum. Daha o zaman bulmuştum, olaydan hemen sonra. Kimsenin değildi ki!»

Kolya, bir Emekli Yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya ve sonra gene İlu-şa'ya dönerek anlatıyordu:

«Bir evin avlusunda buldum. Daha yeni alışmıştı oraya, ama iyi beslemiyorlardı. Kaçıp gelmiş oraya. Görüyor musun dostum, demek o zaman senin lokmayı yutmamış. Yutmuş olsaydı, çoktan ölürdü tabii. Hâlâ yaşadığına göre lokmayı ağızından çıkarmayı başarmış. Ama sen bunun farkına varmamışsın. Yalnız, ekmeğin arasındaki iğne diline batmış olmalı. Onun için öyle ağlar gibi sesler çıkarmış. Çünkü köpeklerin ağızındaki deri oldukça incedir, insanlarınkinden çok daha ince.»

Kolya iyice coşmuştu. Yüzü sevinçten alev alevdi.

İluşa ise artık konuşamıyor, yuvalarından fırlayacakmış gibi kocaman kocaman açılmış gözlerle Kolya'ya bakıyordu. Çenesi kasılmış, yüzü kireç gibi bem-

89

beyaz olmuştu. Hiç bir şeyin farkında olmayan Kolya, yaptığı oyunun hasta çocuğun sağlığı üzerinde ne denli acı ve öldürücü bir etki yaptığını bilseydi, böyle bir şeye kalkışmazdı elbette. Orada bulunanların arasında durumu kavrayan tek insan Alyoşa'ydı. Emekli Yüzbaşı ise artık ufacık bir çocuktü sanki:

«Suçka! Demek Suçka bu!» diye mutlu bir sesle durmadan bağıırıyordu.

«Bunu ben de tahmin edemedim,» dedi Simurof, somurtkan bir tavırla. «Neyse, Kolya Suçka'yı bulur, demiştım. Buldu işte!»

«Yaman heriftir Kolya!» dedi çocuklardan biri.

Bütün çocuklar da:

«Yaman herif! Yaman herif!» diye el çırparak bağırdılar.

«Durun, durun!» diye sesini duyurmaya çalıştı Kolya. «Size olayın sonunu anlatayım. Onu bulduktan sonra zorla alıp götürmüştüm. Eve kapayıp, son güne kadar hiç kimseye göstermedim. Yalnız iki hafta kadar önce Simurof'a sözünü etmiştim. .Ama ona da bu köpeğin Pe-resvon olduğunu söyledikten, Simurof,

90

Peresvon'un Suçka olabileceğini düşünmedi. Bu arada Şuçka'ya, birçok şey öğrettim. Bakın, bakın, ne numaraları var! Onu sana yetiştirilmiş olarak getirmek istedim İluşa. Bak, senin Suçka neler be-cerebiliy örmüş! Evet, bir parça etiniz yok mu. Size öyle bir numara gösterecek ki, gülmekten kırılacaksınız. Ha, bir parça et rica edecektim.»

Emekli Yüzbaşı, hemen dışarı koştu. Zamanı değerlendirmek için çok aceleci olan Kolya, Peresvon'a bu arada başka bir numara yaptırmaya başladı:

«Öl, Peresvon!»

Peresvon birden olduğu yerde donuverdi. Sırtüstü yatıp, dört ayağını havaya dikerek ölü gibi kıpırtısız kaldı. Çocuklar güldüler. Peresvon'un ölüşü en çok, biraz kafadan noksan olan 'anacık'ın hoşuna gitmişti. Ellerini çırparak:

«Peresvon! Peresvon!» diye bağırdı.

Kolya zaferinden emin ve haklı bir gururla:

«Kalkmaz, dünyada kalkmaz!» dedi. «Yer yerinden oynasa kıpırdamaz. Ama ben çağırınca bir anda yerinden fırlayacak.. Gel Peresvon!»

91

Köpek 'hızla kalktı, sevinçle sıçramaya başladı. Bu sırada Emekli Yüzbaşı elinde bir parça etle koşarak içeri girdi. Kolya önemser bir tavırla:

«Çok sıcak değil ya?» dedi. «Hayır, değilmiş. Bilirsiniz, köpekler sıcak şeyleri sevmezler. Şimdi hepimiz buraya bakın, İluşa, sen de bak. Baksana, dostum, senin için getirdim köpeği buraya.»

Son numara, köpeğin burnu üzerine bir parça et koymaktı. Köpek, efendisi dilediği sürece öyle kıpırtısız durmak zorundaydı. Bu süre yarım saat bile olsa, kıpırdamazdı. Ama bu kez Peresvon çok beklemek zorunda bırakılmadı.

Kolya:

«Yut!» diye bağırdı ve o anda et parçası Peresvon'un ağzında kayboldu.

Seyirciler bu numaraya da hayran kaldılar. Ama Alyoşa elinde olmadan:

«Gerçekten bunca zaman sadece köpeği terbiye etmek için mi gelmediniz?» diye sordu.

Sesinde bir suçlama vardı. Kolya bunu sezinlemedi.

«Evet, bu yüzden!» diye karşılık verdi. «Onu bütün 'kusursuzluğu' ile göstermek istiyordum.»

92

İluşa, incecik parmaklarını şaklatarak köpeği çağırdı. Kolya, avucuyla yatağın üstüne vurunca, Peresvon ok gibi İluşa'nın kucağına atladı. İluşa onun boynuna sarıldı, köpek de İluşa'nın yanağını yalayarak bu sevgiye karşılık verdi.

Kolya, tekrar İluşa'nın yanına oturarak:

«Sana bir şey daha göstereceğim,» dedi. «Küçük bir top getirdim. Hatırlar mısın, bir zamanlar sana bir savaş topundan söz etmiştim. Sen de, 'ah ne kadar görmek isterdim' demiştin. Bak, işte o top!» Kolya cebinden küçük tunçtan dökülme savaş topunu çıkardı. Başka zaman olsa, Peresvon'un yaptığı etkinin yatışmasını beklerdi. «Uzun bir süre önce bu küçük topu senin için almıştım, sırf senin için. Babamın kitaplığındaki eski kitaplarından biriyle değiş tokuş ettim. Yüzyıllık bir kitaptı.»

Kolya, küçük topu elinde, herkesin görebileceği bir şekilde tutuyordu. İluşa, sağ koluyla hâlâ Peresvon'a sarılmış olarak doğruldu. Zevkle oyuncağa bakıyordu. Kolya, barutu da olduğunu ve ateş edebileceklerini söyleyince, elde ettiği et-

93

ki ve hayranlık son haddini buldu. Barut ve saçmaları da gösterdi.

Emekli Yüzbaşı, eski bir asker olarak barutu doldurmaya başladı. Çok az barut koydu ve gülle yerine geçecek olan saçmayı başka bir zamana bırakmalarını istedi. Top, namlusu kimsenin bulunmadığı bir yöne dönük olarak yere kondu ve bir kibritle ateşlendi. Çok güzel bir patlayış oldu. Çocuklar bu olaya hayran kalmışlardı. Odadakiler arasında en mutlu olanı ise Emekli Yüzbaşıydı.

Kolya küçük topu yerden kaldırdı, barut ve saçmalarıyla İluşa'ya hediye etti.

«Bunlar senin. Çoktandır hazırlamıştım. Sana istediğin kadar barut da getirebilirim. Barutu artık kendimiz yapıyoruz. Yirmidört birim güherçile, on birim kükürt, altı birim de kayın kömürü! Bunların hepsi incecik dövülecek, sonra suyla macun kıvamına getirilecek, kuruyun-ca uflanacak. İşte, böyle yapılıyor barut!»

«Simurof bana, sizin baruttan söz etti, ama babam bunun gerçek barut olmadığını söylüyor,» dedi İluşa.

94

Kolya kızarak:

«Nasıl gerçek olamaz?» diye sordu. «Yaktığımız zaman ateş alıyor, patlıyor ya! Hem ben...»

Emekli Yüzbaşı suçlu bir tavırla:

«Hayır, ben onu demek istemedim,» dedi. «Gerçek barutun başka türlü hazırlandığını söylemişim, ama bunun bir anlamı yok. Böyle de yapılabilir.»

«Bilmiyorum, siz daha iyi bilirsiniz,» dedi Kolya. «Bu yaptığımız barutu taştan oyulmuş bir krem kutusunda yaktık, çok iyi yandı. Hemen hiç kül kalmadı geriye. Tabii, bu sadece barut macunuydu, ama bir de elekten geçirilirse... Hem siz daha iyi bilirsiniz!» Sonra İluşa'ya dönerek: «Şu bizim barut yüzünden babası Bul-kin'i bir güzel pataklamış,» diye ekledi.

«Duydum,» dedi İluşa. Kolya'yı sonsuz bir zevkle dinliyordu.

«Bir şişe dolusu barut hazırlamıştık,» diye devam etti Kolya. «Bulkin yatağının altında saklıyordu. Babası görmüş. 'Patlayabilir bu barut!' demiş sonra da basmış dayağı. Beni de okula şikâyet etmek istemiş. Artık Bulkin'in benimle arkadaşlık etmesine izin vermiyorlar.

Simurof a da

96

yasaklamışlar benimle arkadaşlık etmeyi. Artık herkes tanıyor beni. Umutsuz bir çocuk olduğumu söylüyorlar. Zaten her şey o tiren olayıyla başladı...»

«Bu oyunu biz de duyduk,» diye atıldı Emekli Yüzbaşı. «Nasıl yatabildin rayların arasına? Tiren üstünden geçerken hiç korkmadın mı? Korkunç bir şey olmalı!»

«O kadar değil,» diye geçiştirdi Kolya.

Bütün bu süre içinde Alyoşa'nın hep susmuş, söze karışmamış olması, bu ihtiras düşkününü çocukta yavaş yavaş garip bir hoşnutsuzluk yaratmıştı.

O sırada dışarda, kapının önünde bir arabanın durduğunu farkedene Alyoşa;

«Doktor geldi!» dedi.

Emekli Yüzbaşı bütün sabah doktoru beklemişti. Hemen onu karşılamak için dışarı fırladı. 'Anacık' üstünü başını düzelterek ciddi bir yüz takındı. Alyoşa, İluşa'nın yanına gidip yatağını düzeltmeye başladı. Çocuklar çabucak vedalaşıp ayrıldılar. Birkaçı akşam yine geleceklerine söz verdiler. Kolya, Peresvon'u çağırdı. Köpek yataktan aşağı atlayıp hemen

97

; sahibinin yanına geldi. Kolya, Alyoşa'ya,:

«Ben gitmiyeceğim, doktor çıkana kadar holde beklerim,» dedi.

O sırada doktor içeri girdi. Sırtında ayı kürkünden bir palto vardı. Birden şaşırılmış gibi durdu. Sanki gelmesi gereken yer burası değildi.

«Ne bu böyle? Nerdeyim ben?» diye homurdandı. Odadaki bu bir sürü insan, köşeye gerilmiş bir ip te asılı çamaşırlar, evin yoksulluğu, bütün bunlar onu şaşırtmıştı. Emekli Yüzbaşı, doktorun önünde yerlere kadar eğilerek:

«Hoşgeldiniz» diye mırıldandı. «Evi-mize onur verdiniz.»

Doktor yüksek sesle:

«Emekli Yüzbaşı siz misiniz?»

«Evet, benim.»

Doktor tiksintiyle odayı bir kez daha gözden geçirdikten sonra kürkünü çıkarıp bir köşeye fırlattı. Herkesin gözü doktorun boynundaki görkemli nişana takıldı. Emekli Yüzbaşı, hemen kürkü yerden kaldırdı. Doktor şapkasını da çıkardıktan sonra, yatakta yatan İluşa'yı işaret ederek sert bir sesle:

«Hasta, bu çocuk mu?» dedi.

98

İluşa

Doktor odadan çıktığında gene sırtında kürkü, başında şapkası vardı. Öfkeliydi. Sanki bir yere sürünmekten, üstünün kirlenmesinden korkuyor gibiydi. Kötü bir görünüm vardı yüzünde.

Holde bekleyen Alyoşa ile Kolya'ya sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı ise iki büklüm, yalvaran, özür dileyen bir yüzle suçlu insanlar gibi doktorun arkasından hole çıktı. Birkaç söz daha söyletebilmek için doktoru durdurdu. Adamcağız perişan bir haldeydi. Gözlerinde müthiş bir korku vardı.

«Doktor Bey, Doktor Bey! Gerçek mi?» diye başladı, ama konuşmasının sonunu getiremedi. Yalnızca çaresizlik içinde ellerini oğuşturup duruyordu. Son bir umutla doktora bakıyor, şu anda onun ağzından çıkacak bir tek sözcüğün, zavallı yavrusu için verilen ölüm yargısını değiştirebileceğini sanıyordu.

«Elimden bir şey gelmez! Tanrı değilim ben,» dedi doktor umursamadan.

«Doktor! Şey. Yakın mı? Çok mu yakın?»

99

«Her şeye hazır olmalısınız,» diye karşılık verdi doktor, sert bir sesle. Omuzlarını silkerek kapıya yöneldi.

«Doktor! Tanrı aşkına Doktor!» diye onu bir kez daha durdurdu Emekli Yüzbaşı. «Onu artık hiç, gerçekten hiç bir şey kurtaramaz mı?»

«Bana bağlı bir şey değil bu,» dedi doktor sabırsızlıkla. «Yine de...» Doktor birden durdu.

Bundan sonraki sözleri sertlikten de öte, öyle kızgınlıkla söylenmişti ki, Emekli Yüzbaşı irkildi: «Diyelim ki, hastanızı hemen, hiç beklemeden bugün Sirakuza'ya gönderetilir-seniz, o zaman belki oranın yumuşak iklimi...»

«Sirakuza mı?» diye haykırdı Emekli Yüzbaşı. Hâlâ kavrayamamıştı.

«Sirakuza, Sicilya'da bir yer,» diye birden söze karıştı Kolya. Doktorun sözlerini açıklamak istemişti. Doktor ona sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı, çaresizlik içinde odayı işaret ederek:

«Aman Doktor, oraya nasıl, hangi parayla gidebiliriz?» dedi ağlarcasına. «Az önce gördünüz, hem kafadan hasta, hem yerinden kıpırdayamayana 'anacık' ve

100

zavallı felçli kızım...»

«Ailenizin Sicilya'ya gitmesi gerekmez. Onların ilkbaharda Kafkasya'ya gitmeleri daha uygun olur herhalde. Kızınız Kafkasya'ya, karınız ise önce romatizmaları için yine Kafkasya'daki banyolara gitmeli, sonra da hemen Paris'teki Ruh Doktoru Lepelletier'in hastanesine yatırılmalı. Bu ünlü ruh doktoruna karınızla ilgilenmesi için bir kart yazabilirim belki.»

«Ama Doktor, görüyorsunuz ki...»

Emekli Yüzbaşı başladığı sözü bitiremiyor, gene çaresizlik içinde ellerini oğuş-turup, holün çıplak kirişli duvarlarını, yoksulluğunu gösteriyordu.

«Eh, bundan sonrası benim işim değil artık,» diye alaycı bir tavırla gülümsedi doktor. «Ben sadece sorduğunuz soruya karşılık bilimin son olanaklarını söylüyorum. Bundan ötesi beni pek ilgilendirmez...»

Bu arada doktorun eşikte oturan Pe-resvon'u görünce tedirginleştiğini, biraz ürkütüğünü farkederek Kolya, alaycı bir sesle:

«Merak etmeyin Hekim Bey, köpeğim

101

sizi ısırmaz,» dedi. 'Doktor' yerine 'Hekim' sözcüğünü, sonradan kendisinin de açıkladığı gibi, bilerek, adama hakaret olsun diye kullanmıştı.

Doktor, kendisiyle alay edildiğini farkederek birden başını geriye çevirip şaşkınlıkla Kolya'ya baktı. Sonra Alyoşa'-ya dönerek ondan hesap sorarcasına:

«Bu da nesi? Kim bu çocuk?» diye öfkeyle haykırdı.

Kolya 'büyük bir soğukkanlılıkla:

«Bendeniz Peresvon'un sahibiyim. Hekim Bey,» dedi. «Gerek Peresvon'un, gerek benim kişiliğimiz sizi tedirgin etmesin.»

Peresvon'un ne demek olduğunu anlayamayan doktor.-

«Svon mu? Ne Svon'u?» diye sordu şaşkınlık içinde.

«Yalnız ne yapacağı pek belli olmaz,» dedi Kolya dingin bir sesle. «Güle güle, Hekim Bey! Sirakuza'da görüşmek üzere!..»

Doktor müthiş bir öfkeyle:

«Kim bu? Kim bu?» diye haykırdı.

Alyoşa kaşlarını çatarak:

«Buralı bir öğrenci, Doktor Bey,» de-

102

di. «Aldırmayın ona, yaramazın teki!» Sonra Kolya'ya dönerek: «Susun!» diye çıktı. «Dövmeli, eşek sudan gelene kadar dövmeli bu veledi!» diye bağıyordu doktor. Sinirden deliye dönmüş, öfkeyle ayaklarını yere vuruyordu. «Biliyor musunuz, Hekim Bey, şu eşikte duran Peresvon sonunda sizi ısır-cakmış gibi geliyor bana,» dedi Kolya. Sesi biraz titriyordu, o da sinirlenmişti. Pe-resvon'a seslendi: «Buraya gel, Peresvon!» Alyoşa sert bir sesle: «Kolya! Bir söz daha söylerseniz, sizinle hiç bir zaman konuşmamacasına darılacağım!» Kolya yine doktora döndü: «Hekim Bey, dünyada Kolya'ya emir verebilecek bir tek adam var,» diyerek Al-yoşa'yı gösterdi. «Onun sözünü dinliyorum. Hoşkaçalın!» Ve sözünü bitirir bitirmez hızla kapıyı açıp odaya girdi. Peresvon da onun arkasından koştu. Doktor, olduğu yerde donakalmıştı. Beş on saniye öylece, ne yapacağını bilmeksizin durduktan sonra yere tükürüp

103

hızla dışarı çıktı, arabasına doğru yürüdü. Alyoşa odaya girdiğinde Kolya ile İluşa elele tutuşmuş oturuyorlardı, İluşa, titrek, ince sesiyle babasını çağırırdı. Hemen sonra Emekli Yüzbaşı içeri girerek İluşa'yı kucakladı. «Baba! Sevgili babacığım!» diye heyecanla fısıldadı İluşa. Konuşmaya devam edemediği belli oluyordu. İncecik kollarıyla hem babasına, hem Kolya'ya sarılıp, olanca gücüyle kendisine çekti. Sessiz bir hıçkırık Emekli Yüzbaşını sarstı. Kolya'nın da dudakları ve çenesi titriyordu. «Babacığım, ne kadar acıyorum sana babacığım!» diye acı acı inledi İluşa. «İluşa! Güvercinim! Doktor dedi ki! Sağlığına kavuşacaksın İluşa! Hepimiz mutlu olacağız!» diye kekeliyordu Emekli Yüzbaşı. «Ah babacığım, doktorun benim hakkımda neler söylediklerini biliyorum, yüzünden anladım,» dedi İluşa. «Ağlama baba. Ben ölünce kendine iyi bir çocuk bul. Bütün iyi çocukların arasından kendin arayıp seç onu. Adını İluşa koy ve benim yerime sev onu.»

104

«Sus dostum, böyle konuşmanın gereği yok!» diye haykırdı Kolya. «İyileşeceksin!» Ama İluşa onu duymuyordu bile. «Beni hiç unutma babacığım,» diye devam etti. «Mezarıma gel! Beni, birlikte gezmeye çıktığımızda o her zaman gittiğimiz büyük taşın yanına göm! Sonra akşamları Kolya'yla bana gelin. Peresvon da gelsin. Sizi hep bekleyeceğim... Baba-cığım, babacığım!» İluşa'nın sesi kısılmıştı. Emekli Yüzbaşı, sessiz sessiz ağlıyor, Kolya ise ağlamamak için güçlkle kendini tutmaya çalışıyordu. Sonunda kendini İluşa'nın kollarından kurtararak: «Şimdilik hoşcakal dostum!» dedi. «Annem öğle yemeğine bekler. Ona buraya geleceğimi söylememiştim. Çok merak etmiştir. Ama yemeğimi yer yemez gene yanına geleceğim. Bütün gün seninle otururuz. Daha anlatacağım bir sürü şey var! Peresvon'u da getireceğim. Ama şimdilik götürüyorum. Yoksa mız-mızlanıp, rahatsız eder seni. Öğleden sonra görüşmek üzere!»

Kolya daha sözünü tamamlamadan

105

hızla dışarı attı kendini. Ağlamak istemiyordu, ama holde kendini tutamadı. Alyoşa onu holde hıçkırık hıçkırık ağlar buldu. «Mutlaka sözünü tutup gelmelisiniz Kolya,» dedi. «Yoksa İluşa büsbütün kırılır.» «Mutlaka!» diye mırıldandı Kolya. Artık ağlamaktan utanmıyordu. «Daha önce gelmediğim için öğreniyorum kendimden.»

106MARI'NİN ÖYKÜSÜ

Bulduğum köyde çocuklar vardı. Bütün günümü onlarla, yalnızca onlarla geçirirdim. Dört yılım böyle, çocukların arasında geçti. Bütün istediğim de buydu zaten. herşeyi anlatırdım onlara, hiç bir şeyi sağlamazdım onlardan. Sonunda bensiz yapamaz oldular. Nereye gitsem peşimden ayrılmazlar, hemen çevremi sarıverir-lerdi. Bu yüzden babaları, akrabaları kızarlardı bana. Birçok düşman edindim köyde, hep çocukların yüzünden.

Başlangıçta çocuklar beni hiç sevme-mişlerdi. Çok iri yapılı ve her zaman beceriksiz bir insandım. Çirkin olduğumu da biliyordum. Üstelik yabancıydım orada. Önceleri çocuklar benimle alay ediyorlardı. Sonra birgün Mari'yi öptüğümü görünce taşladılar beni. Mari'yi yalnızca bir kerecik öpmüştüm.

Hayır, hayır, gülmeyin, aşkla filan ilgisi yoktu bunun. Mari'nin ne kadar zavallı, mutsuz bir insan olduğunu bilerseniz, siz de benim gibi acıdınız ona. Bizim köydendi. Mari'nin annesi

oldukça yaşlı bir kadındı. Yıkılmaya yüz tutmuş, eski, iki pencereleli bir evde oturlardı. Köyün yaşlılar kurulu, kadıncağızın bu pencerelerden birinden şerit, iplik, tütün, sabun satmasına izin vermişti. Geçimini bu yoldan sağlıyordu. Hastaydı. Ayakları şişti-ği için oturduğu yerden hiç kalkmazdı.

Mari yirmi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Uzun zamandan beri verem hastalığını çektiği halde, hâlâ evlere gündeliğe gider, tahtaları silmek, çamaşır yıkamak, avluları süpürmek, hayvanlara bakmak gibi ağır işlerde çalışırdı.

Birgün köye gelmiş olan gezginci bir satıcı nasılsa onu baştan çıkararak alıp götürmüş, ama bir hafta sonra kızcağızı bir yol kenarına bırakıp ortadan kaybolmuştu. Mari, pislik içinde, üzerinde paçavralar, ayakkabıları parçalanmış bir halde yollarda dilenerek eve dönmüştü. Köye gelebilmek için tam bir hafta yürümüş, geceleri açıkta, tarlalarda yatmış, çok kötü üşütmüştü. Ayaklarında yaralar açılmış, elleri şişmiş, patlamıştı. Zaten eskiden de güzel değildi, yalnız tatlı, saf bakışlı, uysal bir kızdı. Çok sessizdi.

Bu olaydan çok daha önce, birgün, çalışırken birden kendi kendine şarkı söylemeye başlayınca, herkesin nasıl şaşırarak gülüştüğünü hatırlıyorum.

«Mari şarkı söylüyor! Mari şarkı söylüyor!»

«Nasıl? Mari şarkı mı söylüyor?»

Bunun üzerine öyle utanmıştı ki, bir daha hiç ağzını açmamıştı.

O zamanlar köylüler, Mari'ye daha ryumuşak, daha dostça davranırlardı. Ama o yabancıyla başından geçen olaydan sonra hasta ve bitkin bir halde köye dönünce, kimse ona şu kadarlık olsun acımadı. Böyle durumlarda insanlar ba-zan ne kadar acımasız oluyor! Nasıl da katı yargılar verebiliyorlar.

Onu öfke ve hakaretle karşılayan önce annesi oldu:

«Namusumu iki paralık ettin!» diyerek kızın başına geleni açığa vurdu.

Köyde, Mari'nin döndüğü duyulunca herkes onu görmek için yaşlı kadının kulübesine koştu. Yaşlılar, çocuklar, kadınlar, kızlar, yığınlar halinde Mari'nin başına üşüştüler. Kızcağız annesinin ayakları dibinde aç ve perişan bir halde ağlıyordu. Herkesin başına toplandığını görünce dağınık saçlarıyla yüzünü saklamaya çalışarak yere kapandı. Çevresinde toplananlar ona iğrenç bir yaratılmış gibi bakıyor, yaşlılar onu ayıplayarak azarlıyor, gençler zavallı kızla alay ediyordu, Kadınlar da küfürler savurarak, öfkeli öfkeli söyleniyor, yerde yatan sanki bir örümcekmiş gibi tiksinererek seyrediyorlardı.

8Annesi bütün bunlara hiç ses çıkarmıyor, oturduğu yerde başını sallayarak o da onlara katılıyordu. Yaşlı kadın o sıralarda çok hastaydı, nerdeyse ölecekti. İki ay sonra da gerçekten öldü.

Ölüm döşeğinde olduğunu bildiği halde, kızıyla barışmayı aklından bile geçirmede. Onunla hiç konuşmadı. Mari'yi kulübesinden kovarak samanlıkta yatırdı, ona hemen hiç yemek vermedi. Yaşlı kadının, hasta ayaklarını sık sık sıcak suya sokması gerekiyordu. Mari, her gün annesinin ayaklarını yıkadı, ona baktı. Annesi ise bütün bunlara karşılık ona bir kere olsun tatlı bir söz söylemedi. Mari bunların hepsine katlandı. Sonradan Ma-ri'yle tanıştığım da, kendisinin de bu yapılanları hak etmiş olduğuna inandığını anladım. Kendisini dünyanın en aşağılık yarattığı olarak görüyordu.

Yaşlı kadın, artık ayağa kalkamaz olunca, köyün öbür kadınları, sırayla ona bakmaya başladılar. Orada gelenek böyleydi. Bundan sonra da Mari'ye hiç yiyecek vermez oldular. Köyde herkes Mari'yi yanından kovuyor, ona iş de vermiyorlardı. Açıkça yüzüne tükürüyorlar, er-

10

kekler onu kadın yerine bile koymuyor, çok çirkin laflar atıyorlardı. Pazar günleri sarhoş olunca, sırf alay olsun diye Ma-ri'nin önüne birkaç kuruş atıyorlar, o da sessizce paraları yerden topluyordu.

Mari, daha o zamanlar kan tükürmeye başlamıştı. Sonunda üstündeki giysiler o kadar eskimış, parçalanmıştı ki, köyde gözükmekten utanır olmuştu. Dönüşünden beri zaten çıplak ayak dolaşıyordu.

Köydeki çocuklar da Mari'yle alay etmeye başlamıştı. Çok kalabalıktılar. Kırkı aşkın okullu çocuk vardı. Kızcağızın üstüne pislik ve çamur attıkları bile oluyordu.

Mari, ineklere bakma işini kendisine vermesi için gidip çobana yalvardı, ama çoban onu kovdu. Bunun üzerine Mari, çobanın izni olmadığı halde, her gün evden çıkıp, sürünün peşine takılmaya başladı. Sonunda çoban, kızın çok işe yaradığını görerek onu kovmaktan vazgeçti.

Arada bir, ona, kendi yediklerinin artıklarından, peynir, ekmek bile veriyor, böyle davrandığı için de kendisinin çok iyi bir insan olduğuna inanıyordu.

11

Annesi ölünce, Papaz, kilisede, Mari'-yi herkesin önünde aşığılamaktan utanmadı. Kızcağız, üstünden dökülen paçavralar içinde anasının tabutunun arkasında durmuş, ağlıyordu. Bütün köy halkı onun ağlayışını, tabutun arkasından nasıl gideceğini görmek için kiliseye toplanmıştı. Papaz genç bir adamdı. Kalabalığa dönüp, Mari'yi göstererek:

«Bakin, bu saygıdeğer kadının ölümüne sebep, işte şu kızdır!» diye başladı söylevine. (Papazın söylediği doğru değildi, çünkü Mari'nin annesi iki yıldır aynı hastalığı çekiyordu.) «Bakin, karşınızda duruyor ve Tanrının parmağı, üzerine çevrilmiş olduğu için başını kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Yalınayak, paçavralar içinde. İşte, erdemini, namusunu yitiren insanlara bir örnek size! Kimdir bu? Ölenin kızı!»

Papaz, buna benzer daha bir sürü şeyler söyledi. Düşünün bir kere, papazın, kızı bu şekilde aşığılaması orada bulunan hemen herkesin hoşuna gitti. Ama o anda hiç beklenmedik, garip bir şey oldu. Çocuklar olaya karışarak Mari'den yana çıktılar. Çünkü o sıralar hepsiyle 12dost olmuşum. Onlar da Mari'yi sevmeye başlamışlardı.

Çocukların onu sevmeleri şöyle olmuştu :

Mari için bir şeyler yapmak istiyordum. Mutlaka biraz para bulup, ona vermeliydim. Oysa benim de elimde tek kuruşum yoktu. Yalnız küçük bir pırlanta iğnem vardı. Köylerde dolaşarak eski giysiler satan bir eskiciye sekiz lira karşılığında verdim. Oysa iğnenin değeri kırk liranın üstündeydi. Mari'yle yalnız olabilmek için, uzun süre boşu boşuna onun yolunu gözledim. Sonunda ona köyün dışında, dağa çıkan keçiyolunda, bir ağacın arkasındaki çitin yanında rastladım. Sekiz lirayı çıkarıp ona vererek, başka param olmadığı için, tutumlu olmasını söyledim. Sonra onu öptüm. Bunu yapmakla kötü bir amacım olmadığına inanmasını, ona sevdalandığım için değil, ona acıdığım için kendisini öptüğümü anlattım. Başından beri kendisini suçlu değil, daha çok talihsiz bir kız olarak gördüğümü de sözlerime ekledim. Bir yandan onu avutmaya çalışıyor, bir yandan da kendisim böyle herkesin

14

yanında küçük düşürmemesi gerektiğine inandırmak istiyordum. Ama o söylediklerimi hiç anlamadı sanırım.

Sözümü bitirince elimi öptü. Ben de onun ellerini avuçlarıma alarak öpmek istedim, ama hemen ellerini geri çekti. Bu arada bir sürü çocuk bizi gözetliyor-muş. Ne zamandan beri peşimizde olduklarını sonradan öğrendim. Birdenbire ıslık çalmaya, alkışlamaya, gülüşmeye başladılar. Mari, hemen kaçtı oradan. Ben çocuklarla konuşmak istedim, ama çocuklar beni taşa tuttular.

Aynı gün -olayı köyde öğrenmeyen kalmamıştı. Gene bütün suç Mari'ye yüklendi. Onu büsbütün horlamaya, hırpalamaya başladılar. Duyduğuma göre, onu cezalandırmak bile istemişler. Neyse ki, yalnızca bir istek olmakla kaldı bu, düşünülen cezayı gerçekleştirmediler. Buna karşılık çocuklar onu eskisinden daha çok tedirgin etmeye, üstüne çamur atıp kovalamaya başladılar. Kızcağız ise göğsü tikanarak soluk soluğa kaçıyor, çocuklar da söverek, bağırsa çağrışa peşinden koşuyorlardı. Bunun üzerine onlarla tekrar konuşmayı denedim. Hemen her gün

15

elimden geldiği, dilimin döndüğü kadar onlara, Mari'nin ne kadar mutsuz, talihsiz bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyordum. Yine de ona sövmekten geri kalmıyorlarsa da, zaman zaman durup, beni dinledikleri de oluyordu.

Kısa bir süre sonra sövmeyi bıraktılar. Önceleri seslerim çıkarmadan çekip gidiyorlardı. Sonradan yavaş yavaş karşılıklı konuşmaya, anlaşmaya başladık. Onlardan hiç bir şey saklamadım, her şeyi onlara açık açık anlattım. Beni dikkatle, merakla dinlediler. Kısa zamanda onlar da Mari'ye acımaya başladılar. Bazıları onunla karşılaşınca dostça selam bile veriyordu artık.

Mari'nin nasıl hayretler içinde kaldığını düşünebiliyordum. Bir gün iki küçük kız ona yemek götürmüşler. Daha sonra yaptıkları bu hoş hareketi gelip bana anlattılar. Mari çocukların yemek getirdiğini görünce, gözyaşlarını tutamamış. Çocuklar, artık onu çok seviyorlar-mış. Çok geçmeden hem Mari, hem de ben, bütün çocukların sevgisini kazanmıştık. Sık sık yanıma gelerek, kendileri-

ne bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Oldukça güzel anlatıyor olmalıydım, çünkü beni dinlemek pek hoşlarına gidiyordu. Bunun üzerine ben de kendi kendimi geliştirdim ve yalnızca onlara bir şeyler anlatabilmek için bir sürü kitap okudum. Üç yıl boyunca hep çocuklarla konuştum, onlara birçok şeyler anlattım.

Büyüklerle nasıl konuşuyorsam, çocuklarla da öyle konuştuğum, her şeyi çocuklara olduğu gibi anlattığım için herkes beni suçladı. Ben de onlara karşılık olarak, çocuklara yalan söylemenin uta-nılası bir davranış olduğunu, birtakım şeyleri gizli tutmaya kalkarlarsa, çocukların gerçeği öğrenmek için başka kötü yollara başvuracaklarını, benim ise onlara hiç bir zaman kötü bir şey öğretmediğimi anlattım, kendi çocukluklarım hatırlamalarını söyledim. Ama benimle aynı görüşte değildiler.

Mari'yi, annesinin ölümünden iki hafta önce öpmüştüm. Papaz, yaşlı kadının ölümü dolayısıyla yaptığı konuşmada Mari'yi suçlarken, artık çocuklar benden yanaydılar. Onlara hemen papazın yaptıklarını anlattım, çok kızdılar, içlerinden

16

17birkaçı o kadar öfkelenmişti ki, papazın pencerelerini taşa tutup, camlarını kırdılar. Bunun kötü bir davranış olduğunu söyleyerek daha ileri gitmelerini önledim.

Ama bir kere olan olmuş, bütün köy halkı olayı hemen öğrenmişti. Beni çocukların terbiyesini bozmakla suçlamaya başladılar. Hele çocukların Mari'yi nasıl sevdiklerini anlayınca ödleri koptu. Mari ise artık mutluydu. Çocukların onunla da görüşmesi yasak edildi. Ama Mari oldukça uzakta, köyden beşyüz metre kadar ötede sürüyü otlatırken, çocuklar gizlice onun yanına giderlerdi. Bazıları ona ufak tefek hediyeler götürür, öbürleri ise onu kucaklayıp, öpmek, «Seni seviyoruz, Mari!» demek için giderdi. Sonra koşa koşa geri dönerlerdi.

Bu hiç beklemediği mutluluk, Mari'yi kendinden geçiriyordu. Kızcağz, böyle bir şeyi düşlerinde bile görmemişti. Hem utanıyor, hem de sevinçten kabına sığa-mıyordu.

Asıl önemli olan, çocukların, özellikle küçük kızların, benim Mari'yi sevdiğimi ve onlara hep kendisinden söz ettiğimi anlatmak için yanına gitmeleriydi.

Mari'yle ilgili herşeyi onlara açıklamış olduğum için, artık onlar da kendisini çok sevdiklerini, onun için üzüntü duyduklarım tekrarlayıp duruyorlardı. Daha sonra hemen, neşeli ve heyecandan yanakları kızarmış bir halde koşa koşa bana gelip, Mari'yi gördüklerini, bana selam söylediğini anlatırlardı.

Akşamları genellikle çağlayana giderdim. Orada köyden görülmeyen, çepeçevre kavak ağaçlarıyla kaplı bir yer vardı. Akşamları çocuklar da oraya gelirdi. Bazıları îmanımıza gelmek için gizlice evden kaçardı.

Mari'ye olan. sevgim onlara son derece ilginç gelirdi. Köyde kaldığım süre içinde onları bir tek bu konuda aldatmış oldum. Kendilerine Mari'yi sevmediğimi, ona yalnızca acıdığımı açıklamadım. Çünkü onların Mari'yle aramızda bir ilişki olduğunu sandıklarını ve böylesini daha uygun bulduklarını anlamıştım. Bu onların daha çok hoşuna gidiyordu. Ben de sesimi çıkarmıyorum, sanki düşüncelerinde haklıymışlar gibi davranıyordum.

Onların bu küçük yürekleri öyle duygulu, öyle sevgiyle doluydu ki!

18

19Çocuklar hep birlikte işe koyularak ona ayakkabı, çorap, çamaşır, hatta bir çeşit giysi bulup getirdiler. Bunu nasıl be Gerdiklerine akıl erdiremedim. Kendileri ne sorduğum zaman yalnızca neşeli kahkahalar attılar ve küçük kızlar ellerini çır parak boynuma sarılıp öptüler.

Arada bir ben de Mari'yi görmek için gizlice yanına giderdim. Hastalığı çöl ilerlemişti, güçlkle yürüyebiliyordu. Sonunda çobanın yanında çalışmayı da bırakmak zorunda kaldı. Gene de her sabah eskisi gibi sürüyle birlikte çıkıyordu. Çok dik bir kayanın üstündeki çıkıntıda, kimselerin göremeyeceği bir köşeye büzülüyor, sabah erkenden, sürünün döneceği saate kadar bütün gün orada bir taşın üstünde hiç kımıldamadan oturuyordu. Veremden o kadar zayıf düşmüştü ki, otururken hep gözlerini kapayarak başını kayaya yaslıyor, soluk almakta bile güçlük çekiyordu. Yanakları çökmüş, yüzü kupkuru kalmıştı. Alnı şakakları durmadan terliyordu.

Ne zaman gitsem, hep bu durumda buluyordum onu. Beni onunla görmelerini istemediğim için yanında ancak birkaç

20

dakika kalıyordum. Mari geldiğimi duyunca ürpererek gözlerini açıyor, hemen ellerimi öpmek için atılıyordu. Artık ellerimi geri çekmiyordum, çünkü bundan mutluluk duyuyordu. Yanında olduğum sürece titriyor, ağlıyordu. Bazan bir şeyler söylemek istediği de oluyordu, ama onu anlamakta güçlük çekiyordum. Kızcağz aşırı heyecandan nerdeyse çığına

dönmüştü.

Bazan çocuklar da benimle gelirdi. O zaman yanımda durarak bizi korumak için nöbet tutarlardı. Onlar için son derece eğlenceli bir şeydi bu. Biz yanından ayrılınca, Mari gene her zamanki gibi yapayalnız, gözleri kapalı, başı kayaya dayalı, hiç kımıldamadan öylece oturur kalırdı. Belki de düşler kurardı, kimbilir.

Bir sabah, artık sürüyle birlikte çıkamadı, boş, çıplak kulübesinde kaldı. Çocuklar o gün bunu duyar duymaz hemen hepsi Mari'yi yoklamaya gitti. Yatağında yalnız başına yatıyordu.

Çocuklar nöbetleşe, ona iki gün baktılar. Sonradan bütün köy, Mari'nin gerçekten ölüm döşeğinde olduğunu öğrenince, yaşlı kadınlar, başında beklemek için sırayla gelmeye 21başladılar. Anlaşılan şimdi onlar da Ma-ri'ye acıyorlardı. En azından çocukları yanından uzaklaştırmaya kalkmıyorlar, onları eskisi gibi paylamıyorlardı.

Mari hep kendinden geçiyordu. Uykusu tedirgindi. Korkunç öksürüyordu. Yaşlı kadınlar, çocukları kovaladıkları halde, onlar pencerenin dibinden ayrılmıyor, «Günaydın, bizim iyi Mari'miz!» diyebilmek için oracıkta bekleşip duruyorlardı.

Mari onları görünce ya da seslerini duyunca hemen canlanıyor, dirsekleri üstünde doğrulmaya çalışarak başıyla teşekkür ediyordu. Çocuklar ona gene eskiden olduğu gibi yiyecek bir şeyler getiriyorlardı, ama artık Mari bir lokma bile yiyemiyordu.

İnanın, bu çocuklar yüzünden mutlu öldü Mari. Onların sevgisi, başına gelen felaketi unutturdu. Sanki çocukların, kendisini bağışlamış olduğunu sanıyordu. Çünkü ölene kadar büyük bir günahkâr saymıştı kendini.

Kanatlarını çırpan kuşlar gibi, çocuklar da her sabah gelip pencereye vurarak: «Seni seviyoruz, Mari!» diye sesleniyorlardı.

Mari çok çabuk öldü. Oysa daha uzun zaman yaşayacağını sanıyordum. Ölümünden bir önceki akşam ona uğradım. Daha güneş batmamıştı. Beni tanıdı sanırım. Son bir kere daha sıktım elini. Eli nasıl da incekti, kupkuruydu. Sabahleyin ansızın gelip Mari'nin öldüğünü söylediler. Artık çocukları kimse tutamazdı. Ta-tubunu baştan başa çiçeklerle donattılar, başına çelenk taktılar. Papaz, bu kez, kilisede, artık ölmüş olan Mari'yi kötüleme-di. Cenaze töreninde pek az insan vardı, yalnızca birkaç meraklı gelmişti. Sıra cenazenin dışarı çıkarılmasına gelince, çocuklar hep birden atılarak tabutu kendileri taşımak istediler, ama güçleri yetmedi. Gene de yardım etmekten geri kalmadılar. Hepsi tabutun ardından ağlaşarak yürüdü.

O günden beri çocuklar Mari'nin mezarını hep ziyaret ettiler. Her yıl çiçeklerle süsleyip, çevresine gül fidanları diktiler.

22

23İLÜŞA'NIN ÖYKÜSÜ

Taş Savaşı

Alyoşa uzun uzun düşünmeye fırsat bulamadı. Pek önemli gözükmeyen, ama onu son derece etkileyen bir olayla karşılaşmıştı.

Alyoşa alanı 'geçip, küçük bir sokağa sapmıştı. Sokağın aşağısında, küçük bir köprü'nün önünde okullu çocuklar gördü Hepsi de dokuz ile on iki yaşları arasında

24

oğlan çocuklarıydı. Okuldan çıkmışlar, evlerine dönüyorlardı. Son derece heyecanlı bir şekilde konuşuyorlar, görünüşe bakılırsa, birbirlerine danışarak herhangi bir konu üzerinde bir karara varmak istiyorlardı.

Alyoşa, çocukların yanına yaklaşıncaya, hepsinin heyecandan yanaklarının kızarmış olduğunu, her birinin elinde birer taş tuttuğunu gördü.

Hendeğin ötesinde, hemen hemen otuz adım kadar ilerideki çitin yanında tıpkı bunlar gibi elinde okul çantasıyla duran bir çocuk daha vardı. Vücut yapısına bakılırsa on yaşlarında, belki de daha küçüktü. Yüzü solgundu. Kara gözleri çakmak çakmak olmuştu. Hasta gibiydi.

Hendeğin beri yanında toplanmış olan altı çocuğu gözlüyor, onların davranışını dikkatle izliyordu. Anlaşılan bu çocuk da öbürleri gibi okuldan çıkmıştı, onların arkadaşıydı. Ama aralarında bir düşmanlık olduğu hemen göze çarpıyordu.

Alyoşa, çocukların yanına gelince sarışın, dalgali saçlı, siyah bir ceket giymiş olan kırmızı yanaklı çocuğa dönüp, gözlerinin içine bakarak:

25«Benim de seninki gibi böyle bir okul çantam vardı,» dedi. «Ama ben sağ elimle çantama davranabilmek için hep sağ omzuma asardım. Oysa sen sol omzuna asmışsın. Çantayı bu şekilde kullanmak; oldukça güç olmalı!»

«Ama o solak!» diye atıldı, çocuklardan biri.

Söze karışan çocuk, on bir yaşların-daydı. Güçlü kuvvetli, sağlıklı bir görünüşü vardı. Öbür çocuklar da bakışlarını Alyoşa'ya çevirdiler.

«Taşı da sol eliyle atar,» diye açıkladı bir başkası.

O sırada, tam ortalarına bir taş düştü. Taş, solak olan çocuğu hafifçe sıyırmıştı. Taşın pek ustaca ve hızlı atılmış olduğu belliydi. Taşı atan, hendeğin öte yanında tek başına duran çocuktu.

«Haydi! Göster şuna Simurof! İndir kafasına taşı!» diye bağırdılar.

Adı Simurof olan solak çocuk da, hendeğin ötesindeki çocuğa hemen bir taş fırlattı, ama başarısız bir atıştı bu. Öte yanda tek başına duran çocuk bir taş daha fırlattı. Bu kere doğrudan doğruya Alyoşa'ya nişan almıştı. Taş, Alyoşa'nın tam 26omuzuna geldi. Genç adamın canı yandı.

Hendeğin öte yanındaki çocuğun, önceden ceplerini taşla doldurmuş olduğu anlaşılıyordu. Otuz adım öteden bile paltosunun ceplerinin nasıl şiş olduğu görülüyordu.

Çocuklar gülüşerek;

«Size nişan aldı, size nişan aldı!» diye hep bir ağızdan bağırdılar. «Taşı isteyerek, bile bile size attı! Alyoşa değil misiniz siz? Alyoşa Karamazof! Haydi, şimdi hep birden taşa tutalım onu! Ateş!»

Ve bir anda altı taş tek başına duran çocuğa doğru uçtu. Taşlardan biri kafasını sıyırdı. Çocuk yere düştü, ama hemen ayağa kalkarak öfkeyle taş yağdırmaya başladı. Aralarında şimdi kıyasıya bir savaş başlamıştı. Alyoşa'nın yanındaki çocuklardan çoğunun cepleri de taşla doluydu.

«Ne yapıyorsunuz öyle? Utanmıyor musunuz?» diye bağırdı Alyoşa. «Siz altı kişisiniz, o çocuk ise tek başına! Öldüreceksin onu!»

Böyle diyerek yalnız olan çocuğu korumak için taş atmakta olan altı çocuğun karşısına dikildi. Üç dört tanesi he-
men taş atmaya bıraktı.

«Önce o başladı ama!» diye bağırdı kırmızı gömleklili bir çocuk, heyecanla. «Alçağın biri o. Az önce sınıfta Kolya'yı çakısıyla yaraladı. Kan akıttı. Kolya onu şikâyet etmek istemedi, ama onun cezalandırılması gerekir.»

«Neden böyle yapıyor peki? Herhalde alay ediyorsunuzdur onunla?»

«İşte, sırtınıza bir taş daha attı!» diye bağırdı çocuklar yeniden.

Gerçekten çocuğun attığı taş gene Alyoşa'yı bulmuştu.

«Tanıyor sizi!» diyordu çocuklar. «Size nişan alıyor, bize değil. Haydi, hep birlikte saldırıya geçelim!»

Yaylım ateşi yeniden başlamıştı. Üstelik bu kere pek kötü bir şekilde taşıyorlardı çocuğu. Taşlardan biri çocuğun tam göğsüne geldi. Çocuk bir çığlık atıp, ağlayarak yukarıya, Mihaylof Caddesi'ne doğru koştu.

Çocuklar arkasından gülüştüler.

«Ha ha! Korktu, kaçıyor, işte! Alçak!»

İçlerinde en büyükleri olduğu anlaşılan ceketli çocuk gözlerinden öfke kıvılcımları saçarak;

28

29'

«Onun ne kadar alçak, namussuz bir insan olduğunu bilmezsiniz Alyoşa!» dedi. «Onu öldürmek bile azdır!»

«Nasıl bir çocuk bu?» diye sordu Alyoşa. «Birisini falan mı gammazladı?»

Sanki söylediği gülünç bir şeymiş gibi çocuklar birbirlerine baktılar.

Aynı çocuk;

«Nereye gidiyorsun? Mihail Caddesi'-ne mi?» diye sordu Alyoşa'ya. «Yakalayın onu. Bakın durdu. Orada sizi bekliyor. Size bakıyor.»

Öteki çocuklar da:

«Evet, evet, size bakıyor, size bakıyor!» diye bağırdılar.

«Sorun bakalım, 'hamam lifi' sever miymiş? Tam böyle sorun ama!»

Hep birden kahkahayı bastılar. Alyoşa onlara, onlar da Alyoşa'ya bakıyorlardı.

«Gitmeyin. Taş atar size. Yaralar sizi,» diye uyardı Simurof, Alyoşa'yı.

«Ona 'hamam lifi'ni falan soracak de ğilim; çünkü belli ki, böyle diyerek onu kızdırmaya çalışıyorsunuz. Yalnız sizin ondan neden bu kadar nefret ettiğinizi öğreneceğim!»

30«Öğrenin bakalım, öğrenin!» diye bağırarak gülüştüler.

Alyoşa küçük köprüden hendeğin öte yanına geçti. Çitin önünden yukarıya, öbür çocukların aşağıladıkları çocuğa doğru yürüdü.

Öteki çocuklar, Alyoşa'nın ardından:

«Dikkatli olun! Korkmaz sizden!» diye bağırdılar. «Kolya'ya yaptığı gibi hiç beklenmedik bir anda kalleşçe bıçaklar sizi de!»

Çocuk, olduğu yerde kımıldamadan Alyoşa'yı bekliyordu. Alyoşa yaklaşınca karşısında dokuz yaşlarında ufak tefek, zayıf bir çocuk buldu. Uzunca yüzü solgun ve kuruydu. İri, koyu renk gözleriyle kötü kötü bakıyordu Alyoşa'ya. Üstünde oldukça eski, biçimsiz, kendisine küçük gelen bir palto vardı. Paltosunun kısılmış kollarından çıplak bilekleri görünüyordu. Sağ dizinde kocaman bir leke görülüyordu. Sağ çizmesinin burnunda, baş parmağına gelen yerde büyük bir delik göze çarpıyordu. Bu delik, mürekkeple iyice boyanmıştı. Paltosunun iki cebi de taşlarla şişmişti.

Alyoşa, çocuğun iki adım önünde du-

arak soran gözlerle baktı ona. Alyoşa'-nm bakışlarından kendisini dövmeyeceğini hemen anlayan çocuk, bundan cesaret alarak konuşmaya başladı:

«Ben bir kişiyim, onlar altı.. Gene de tek başıma hepsinin hakkından gelirim.»

Gözleri alev alevdi.

«Taşlardan biri canını fena halde yakmış olmalı!» dedi Alyoşa.

«Ben de taşı Simurof'un kafasına yapıştırdım ama!»

«Öte yandaki çocuklar beni tanıdığını ve nedense bilerek beni taşladığını söylüyorlar, öyle mi?» diye sordu Alyoşa.

Çocuk kaşlarını çatarak Alyoşa'ya baktı.

«Ben seni tanımıyorum,» dedi Alyoşa. «Sen beni tanıyor musun?»

Çocuk birden öfkeyle, heyecanla:

«Beni rahat bırakın!» diye bağırdı.

Orada bir şey bekliyormuş gibi yerinden kımıldamıyordu. Gözleri yeniden öfkeyle parladı.

«Peki, peki, gideceğim,» dedi Alyoşa. «Ama seni tanımıyorum, hiç bir şekilde de seninle alay etmek istemiyorum. Onlar seninle nasıl alay edileceğini bana söyle-

32

33diler, ama ben yapmam bunu. Hoşçakal!»

«Koca şalvarlı keşiş, n'olucak!» diye haykırdı çocuk.

Bir yandan da öfkeli bakışlarını Alyoşa'dan ayırmıyordu. Alyoşa'nın üzerine saldıracağını düşündüğünden kendini savunmak için hazırlandı. Ama Alyoşa onun üzerine yürümedi.

Yalnızca dönüp baktı, sonra yoluna devam etti. Daha üç adım atmıştı ki, çocuk cebindeki en iri taşı alıp, Alyoşa'nın sırtına fırlattı. Alyoşa'nın cam çok acıdı. Tekrar arkasını dönerek çocuğa baktı:

«Demek sen insanı arkadan vuruyorsun. Öyleyse çocuklar, kalleş olduğunu söylemekte haklıymışlar.»

Bunun üzerine çocuk öfkeyle Alyoşa'ya bir taş daha attı. Hem bu kere tam yüzüne nişan almıştı. Alyoşa tam zamanında korunarak kolunu yüzüne siper ettiğinden taş dirseğine geldi.

«Utanmıyor musun, ne yaptım ben sana?» diye bağırdı Alyoşa.

Çocuk konuşmuyordu. Alyoşa'nın mutlaka üzerine saldıracağını düşünerek heyecanla bekliyordu. Ama beklediği gene olmayınca öfkesinden çılgına dönmüş

34

yabanıl bir hayvan gibi Alyoşa'nın üstüne atıldı. Daha Alyoşa kıpırdanmaya bile fırsat bulamadan başını öne doğru eğerek iki eliyle Alyoşa'nın sol elini yakalayıp orta parmağını olanca gücüyle ısırıldı. On saniye kadar dişlerini geçirdiği parmağı koyvermedi. Alyoşa acıdan haykırarak parmağını güçlükle kurtarabildi. Sonunda çocuk onu bırakarak eski yerine çekildi. Parmağı tırnağa doğru çok kötü bir şekilde ısırılmış, dişleri kemiğe kadar geçmişti. Parmak şakır şakır kanıyordu. Alyoşa mendilini çıkararak yaralı parmağını sıkıca sardı. Bu onu bir dakika kadar uğraştırdı. Çocuk bu süre içinde orada durmuş bekliyordu. Sonunda Alyoşa başını kaldırarak ona baktı.

«Ne kadar kötü ısırıldığını gördün işte!» dedi. «Eh, artık yeter, değil mi? Şimdi söyle bakalım, ne yaptım sana?»

Çocuk şaşkın şaşkın ona bakıyordu. «Ben seni hiç, ama hiç tanımıyorum. Her ne kadar seni ilk olarak görüyorsam da herhalde sana hiç bir şey yapmamış olamam,» diye devam etti Alyoşa

dingin bir sesle. «Hiç bir neden olmasa canımı böyle acıtmazdın. Artık sana ne yaptığı-mı, suçumun ne olduğunu söyler misin?» Çocuk ona karşılık vereceği yerde birden ağlamaya başladı ve koşarak oradan uzaklaştı. Alyoşa sessizce onun arkasından caddeye doğru yürüdü. Çocuğun adımlarını yavaşlatmadan, arkasına bakmadan, belki de hâlâ yüksek sesle ağlayarak koşusuna uzun uzun baktı. Vakit bulunca onu bu denli heyecanlandıran bilmeceyi mutlaka çözmeye karar verdi.

Baba - Oğul

«Dışarıda hava güzel,» diyordu Emekli Yüzbaşı. «Doğrusu bizim evin havası pek iyi değildir. Buyrun, yavaş yavaş yü| rüyelim.»

Benim de sizden bir dileğim var,» dedi Alyoşa. «Ama söze nasıl başlayacağımı bilemiyorum.»

«Benden bir isteğiniz olduğunu tahmin ediyorum tabii. Olmasa uğrar mıydı nız hiç! Yoksa gerçekten yalnızca oğlumu şikâyet etmeye mi geldiniz? Size bütün tün olayı ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Bakın, şu 'hamam lifi' dedikleri

sakalım bir hafta öncesine kadar daha gürdü. O gün kardeşiniz Dimitri, sakalımdan yakaladı beni. Yok yere kavga çıkarmıştı. Beni meyhaneden dışarı, caddeye kadar sürükledi. Tam o sırada çocuklar okuldan dönüyorlardı. Aralarında oğlum İluşa da vardı. Beni o halde görünce üzerime atıldı: 'Baba! Baba!' diye bağırmaya başladı. Beni kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da bana hakaret eden kardeşinize: 'Bırakın onu! Bırakın, bağışlayın onu!' diye bağırarak ağabeyinizin ellerini öpüyordu. O anda yüzünde beliren ifadeyi hatırlıyorum. Unutmadım, hiç bir zaman da unutmam!»

«Ağabeyim, pişmanlığını size gelip içtenlikle anlatacaktır, yemin ederim!» diye haykırdı Alyoşa. «Gerekirse aynı yerde, sizin önünüzde diz çökecek. Onu buna zorlayacağım; yoksa artık ağabeyim değildir...»

«Ancak bu düşünce doğrudan doğruya kardeşinizden değil, daha çok sizin coşkun yüreğinizin soyluluğundan geliyor. Bunu baştan söylemeliydiniz. Peki, öyle, izin verin de ağabeyinizin Şövalye ve subay olarak benimsediği

36

37soyluluk kavramını sonuna getireyim! Çünkü o gün birtakım şeyler ileri sürmüştü. Sakalımı çekiştirmekten vazgeçince beni bırakarak: 'Sen de subaysın, ben de,' demişti. Ama alçağın birisin. Gene de sana bir iyilik yapacak, seninle düello etmeyi kabul edeceğim!' Böyle demişti. Bunun üzerine oğlum İluşa'yla, oradan uzaklaştım. Ama babasının bu duruma düşmesi çocuğun içine işledi. Az önce evime onur verdiniz. Ne gördünüz orada? Yaşlı karımla kızımı, değil mi? Karım felçli ve kafadan kontak. Kızım ise hem felçli, hem de kambur. Oturduğu koltuktan kalkamaz. İluşa'dan söz etmiyorum. Daha dokuz yaşında o, yapayalnız bir çocuk. Ben ölürsem bütün bu zavallılar ne olur? Her şeye rağmen ağabeyinizi düelloya çağırırsam, o da beni düelloda öldürse ne olacak? Yok, eğer öldürmez de sakat bırakırsa, bu daha da kötü. Çalışamaz duruma geleceğim. Beri yanda ise boğaz derdi bitmeyecek. O zaman ailemi, beni kim doyuracak? Yoksa İluşa'yı her gün okul yerine dilenmeye mi göndereceğim? Görüyorsunuz, onu düelloya çağırarak bütün ailemizin felaketi olur.»

38Son derece duygulanan Alyoşa, coşkuyla haykırdı:

«Ağabeyim Dimitri, sizden özür dileyecek! Evet, hem de herkesin ortasında, ayaklarınıza kapanacak!»

«Neyse, parmağınızı çok mu kötü ısır-| dı İluşa?»

«Evet, oldukça. Çok heyecanlıydı. Dimitli Karamazof'un kardeşi olduğum] için, sizin adınıza benden hıncını çıkardı. Okul arkadaşlarıyla birbirlerine taş atışlarını bir görseydiniz! Çok tehlikeli bir şey bu. Kötü bir olaya yol açabilir. Daha hepsi çocuk, akılları bir karış havada.»

«Öyle. O taş savaşında göğsüne bir taş gelmiş İluşa'nın; yüreğinin biraz üstüne. Mosmor çürümüş göğsü. İluşa eve geldiğinde ağlıyordu, sonra da hastalandı.»

«Biliyor musunuz, çocuklara önce saldıran o'ydu. Sizinle alay ettikleri için kızmış onlara. Kolya adındaki bir çocuğu da, çakısıyla bıçakladığını söylüyorlar.»

«Ben de duydum,» diye başını salladı.Emekli Yüzbaşı. «Çok tehlikeli bir şey.»

«Yatışincaya kadar bir süre onu okula göndermeseniz, iyi olur. Bu öfkesi,na sıl olsa sonunda geçecektir.»

«Evet, öfke!» diye Alyoşa'nın sözünü kesti Emekli Yüzbaşı. «Bu kadar küçük bir yaratıkta böylesine öfke, olacak şey değil. İzin verin de, size olayı ayrıntılarıyla anlatayım: Ağabeyinizin beni aşığılmasına yol açan olaydan beri okuldaki bütün çocuklar, benim sakalımı kastederek, 'hamam lifi' diye oğlumla alay ediyorlar. Ne yapalım ki, çocuklar da bazan böyle acımasız

olabiliyor! Ama oğlum sonunda tek başına hepsine karşı çıktı. Ruhundaki soyluluk başkaldırdı. Bizim çocuklarımız, yani küçümsenen soylu yoksulların çocukları, daha dokuz yaşında dünyanın adaletini öğreniyorlar. Zengin çocukları bunun pek farkına varamaz. Benim küçük İluşa'm ise beni aşağılanırken gördüğü anda bütün gerçeği kavramıştı. Gerçek, olanca ağırlığıyla omuzlarına çöktü. Küçücük yaşında bu onun felaketine yol açtı. Emekli Yüzbaşı bir yandan heyecanla anlatıyor, bir yandan da sağ yumruğunu sol avucuna vuruyordu.

«Daha aynı gün ateşi çıkmıştı. O gece boyuna sayıkladı durdu. Bütün gün hiç
40

41konuşmadı. Ama oturduğu köşeden durmadan bana baktığını farkediyordum. Pencerenin yanında ödevlerini yapıyormuş gibi oturuyordu. Oysa kafasının başka yerlerde olduğunu çok iyi biliyordum. Ertesi gün üzüntüden içip sarhoş oldum, her şeyi unuttum. Tam da o gün çocuklar onu sabahtan alaya almışlar:

'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye bağışmışlar. 'Babam sakalından çeke çeke meyhaneden çıkardığı yetmiyormuş gibi, gidip bir de Dimitri Karamazof tan bağışlamasını diledin!' demişler. Okuldan döndüğünde yüzü bembeyazdı. Akşamüstü onu alıp gezmeye çıktım. Her akşam, yemekten önce böyle gezintiler yaparız. Şu anda yürümekte olduğumuz yolda dolaşırız. Yürürken genellikle İluşa'nın elinden tutarım. Elleri miniciktir, parmakları incedir, soğuktur. Biz böyle yürürken, birden:

'Baba! Baba!' dedi heyecanla.

'Ne var?' diye sordum.

İluşa'nın gözleri çakmak çakmaktı.

'Baba, o gün Dimitri Karamazof, sana bunu nasıl yapabildi?' dedi.

'Ne yapabilirdim ki, İluşa?' dedim.

'Sakın barışma onunla baba!' diye karşılık verdi. 'Okulda çocuklar, onun sana para verdiğini söylediler.'

'Hayır, İluşa, dünyada ondan para kabul etmem.

O zaman elimi küçük ellerinin arasına aldı, öptü, öptü.

'Baba, onu düelloya çağır! Okulda senin bir korkak olduğunu ve onu düelloya çağıramayacağını söylüyorlar. Öte yandan senin ondan rahatlıkla para alabileceğini ileri sürüp benimle alay ediyorlar.

'Onu düelloya çağırمام İluşa!' dedim, şimdi size açıkladıklarımı ona da birkaç cümleyle anlattım. Beni dinledikten sonra:

'Olsun, gene de barışma onunla,' dedi. 'Ben büyüdükten sonra onunla düello ederim.'

'Düelloda da olsa, adanı öldürmek günahdır,' diye karşı çıktım.

'Baba, büyüdüğüm zaman onu mahvedeceğim. Kılıcımla elinden kılıcını düşürecek, onu yere yıkacak ve kılıcımı kaldırıp ona şöyle sesleneceğini: Şu anda seni öldürebilirim Dimitri Karamazof! Ama Bağışlıyorum seni, diyeceğim.

42

43Görüyor musunuz, şu iki gün içinde küçücük kafasında neler kurmuş? Gece de herhalde hep bunları sayıklamış olmalıydı. Sonra okuldan dayak yiyerek gelmeye başladı. Bütün olup bitenleri daha önceki gün öğrenebildim. Haklısınız, onu bir daha bu okula göndermeyeceğim. Bütün sınıfa tek başına meydan okumuş, herkese karşı çıkmış, çocuklara kötü davranmış, sataşmış onlara. Yüreği öfkeden kabarmış. Onun bu durumunu görüp öğrenince korktum. Gene bir gezintiye çıktığımızda:

'Baba, yeryüzünde en güçlü insanlar zenginler mi?' diye sordu.

'Evet İluşa, dünyada zenginlerden daha güçlüsü yoktur,' diye karşılık verdim.

'Öyleyse ben de zengin olacağım. Subay olacak ve bütün düşmanları yeneceğim. Sonra da buraya geleceğim. O zaman kimse sana bir şey yapmaya cesaret edemeyecek!' Bir an sustu. Dudakları titriyordu: 'Ne kadar kötü, iğrenç bir yer burası,, baba!' dedi.

'Evet İluşa, güzel bir kent değil bu yaşadığımız yer.'

44'Öyleyse gidelim buradan. Bizi kimsenin tanımadığı daha güzel bir kente taşınalım,' dedi.

Taşınacağız İluşa,' dedim. 'Başka bir kente yerleşeceğiz. Bunun için para biriktiriyorum.'

Böylelikle onu avutmaya, kederli, bulanık düşüncelerden uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Kendimize bir at, bir de küçük araba alacağımızı düşlemeye başladık:

'Anacığınla ablanı arabaya bindirir, üstlerini de güzelce örteriz. Biz arabanın yanında yürürüz. Arada bir seni arabaya bindiririm. Ama hepimizin birden binmesi doğru olmaz. Çünkü atımızı gözetmemiz, ona fazla yüz olmamız gerekir.'

Bu düşler çok hoşuna gitmiş, onu kendinden geçirmişti. Hele bir atı olacağı ve arabayı kendisinin süreceği düşüncesi en büyük düşlerinden biriydi. Bilirsiniz, bizim oğlanlar atlara doğuştan tutkundur. Uzun uzun konuştuk, gevezelik ettik. Neyse ki onu avutmayı başarabilmişim. Dün sabah gene okula gitmişti. Üzgün, hem de çok üzgün döndü. Akşamüstü elinden tutup gezmeye götürdüm. Hiç konuşmuyordu. Bu arada rüzgâr çıktı. Canımız sıkkın

46 yürüyorduk. Onu gene dünkü konuşmamıza getirmek istedim:

'E, oğlum, yol hazırlıklarına nasıl başlayacağız bakalım?'

Karşılık vermedi. Yalnız küçük parmaklarının avucumun içinde titrediğini duyuyordum. 'Kötü bir işaret bu, gene bir şeyler oldu anlaşılmalı!' diye düşündüm. Şu kayanın yanına kadar geldik. Ben kayanın üstüne oturdum. Havada bir sürü uçurtmalar süzülüyor, durmadan yenileri havalanıyordu. Otuz kadar uçurtmanın havada çıkardığı hisirtilar duyuluyordu.

'Artık bizim de geçen yılki uçurtmamızı uçurmanın zamanı geldi, İluşa,' dedim. 'Ama önce onarmalıyız. Nereye koydun?'

İluşa hâlâ ağzını açmıyor, gözlerini benden kaçıyordu. O sırada rüzgâr birden sertleşti, uğuldayarak yerden toz bulutları kaldırdı, İluşa birden boynuma atıldı, incecik kollarıyla sımsıkı sarıldı bana. Bilirsiniz, onurlu, suskun gözyaşlarını hep içine atan çocuklar büyük bir üzüntü karşısında hiç beklenmedik bir anda kendilerini tutamaz, birden boşanıverirler. İluşa'nın da gözlerinden yaşlarboşandı. Hıçkırıklar içinde sarsılıyor, beni sıkı sıkı göğsüne bastırıyordu.

'Babacığım! Canım babacığım!' diye haykırıyordu hıçkırarak. 'Nasıl da hakaret etti sana!...' O zaman ben de kendimi tutamaya-rak ağlamaya başladım. Baba oğul birbirimize sarılarak ağlaştık. O bana:

'Babacığım! Babacığım!' diyordu. Ben de:

'Yavrum, İluşa'cığım!' diyerek hıçkırıyordum.

Orada bizi Tanrı'dan başka kimse görmedi.»

Kolya

Kocası öldüğünde Bayan Krasotkin, onsekiz yaşlardaydı. Zaten kocasıyla topu topu bir yıl yaşamış ve bu arada bir oğlu olmuştu. Kocasının ölümünden sonra kendini, üstüne titrediği biricik oğlu Kolya'nın eğitimine adanmıştı. Ondört yıl boyunca ona aşırı bir sevgi göstermiş, bu sevgisinde mutluluktan çok, acı duymuştu. Çünkü hemen üç günde bir oğlu hastalanacak, üşütecek, delice işler yapacak,

48bir iskemlenin tepesine tırmanacak da yere yuvarlanacak gibi buna benzer türlü korkular içinde yaşamı kendine zindan etmişti.

Kolya, okula başlayınca ve hele sonradan ortaokula geçince, annesi de büyük bir çaba göstererek, sırf oğluna yardım etmek, ödevlerini birlikte yapabilmek için bütün dersleri öğrenmeye koyuldu. Bir yandan da öğretmenler ve eşleriyle ahbaplık kurmaktan 'geri kalmadı. Hattâ Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler diye çocuğun okul arkadaşlarını da şımarttı. İşi o hale getirdi ki, çocuklar bu kez onun bu garip tutumu yüzünden Kolya ile 'anasının kuzusu' diye alay etmeye başladılar. Ancak Kolya kendini savunmasını biliyordu. Yürekli bir oğlandı.

Kolya'nın çok kuvvetli olduğu söylentisi çabucak bütün sınıfa yayıldı. Hani Kolya da gücünü kanıtlamıştı doğrusu. Sağlam, boyuneğmez bir yaratılışı, atılgan bir ruhu vardı. Çok çabuk ve çok iyi öğreniyordu. Çocuk her ne kadar herkese biraz tepeden bakıyor, burnu azıcık havada geziyorsa da, iyi bir arkadaşı. Ger-

50

çekte pek kibirli sayılmazdı. Öbür öğrencilerin kendisine karşı duyduğu saygıyı olağanmış gibi görür ve onlara dostça davranırdı.

Asıl önemli olan yanı, yükselme tut-kuşuydu. Annesini denetimi altına almayı başarmış, annesi de bu durumu severek kabullenmişti. Yalnız, oğlunun kendisini az sevdiği düşüncesine katlanamıyordu. Hep Kolya'nın duygusuz olduğu kanısındaydı. Çok kez ağlayarak Kolya'yı 'soğuklukla suçladığı olurdu.

Kolya sevgi gösterisinden hoşlanmazdı. Yüreğini, gönlünü ne kadar çok açmasını isterlerse, daha çok içine kapanırdı. Ancak bunun için özel bir çaba harcamazdı, kendiliğindendi onun bu davranışı. Yarattığı böyleydi işte.

Kolya'ya babasından birkaç kitap kalmıştı. Kolya'nın okumaya eğilimi vardı. Bu kitaplardan bazılarını elden geçirmişti. Annesi onun, oyun oynamaya gitmek yerine, elinde bir kitapla kitap dolabının önünde öyle saatlerce durmasına Şaşardı. Böylece Kolya, o yaşta daha okumaması gereken bir sürü şey okumuştur, yaz tatilinde, ana-oğul bir haftalı-

51gına, yetmiş kilometre ilerdeki bir kasabada oturan akrabalarına gitmişlerdi. Kolya orada önce tiren işletmesini en ince ayrıntısına kadar inceledi. Döndüğünde, bilgisiyle okul arkadaşlarını şaşırtabilmek için işletme yönetmeliğini son harfine kadar ezberledi. Kasabada arkadaşlık kurduğu başka çocuklar da vardı. Bazıları istasyon bölgesinde, bazıları da kasabanın çevresinde oturuyordu. İki bizim kentten olmak üzere oniki-onbeş yaşları arasında 7-8 çocuk bir araya gelmişlerdi. Hep beraber oynuyor, çocukça şakalar yapıyorlardı. Ama gelişinin dördüncü veya beşinci günü bu düşüncesiz çocuklar Kolya'yla olmayacak birşey üzerinde iki lirasına bir iddiaya girdiler.

İçlerinde en ufak tefekleri olan ve bu yüzden öbürlerince küçümsenen Kolya, tutkusundan ya da eğilmez cesaretinden, gece onbir tiren geçerken rayların arasına yatmayı kabul etmişti. Daha önce de bunun deneyi yapılmış ve rayların arasına uzanılıp, yere iyice yapışılırsa, tirenin insana değmeden geçtiği görülmüştü. Ama orada kımıldamadan yatabilmek ne demektir?!

52

Kolya katı ve kesin bir tavırla bunu yapacağını iddia ediyordu. Önce onunla alay ettiler, 'palavracılıkla suçladılar. Ama bu tutumlarıyla Kolya'nın hırsını kamçulamış oldular. Bu iddianın altında yatan gerçek neden şuydu:

Onbeş yaşındaki çocuklar Kolya'ya burun kıvrımışlar, hattâ başlangıçta ona 'küçük' diye seslenerek aralarına almak istememişlerdi. Kolya için katlanılmaz bir horgörüydü bu. Böylece bir akşam, tirenin istasyondan ayrılmasından sonra iyice hızını alabilmesi için istasyondan bir kilometre kadar öteye gidilmesi kararlaştırıldı. Çocuklar toplantılar. Ay yoktu. Ortalık zifiri karanlıktı. Önceden kararlaştırılan saatte Kolya rayların arasına yattı. İddiaya girmiş olan öteki beş çocuk heyecandan yürekleri çarparak, korku ve pişmanlık içinde tiren yolunun kıyısındaki çalılıklar arasında bekliyorlardı.

Sonunda istasyondan ayrılan tirenin gürültüsü duyulmaya başlandı. Karanlı- içinde hızla yaklaşmakta olan iki kır-fener parlıyordu. Korkunç bir cana- gibi pofurdayarak geliyordu tiren.

53Korkudan titreyen çocuklar bu görüntüye dayanamayarak haykırdılar:

«Kolya kaç!»

Ama artık çok geçti. Tiren yaklaştı ve büyük bir hızla Kolya'nın üzerinden geçip gitti. Kolya hiç kıpırdamadan hâlâ rayların arasında yatıyordu. Sarstılar, kaldırmaya çalıştılar. Kolya birden yerinden doğrularak sessizce tiren yolundan aşağı indi. Bir yandan da, onları korkutmak için böyle bayılma numarası yaptığını söylüyordu. Oysa gerçekten baygınlık geçirmişti. Bunu çok sonraları annesine açıkladı.

Bu olayla Kolya'nın ünü iyice yayıldı.

İstasyona döndüğünde yüzü kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Ertesi gün sinir ve heyecandan biraz ateşi çıktı, ama belli etmedi.

Olay, Kolya'nın kente dönüşünden sonra ortaya çıktı. Haber okula kadar yayılıp, yöneticilerin kulağına vardı. Bunun üzerine Kolya'nın annesi okul yöneticilerine, oğlunun başışlanması için yalvardı ve sonunda olay, öğretmen Dardanelof'un,

54Kolya'ya arka çıkması ve onun için ricada bulunmasıyla kapatıldı.

Öğretmeni, Kolya'yı sevdiği halde, sınıfta ona karşı sert davranıyor, kendisinden çok şey istiyordu. Kolya da öğretmenine karşı saygılı davranıyor, onunla yüz-göz olmuyor, ödevlerini en iyi şekilde hazırlıyordu. Sınıfın ikincisi olmuştu.

Bütün sınıf Kolya'nın, dünya tarihini, Dardanelof'u bile güç duruma sokacak kadar iyi bildiğine inanıyordu. Gerçekten de bir keresinde Kolya ona:

«Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu.

Dardanelof buna yalnızca genel bir karşılık verebilmişti. Uluslardan, ulusların yer değiştirmelerinden, göçlerden, bu tür olayların bir sürü efsaneye dayandığından sözetti. Ama Truva'yı gerçekten kimin kurduğu ve orada kimlerin oturmuş olduğu sorusuna karşılık veremedi. Hattâ her nedense bu soruyu basit ve önemsiz buldu. Çocuklar, Dardanelof'un

Truva'yı kimin kurduğunu bilmediği kanısına vardılar. Oysa Kolya, babasından kalan kitaplardan birinde Truva'nın kurucularını okumuştı. Ama sırrını kendi-

56

ne sakladı ve bilgisinin ünü sağlamlığını korudu.

Kolya'nın, bundan bir ay kadar önce bir yerlerden bulup eve getirdiği Teres-von' adlı, kirpi gibi tüyleri olan, oldukça iri, güçlü bir köpeği vardı. Her nedense köpeği odasına kapamış ve arkadaşlarından hiç birine göstermemişti. Köpeğin üzerinde öyle bir egemenlik kurmuş, ona öyle akla gelmedik beceriler, oyunlar öğretmiş ve işi öylesine ileriye götürmüştü ki, Kolya okuldayken zavallı köpek durmadan uluyor, çocuk okuldan döndüğü zaman ise sevincinden garip sesler çıkararak deli gibi hoplayıp sıçırıyordu. Pe-resvon, salta duruyor, kendim yere atarak ölü numarası yapıyor, kısaca sırf sevincini ve efendisine olan içten bağlılığını belirtmek için kendisine öğretilen bütün oyunları istenmeden gösteriyordu.

Kolya'nın, babasıyla «hamam lifi» diye alay edildiği için İluşa'nın çakıyla yaraladığı çocuk olduğunu herhalde anlamamışsındır.

57Okul Çocukları

Günlerden Pazardı. Sisli bir Kasım sabahı Kolya, son derece önemli bir iş için paltosunu giyip dışarı çıktı. Çevresine bakındı, başını omuzlarının arasına çekerek:

«Amma da soğuk!» diye mırıldandı.

Önce cadde boyunca yürüdü, sonra Pazar Alanına çıkan sağdaki ara sokaklardan birine saptı. Sokağın, Alana açılan köşesinde, son evin karşısında durdu. Cebinden bir düdük çıkarıp olanca gücüyle çaldı. Önceden kararlaştırılmış bir işaretti bu.

Aradan bir dakika bile geçmeden, evin kapısından onbir yaşlarında, kırmızı yanaklı bir çocuk dışarı fırladı. Onun da üstünde kalın, güzel bir palto vardı.

Bu çocuk daha hazırlık sınıfına giden Simurof'tu. Kolya, ondan iki sınıf daha büyüktü. Zengin memurlardan birinin oğluydu Simurof. 'Yaramazların en ünlüsü' diye bilinen Kolya ile arkadaşlık etmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden Simurof şu anda evden gizlice kaçıyor olmalıydı.

58

Simurof'u hatırlayacaksınız. Hani, iki ay kadar önce hendeğin beri yanından İluşa'yı taşıyan çocukların arasındaydı ve Alyoşa'ya İluşa hakkında açıklamalarda bulunmuştu.

«Bir saattir seni bekliyorum Kolya,» dedi Simurof.

İki çocuk birlikte Alana doğru yürümeğe başladılar.

«Geciktim,» diye karşılık verdi Kolya. «Peki, şimdi benimle çıktığın için sana dayak atmazlar ya?»

«Ne, dayak mı? Yok canım, onu da nerden çıkardın? Köpeğini de mi götüreceksin oraya?»

«Evet.»

«Keşke öbür köpek de olsaydı.»

«Suçka mı? Olmaz. Suçka yok artık.

Bilinmez karanlıklarda kaybolup gitti o!»

Simurof birden durdu: «Peki, şöyle bir şey yapamaz mıyız?» dedi. «İluşa'mn dediğine göre, Suçka da Peresvon gibi dik tüylü ve duman renkli bir köpekmiş. Peresvon'u göstererek Suçka'nın hâlâ yaşadığını söyleyemez miyiz? inanır.»

59«Okullar yalandan nefret eder; iyi bir iş için bile olsa! Umarım, benim geleceğimden ona sözlememişindir!»

«Yok canım, artık o kadarına da aklım erer,» diye içini çekti Simurof. «Ama Peresvon'la avutamayacaksın onu. Bili-yor musun, babası, yani 'hamam lifi' bugün İluşa'ya bir yavru köpek, hem de kara burunlu gerçek bir buldog getireceğini söyledi. Babası, bununla İluşa'yı oya-layabileceğine inanıyor, ama ben sanmıyorum.»

«İluşa nasıl?»

«Ah, kötü, çok kötü! Sanırım verem. Gerçi bilinci falan yerinde, ama soluk alışları...

Geçenlerde odada kendisini gezdirmelerini istedi. Çizmelerini giydirdiler, ama ayakta duramadı, düştü. O zaman: 'Sana söylemiştim baba, bütün kabahat çizmelerin kötü oluşunda,» dedi. 'Eskiden de rahat yürüyemezdim bunlarla.' İşte, o böyle çizmeleri yüzünden yere düştüğünü sanıyordu, oysa zayıflıktan, halsizlikten tutmuyordu bacakları. Bir hafta bile yaşamaz artık sanıyorum. Doktor onu yoklamaya geliyor. Şimdi Emekli Yüzbaşıya bir yerlerden para geliyormuş.»

60Beni en çok şaşırtan, Alyoşa Kara-mazof'un bu konudaki rolü. Yarın ya da yarından sonra kardeşi Dimitri'yi ağır bir suçtan dolayı yargılayacaklar. Alyoşa ise hâlâ bizim çocuklarla zaman geçiriyor.»

«Hiç de zaman geçiriyor sayılmaz,» diye diretti Simurof. «Bak, sen bile şimdi İluşa'yla barışmaya gidiyorsun.»

«Barışmaya mı? Ne gülünç bir söz,»

«Ama İluşa seni görünce ne kadar sevinecek biliyor musun! Neden bunca zamandır gitmedin ona?»

Simurof gerçekten duygulanmış, içten bir sıcaklıkla söylemişti bunu.

«Sevgili küçük, bu senin değil, benim bileceğim bir şey!» diye hafiften payladı onu Kolya. «Ben kendi isteğimle gidiyorum. Ama sizin hepinizi Alyoşa Karamazof sürükledi oraya. Demek ki sizlerle aramda bir fark var. Hem benim barışmaya gittiğimi nerden biliyorsun?»

«Hiç de Alyoşa sürüklemedi bizi. Bizimkiler öylesine, kendiliklerinden gitmeye başladılar. Tabii, ilk gidişleri Alyoşa'-yla oldu. Önce biri gitti, sonra bir başkası. Babası, gidişimize öyle sevindi ki... Biliyorsun, İluşa ölürse, çıldırır adam. ilu"

62

öleceğini de seziyor tabii. Ama onunla barıştığımızı ne kadar sevindi, bir bilsen! İluşa bir keresinde seni sordu. Bütün bu olayların suçlusu, Emekli Yüzbaşığı döven şu baba katili Dimitri Karamazof. Yani Alyoşa'nın kardeşidir.»

Kısa bir sessizlik oldu.

«Alyoşa benim için gene de bir bilmece,» diye sessizliği bozdu Kolya. «Onunla çoktan tanışmış olabilirdim. Ama belirli bazı durumlarda gururumdan vazgeç-memeyi uygun buluyorum. Ayrıca onunla ilgili bazı düşüncelerim var.»

Kolya ağır bir suskunluğa gömüldü. Simurof da öyle. Simurof, Kolya'ya garip, sınırsız bir saygı duyuyordu. Kendini onunla karşılaştırmayı düşünmeye bile cesaret edemezdi. Ama şimdi Kolya, İluşa'ya 'kendiliğinden' gittiğini söyleyince ilgisi büsbütün artmıştı. Kolya'nın böyle birdenbire oraya gitmek istemesinin altında bir bilmece yatıyor olmalıydı.

Pazar Alanından geçtiler. Köylerden gelmiş bir sürü araba, bir sürü kümes hayvanı vardı. Satıcı kadınlar tentelerin tında iplik, kordon, düğme gibi ufak teşya satıyorlardı. Peresvon durmadan

63neşeyle sağa sola koşuşturuyor, başka köpeklere rastladığında onlarla koklaşıyor-du.

Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar. Emekli Yüzbaşının evine kadar daha oldukça yol vardı. Konuşmadan, hızlı hızlı yürüdüler. Eve yirmi adım kala Kolya durdu.

«Sen önden gidip Alyoşa'yı dışarı çağır,» dedi. «Önce birbirimizi tartıp yokla-malıyız.»

«İyi ama, neden onu dışarı çağırılmam gerekiyor?» diye karşı koymak istedi Si-murof. «Doğruca gir içeri işte. Seni görünce çok sevinecekler. Bu soğukta dışarda tanışmak olur mu?»

Kolya üstün bir tavırla:

«O benim bileceğim iş!» dedi. «Elbette bir gereği var ki, onu bu soğukta dışarıya çağırıyorum.»

«Bu «küçüğe» karşı böyle davranmak pek hoşuna gidiyordu Kolya'nın. Simurof, Kolya'nın buyruğunu yerine getirmek üzere, koştu.

Şuçka

Kolya, çite yaslanmış, Alyoşa'yı bekliyordu. Nicedir onunla karşılaşmak istiyordu. Onun hakkında çocuklardan çok şey duymuştu. Gene de Alyoşa'dan söz edildiğinde hep umursamaz, onu küçümser bir tavır takınırdı. Ama gizliden gizliye onunla tanışmaya can atıyordu. Genel olarak, Alyoşa hakkında duydukları, içinde ona karşı bir sevgi uyandırmış, duygulandırmıştı onu. Şu anda içinde bulunduğu durum onun için oldukça önemliydi.

'Yoksa, Alyoşa, onüç yaşında olduğumu düşünerek beni de öbür küçüklerle bir tutar mı?' diyordu kendi kendine. 'Hem bu Çocuklara neden bu kadar önem veriyor acaba? Dostluğumuz ilerleyince kendisine sorarım. Böyle kısa boylu oluşum da Çok kötü. Bir de şu yüzümün çirkinliği.'

Bu tür düşünceler Kolya'yı heyecanlandırıyordu. Ama asıl önemli olan, onu Azdıran şey, yüzünün çirkinliği değil, boyunun kısa olmasıydı.

Geçen yıl evin bir köşesinde gizlice

64boyunu ölçerek kurşunkalemle duvara bir işaret koymuştu. Bundan sonra iki ayda bir büyük bir heyecanla işaretli duvarda boyunun uzayıp uzamadığını denetliyor, du. Ne yazık ki, boyu çok yavaş uzuyor bu durum onu zaman zaman umutsuzluğa düşürüyordu.

Yüzüne gelince, hiç de öyle kendisinin sandığı gibi çirkin değildi. Tersine, cana yakın, güzel, hafif çilli, beyaz bir yüzü vardı. Pek iri olmayan, ama canlı, griye çalan gözleri, karşısındakine cesaretle bakar ve gözlerinde sık sık heyecanlı bir duyarlık parlardı. Elmacık kemikleri biraz iriceydi. Dudakları dolgun değil, ama biçimliydi. Düzgün, hafif kalkık burnuna aynada baktıkça canı sıkılır:

«Yamyassı bir burun işte! Yamyassı!» diye fısıldardı kendi kendine. Sonra hemen aynanın önünden çekilirdi. Zaman zaman: «Herhalde yüzümde öyle pek zeki bir görünüm olmasa gerek!» diye düşünür, bu konuda da kuşkuya düşerdi.

Ancak, yüzü ve boyu yüzünden duyduğu üzüntünün onu bütün bütüne ve sürekli olarak tedirgin ettiğini düşünmek yanlış olur. Çünkü sonradan bütün -

lan hemen unutturdu.

Alyoşa göründü. Genç adam, Kolya'ın, vı görünce hemen ona doğru yürüdü. Alyoşa yaklaştıkça, Kolya onun yüzünde sevinçli bir görünüm olduğunu fark ederek:

'Benim gelişime gerçekten bu kadar

sevmiyor mu?' diye düşündü. Bundan büyük bir zevk duyuyordu.

Alyoşa'nın güzel yüzü hep neşeliydi, ama son derece dingin bir neşeydi bu. İçerde, İluşa'nın yanında nasıl oturuyor-sa öylece, paltosunu falan giymeden çıkıp gelmesi Kolya'yı pek şaşırtmıştı. Anlaşılan, onu soğukta bekletmemek için acele etmişti. Kolya'ya elini uzatarak:

«Sonunda siz de geldiniz demek!» dedi. «Hepimiz sizi bekliyorduk.» Kolya ise heyecandan soluk soluğa şöyle mırıldandı:

«Nedenleri vardı! Bunca zaman ne-ûen gelmediğimi hemen açıklayacağım, tter şeyden önce, sizinle tanıştığımıza sevindim. Ne zamandır bu fırsatı bekliyordum. Çok sözünüzü ettiler de.»

«Evet, hemen hemen tanışmış sayılı-lz> Çünkü bana da sizden çok sözettiler.

67Ama buraya gelişiniz oldukça gecikti.»

«Hastanın durumu nasıl?»

«Çok kötü, ölecek!»

«Ne diyorsunuz?»

«Biliyor musunuz, İluşa hep sizi anıp durdu. Uykusunda bile sizi sayıklıyor. Sizi çok seviyor olmalı. Hani şu çakı olayına kadar. Bu köpek sizin mi?»

«Evet, adı Peresvon.»

«Şuçka değil mi bu?» Üzgün gözlerle Kolya'ya bakıyordu. «Demek öteki köpek gerçekten kayboldu?»

«Hepinizin Şuçka'yı ne kadar istediğinizi biliyorum. Her şeyi duydum,» diye gülümsedi Kolya.

«Dinleyin Alyoşa, size her şeyi, özellikle buraya gelişimin nedenini açıklayacağım.»

Kolya canlı bir sesle anlatmaya başladı:

«Durumu size anlatmadan içeri girmek istemedim. Bu yüzden dışarı çağır- . tim sizi- İluşa ilkbaharda hazırlık sınıfına başlamıştı. Bizim hazırlık sınıflarının nasıl olduğunu bilirsiniz; orada okuyanların hepsi küçük çocuklardır, İluşa ara-larma girince hemen onunla alay etmeye başladılar. Ben onlardan iki sınıf büyüğüm. Onları uzaktan izliyordum, aralarına karışmıyordum. İluşa'nın ufak tefek, zayıf bir çocuk olduğunu gördüm. Gene de onlara boyun eğmiyor, hepsine kafa tutuyor, dövüşüyordu. Gururluydu. Severim böyle çocukları. Öbürleri ise bu davranışı yüzünden onunla daha çok alay etmeye başladılar, İşin kötüsü, o zamanlar İluşa'nın eski püskü bir paltosu vardı. Çizmeleri delikti. Pantolonun paçaları kısaydı. Onun bu yoksulluğuyla da alay ediyorlardı. Böyle şeylere hiç katlanamam. Hemen işe karışarak biraz kuvvet kullandım, çocuklardan birkaçını patakladım.»

Kolya, bunları Alyoşa'ya anlatmaktan kıvanç duyuyordu:

«Aslında çocukları severim,» diye devam etti. «Evet, ben işe karışınca, çocuk-

69lar İluşa'ya sataşmaktan vazgeçtiler. Ço-cuğun koruyucusu oldum. Gururlu olduğunu daha

önce de söylemiştim. Ama sonunda İluşa, bütün gururuna rağmen bana bağlandı, hayranlık duymaya başladı. Söylediğim her şeyi yerine getiriyor, bana bir Tanrıymışım gibi bakıyordu.

Hemen her konuda kendisine örnek alıyordu beni. Pazar günleri birlikte gezerdik. Bizim okulda

bir çocuk, kendisinden daha küçük biriyle arkadaşlık kurunca hemen onunla alay edilir. Ama böyle şeylere aldırma ben. İluşa'yı geliştirmeye, bilmediklerini ona öğretmeye başladım. Hoşuma gidiyorsa, onun gelişmesine neden yardımcı olmayayım? Baksanıza, siz bile bütün küçüklerle arkadaşlık kurmuşsunuz! Yani genç kuşakla ilgilenmek, onları aydınlatmak, yararlı olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Ne yalan söyleyim, en çok sizin bu özelliğiniz beni ilgilendirmişti. Neyse, biz gene konumuza dönelim. İluşa'da belli bir duygusallığın ağır bastığını gördüm. Ben ise doğduğum günden beri bu ince duygusallığın baş düş-Ayrıca onun açısından çe-i bir durum vardı ortada. Hem gu-rurluydu, hem de köle gibi bağılıydı bana Bazan birden gözleri parlar, düşüncelerime katılmak istemez, diretir, teslim ol. mazdı. Aslında düşüncelerime katılmadı, ğı için değil, daha çok, duygularına karşı soğuk davrandığım için bana kişi olarak karşı çıkardı. Ben de bunun üzerine sırf onu denemek, zorlamak için, o duygusallığını arttırdıkça, daha soğuk, daha katı davranırdım. Bilerek yapardım bunu. Amacım, kişiliğini belirlemek, ona kişiliğini kazandırmak, kısaca, onun insan olmasını sağlamaktı. Ama ne oldu? Bir gün İluşa'nın birden tedirginleştiği-ni gördüm. Bu tedirginliği daha sonraki günlerde de sürdü. Küskündü, ama bu kez karşılık bulamadığı duygusallığından ötürü değil, daha başka, daha önemli bir olay yüzünden.

'Nedir bu çocuğun üzüntüsü böyle?' diye düşündüm. Araştırıp sordum ve sonunda olayı öğrendim. Bir gün sizin babanızın uşağı, bizim küçük iluşa'ya pis bir oyun öğretmiş. Oyun şöyle: Bir parça ekmek içi almamış, sonra ekmeğin içine bir toplu iğne sokulacak ve açıktan her lokmayı çiğnemedi yutmaya hazır

72

zavallı sokak köpeklerinden birinin önüne atılacakmış. İşte, onlar da böyle bir ekmek hazırlayıp, şimdi üzerinde bu kadar gürültü koparılan kirpi tüylü Şuç-ka'nın önüne atmışlar. Köpek hemen ekmeği yutmuş. Sonra da sızlanmaya, acı acı ulumaya başlamış. Olduğu yerde birkaç kere dönüp kaçmaya başlamış. Hayvan hem koşar, hem de ağlar gibi sesler çıkarırmış. Sonunda gözden kaybolmuş. İluşa bana böyle anlatmıştı. Anlatırken durmadan ağlıyor, bana sarılarak hıçkırıyordu:

'Şuçka kaçarken ağlıyordu! Şuçka ağlıyordu!'

Hep bu sözleri tekrarlıyordu. Köpeğin o hali iluşa'yı çok etkilemişti. Acı çektiğini görüyordum. 'Bak, İluşa,' dedim, 'aşğılık bir iş yaptın. Çirkefin birisin sen! Tabii, bu olanları kimseye söylemeyeceğim. Ama Şimdilik seninle bütün ilişkimi kesiyorum. Durumu önce bir düşünecek, daha sonra Simurof'la sana haber göndereceğim. Böylece seninle olan arkadaşlığımı sürdürüp sürdürmeyeceğimi öğreneceksin.'

sözlerim onu çok etkiledi. Onakarşı pek sert davranmış olduğumu daha o zaman sezmiştim. Ama aklıma başka bir çözüm yolu da gelmiyordu. Ertesi gün Si-murof'u göndererek, artık onunla konuşmayacağımı bildirdim. Oysa, İluşa'-dan yalnızca birkaç gün uzak kalıp, pişmanlık acısını duyurduktan sonra yine ona elimi uzatacaktım. Bunu ona açıkça söyleyemedim tabii. Ama bu arada ne oldu dersiniz? Simurof la gönderdiğim haberi duyunca birden İluşa'nın gözleri öfkeyle parlamış,

'Söyle ona,' diye bağırmış, 'Kolya'ya de ki, bundan böyle İluşa gördüğü bütün köpeklere içine toplu iğne batırılmış ekmekler atacak!»

O zaman, İluşa'nın bağımsız ruhunun başkaldırmış olduğunu anladım ve burnunun biraz sürtülmesi gerektiğini düşündüm. Bundan böyle onu küçük görüyormuş gibi davranmaya, her karşılaşmamızda ona sırt çevirmeye, ya da alaycı gülümsemeye başladım. İşte tam o sırada babasının olayı meydana geldi. Biliyorsunuz, şu 'hamam lifi' olayı. İluşa'nın ne kadar heyecanlı olduğunu da biliyorsunuz. Çocuklar, onunla arkadaşlığı-

74mı kestiğimi anlayınca İluşa'ya çullanma-ya ve 'Hamam lifi! Hamam lifi!' diye onunla alay etmeye başladılar. Aralarında kıyasıya kavgalar oluyordu. Bir keresinde İluşa, oldukça dayak yemiş, hırpalanmıştı. Bir gün ders bittikten sonra avluda çocukların hepsi birden saldırdı. Ben de on adım kadar ilerde durmuş, ona bakıyordum. Yemin ederim ki, o zaman gülümsediğimi hatırlamıyorum. Tersine, ona acımaya başlamıştım. Kavgaları bir dakika kadar daha sürseydi, onu korumak için öteki çocukları pataklayacak-tım. Birden bakışlarımız karşılaştı. Nasıl oldu, ne düşündüğümü sandı, bilmiyorum, birden çakısını çıkarıp üzerime saldırdı. Kımıldamadım. Bazan cesur olurum. Ona iğrenerek baktım. Sanki bakışımla:

'Şu yaptığını tüm dostluğum pahasına bir kez daha yapmak istemez misin? İşte hazırım' demek istiyordum.

Ama o çakısını bir kere daha batır-madı. Kendini tuttu. Çok korkmuştu. Çakıyı attı. Ağlayarak kaçtı. Tabii, onu şikâyet etmedim. Olay, okul yöneticilerinin kulağına gitmesin diye öteki çocuklarla

76

susmalarını söyledim. Annem bile, olayı, ancak yaram iyileştikten sonra öğrendi. Zaten küçük bir çizikten başka bir şey değildi. Aynı gün taş savaşının başladığını ve sizin parmağınızı ısırıldığını daha sonra öğrendim. Artık İluşa'nın o günlerde ne durumda olduğunu anlayabilirsiniz. Budalaca davranmış olduğumu kabul ediyorum. Hastalandığını duyduğum zaman, onu bağışlamak, daha doğrusu onunla barışmak için evlerine gitmedim. Şimdi, daha önce gelmediğim için çok pişmanım. Ama o zamanlar daha başka, önemli birtakım amaçlarım da vardı. İşte, bütün hikâyeyi anlattım size. Durum, budalaca davrandığımı gösteriyor.» «İluşa'nın sizinle olan ilişkisini ne yazık ki bilmiyordum!» diye heyecanla bağırdı Alyoşa. «Bilseydim, size gelip, birlikte İluşa'ya gitmemiz için ricada bulunurdum. Ateşler içinde yatarken, inanin hep sizi sayıkladı durdu. Size bu kadar değer verdiğini bilmiyordum. Gerçekten Şuçka'yı bulamadınız mı? Babası da, çocuklar da o köpeği her yerde aradılar. İluşa o hasta halinde benim önümde tam üç kere babasına ağlayarak şöyle dedi:

77'Baba, Şuçka'yı öldürdüğüm için hasta olduğumu biliyorum. Tanrı beni cezalandırdı!' Onu bu düşünceden ayırmak olanaksız. Şimdi Şuçka'yı bulup ona getirebil-sek, ölmediğini, yaşadığını görebilse, sanırım sevinçten yeniden sağlığına kavuşurdu. Hepimizin umudu sizdeydi Kolya.»

«Benim Şuçka'yı bulacağımı nasıl düşünebildiniz? Yani neden ille de ben bulayım? Neden umudunuzu bana bağladınız da, bir başkasından bunu beklemediniz?»

«Köpeği aramakta olduğunuz ve bulduğunuz zaman da getireceğiniz söylentisi dolaşıyordu. Simurof buna benzer bir şey söylemişti. Hepimiz, Şuçka'nın hâlâ yaşadığına İluşa'yı inandırmaya çalışıyor, köpeğin bir yerlerde görüldüğünü söylüyorduk. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirdiler, iluşa tavşana şöyle belli belirsiz bir gülümsemeyle baktı sonra da saliverilmesini istedi. Biz de öyle yaptık. Babası da ufacık uzun bir buldog köpeği bulmuş, az önce getirdi. Bununla İluşa'yı avutmak istiyordu, ama sanırım tersi oldu.»

«Bir şey soracaktım dedi Kolya.» «Ba-

78

bası, yani Emekli Yüzbaşı, nasıl bir adam? Kendisiyle daha tanışmadım. Söylendiği gibi gerçekten maskaranın biri mi?»

«Ah, hayır, kesinlikle değil! Çok duygulu, ama ezilmiş insanlar vardır. Bu insanların delilikleri, öbür insanlara karşı bir çeşit kara mizah gibidir. Uzun süreli ve kendilerini küçük düşürücü çekingenliklerinden ötürü gerçeği öbür insanların yüzüne açıkça söyleyemezler. İnanın Kolya, bu tür delilikler ba-zan korkunç olabilir. Babası için dünyada ne var ne yoksa, hepsi iluşa'da birleşiyor. İluşa ölürse, adamcağız ya kaderinden delirir, ya da öldürür kendini. Ona baktıkça bunun böyle olacağına nerdeyse kesinlikle inanıyorum.»

«Anlıyorum, dedi Kolya. «İnsanları çok iyi tanıdığınız belli oluyor.»

«Ama sizi köpekle gördüğümde hemen Şuçka'yı getirdiğinizi sandım.»

«Bakalım, belki bulabiliriz. Ama bu köpek Peresvon'dur. Birazdan odaya, İluşa'nın yanına salacağım onu. Belki İluşa'-yı küçük buldogtan daha çok eğlendirir. Ama... Hay allan! Sizi neden bu soğukta tutuyorum böyle?» diye birden heyecanla

80

bağırdı Kolya. «Üstünüzde palto da yok! Ne kadar bencil olduğumu görüyorsunuz.»

«Üzülmeysin canım, hava gerçekten soğuk, ama kolay kolay üşütmem ben. Biraz yürüyelim.»

İluşa'nın Başucunda

Emekli Yüzbaşı'nın ailesi ile oturduğu oda, şu anda gelmiş bulunan bir sürü ziyaretçiden dolayı sıkışık ve havasızdı. İluşa'nın başında birçok çocuk vardı. Alyoşa'nın, onları İluşa ile barıştırmış olduğunu, hepsi kabul etmeseler de, gerçekte bu böyleydi. Bir tek Kolya kalmıştı hâlâ gelmeyen. İluşa bu eksikliği yüreğinde duyuyordu.

İluşa'nın anıları arasında en acılı olanı, tek dostu ve koruyucusu Kolya'ya çakıyla saldırmış olmasıydı.

Kolya'nın kaybolmuş olan Şuçka'yı da bulup getireceği düşüncesi, bir gün Kolya'nın gelişigüzel söylemiş olduğu bir sözden yayılmıştı:

«Eğer hâlâ yaşayan bir köpeği bula-mıyorlarsa, bunların hepsi eşektir!» demişti Kolya.

81Bu arada İluşa iki haftadan beri yatağından kalkamaz olmuştu. Alyoşa'ya rastladığı ve parmağını ısırıldığı günden sonra okula gitmemişti. Hastalığının ilk zamanları yatağından kalkıp evin içinde dolaşabiliyordu. Ama giderek çok zayıflamış, babasının yardımı olmadan yataktan kalkamaz olmuştu.

Babasının içi titriyordu. Artık içkiyi bırakmıştı. Oğlunun öleceği korkusu nerdeyse bilincini yitirmesine yolaçacaktı. Çok kere İluşa'yı kolundan tutarak odada gezdirip tekrar yatağa yatırdıktan sonra birdenbire kendini hole attığı ve alnını duvara dayayarak hıçkıra hıçkıra ağladığı oluyordu. Ağlamasını oğlu duymasın diye de büyük bir çaba harcardı. Sonra yine odaya döner, her zamanki gibi oğlunu eğlendirip, avutmaya çalışırdı. Ona gülünç masallar, hikayeler ya da daha önce bir yerlerde rastlamış olduğu garip insanları anlatırdı. Hayvan seslerini taklit ederdi.

İlyuşa, babasının böyle gülünç taklitler, şaklabanlıklar yapmasını sevmezdi. Babasının toplum içinde aşağılanmış bir kişi olduğunu, şimdi bile bu durumdan

82

kurtulamadığını bir türlü unutamıyor, babasına takılan 'hamam lifi' sözünü ve o korkunç günü hatırladıkça içi burkuluyordu.

Çocukları İluşa'yı yoklamaya gelmeleri, Emekli Yüzbaşıyı aşırı bir sevince boğmuştu. Adamcağız, İluşa'nın bundan böyle hızla iyileşeceği umuduna kapılmıştı. Küçük konukları saygıyla karşılıyor, onların hoşuna gidecek her şeyi yapıyordu. Küçükleri sırtında taşımaya bile hazırı. Ancak bu oyunlar, İluşa'nın hoşuna gitmeyince vazgeçti. Bunun üzerine, çocuklar için tatlılar, kekler, fındık-fıstık almaya başladı. Onları çay ve kendi elleriyle hazırladığı tereyağlı ekmeklerle ağırlıyordu.

O gün, yani Kolya'nın İluşa'ya geldiği Pazar günün sabahı, başkentten gelen ve orada ünü pek yaygın olduğu söylenen bir doktor bekleniyordu.

Kolya, odanın kapısını açıp da içeri girdiği anda, İluşa'nın babası ve çocuklar İluşa'nın çevresinde toplanmış, yatağın üstündeki minik bir buldog yavrusunu seyrediyorlardı. Yavru daha dün doğmuş ve bu sabah getirilmişti. İluşa, kaybo-

83lan ve tabii bu arada çoktan ölmüş bulunan Şuçka için hâlâ üzülyordu. Kendisine küçük bir köpeğin hediye edileceğim daha üç gün öncesinden biliyordu. Gerçi basit bir köpek değildi, bu gerçek bir bul-dog köpeğiydi. Bu çok önemliydi tabii. Ama İluşa, ince duyarlılığından ötürü hediyeye ne kadar sevinmiş gibi görünüyorsa da, babası ve çocuklar bu yeni gelen köpekçiğin belki de İluşa'nın yüreğinde, o kadar eziyet etmiş olduğu zavallı Şuç-ka'nın anısını uyandırdığını görüyorlardı.

Minik buldog yavrusu, İluşa'nın yanında yatıyor, sağa sola emeklemeye çalışıyordu. İluşa ise gülümsüyor, incecik, solgun, kurumuş elleriyle hayvanı okşuyordu. Köpeği pek sevmişti, ama, gene de Şuçka değildi bu.

Kolya'nın içeri girdiğini gören çocuklardan biri,

«Kolya!» diye bağırdı.

Korkunç bir kargaşalık, bir gürültüdür başladı. Çocuklar açılarak yatağın iki yanına çekildiler.

Kolya birden İluşa'-yı gördü. Emekli Yüzbaşı, telaşla Kolya'-ya doğru koştu.

«Buyrun, buyrun, değerli konuğu-

84

muz!» dedi peltek peltek. «Bak İluşa, kol-ya sana gelmiş.»

Kolya, İluşa'nın yanına geldi. Çocuğun yüzü solgundu. Yatağında doğrularak ısrarlı gözlerle Kolya'ya baktı. Kolya, küçük dostunu iki aydan beri görmemişti. Şimdi ise bitkin bir halde karşısında doğrulmaya çalışıyordu. İluşa'yı böylesine zayıflamış, solmuş bir yüzle göreceğini, ıgözlerinin ateşten bu kadar irileşebileceğini, ellerinin bu kadar kuruyup in-celebileceğini hiç aklına getirmemişti. Acılı bir şaşkınlık içinde, İluşa'nın derin ve sık soluk alışlarına, kurumuş dudaklarına bakıyordu. Neden sonra yaklaşıp elini uzatarak, nerdeyse utangaç bir sesle:

«Ee, ne haber dostum? Nasılsın bakalım?» dedi.

Ama sesi tutuk çıkıyordu. Rahat görünüşü kaybolmuştu. İluşa acıyla gülümsedi. Hâlâ konuşacak gücü bulamıyordu kendinde. Kolya, birden elini kaldırarak İluşa'nın saçlarını okşadı.

Nedenini kendisi de bilmeden:

«Önemli değil,» diye fısıldadı.

Sonra gene bir dakika kadar sustu-

85

lar. Kolya, birden duygusuz bir sesle;

«Nerden buldun bu küçük köpeği?» diye sordu. «Siyah burunlu. Demek ki yırtıcılardan. Tam. zincirlik.

Sanki şimdi bütün sorun köpek ve köpeğin kara burunlu oluşuydu. Ama Kolya, küçük bir çocuk gibi ağlamamak, duygularına egemen olabilmek için bütün gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu.

«Büyüdüğü zaman mutlaka zincir takmak gerekecek, şimdiden belli!» diye ekledi.

Çocuklardan biri:

«Çok iri olacak,» dedi.

Emekli Yüzbaşı hemen söze karıştı:

«Tam bir dana gibi olacak! Bilerek böyle en yırtıcılarından birini arayıp buldum. Anası babası da çok iri. Yerden yükseklikleri şu kadar var. Otursanıza!»

Kolya, İluşa'nın ayakucuna oturdu. Yolda gelirken, konuşmaya en rahat nasıl başlayabileceğini düşünmüştü. Ama ipin ucu kaçırmıştı şimdi.

«Peresvon'la geldim,» dedi tutuk bir sesle. «Peresvon adlı bir köpeğim var. Bir ıslık çaldım mı, hemen içeri girer. Şuç-ka'yı hatırlıyor musun?»

86

Bu soru, İluşa'yı, kafasına bir odunla vurulmuş gibi sarstı. Yüzü kasıldı, bakışları buğulandı. Kapının yanında duran Alyoşa'nın kaşları çatılmıştı. Suçka'dan söz etmemesi için Kolya'ya gizlice işaret vermeye çalıştı, ama Kolya bu işareti ya görmedi, ya da görmek istemedi.

İluşa, sesi titreyerek;

«Suçka nerede?» diye sordu.

«E, kardeşim, senin Suçka... kayboldu tabii.»

Alyoşa, Kolya'yla göz göze geldiğinde, bu konuyu kapatması için işaret etti, ama Kolya bu kez de başını yana çevirerek uyarıyı görmezlikten geldi.

«Kaçtı, kaybolup gitti işte,» diye devam etti. «Öyle bir lokmadan sonra nasıl kaybolmasın ki! Ama buna karşılık Peresvon var. Sana getirdim onu.»

«Gereği yok,» dedi İluşa birden.

«Hayır, hayır, gereği var. Mutlaka görmelisin onu. Çok eğleneceksin. Özellikle senin için getirdim onu. O da öteki gibi kirpi tüylü.» Sonra Emekli Yüzbaşıya dönerek: «Köpeği içeri çağdırmama izin verirsiniz herhalde?» diye sordu. Anlaşılmaz bir heyecana kapılmıştı.

87İluşa acılı bir sesle:

«Gereği yok! Gereği yok!» diye bağırdı.

Emekli Yüzbaşı, daha yeni oturmuş olduğu duvarın dibindeki sandıktan kalkarak çaresizlik içinde:

«Şey, belki bir başka zaman,» dedi.

Ama Kolya artık tutulacak gibi değildi. Yüzbaşının sözünü keserek Simu-rof a seslendi:

«Aç kapıyı Simurof!»

Kapı açılır açılmaz Kolya ıslık çaldı. Peresvon koşarak içeri girdi.

«Hop, Peresvon, hop! Salta dur! Salta dur!» diye bağırdı Kolya.

Köpek, art ayaklarının üstünde doğrularak İluşa'nın yatağına kadar geldi. O anda hiç beklenmedik bir şey oldu. İluşa köpeği görünce titremeye başlamıştı. Birden bütün gücüyle Peresvon'a doğru eğilip, heyecandan tıkanarak:

«Bu... bu Suçka... Suçka'm benim!» diye bağırdı.

Kolya mutlu bir sesle:

«Tabii ya, ne sanmıştın ki!» diyerek köpeği kucaklayıp İluşa'ya uzattı. «Bak dostum, kayan gözünü ve yarık sol kula-

88

ğımı görüyor musun? Bunlar tam senin bana anlattığın işaretler. Ben de zaten onu 'bu işaretlerden tanıyarak buldum. Daha o zaman bulmuştum, olaydan hemen sonra. Kimsenin değildi ki!»

Kolya, bir Emekli Yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya ve sonra gene İluşa'ya dönerek anlatıyordu:

«Bir evin avlusunda buldum. Daha yeni alışmıştı oraya, ama iyi beslemiyorlardı. Kaçıp gelmiş oraya. Görüyor musun dostum, demek o zaman senin lokmayı yutmamış. Yutmuş olsaydı, çoktan ölürdü tabii. Hâlâ yaşadığına göre lokmayı ağzından çıkarmayı başarmış. Ama sen bunun farkına varmamışsın. Yalnız, ekmeğin arasındaki iğne diline batmış olmalı. Onun için

öyle ağlar gibi sesler çıkarmış. Çünkü köpeklerin ağızındaki deri oldukça incedir, insanlarınkinden çok daha ince.»

Kolya iyice coşmuştu. Yüzü sevinçten alev alevdi.

İluşa ise artık konuşamıyor, yuvalarından fırlayacakmış gibi kocaman kocaman açılmış gözlerle Kolya'ya bakıyordu. Çenesi kasılmış, yüzü kireç gibi bem-89beyaz olmuştu. Hiç bir şeyin farkında olmayan Kolya, yaptığı oyunun hasta çocuğun sağlığı üzerinde ne denli acı ve öldürücü bir etki yaptığını bilseydi, böyle bir şeye kalkışmazdı elbette. Orada bulunanların arasında durumu kavrayan tek insan Alyoşa'ydı. Emekli Yüzbaşı ise artık ufacak bir çocuktaki sanki:

«Suçka! Demek Suçka bu!» diye mutlu bir sesle durmadan bağırıyordu.

«Bunu ben de tahmin edemedim,» dedi Simurof, somurtkan bir tavırla. «Neyse, Kolya Suçka'yı bulur, demiştin. Buldu işte!»

«Yaman heriftir Kolya!» dedi çocuklardan biri.

Bütün çocuklar da:

«Yaman herif! Yaman herif!» diye el çırparak bağıştılar.

«Durun, durun!» diye sesini duyurmaya çalıştı Kolya. «Size olayın sonunu anlatayım. Onu bulduktan sonra zorla alıp götürmüştüm. Eve kapayıp, son güne kadar hiç kimseye göstermedim. Yalnız iki hafta kadar önce Simurof'a sözünü etmiştim. Ama ona da bu köpeğin Pe-resvon olduğunu söylediğimden, Simurof,

90

Peresvon'un Suçka olabileceğini düşünmedi. Bu arada Suçka'ya, birçok şey öğrettim. Bakın, bakın, ne numaraları var! Onu sana yetiştirilmiş olarak getirmek istedim İluşa. Bak, senin Suçka neler be-cerebiliy örmüş! Evet, bir parça etiniz yok mu. Size öyle bir numara gösterecek ki, gülmekten kırılacaksınız. Ha, bir parça et rica edecektim.»

Emekli Yüzbaşı, hemen dışarı koştu. Zamanı değerlendirmek için çok aceleci olan Kolya, Peresvon'a bu arada başka bir numara yaptırtmaya başladı:

«Öl, Peresvon!»

Peresvon birden olduğu yerde donuverdi. Sırtüstü yatıp, dört ayağını havaya dikerek ölü gibi kıpırtısız kaldı. Çocuklar güldüler. Peresvon'un ölüşü en çok, biraz kafadan noksan olan 'anacak'ın hoşuna gitmişti. Ellerini çırparak:

«Peresvon! Peresvon!» diye bağırıldı.

Kolya zaferinden emin ve haklı bir gururla:

«Kalkmaz, dünyada kalkmaz!» dedi. «Yer yerinden oynasa kıpırdamaz. Ama ben çağırınca bir anda yerinden fırlayacak.. Gel Peresvon!»

91Köpek 'hızla kalktı, sevinçle sıçramaya başladı. Bu sırada Emekli Yüzbaşı elinde bir parça etle koşarak içeri girdi. Kolya önemser bir tavırla:

«Çok sıcak değil ya?» dedi. «Hayır, değilmiş. Bilirsiniz, köpekler sıcak şeyleri sevmezler. Şimdi hepimiz buraya bakın, İluşa, sen de bak. Baksana, dostum, senin için getirdim köpeği buraya.»

Son numara, köpeğin burnu üzerine bir parça et koymaktı. Köpek, efendisi dilediği sürece öyle kıpırtısız durmak zorundaydı. Bu süre yarım saat bile olsa, kıpırdamazdı. Ama bu kez Peresvon çok beklemek zorunda bırakılmadı.

Kolya:

«Yut!» diye bağırıldı ve o anda et parçası Peresvon'un ağızında kayboldu.

Seyirciler bu numaraya da hayran kaldılar. Ama Alyoşa elinde olmadan:

«Gerçekten bunca zaman sadece köpeği terbiye etmek için mi gelmediniz?» diye sordu.

Sesinde bir suçlama vardı. Kolya bunu sezinlemedi.

«Evet, bu yüzden!» diye karşılık verdi. «Onu bütün 'kusursuzluğu' ile göstermek istiyordum.»

92

İluşa, incecik parmaklarını şaklatarak köpeği çağırdı. Kolya, avucuyla yatağın üstüne vurunca, Peresvon ok gibi İluşa'nın kucağına atladı. İluşa onun boynuna sarıldı, köpek de İluşa'nın yanağını yalayarak bu sevgiye karşılık verdi.

Kolya, tekrar İluşa'nın yanına oturarak:

«Sana bir şey daha göstereceğim,» dedi. «Küçük bir top getirdim. Hatırlar mısın, bir zamanlar sana bir savaş topundan söz etmiştim. Sen de, 'ah ne kadar görmek isterdim' demiştin. Bak, işte o top!» Kolya cebinden küçük tunçtan dökülme savaş topunu çıkardı. Başka zaman olsa,

Peresvon'un yaptığı etkinin yatışmasını beklerdi. «Uzun bir süre önce bu küçük topu senin için almıştım, sırf senin için. Babamın kitaplığındaki eski kitaplarından biriyle değiş tokuş ettim. Yüzyıllık bir kitap.»

Kolya, küçük topu elinde, herkesin görebileceği bir şekilde tutuyordu. İluşa, sağ koluyla hâlâ Peresvon'a sarılmış olarak doğruldu. Zevkle oyuncağa bakıyordu. Kolya, barutu da olduğunu ve ateş edebileceklerini söyleyince, elde ettiği et-

93ki ve hayranlık son haddini buldu. Barut ve saçmaları da gösterdi.

Emekli Yüzbaşı, eski bir asker olarak barutu doldurmaya başladı. Çok az barut koydu ve gülle yerine geçecek olan saçmayı başka bir zamana bırakmalarını istedi. Top, namlusu kimsenin bulunmadığı bir yöne dönük olarak yere kondu ve bir kibritle ateşlendi. Çok güzel bir patlayış oldu. Çocuklar bu olaya hayran kalmışlardı. Odadakiler arasında en mutlu olanı ise Emekli Yüzbaşıydı.

Kolya küçük topu yerden kaldırdı, barut ve saçmalarıyla İluşa'ya hediye etti.

«Bunlar senin. Çoktandır hazırlamıştım. Sana istediğin kadar barut da getirebilirim. Barutu artık kendimiz yapıyoruz. Yirmidört birim güherçile, on birim kükürt, altı birim de kayın kömürü! Bunların hepsi incecik dövülecek, sonra suyla macun kıvamına getirilecek, kuruyun-ca ufalanacak. İşte, böyle yapılıyor barut!»

«Simurof bana, sizin baruttan söz etti, ama babam bunun gerçek barut olmadığını söylüyor,» dedi İluşa.

94

Kolya kızarak:

«Nasıl gerçek olamaz?» diye sordu. «Yaktığımız zaman ateş alıyor, patlıyor ya! Hem ben...» Emekli Yüzbaşı suçlu bir tavırla:

«Hayır, ben onu demek istemedim,» dedi. «Gerçek barutun başka türlü hazırlandığını söylemişim, ama bunun bir anlamı yok. Böyle de yapılabilir.»

«Bilmiyorum, siz daha iyi bilirsiniz,» dedi Kolya. «Bu yaptığımız barutu taştan oyulmuş bir krem kutusunda yaktık, çok iyi yandı. Hemen hiç kül kalmadı geriye. Tabii, bu sadece barut macunuydu, ama bir de elekten geçirilirse... Hem siz daha iyi bilirsiniz!» Sonra İluşa'ya dönerek: «Şu bizim barut yüzünden babası Bul-kin'i bir güzel pataklamış,» diye ekledi.

«Duydum,» dedi İluşa. Kolya'yı sonsuz bir zevkle dinliyordu.

«Bir şişe dolusu barut hazırlamıştık,» diye devam etti Kolya. «Bulkin yatağının altında saklıyordu. Babası görmüş. 'Patlayabilir bu barut!' demiş sonra da basmış dayağı. Beni de okula şikâyet etmek istemiş. Artık Bulkin'in benimle arkadaşlık etmesine izin vermiyorlar.

Simurof a da

96

yasaklamışlar benimle arkadaşlık etmeyi. Artık herkes tanıyor beni. Umutsuz bir çocuk olduğumu söylüyorlar. Zaten her şey o tiren olayıyla başladı...»

«Bu oyunu biz de duyduk,» diye atıldı Emekli Yüzbaşı. «Nasıl yatabildin rayların arasına? Tiren üstünden geçerken hiç korkmadın mı? Korkunç bir şey olmalı!»

«O kadar değil,» diye geçiştirdi Kolya.

Bütün bu süre içinde Alyoşa'nın hep susmuş, söze karışmamış olması, bu ihtiras düşkünü çocukta yavaş yavaş garip bir hoşnutsuzluk yaratmıştı.

O sırada dışarda, kapının önünde bir arabanın durduğunu farkedenden Alyoşa;

«Doktor geldi!» dedi.

Emekli Yüzbaşı bütün sabah doktoru beklemişti. Hemen onu karşılamak için dışarı fırladı. 'Anacık' üstünü başını düzelterek ciddi bir yüz takındı. Alyoşa, İluşa'nın yanına gidip yatağını düzeltmeye başladı. Çocuklar çabucak vedalaşıp ayrıldılar. Birkaçı akşam yine geleceklerine söz verdiler. Kolya, Peresvon'u çağırdı. Köpek yataktan aşağı atlayıp hemen

97

; sahibinin yanına geldi. Kolya, Alyoşa'ya,:

«Ben gitmiyeceğim, doktor çıkana kadar holde beklerim,» dedi.

O sırada doktor içeri girdi. Sirtında ayı kürkünden bir palto vardı. Birden şaşırılmış gibi durdu. Sanki gelmesi gereken yer burası değildi.

«Ne bu böyle? Nerdeyim ben?» diye homurdandı. Odadaki bu bir sürü insan, köşeye gerilmiş bir ipte asılı çamaşırlar, evin yoksulluğu, bütün bunlar onu şaşırtmıştı. Emekli Yüzbaşı, doktorun önünde yerlere kadar eğilerek:

«Hoşgeldiniz» diye mırıldandı. «Evi-mize onur verdiniz.»

Doktor yüksek sesle:

«Emekli Yüzbaşı siz misiniz?»

«Evet, benim.»

Doktor tiksintiyle odayı bir kez daha gözden geçirdikten sonra kürkünü çıkarıp bir köşeye fırlattı. Herkesin gözü doktorun boynundaki görkemli nişana takıldı. Emekli Yüzbaşı, hemen kürkü yerden kaldırdı. Doktor şapkasını da çıkardıktan sonra, yatakta yatan İluşa'yı işaret ederek sert bir sesle:

«Hasta, bu çocuk mu?» dedi.

98

İluşa

Doktor odadan çıktığında gene sırtında kürkü, başında şapkası vardı. Öfkeliydi. Sanki bir yere sürünmekten, üstünün kirlenmesinden korkuyor gibiydi. Kötü bir görünüm vardı yüzünde. Holde bekleyen Alyoşa ile Kolya'ya sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı ise iki büklüm, yalvaran, özür dileyen bir yüzle suçlu insanlar gibi doktorun arkasından hole çıktı. Birkaç söz daha söyletebilmek için doktoru durdurdu. Adamçağız perişan bir haldeydi. Gözlerinde müthiş bir korku vardı.

«Doktor Bey, Doktor Bey! Gerçek mi?» diye başladı, ama konuşmasının sonunu getiremedi. Yalnızca çaresizlik içinde ellerini oğuşturup duruyordu. Son bir umutla doktora bakıyor, şu anda onun ağzından çıkacak bir tek sözcüğün, zavallı yavrusu için verilen ölüm yargısını değiştirebileceğini sanıyordu.

«Elimden bir şey gelmez! Tanrı değilim ben,» dedi doktor umursamadan.

«Doktor! Şey. Yakın mı? Çok mu yakın?»

99«Her şeye hazır olmalısınız,» diye karşılık verdi doktor, sert bir sesle. Omuzlarını silkerek kapıya yöneldi.

«Doktor! Tanrı aşkına Doktor!» diye onu bir kez daha durdurdu Emekli Yüzbaşı. «Onu artık hiç, gerçekten hiç bir şey kurtaramaz mı?»

«Bana bağlı bir şey değil bu,» dedi doktor sabırsızlıkla. «Yine de...» Doktor birden durdu.

Bundan sonraki sözleri sertlikten de öte, öyle kızgınlıkla söylenmişti ki, Emekli Yüzbaşı irkildi: «Diyelim ki, hastanızı hemen, hiç beklemeden bugün Sirakuza'ya gönderetilir-seniz, o zaman belki oranın yumuşak iklimi...»

«Sirakuza mı?» diye haykırdı Emekli Yüzbaşı. Hâlâ kavrayamamıştı.

«Sirakuza, Sicilya'da bir yer,» diye birden söze karıştı Kolya. Doktorun sözlerini açıklamak istemişti. Doktor ona sert sert baktı. Emekli Yüzbaşı, çaresizlik içinde odayı işaret ederek:

«Aman Doktor, oraya nasıl, hangi parayla gidebiliriz?» dedi ağlarcasına. «Az önce gördünüz, hem kafadan hasta, hem yerinden kıpırdayamayana 'anacık' ve

100

zavallı felçli kızım...»

«Ailenizin Sicilya'ya gitmesi gerekmez. Onların ilkbaharda Kafkasya'ya gitmeleri daha uygun olur herhalde. Kızınız Kafkasya'ya, karınız ise önce romatizmaları için yine Kafkasya'daki banyolara gitmeli, sonra da hemen Paris'teki Ruh Doktoru Lepelletier'in hastanesine yatırılmalı. Bu ünlü ruh doktoruna karınızla ilgilenmesi için bir kart yazabilirim belki.»

«Ama Doktor, görüyorsunuz ki...»

Emekli Yüzbaşı başladığı sözü bitiremiyor, gene çaresizlik içinde ellerini oğuş-turup, holün çıplak kirişli duvarlarını, yoksulluğunu gösteriyordu.

«Eh, bundan sonrası benim işim değil artık,» diye alaycı bir tavırla gülümsedi doktor. «Ben sadece sorduğunuz soruya karşılık bilimin son olanaklarını söylüyorum. Bundan ötesi beni pek ilgilendirmez...»

Bu arada doktorun eşikte oturan Pe-resvon'u görünce tedirginleştiğini, biraz ürktüğünü farkederek Kolya, alaycı bir sesle:

«Merak etmeyin Hekim Bey, köpeğim

101sizi ısırılmaz,» dedi. 'Doktor' yerine 'Hekim' sözcüğünü, sonradan kendisinin de açıkladığı gibi, bilerek, adama hakaret olsun diye kullanmıştı.

Doktor, kendisiyle alay edildiğini farkederek birden başını geriye çevirip şaşkınlıkla Kolya'ya baktı. Sonra Alyoşa'-ya dönerek ondan hesap sorarcasına:

«Bu da nesi? Kim bu çocuk?» diye öfkeyle haykırdı.

Kolya 'büyük bir soğukkanlılıkla:

«Bendeniz Peresvon'un sahibiyim. Hekim Bey,» dedi. «Gerek Peresvon'un, gerek benim kişiliğimiz sizi tedirgin etmesin.»

Peresvon'un ne demek olduğunu anlayamayan doktor.-

«Svon mu? Ne Svon'u?» diye sordu şaşkınlık içinde.

«Yalnız ne yapacağı pek belli olmaz,» dedi Kolya dingin bir sesle. «Güle güle, Hekim Bey! Sirakuza'da görüşmek üzere!..»

Doktor müthiş bir öfkeyle:

«Kim bu? Kim bu?» diye haykırdı.

Alyoşa kaşlarını çatarak:

«Buralı bir öğrenci, Doktor Bey,» de-

102

di. «Aldırmayın ona, yaramazın teki!» Sonra Kolya'ya dönerek: «Susun!» diye çıktı.

«Dövmeli, eşek sudan gelene kadar dövmeli bu veledi!» diye bağıırıyordu doktor. Sinirden deliye dönmüş, öfkeyle ayaklarını yere vuruyordu.

«Biliyor musunuz, Hekim Bey, şu eşikte duran Peresvon sonunda sizi ısıra-cakmış gibi geliyor bana,» dedi Kolya. Sesi biraz titriyordu, o da sinirlenmişti. Peresvon'a seslendi:

«Buraya gel, Peresvon!» Alyoşa sert bir sesle: «Kolya! Bir söz daha söylerseniz, sizinle hiç bir zaman konuşmamacasına darılacağım!»

Kolya yine doktora döndü: «Hekim Bey, dünyada Kolya'ya emir verebilecek bir tek adam var,» diyerek Al-yoşa'yı gösterdi. «Onun sözünü dinliyorum. Hoşkaçalın!»

Ve sözünü bitirir bitirmez hızla kapıyı açıp odaya girdi. Peresvon da onun arkasından koştu.

Doktor, olduğu yerde donakalmıştı. Beş on saniye öylece, ne yapacağını bilmeksizin durduktan sonra yere tükürüp

103hızla dışarı çıktı, arabasına doğru yürüdü.

Alyoşa odaya girdiğinde Kolya ile İluşa elele tutuşmuş oturuyorlardı, İluşa, titrek, ince sesiyle babasını çağırırdı. Hemen sonra Emekli Yüzbaşı içeri girerek İluşa'yı kucakladı.

«Baba! Sevgili babacığım!» diye heyecanla fısıldadı İluşa. Konuşmaya devam edemediği belli oluyordu. İncecik kollarıyla hem babasına, hem Kolya'ya sarılıp, olanca gücüyle kendisine çekti. Sessiz bir hıçkırık Emekli Yüzbaşını sarstı. Kolya'nın da dudakları ve çenesi titriyordu.

«Babacığım, ne kadar acıyorum sana babacığım!» diye acı acı inledi İluşa.

«İluşa! Güvercinim! Doktor dedi ki! Sağlığına kavuşacaksın İluşa! Hepimiz mutlu olacağız!» diye kekeliyordu Emekli Yüzbaşı.

«Ah babacığım, doktorun benim hakkımda neler söylediklerini biliyorum, yüzünden anladım,» dedi İluşa. «Ağlama baba. Ben ölünce kendine iyi bir çocuk bul. Bütün iyi çocukların arasından kendin arayıp seç onu. Adını İluşa koy ve benim yerime sev onu.»

104

«Sus dostum, böyle konuşmanın gereği yok!» diye haykırdı Kolya. «İyileşeceksin!»

Ama İluşa onu duymuyordu bile.

«Beni hiç unutma babacığım,» diye devam etti. «Mezarıma gel! Beni, birlikte gezmeye çıktığımızda o her zaman gittiğimiz büyük taşın yanına göm! Sonra akşamları Kolya'yla bana gelin. Peresvon da gelsin. Sizi hep bekleyeceğim... Baba-cığım, babacığım!»

İluşa'nın sesi kısılmıştı. Emekli Yüzbaşı, sessiz sessiz ağlıyor, Kolya ise ağlamamak için güçlükle kendini tutmaya çalışıyordu. Sonunda kendini İluşa'nın kollarından kurtararak:

«Şimdilik hoşca kal dostum!» dedi. «Annem öğle yemeğine bekler. Ona buraya geleceğimi söylememiştim. Çok merak etmiştir. Ama yemeğimi yer yemez gene yanına geleceğim. Bütün gün seninle otururuz. Daha anlatacağım bir sürü şey var! Peresvon'u da getireceğim. Ama şimdilik götürüyorum. Yoksa mız-mızlanıp, rahatsız eder seni. Öğleden sonra görüşmek üzere!»

Kolya daha sözünü tamamlamadan

105hızla dışarı attı kendini. Ağlamak istemiyordu, ama holde kendini tutamadı. Alyoşa onu holde hıçkıra hıçkıra ağlar buldu.

«Mutlaka sözünü tutup gelmelisiniz Kolya,» dedi. «Yoksa İluşa büsbütün kırılır.»

«Mutlaka!» diye mırıldandı Kolya. Artık ağlamaktan utanmıyordu. «Daha önce gelmediğim için öğreniyorum kendimden.»

106MARI'NİN ÖYKÜSÜ

Bulduğum köyde çocuklar vardı. Bü